

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

Development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society

โดย

อานุรักษ์ สาแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760038

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

Development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society

โดย

อานุรักษ์ สากแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760038

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society

By

Anurak Sakaew

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chiangrai Buddhist College

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760038

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อเรื่อง: การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
 ผู้วิจัย: อานุรักษ์ สาแก้ว
 ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีงบประมาณ: ๒๕๖๐
 ทูลอดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์คือ ๑.) เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย ๒.) เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ๓.) เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็น ครอบครัวตัวอย่างที่ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากองค์กรต่าง ๆ ในแต่ละภาคแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) และเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

ผลการวิจัย พบว่าการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผล การศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ .) บุคคลหรือครอบครัวที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหรือประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ใช้ชีวิตแบบครองเรือนที่ดีที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนา จะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ .) การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย พบว่าบุคคลหรือครอบครัวที่มีการการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจะสามารถแก้ไข และเยียวยาข้อผิดพลาดในดำเนินชีวิต ได้ดี ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ .) วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ขอเสนอแนะว่ารูปแบบการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยการยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้บุคคล ชุมชน และสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถูกต้องและเหมาะสม

Research Title: Development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society

Researchers: Anurak Sakaew

Department: Chiangrai Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2560/2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of the study on the development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society are 1) to study the models family of Buddhist behavior in Thai society 2) to develop a model of Buddhist behavior in Thai society. 3) To analyze the development of Buddhist family behavioral models in Thai society. This research is a qualitative research. The population and sample are sampling families who were honored by various organizations of each specific part of Thailand (Purposive Sampling) and the research tool is structured interview.

The research is found that the development of Buddhist family behavioral models in Thai society according to the objective 1; a person or a family can live happily or successfully in society who behaves followed. Objective 2, the development of Buddhist behavioral models in Thai Society is found that individuals or families who adopt the principles of Buddhism apply to daily life which can correct and maintain a good life. And lastly, objective 3, an analysis of the development of Buddhist family behavioral models in Thai society the principles of Buddhism in life. As a result, individual's communities and societies have changed their behavior properly.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากการอนุเคราะห์ให้การช่วยเหลือ และสนับสนุนจากหลากหลายส่วนงาน ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสุธีรัตนบัณฑิต, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้ออกาสในการทำงานวิจัยเล่มนี้

ผู้วิจัยและคณะ หวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ที่สนใจที่จะศึกษารายละเอียดต่อไป

นายอานรรักษ์ साแก้ว

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

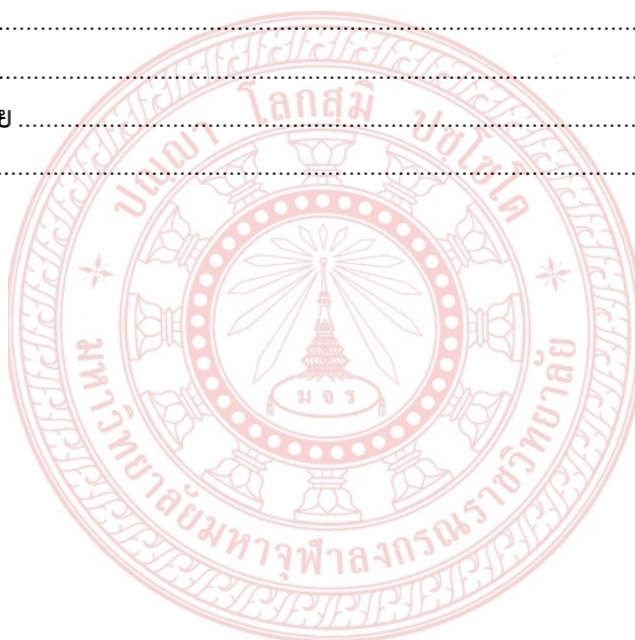
บทที่ หน้า

๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	๑๐
๑.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒ ครอบคลุมต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย	๑๕
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย	๑๕
๒.๒ หลักพุทธธรรมกับพฤติกรรมเชิงพุทธ	๒๖
๒.๓ ครอบคลุมตัวอย่างในทางพุทธประวัติ.....	๓๗
๒.๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.....	๔๔
๓ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย	๕๘
๓.๑ ครอบคลุมตัวอย่างที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย.....	๕๘
๓.๒ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ	๖ ๗
๓.๓ การพัฒนาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธด้านสุขภาวะในสังคมไทย .	๗ ๒
๔ การวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย	๗ ๖
๔.๑ ครอบครัวนายคะนอง ทองสุข.....	๗๘
๔.๒ ครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล	๗๙
๕ ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย	๘๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘ ๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘ ๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๖

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ หน้า

บรรณานุกรม.....	๘๘
ภาคผนวก	๙๓
ภาคผนวก ก	๙
ภาคผนวก ข	๑
ภาคผนวก ค	๑
ภาคผนวก ง	๑๑
ภาคผนวก จ	๑
ภาคผนวก ฉ	๑
แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๑๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๖

สารบัญภาพ

ภาพ หน้า

ภาพประกอบที่ ๑.๑ : กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ๘

สารบัญตาราง

ตาราง หน้า

ตารางที่ ๔.๑	การวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และกรอบการพัฒนาพฤติกรรม	
เชิงพุทธ	ของครอบครัวนายคะนอง ทองสุข	๗๖
ตารางที่ ๔.๒	การวิเคราะห์หลักธรรม และกรอบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธของ	
ดร	.กันตยา มานะกุล	๗๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ได้กำหนดประเด็นหลักใน การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ

จากสถานการณ์ครอบครัวและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๓^๑ ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๒๐.๕๒ ล้านครัวเรือน ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๑ คน มีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๘ คน โดยภาคที่มีขนาดครัวเรือนใหญ่ที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓.๕ คน รองลงมาคือ ภาคใต้ ๓.๔ คน ภาคเหนือ ๓.๐ คน ภาคกลาง ๒.๙ คน และกรุงเทพมหานครมีขนาดครัวเรือนเล็กที่สุด ๒.๗ คน ปัจจุบันครอบครัวหรือพ่อแม่ขาดความรู้และทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ได้มาตรฐานตามมาตรฐานขั้นต่ำในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก มาตรา ๒๓ ที่ระบุให้ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ทั้งนี้ครอบครัวเป็นสถาบันแรกเริ่มในการทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร^๒ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวตั้งแต่ก่อนเกิดมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของเด็ก เริ่มตั้งแต่ความพร้อมของพ่อแม่และแม่ว่ามีความเต็มใจต้องการมีลูกหรือไม่ รวมถึงความพร้อมในด้านอื่น ๆ การ

^๑ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๕๕. สำมะโนประชากรและเคหะ ๒๕๕๓ (กรุงเทพมหานคร, ภาคกลาง, ภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้).เข้าถึงได้จากwww.nso.go.th/popcensus เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^๒ ผกา สัตยธรรม.๒๕๓๑. สุขภาพจิตเด็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อบรมเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองดีนั้น^๓ ต้องอาศัยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย(เด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี) ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ พ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างผิด ๆ จะทำให้เด็กมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสม มีปัญหาสุขภาพจิต และนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมส่วนบุคคล การที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมส่วนบุคคลที่พึงปรารถนาในระดับที่สูง และสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีการเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวด้านครอบครัว และการเลือกใช้วิธีการเผชิญปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น น่าจะมาจากวิธีการเลี้ยงดูที่เน้นการให้ความรักความอบอุ่นการตอบสนองต่อเด็ก มีการสื่อสารสองทางที่ชัดเจน ส่งเสริมให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็คาดหวังและมีแนวทางที่ชัดเจนในการสนับสนุนและเื้ออให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยสอดคล้องกับผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย^๔ ที่พบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมสังคมทางบวกมากกว่า และมีพฤติกรรมสังคมทางลบน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีพร้อมทั้งบิดามารดาเป็นนักเรียนที่ดีมากกว่าเด็กในครอบครัวที่หย่าร้าง และเด็กที่ต้องอาศัยอยู่กับบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว หรืออยู่กับญาติ สอดคล้องกับผลรายงานการวิจัยภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัยและวัยเรียน^๕ พบว่า ภาวะวิกฤติในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว มีสัดส่วนของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ดีและมีพัฒนาการที่ล่าช้าสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีภาวะวิกฤติในครอบครัวครอบครัวขาดทักษะการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวที่จะสื่อสารให้คนในครอบครัวรู้ถึงความรักความห่วงใยที่มีให้ต่อกัน ทั้งภาษาพูดและภาษากาย ดังนั้นการสื่อสารที่ดี ที่เหมาะสม ให้เกียรติซึ่งกันและกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข จากผลการศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาพครอบครัวไทย ตามแนวทางครอบครัวอบอุ่น ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการศึกษาสถานการณ์สุข

^๓ วลัยกา ฉลากบาง.๒๕๓๕.จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา.สกลนคร: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

^๔ สุภาพรณ โคตรจรัส และชุมพร ยงกิตติกุล.๒๕๕๕. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย.คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๕ คัดนางคมณีนรีและธีระพรอรรณโณ.๒๕๕๖.ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย.คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๖ สุธรรม นันทมงคลชัย, ศิริกุล อิศรานุกัษ์, ดวงพร แก้วศิริและสายใจ โพธิ์ศัพท์สุข.๒๕๕๘ . ภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย.วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ๒๕๕๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑.

ภาวะของครอบครัวไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔พบว่า ในปีพ.ศ. ๒๕๕๒ สมาชิกในครอบครัวมีการใช้คำพูดที่ไพเราะต่อกันเป็นประจำเพียงร้อยละ ๔๖.๖ที่เหลืรรวร้อยละ ๕๓.๔ ทำเป็นบางครั้ง หรือบางครอบครัวแทบจะไม่ได้ทำเลย และการสื่อสารที่ดีนี้ลดจำนวนลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๖.๖ ของครอบครัวไทยเท่านั้นในปีถัดมา^๗

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลยังพบประเด็นน่าห่วงใยที่ควรให้ความสำคัญ ก็คือ กว่าทศวรรษที่ผ่านมา มามีเด็กอายุ ๐-๑๓ปีไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากร้อยละ ๑๙.๓ ในปี ๒๕๔๘ เป็นร้อยละ ๒๒.๘ ในปี ๒๕๕๔ การได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครองนับ ว่ามีความสำคัญ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคตแต่จากข้อมูลกลับพบว่า พ่อให้เวลาในการทำกิจกรรมกับลูกลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ ๕๗.๕) ในปี ๒๕๔๘ เหลือเพียง ๑ใน ๓ (ร้อยละ ๓๖.๔) ในปี ๒๕๕๔ แม่แนวโน้มของสมาชิกในครอบครัวจะทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๗๘.๖ เป็นร้อยละ ๙๒.๗ ก็ตาม การให้เวลากับครอบครัว โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน นับว่ามีความสำคัญอย่างมากและส่งผลกระทบต่อในอนาคตด้วย หากครอบครัวให้เวลาในการอบรมสั่งสอน ก็จะทำให้เด็กเติบโตไปในทางที่ดีแต่ในทางตรงข้าม หากพ่อแม่ทอดทิ้งไม่ให้เวลาแก่ครอบครัว อาจส่งผลเสียต่อทั้งตัวเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติในที่สุด ผลกระทบจากการที่ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดีพอ หรือการเรียนรู้อย่างผิดๆ จากสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในปัจจุบันอาจทำให้เด็กมีโอกาสก้าวพลาดไปในทางที่ผิดได้สะท้อนให้เห็นได้จากที่มีหญิงอายุ ๑๕-๑๙ ปีที่เป็นวัยรุ่นเรียน แต่กลับสมรสหรืออยู่กินกับชายก่อนวัยอันควรสูงขึ้นจากร้อยละ ๑๔.๖ ในปี ๒๕๔๘ เป็นร้อยละ ๑๖.๓ ในปี ๒๕๕๔ เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการได้รับสื่อหรือการติดต่อสื่อสารในสังคมออนไลน์ของเด็กและเยาวชน ที่เป็นวัยอยากรู้อยากเห็น และอยากลอง ทำให้อาจถูกชักนำไปในทางที่ผิดได้โดยเฉพาะการมีมุมมองหรือทัศนคติที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยค่อนข้างมาก ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคม จากข้อมูลการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนอายุ ๑๓ ปีขึ้นไป พบว่า ยอมรับได้กับพฤติกรรมการใส่เสื้อสายเดี่ยว เกะอก นุ่งสั้น เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากร้อยละ ๑๙.๑ ในปี ๒๕๕๑ เป็นร้อยละ ๒๖.๖ ในปี ๒๕๕๔ และรับได้กับการแสดงออกทางเพศอย่างเปิดเผยเพิ่มขึ้นเช่นกัน จากร้อยละ ๖.๕ ในปี ๒๕๕๑ เป็นร้อยละ ๘.๘ ในปี ๒๕๕๔ นอกจากนี้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมเชิงลบที่สะท้อนให้เห็นถึงการเลี้ยงดูการอบรมของครอบครัวได้จากพฤติกรรมที่วัยรุ่นอายุ ๑๓-๑๔ ปีเช่น การนอนดึกตื่นสาย การเที่ยวเตร่ และการเล่นการพนัน ที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมในอนาคตได้และข้อกังวลเกี่ยวกับการเริ่มสูบบุหรี่และดื่มสุราของประชากรที่มีอายุเฉลี่ยน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และนำไปสู่ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลในอนาคต^๘

^๗ สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.๒๕๕๕ การศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาพครอบครัวไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔.กรุงเทพฯ

^๘ รายงานสถานการณ์เด็กในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๕๕๔ สำนักสถิติแห่งชาติ
http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_83.pdf, เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐

สภาพปัญหาเยาวชนไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมาจากความสับสนวุ่นวายทางจิตใจ จิตใจเยาวชน ไม่นั่นคงไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น องค์การของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีนโยบายในการแก้ปัญหาที่จริงจัง แต่ขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง และจริงจัง ดังนั้นองค์การทางศาสนา หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์เท่านั้น จะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของเยาวชนไทย เป็นผู้อธิบาย ค่านิยมที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอันแท้จริงของชีวิตเป็นผู้ชี้ นำ ความสว่าง ความสงบ ทั้งแก่เยาวชน และแก่คนไทยทุกคนให้พบแต่ความสุขความเจริญ แต่นั่นก็หมายถึงว่าพระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตนเอง ให้อยู่ในสถานะที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม แก้ปัญหาสังคม ไม่เป็น

ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตก สอนให้รู้เรื่อง ภายนอกตัว มิได้เน้นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแล้ว ให้หันมาตรวจสอบตนเองบ้าง ระบบการศึกษา เช่นนี้เมื่อตนมีข้อบกพร่องอะไรกลับมองไม่เห็น หรือเห็นแต่แก่สิ่งที่ไม่สนใจ พฤติกรรมของมนุษย์ ประการสำคัญ คือ มีศรัทธาเลือนลอย คนไทยนับถือพระนับถือเจ้าก็จริง แต่ส่วนใหญ่ไม่ เลื่อมใสอย่าง มั่นคง ชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัยจึงควรพึ่งตนเอง ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ ไม่ดูถูก ความสามารถของตนเอง หันไปพึ่งผีสิ่งลึกลับหรือสิ่งที่เหลวไหล หรือสิ่งมั่วต่าง ๆ เช่น สัตว์ประหลาด หูเป็นหมู หางเป็นหมา ปลาไหลเผือก เป็นต้นสังคมมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ต่าง ๆ คือ มีการเปลี่ยนแปลง บางสังคมเปลี่ยนแปลงช้าขณะที่บางสังคมเปลี่ยนเร็ว ในอดีตสังคมส่วนใหญ่ เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จนเกือบไม่มีอะไรเปลี่ยนอย่างสำคัญในรอบร้อยปี แต่ในระยะประมาณร้อยปีที่ แล้วสังคมจำนวนหนึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากสภาพสังคมแบบโบราณกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่เห็น ชัดเจนคือการเปลี่ยนจากสังคมแบบเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมแบบชนบทมาเป็น สังคมเมือง เป็นต้น แม้ว่าสังคมจะมีความร่วมมือปรับเปลี่ยนและแก้ไข เพื่อให้ได้กลไกทางสังคมดำเนินไป อย่างราบรื่น แต่บางครั้งบางกรณีอาจเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งขึ้นทั้งที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและ จากปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งส่งผลให้การทำงานของกลไกทางสังคมไม่เป็นปกติและกลายเป็นปัญหา สังคมขึ้นมาสังคมไทยก็เป็นเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีปัญหา เพราะทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อ สังคมในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน เช่น ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก เป็นต้น การ เปลี่ยนแปลง เหล่านี้เกิดขึ้นมากน้อยและเร็วช้าไม่เท่ากันในแต่ละสังคม บางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง มากจนกลายเป็นสังคมที่ก้าวหน้าและเป็นศูนย์กลางของโลกยุคใหม่ หลายสังคมเปลี่ยนแปลงช้าหรือมีการ เปลี่ยนแปลงบางด้านที่เป็นปัญหา

คนไทยยุคใหม่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเพียงลมปากเท่านั้น แต่มีพฤติกรรมสวน ทางให้เลื่อมใสศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีหัวข้อที่ทันสมัยอยู่ข้อหนึ่งคือ ปัญหา ทางจิตของประชาชนไทย ที่ว่าทันสมัยเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ไม่มีปัญหาทางจิต ไม่ เหมือนกับประเทศที่เจริญหรือพัฒนาแล้วแต่มีคนเป็นโรคจิตหรือคนบ้าเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันคนไทยตกอยู่ใน สภาพไม่แตกต่างจากประเทศที่เจริญหรือประเทศที่พัฒนาแล้วที่หมกมุ่น หลงใหลในวัตถุมากกว่าสิ่งที่มี

คุณค่าทางจิตใจ ทำให้เดินเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่า อบายมุขได้ง่ายมากกว่าการเดินทางเข้าสู่วัด เพื่อบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญทานบารมีเพื่อให้ชีวิตได้พบกับความสุข ความเจริญเมื่อสังคมมีสมาชิกใหม่ กระบวนการขัดเกลากายทางสังคมก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งการขัดเกลานั้นเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้คุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในสังคม ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ การขัดเกลากายทางสังคมอาจเป็นไปในทางตรง เช่น สอนพูด สอนมารยาท และทางอ้อม เช่น ผ่านสื่อต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม มีวิถีชาวพุทธ ได้แก่ การพนมมือ ไหว้ กราบพระ กราบผู้ใหญ่ การดูแลสิ่งรอบตัวให้เรียบร้อย มีระเบียบสวยงาม การฝึกพฤติกรรมในการนั่ง ยืน เดิน การลุกขึ้นยืนต้อนรับ รับ-ส่งของแก่พระภิกษุ มรรยาทในการสนทนา การพูดจาไพเราะ การกล่าวคำขอบคุณและคำขอโทษ การสำรวมกิริยามารยาท การสวดสันทักทาย การรับประทานอาหาร เป็นต้น

ประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นหลักให้เราประพฤติปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นให้เกิดความรักความสามัคคีในประเทศชาตินั้น พึงปฏิบัติตามหลักธรรมที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประการคือ เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา แสดงไมตรี ห่วงดีต่อเพื่อน ช่วยเหลือกิจธุระด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาจริกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา ช่วยบอกสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาโมกขธรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย แจกจ่ายให้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ทิฐีสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถือหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดเดียวกันซึ่งสอดคล้อง ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่๑๒(๒๕๖๐-๒๕๗๙) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์มีคุณธรรมจริยธรรมมีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดีมีจิตสาธารณะและมีความสุขโดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดีครอบคลุมรอบอุ้นตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรรวมของครอบครัวและสถาบันทางสังคม ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนาความรู้ ทักษะความชำนาญและความสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างสันติ คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธ เพื่อรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืน และผลจากการวิจัยจะนำไปเพื่อเป็นการวางยุทธศาสตร์และแนวนโยบายของชาติและการสร้างสังคมด้วย

ความรักสามัคคีปรองดองกันด้วยหลักของกัลยาณมิตรธรรมและจะเป็นฐานการอยู่ร่วมกับสังคม เศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตอันใกล้นี้ ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้โอกาสนี้ จัดทำงานวิจัย ชุด เรื่อง การสร้างโมเดลพฤติกรรมเชิงพุทธ : แนวคิด หลักการ และการเสริมสร้างความสมดุลของชีวิตและ ครอบครัวยุคใหม่สำหรับงานวิจัยเล่มนี้จะเป็น โครงการย่อยที่ ๔ เรื่องการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของ ครอบครัวยุคใหม่ในสังคมไทย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตของ การวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษา วิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย โดย ศึกษาเอกสารคัมภีร์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมทั้งหลักพุทธธรรม เช่น พุทธจิตวิทยา ศึกษาหลักธรรม แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับหลักพุทธจิตวิทยา ทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสุขภาพขององค์รวมของครอบครัวและสังคมและนอกจากนั้นศึกษาใน กระบวนการทัศน์ทางจิตวิทยาทางตะวันตกและตะวันออกแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาให้การปรึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ตลอดจนโครงสร้าง รูปแบบการพัฒนา พฤติกรรมเชิงพุทธของคนในครอบครัวและแนวคิด ทฤษฎี การบูรณาการที่ส่งเสริมการพัฒนารูปแบบ สอดคล้องกับการส่งเสริมด้านพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

๑.๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ภายใต้เครือข่ายตำบลส่งเสริมสุขภาพกว่า ๒ , ๐๐๐ แห่งใน ประเทศไทย โดยคัดเลือกจำนวน ๔ ภาค ภาคละ ๒ ครอบครัว รวม ๘ ครอบครัวเนื่องจาก ๒ ครอบครัวที่ ผู้วิจัยเลือกมา แต่ละครอบครัวได้รับรางวัลที่สังคมให้การยอมรับ เช่น รางวัลข้าราชการดีเด่น รางวัลพ่อ ดีเด่น รางวัลแม่ดีเด่น และครอบครัวตัวอย่าง เป็นต้น

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย

การศึกษา วิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย โดย เก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ความหมายของคำหรือข้อความที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นที่เข้าใจตรงกัน นั้นผู้วิจัย จึงกำหนดความหมายของคำหรือข้อความที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

การพัฒนาารูปแบบ(Model Development) หมายถึง ลักษณะ พฤติกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตของบุคคล ทั้งคุณธรรมและจริยธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาในสภาวะองค์รวมด้านกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์และด้านสติปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามและการเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ดีขึ้นของสังคมไทย

พฤติกรรมเชิงพุทธ(Buddhism Behavior) หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยตรง หรืออยู่ในกระบวนการทางจิตใจ ซึ่งได้แก่ ความคิด ความรู้สึกและแรงขับซึ่งเป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ไม่สามารถจะสังเกตได้โดยตรงทั้งทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

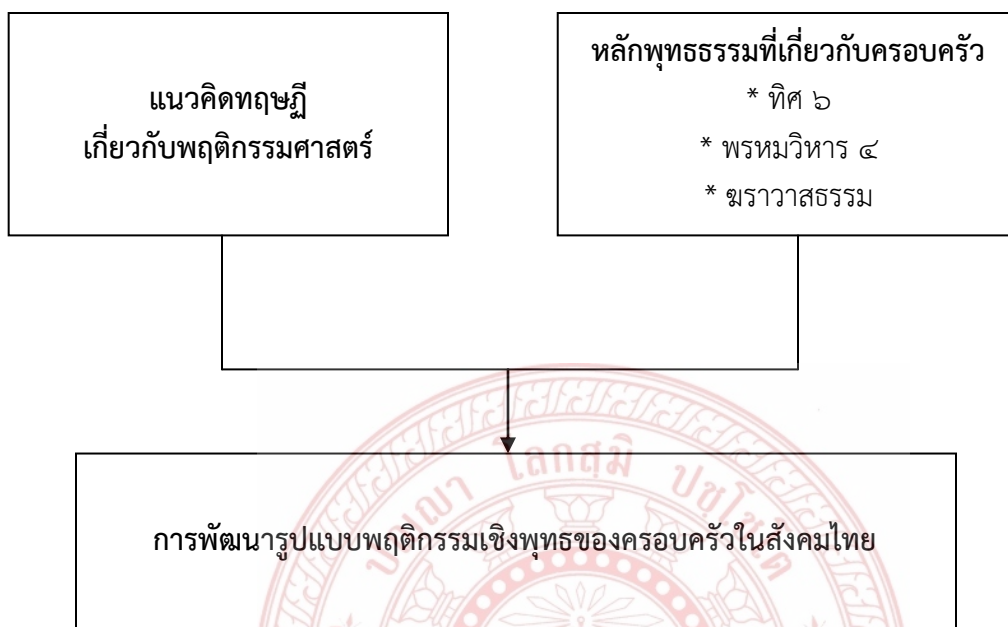
ครอบครัว(Family) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะสามีภรรยาพ่อแม่พี่น้อง โดยการสมรส การสืบสายโลหิตหรือการยอมรับตามกฎหมาย มีการตัดสินใจร่วมกันมีการรับรู้ความทุกข์สุข มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและจริยธรรมต่างๆเพื่อการดำรงอยู่ในสังคม

สังคมไทย(Thai Society) หมายถึง กลุ่ม คนที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร มีการดำเนินชีวิตที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และบูรณาการกับความรู้ด้านจิตวิทยาสังคม และพฤติกรรมองค์กร มาประยุกต์เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย โดยใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อค้นหาสาเหตุและแนวทางการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวและสังคมโดย และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และบูรณาการกับความรู้ด้าน จิตวิทยาสังคม และพฤติกรรมองค์กร มาประยุกต์เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย เพื่อ

ค้นหาสาเหตุและแนวทางการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวและสังคมโดยมีตัวแปรดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย
(Conceptual Framework)

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา วิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัย ได้ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดรูปแบบเครื่องมือในการดำเนินการดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. รูปแบบ

๑.๑ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยในปัจจุบัน และในพุทธประวัติสมัยพุทธกาล นำมาเปรียบเทียบกับ แล้ววิเคราะห์หลักธรรม ออกมาเป็นรูปแบบการพฤติกรรมครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

๒. กลุ่มเป้าหมาย

๒.๑ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้โดยการคัดเลือก จำนวน ๔ ภาค ๆ ๒ ครอบครัว ดังนี้

- ภาคเหนือ ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครัว

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
 - ภาคใต้และภาคตะวันตก ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
 - ภาคกลางและภาคตะวันออก ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
 ครอบครัวยุติอย่างเลือกมา แต่ละครอบครัวยุติอย่างได้รับรางวัลที่สังคมให้การยอมรับเช่น
 รางวัลพ่อดีเด่น รางวัลแม่ดีเด่น รางวัลข้าราชการดีเด่น และครอบครัวยุติอย่าง เป็นต้น

๒.๑ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

- ภาคเหนือ ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
- ภาคใต้และภาคตะวันตก ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั
- ภาคกลางและภาคตะวันออก ครอบครัวยุติอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครั

โดยวิธีสุ่มแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัวยุติอย่าง
 เลือกมา แต่ละครอบครัวยุติอย่างได้รับรางวัลที่สังคมให้การยอมรับเช่น รางวัลพ่อดีเด่น รางวัลแม่ดีเด่น รางวัล
 ข้าราชการดีเด่น และครอบครัวยุติอย่าง เป็นต้น รวมทั้งสิ้น ๘ ครอบครั

๓. การสร้างเครื่องมือสำหรับใช้รวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๓.๑ แบบสัมภาษณ์เพื่อทราบปัจจัยทางชีวสังคมและภูมิหลังของกลุ่มที่ศึกษา

๓.๒ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครั

สังคมไทย

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลจะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๔.๑ เสนอโครงการวิจัยเพื่อให้สภาวิจัยแห่งชาติพิจารณาอนุมัติ

๔.๒ ศึกษาเอกสารเพิ่มเติม ทั้งจากตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมความรู้ใน
 เชิงทฤษฎี และผลจากการศึกษาวิจัย เพื่อนำมาเป็นกรอบความคิดในการสร้างเครื่องมือ และเตรียมไว้
 สำหรับการเขียนรายงาน

๔.๓ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

๔.๔ สรุปผลการศึกษา และเขียนรายงานการวิจัย

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๕.๑ วิเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร ทั้งจากตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวม
 ความรู้ในเชิงทฤษฎี และผลจากการศึกษาวิจัย เพื่อเขียนรายงาน

๕.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการลงพื้นที่ สํารวจ สัมภาษณ์ ครอบครั
 ตัวอย่าง

- ๕.๓ จัดกลุ่มสัมมนาการจัดการองค์ความรู้โดยการสุ่มจาก ตัวแทนครอบครัว โดยเน้น ครอบครัวสมัยใหม่ เน้น พ่อแม่มือใหม่ โดยจัดให้ ทุกกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้ เช่น พระภิกษุ พยาบาล ครู อาจารย์ นักวิชาการ บุคคลทั่วไป และครอบครัวตัวอย่าง
๖. สรุปผลการศึกษา และเขียนรายงานการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

ผลสำเร็จและความคุ้มค่า

๑. ได้ทราบลักษณะครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย
๒. ได้มีการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
๓. ประหยัดต้นทุนและเวลาในการได้มาซึ่งข้อสรุปจากผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคมไทย

เชิงคุณภาพ

๑. เป็นข้อสรุปที่ได้มาจากการข้อมูลสภาพจริงที่ถูกต้องตามนโยบายและมาตรการการจัดการศึกษาในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้การจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์ของรัฐบาลได้และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน
๒. เป็นข้อสรุปที่ได้มาจากการบูรณาการองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือที่จะประยุกต์ใช้ในอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีพุทธของคนในสังคมไทย

เชิงปริมาณ

๑. ข้อสรุปและหลักการเชิงปฏิบัติการจะตอบสนองแผนนโยบายและยุทธศาสตร์หลักของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึงเช่น กระทรวงศึกษาธิการนำรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในประยุกต์ใช้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๑ เพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
๒. ข้อสรุปมีความครอบคลุมครบถ้วนทุกประเด็นในการได้มาซึ่งข้อมูลตามเป้าหมายและสามารถแก้ปัญหาและความต้องการขององค์กรด้านครอบครัวและสังคมได้อย่างแท้จริง
๓. เป็นการพัฒนาคุณภาพสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์และเป็นการทำงานอย่างมืออาชีพ
๔. ได้องค์ความรู้ใหม่ที่จะช่วยเอื้อต่อประสิทธิภาพการจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์
๖. เป็นการสร้างนวัตกรรมเพื่อรองรับการปฏิรูปสังคมยุคใหม่ในอนาคต
๗. เป็นการสร้างคุณค่าความมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สำหรับประชาชนคนไทย
๘. เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการสูงสุดของสังคมมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสร้างสรรค์ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวในประเทศไทยได้มีผู้ศึกษาเอาไว้พอสมควร ดังจะกล่าวได้ดังนี้

ทิพวัลย์ รามร ^๙ ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้เทคนิคเดลไฟโดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๙ ราย พบว่า ตัวชี้วัดที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ ๔.๕ ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างวอไทล์น้อยกว่า ๑.๕ แบ่งออกเป็น ๘ ด้าน ๕๔ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) การจัดการปัญหาและภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก ๑๐ ตัวชี้วัด (๒) ด้านสัมพันธภาพ ๙ ตัวชี้วัด (๓) ด้านสุขภาพ ๘ ตัวชี้วัด (๔) ด้านการอบรม ๖ ตัวชี้วัด (๕) ด้านทุนทางสังคม ๖ ตัวชี้วัด (๖) ด้านคุณธรรม ๕ ตัวชี้วัด (๗) ด้านการเรียนรู้ ๕ ตัวชี้วัด (๘) ด้านเศรษฐกิจ ๕ ตัวชี้วัด ๕ ตัวชี้วัด สอดคล้องกับการศึกษาของ บังอร เทพเทียนและคณะ ^{๑๐} ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็งโดยทำการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างจาก ๔, ๗๗๘ ครอบครัวโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ที่พบว่า ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (มีความสมดุลทางรายได้และรายจ่าย) และครอบครัวที่สมาชิกในครัวเรือนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน (มีการพูดคุยปรึกษาหารือกัน เอื้ออาทรต่อกัน และมีกิจกรรมร่วมกันทั้งในและนอกครัวเรือน) รวมทั้งเป็นครอบครัวที่มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส ไม่ดื่มสุรา และมีหลักประกันชีวิต มีความสำคัญต่อครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย

นอกจากนี้ การศึกษาของภูไหว หนูเซต ^{๑๑} ได้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของการเติบโตของเมืองที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของของครอบครัวในด้านสัมพันธภาพในครอบครัว การพึ่งตนเอง ทุนทางสังคมการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก การหลีกเลี่ยงและจัดการภาวะเสี่ยง

เปรมฤทัย แยมบรรจงและคณะ ^{๑๒} ได้ศึกษาบทบาทของสตรีที่เสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งในตำบลโคโคเคาะ อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรีโดยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้ร่วมวิจัยจำนวน ๔๐๐ คน พบว่า เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีในการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งใน ๓ มิติ ประกอบด้วย เศรษฐกิจครอบครัว สัมพันธภาพครอบครัว และสุขภาพครอบครัว พบว่า สตรีมีบทบาทมากที่สุดในด้านสัมพันธภาพ รองลงมาคือ ด้านสุขภาพและเศรษฐกิจ

^๙ ทิพวัลย์ รามร. (๒๕๕๔). การพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็ง.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

^{๑๐} บังอร เทพเทียน และปิยนันท์ ตระกูลวงษ์. (๒๕๕๑). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, ๒๗-๒๘.

^{๑๑} ภูไหว หนูเซต, “ผลกระทบต่อนครัวเรือนเข้มแข็งจากการเติบโตของเมือง: กรณีศึกษา เมืองป่าตองจังหวัดภูเก็ต”, ปริญญานิพนธ์ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๓).

^{๑๒} ปภาวี สุขมณีและคณะ. (๒๕๕๕). บทบาทของสตรีที่เสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งในตำบลโคโคเคาะ อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ครอบครัวเข้มแข็งของชุมชน ตำบลมหาไชย อำเภอสุมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ของปภาวี สุขุมณีและคณะ^{๑๓} ซึ่งทำการเก็บข้อมูลจากผู้ร่วมวิจัยจาก ๑๔๔ ครอบครัว ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่ครอบครัวมีรายจ่ายสูงแต่มีรายได้ต่ำเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวไม่เข้มแข็งเช่นเดียวกับอรุณ หนูขาว^{๑๔} ซึ่งศึกษารูปแบบการพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งของประชาชน: กรณีศึกษาของประชาชนหมู่ที่ ๕ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีสังเกตและสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัย ๓๖ คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาใส่ใจกันและกัน การขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่มีเวลาพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การไม่สามารถช่วยเหลืองานบ้าน หรือกิจการของครอบครัวได้ การไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวช่วยงานด้านอาชีพของครอบครัว รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ติดยาเสพติด ได้รับสารปนเปื้อนจากอาหารและไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยี การกำหนดบาทบาทหน้าที่ครอบครัวไม่ชัดเจน ไม่ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา ขาดการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว ขาดการทำหน้าที่ของสามีและภรรยา ระแวง ไม่ไว้วางใจและใช้ความรุนแรงในครอบครัว ไม่ได้ปรึกษาหารือกับสมาชิกในครอบครัวเมื่อมีปัญหา ขาดการสนับสนุนส่งเสริมให้ช่วยเหลืองานสังคม การไม่ให้เกียรติกันในครอบครัว เกิดความขัดแย้งกันทางความคิด

มาลีวัลย์ เลิศสาครศิริ^{๑๕} (๒๕๕๖) ได้ศึกษาเรื่องต้นทุนชีวิต ครอบครัวเข้มแข็ง และเจตคติต่อการตั้งครุฑกับพฤติกรรมผลการดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น จำนวน ๒๐๐ คน ที่มีอายุระหว่าง ๑๓-๑๙ ปี พบว่า ครอบครัวเข้มแข็ง เจตคติต่อการตั้งครุฑ และต้นทุนชีวิตได้แก่ ด้านพลังตัวตน ด้านพลังครอบครัว ด้านพลังปัญญา ด้านพลังเพื่อนและกิจกรรม และด้านพลังชุมชนมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมผลการดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในปีต่อมา มาลีวัลย์ เลิศสาครศิริ^{๑๖} (๒๕๕๗) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเข้มแข็ง ต้นทุนชีวิตกับพฤติกรรมผลการดูแลสุขภาพตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสหศึกษา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร พบว่า ครอบครัวเข้มแข็งมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับน้อยกับพฤติกรรมผลการดูแลสุขภาพด้านการออกกำลังกาย ด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ด้านการจัดการความเครียด ด้านความสำเร็จในชีวิต และในภาพรวม

^{๑๓}ปภาวี สุขุมณี และ ฉัตรรัชดา วิโรจน์รัตน์. (๒๕๕๔). ความรู้ความสามารถของนักบัญชีที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานของนักบัญชีธุรกิจ SMEs ในจังหวัดกาฬสินธุ์. คณะเทคโนโลยีสังคม วิทยาลัยเขตกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

^{๑๔}อรุณ หนูขาว. (๒๕๕๕). รูปแบบการพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งของประชาชนกรณีศึกษาครอบครัวของประชาชนหมู่ที่ ๕ ต.มะขามเตี้ย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

^{๑๕}มาลีวัลย์ เลิศสาครศิริ. (๒๕๕๖). การใส่ใจตนเอง สมรรถนะตนเอง และคุณค่าตนเอง กับจัดการอาการของผู้ติดเชื้อเอชไอวี. วารสารพยาบาล. สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย.

^{๑๖}มาลีวัลย์ เลิศสาคร. (๒๕๕๗). ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเข้มแข็ง ต้นทุนชีวิตกับพฤติกรรมผลการดูแลสุขภาพตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสหศึกษาเขตสาทร กรุงเทพมหานคร . บทความวารสาร. กรุงเทพมหานคร.

รศ.ดร.มานพ นักการเรือน^{๑๗} สถาบันครอบครัวที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา นั้นมีหน้าที่ประกอบด้วย หน้าที่ทางด้านการอบรม เลี้ยงดู บุตรธิดา หน้าที่ทางด้านสังคม แสดงโลกนี้แก่บุตรธิดา (โลกทสเสตารโ) เพื่อให้บุตรธิดาได้เห็นอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์อย่างรู้ เท้าทัน เท้าที่มั่นเป็นจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลก น้อย่างปกติสุข หน้าที่ทางเศรษฐกิจ และหน้าที่ทางการบริหารครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นองค์กร/บริษัท/หน่วยงานเล็กแห่งหนึ่งก็ว่าได้ซึ่งจะต้องนำหลักการบริหารจัดการ มาปรับใช้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะการวางแผนครอบครัว ให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาเล่าเรียน หลีกเลียงหนทางแห่งความเสื่อมหรืออบายมุข รู้ จักจัดสรรรายได้หรือทรัพย์สินสมบัติในครอบครัวให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและรู้ หลักที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในครอบครัวให้เกิดความสามัคคี มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งตามเกณฑ์ที่หน่วยงานที่ดูแลสถาบันครอบครัวกำหนดไว้ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านสัมพันธภาพ ๒. ด้านการพึ่งตนเอง (เศรษฐกิจ สุขภาพ ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้) ๓. ด้านทุนทางสังคม และ ๔. ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ซึ่งคำตอบส่วนหนึ่งสามารถพบได้ในคำสอนของพระพุทธศาสนานั่นเอง

ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล^{๑๘} จิตวิทยาแนวพุทธสามารถช่วยบำบัดอาการเจ็บป่วยทางจิตใจและช่วยในการยกระดับคุณภาพด้านจิตใจของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งจากระยะเวลาที่ยาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปีที่หลักพุทธธรรมได้รับการเผยแพร่ไปทั่วโลกและได้รับการยอมรับว่าเป็นธรรมที่ให้ผลได้ไม่จำกัดกาล และยังประโยชน์ให้กับคนทุกเพศทุกวัย จิตวิทยาแนวพุทธจึงเป็นแนวคิดที่มีคุณค่าแก่การศึกษาสำหรับมนุษย์ทุกคนที่ควรจะต้องรู้ความจริงของสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้อง อันเป็นรากฐานของการมีชีวิตอยู่อย่างมีปัญญาที่จะทำให้มนุษย์สามารถเผชิญหน้าและจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างกลมกลืนกับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต

บวร สุวรรณผา^{๑๙} ศึกษาสัมมาทิฐิ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ภูนครราชสีมาหลังการเข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน ๒๐ คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๓ กลุ่ม การดำเนินการกลุ่มใช้กระบวนการกลุ่มจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่มพัฒนาดน โดยใช้เวลา ๒ คืน ๓ วัน แบ่งเป็น ๗ ช่วงเวลา แต่ละช่วงเวลามีเวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง รวม ๒๘ ชั่วโมงผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมกลุ่มเกิด สัมมาทิฐิหรือวิธีคิดที่ถูกต้องเป็นจริงในการมองโลกมองชีวิต และมองตนเอง เกิดการรู้จักเข้าใจและยอมรับตนเองและผู้อื่น มีความรู้สึกผูกพันกับคนใกล้ชิด รวมทั้งเข้าใจในวิถีที่คนต้อง

^{๑๗} รศ.ดร.มานพ นักการเรือน, (๒๕๕๘) , บทความวิจัย ศึกษาวิเคราะห์สถาบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา, บทความวิชาการ

^{๑๘} ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล, (๒๕๕๒), จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์ , วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ เดือนตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒.

^{๑๙} บวร สุวรรณผา, (๒๕๕๑), รายงานการวิจัย เรื่องสัมมาทิฐิของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา หลังการเข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ. นครราชสีมา:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

อยู่ร่วมกัน รับรู้ถึงหน้าที่ของตนในบทบาทต่างๆ อย่างชัดเจน เป็นคนใจกว้างพร้อมต่อการที่จะศึกษา
ตนเองอยู่เสมอและมั่นใจต่อการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบคร่าวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยจากพระไตรปิฎก เอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาสามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑. แนวคิด ทฤษฎี การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
 - ๑.๑ แนวคิด ทฤษฎีของรูปแบบพฤติกรรมคนไทย
 - ๑.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับครอบครัวในสังคม
๒. หลักพุทธธรรมกับพฤติกรรมเชิงพุทธ
๓. ครอบครัวตัวอย่างในทางพุทธประวัติ
 - ๓.๑ ครอบครัวปุลณเศรษฐี
 - ๓.๒ ครอบครัวอนาถปิณฑิกเศรษฐี
 - ๓.๓ ครอบครัวธัญชัยเศรษฐี
 - ๓.๔ ครอบครัวเศรษฐีกรุงพาราณสี
๔. หลักธรรมทางพุทธศาสนา

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบและพัฒนารูปแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทยตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการและเสนอรูปแบบสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ

คำว่าพัฒนาใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบทการพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการเป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน

โดยรูปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่าการเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้นมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^๑

ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี^๒ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ^๓

นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

ในชั้นของการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด^๔

การพัฒนา ในความหมายของการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้^๕

พระราชวรณีย์^๖ ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนสะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคนเรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัด

^๑ ปกรณ์ ปรียากร, **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘).

^๒ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (๒๕๓๘), หน้า ๒๓๘.

^๓ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗).

^๔ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และ พูนสิริ วัจนะภูมิ, “**ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**”, อ้างถึงใน เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานครมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิศ, ๒๕๓๕) หน้า ๑๓

^๕ อ้างแล้ว, สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน**.

^๖ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พรศิวการพิมพ์, ๒๕๔๒).

ผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสียา โลภทณโน แปลว่า อย่างเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้ มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น^๗

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ^๘

การพัฒนา เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย^๙

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหารและการจัดการนั่นเอง^{๑๐}

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนสังคมให้ดีขึ้น^{๑๑} การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Mean) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมดีขึ้น^{๑๒}

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

พิทยา สายหู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่า การทำให้เจริญ การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

^๗ อ่างแล้ว, สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**.

^๘ ทิตยา สุวรรณชนู, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓).

^๙ Streeten, Paul, **The Frontiers of Development studies**, London : Macmillan. อ้างถึงใน, สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**.

^{๑๐} อ่างแล้ว, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**.

^{๑๑} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย**, หน่วยที่ ๒.ชุดปัญหาการพัฒนาชนบทไทย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๘)

^{๑๒} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บากกอกบลิ้ง, ๒๕๓๔).

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้อธิบายการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยสภาวะการพัฒนาเป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณ สินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

๒.๑.๒. แนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธ

ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ^{๑๓} ได้เสนอหลักพัฒนาบุคคลตามทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมไว้ ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักศึกษาไทยที่สร้างขึ้น บุคคลผู้รวบรวมเขียนเป็นทฤษฎี คือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความว่า ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีและ คนเก่ง ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ ๖-๖๐ ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้อจริยธรรม ออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน คือ

๒.๑ เหตุผลเชิงจริยธรรม

๒.๒ มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง

๒.๓ ความเชื่ออำนาจในตน

๒.๔ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

๒.๕ ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้าน คือ

^{๑๓} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ”, อ้างถึงในเอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ ๑ ครั้งที่ ๑) เรื่อง การใช้และการผลิตผลงานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘).

๓.๑ สติปัญญา

๓.๒ ประสบการณ์ทางสังคม

๓.๓ สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำดับของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำดับของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง ๕ นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ได้ชี้แนะทางการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ ๆ มาเพื่อเติมในทฤษฎีนี้อีก เช่น การวิจัยเกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น ๔ ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่สามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุ ตามทฤษฎีของ Kohlberg การสอน "คุณธรรม/จริยธรรม" เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะขึ้นนำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้สอนมีความเชื่อว่าประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่อง คุณธรรม/จริยธรรม (หรือความดี ความถูกต้อง ความเหมาะสม) อย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่ง และต้องการให้ เยาวชนเชื่อ ดีและเหมาะสมกับเยาวชน การยึดหลักคุณธรรม/จริยธรรม ทำให้มนุษย์มีความสุข ความสวย และความงาม โดยที่ความสุขนั้นควรเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน ณสมบัติ อันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนา จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วย

๑. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตและหลัก จริยธรรม ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจากการเลี้ยงดู การศึกษาอบรม และจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยอาจเป็นในวิถีทางที่ต่างกัน ซึ่งเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ต่างกัน

๒. ความใฝ่ธรรม มนุษย์มีธรรมชาติ ของการ แสวงหาความถูกต้องเป็นธรรมหรือความดีงามตั้งแต่วัยทารก คุณสมบัตินี้ทำให้บุคคลนิยมคนดี ชอบสังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรม ต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีอย่างไรก็ตามประสบการณ์ในชีวิตจากการเลี้ยงดูและเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญให้บุคคลพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้มีจริยธรรมสูงกว่า

๓. ความรู้จักตนเองของบุคคลนั้นความรู้จักตนเองของบุคคล คือ สร้างความสามารถในการพิจารณาให้รู้อิทธิพลของความดีและความไม่ดีของตนให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถเสริมสร้างความคิดของตนให้มีพลังเข้มแข็ง ในลักษณะที่ตนเองและสังคมยอมรับได้ ความรู้จักตนเอง

นี้จะทำให้บุคคลมีความมั่นใจ มีพลังและพร้อมที่จะขจัดความไม่ดีของตนและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องดีขึ้น

๒.๑.๓ วิธีทางการพัฒนาจริยธรรม

๑. การศึกษาเรียนรู้ กระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการหาความรู้จากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา วรรณคดีที่มีคุณค่า หนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมทั่วไปและ จริยธรรมวิชาชีพ

๑.๒ การเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม และการคบหาบัณฑิตผู้ใส่ใจด้านจริยธรรม

๑.๓ การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตและจากประสบการณ์ในสถานที่ปฏิบัติงาน ประสบการณ์จริงเป็นโอกาสอันประเสริฐในการเรียนรู้จริยธรรมแห่งชีวิต ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งทั้งด้านเจตคติและทักษะการแก้ปัญหาเชิง จริยธรรม อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล ผู้มีความพร้อมน้อยอาจจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้อันมีค่านี้เลย

๒. การวิเคราะห์ตนเอง บุคคลผู้มีความพร้อมจะพัฒนามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความรู้จักในตัวตนเอง ด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของตนเอง จะช่วยให้บุคคลตระหนักรู้คุณลักษณะของตนเอง รู้จุดดีจุดด้อยของตน รู้ว่าควรคงลักษณะใดไว้ การวิเคราะห์ตนเอง กระทำได้ด้วยหลักการต่อไปนี้

๒.๑ การรับฟังความคิดเห็นเชิงวิพากษ์จากคำพูดและอากัปกิริยาจากบุคคลรอบข้าง เช่น จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว

๒.๒ วิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับความคิด ความต้องการเจตคติการกระทำ และผล การกระทำทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๒.๓ ค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงาน การวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาตน อย่างถ่องแท้

๒.๔ เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ (จิตใจและพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก) ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

๓. การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วย ตนเองขั้นสูงสุดเพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคลในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคมทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้งการฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

๓.๑ การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมีสัมมาคารวะ ความรักชาติฯ

๓.๒ การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการที่จะกระทำชั่วร้ายใด ๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิด สามารถควบคุมตนได้

๓.๓ การทำสมาธิ เป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง

๓.๔ ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดี ความชอบ บริจาคเพื่อสาธารณะประโยชน์ อุทิศร่างกายแรงใจช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาด้านตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาวะที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ไม่ใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จสิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เปรียบเหมือนกระแสวิ่งที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๒.๑.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

๑. ความหมายของครอบครัว

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ให้ความหมายของครอบครัวเอาไว้ว่า "ครอบครัวคือ กลุ่มบุคคลที่ผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกันทำหน้าที่เป็นสถาบันหลัก เป็นแกนกลางสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบและหลายลักษณะนอกเหนือจากครอบครัวที่ครบถ้วนทั้งบิดา มารดา และบุตร" นอกจากนี้ยังให้ครอบครัวยังมีความหมายว่า "องค์กรที่มีขนาดเล็กที่สุดในสังคม ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมายโดยการสมรสหรือการรับรองบุตรบุญธรรม ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ บุตรและญาติพี่น้อง"^{๑๔}

๒ ประเภทของครอบครัว

อุมาพร ตรังสมบัติ^{๑๕} ได้จำแนกประเภทของครอบครัวเอาไว้ ดังนี้

๑. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน
๒. คู่สมรสที่ไม่มีบุตร ประกอบด้วย สามีและภรรยา
๓. ครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว ประกอบด้วยบุตร และบิดาหรือมารดาที่ต้องเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพังเนื่องจากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หย่าร้างหรือแยกทาง
๔. ครอบครัวบุญธรรม ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรบุญธรรม

^{๑๔} คลังปัญญาไทย, <<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=8948&Key=news14>>, สืบค้นเมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} อุมาพร ตรังสมบัติ, Everest พาลูกค้าหาการนับถือตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: ชันดำการพิมพ์ ๒๕๔๓), หน้า ๔-๕.

๕. ครอบครัวที่มีการแต่งงานใหม่ ประกอบด้วยหญิงชายที่มาอยู่ร่วมกันโดยอีกฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเป็นหม้ายหรือมีการหย่าร้างมาก่อน

๖. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วยเครือญาติตั้งแต่สามชั่วคนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กันโดยการเกิดหรือการแต่งงานมาอยู่ร่วมกัน

๓. บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแหล่งสร้างสมาชิกใหม่ของสังคม ให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสกุล ให้การเลี้ยงดู ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิกใหม่ในครอบครัว เป็นแหล่งในการอบรมหล่อหลอมเกลาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนระเบียบของสังคมให้สมาชิกใหม่ของครอบครัวเติบโตเป็นคนดีของสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกให้ของครอบครัวมีความเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสติปัญญา ตลอดจนให้ความปลอดภัยแก่สมาชิกในครอบครัว สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างญาติมิตร^{๑๖} ครอบครัวมีส่วนในการกำหนดสถานภาพของสมาชิกและบทบาทของสมาชิกแต่ละคน เช่น เพศ ลำดับของสมาชิกในครอบครัว ชนชั้น ภูมิฐานะซึ่งบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบรรทัดฐานของสังคม(สนธยา พลศรี ,๒๕๔๕: ๑๔๘) นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวยังมีหน้าที่ทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน เช่น กิจกรรมสันทนาการ กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก มีหน้าที่ในการให้ความรักเพราะความรักและและกำลังใจจากครอบครัวจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีความสุขและมีความเชื่อมั่นในตนเองได้^{๑๗}

๔. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

สถาบันครอบครัวจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเพราะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นตัวนำไปสู่ความรักความอบอุ่นภายในครอบครัว ถ้าหากสมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความเข้าใจ ความสุขย่อมเกิดขึ้นความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายถึง ความผูกพัน ความรัก ความเข้าใจ และการให้อภัยซึ่งกันและกัน ตลอดจนการปฏิบัติต่อกันอย่างอบอุ่นระหว่างสามี ภรรยา บุตร และญาติพี่น้อง ถ้าคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็จะเป็นเหมือนเกราะที่คุ้มครองสมาชิกให้ครอบครัวให้เกิดความมั่นคง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสิ่งสำคัญสำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัวคือ การยอมรับฟังความรู้สึก ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และให้อภัยซึ่งกันและกันการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มีความมั่นคงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของบุคคลในครอบครัว เพราะครอบครัวประกอบด้วย การสื่อสารทัศนคติ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีการให้ความรัก ความผูกพัน ความเข้าใจ และให้อภัยซึ่งกันและกัน ตลอดจนการปฏิบัติต่อกันอย่างอบอุ่นระหว่างสมาชิกในครอบครัว

^{๑๖} ดร.โสภา (ซูพิกุลชัย) ขปิลมันน์ , ศิลปะการผูกรัก ในคู่มือถนอมรักเพื่อครอบครัวที่มั่นคง , (กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓).

^{๑๗} พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๕), หน้า ๓๐-๓๑.

๒.๑.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง

๑. ความหมายของครอบครัวเข้มแข็ง

ครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง การที่สมาชิกของครอบครัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป ดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งจะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวอย่างสร้างสรรค์ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีแนวทางในการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคจนสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดีเป็นสภาพครอบครัวที่พึงประสงค์อันเกิดจากการรวมตัวในรูปแบบที่หลากหลายของบุคคลที่มาดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมายและสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว มีการอบรมบุตรหลานให้เป็นคนดีในของสังคม ตลอดจนการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เป็นครอบครัวที่สมาชิกทุกคนที่ความรักใคร่กลมเกลียวช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีกิจกรรมร่วมที่ทำร่วมกัน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีสุขภาพดี รู้จักประหยัด และออกเพื่อสร้างฐานะครอบครัว นอกจากนี้ บิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม อบรมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี ตลอดจนปฏิบัติตนตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย^{๑๙} สุภาวดี หายุมณี ได้ให้อธิบายลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งเอาไว้ ๔ ประการ คือ

๒. มีความสัมพันธ์ เช่น เอื้ออาทร ให้อาหาร ใช้เวลา ให้เกียรติ ให้กำลังใจ ให้อภัย แบ่งเบาภาระและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าใจกัน ดูแลให้ความรักองกงามอยู่เสมอ แสดงออกด้วยการถามไถ่ทุกข์สุข ไม่ใช้ความรุนแรงและไม่มีอบายมุขในครอบครัว

๓ อัจฉรา นวจินดาและกาญจนา สุคนันท์ , สุขภาพเพื่อชีวิต , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓) หน้า ๒๔๒.

^{๑๘} อัจฉรา นวจินดาและกาญจนา ลศนันท์ , สภภาพเพื่อชีวิต , (กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔๒.

^{๑๙} กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน, (๒๕๔๓), หน้า ๓๑-๓๒.

๔. มีการเกื้อหนุนจากภายนอก มีความปลอดภัยในชุมชน มีการเผื่อแผ่แบ่งปันกับเพื่อนบ้าน

สุรพลพยอมแย้ม^{๒๐} ได้ให้อธิบายแนวคิดครอบครัวเข้มแข็งเอาไว้ว่า ครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีมีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ สามารถเผชิญอุปสรรคและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการวิจัยของณัฏฐ์กานต์ จิตต์สงวน^{๒๑} ที่พบว่า การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การปฏิบัติ ๖ ด้าน คือ ๑) การปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวเพื่อครอบครัว ๒) การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้ครอบครัว ๓) การให้และแสดงความผูกพันที่ดีต่อครอบครัว ๔) การแบ่งเวลาเพื่อครอบครัว ๕) การปฏิบัติที่ดีของสมาชิกครอบครัวเมื่อต้องเผชิญปัญหาหรือวิกฤติการณ์ ๖) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัวและสังคมภายนอกครอบครัว เข้มแข็งเป็นครอบครัวที่สมาชิกอยู่อาศัยร่วมกันอย่างมีความสุข มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีการปลูกฝังสำนึกที่ดีต่อสังคม พร้อมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิก ตลอดจนทำหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกรุ่นใหม่ให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามบรรทัดฐานของสังคม

กรมอนามัยได้จัดทำโครงการครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวแข็งแรง สู่เมืองไทยแข็งแรงโดยกำหนดเกณฑ์วัดความเข้มแข็งของครอบครัวเอาไว้ ดังนี้

๑. สมาชิกในครอบครัวงดดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ การพนัน และสิ่งเสพติดอย่างน้อยในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันครอบครัวแข็งแรง
๒. ครอบครัวประกอบสัมมาชีพ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพในครอบครัว
๓. ไม่มีความรุนแรงในครอบครัว
๔. สมาชิกในครอบครัวรับประทานอาหารร่วมกันอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง
๕. มีบ้านมั่นคง แข็งแรง และสะอาด
๖. สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลืองานบ้านสม่ำเสมอ
๗. สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสทำกิจกรรมนอกบ้านร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง
๘. สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสประกอบศาสนกิจร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง
๙. องค์ประกอบสมาชิกครอบครัว ประกอบด้วย สามี ภรรยา หรือพ่อแม่และลูกที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอยู่พร้อมหน้ากัน

๒. มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวได้กำหนดมาตรฐานของครอบครัวเข้มแข็งเอาไว้ ดังนี้

๑. ด้านสัมพันธภาพ ครอบครัวที่มีสมาชิกที่มีความมุ่งมั่นในการสร้างและคงความเป็นครอบครัวร่วมกัน มีความรัก ความผูกพันต่อกัน ซึ่งแสดงออกโดยการสื่อความหมายยกย่อง รั้ง ฟัง เอา

^{๒๐} สุรพล พยอมแย้ม, จิตวิทยาสัมพันธภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สหทัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๘).

^{๒๑} ณัฏฐ์กานต์ จิตต์สงวน, “ปัจจัยด้านปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวไทยให้เข้มแข็ง”, ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๖.

ใจใส่ ดูแลทุกข์สุขกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ทำกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆของครอบครัวและลงมือทำร่วมกัน คู่สามีภรรยารักใคร่ปรองดองกัน สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบภาระการงานของครอบครัวและแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรงด้านร่างกาย วาจา จิตใจและเพศต่อกันและต่อตนเอง แคมเบลล์^{๒๒} ศึกษาพบว่า คู่สมรสที่มีคุณสมบัติด้านความอดทน มีการปฏิบัติเพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวเข้มแข็งถึงแม้ต้องพบวิกฤตต่างๆในชีวิต

๒. ด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ครอบครัวสามารถบริหารจัดการรายรับรายจ่ายให้เกิดความมั่นคงในความเป็นอยู่และอาชีพ ครอบครัวมีรายได้และทรัพย์สินเพียงพอสำหรับรายจ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีเงินออกสามารถนำมาใช้จ่ายในยามฉุกเฉินหรือจำเป็นได้ ปราศจากหนี้สินหรือในกรณีที่มีหนี้ก็มีความสามารถในการปลดหนี้ครอบครัวที่มีที่อยู่อาศัยมั่นคงโดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีปัญหาไร้ที่อยู่

๓. ด้านการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพ ครอบครัวที่สามารถดูแลรักษาสุขภาพของสมาชิกเบื้องต้น เช่น มีผู้ยาสามัญประจำบ้าน ครอบครัวมีการออกกำลังกายเป็นประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน สมาชิกมีสิทธิได้รับหลักประกันสุขภาพ สมาชิกในครอบครัวได้รับการตรวจสุขภาพ และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยวัคซีนตามกำหนด

๔. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาครอบครัว สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและมีโอกาสเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว ได้แก่ เด็กได้รับการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเป็นระบบ ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และนำมาพูดคุยอย่างสร้างสรรค์

๕. ด้านทุนทางสังคม หมายถึง สมาชิกในครอบครัว ภาควิชาในที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม มีความรู้สึกปลอดภัย และไว้วางใจต่อบุคคลในครอบครัวและชุมชน เมื่อมีปัญหา สมาชิกในครอบครัวได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนรู้จัก หรือญาติ ครอบครัวมีผู้เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านและชุมชนทำกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมคุณธรรมหรือสุนทรียภาพร่วมกัน

๖. ด้านการปรับตัวในภาวะได้ยากลำบาก หมายถึง ครอบครัวมีการติดตามรู้เท่าทันสถานการณ์ สามารถปรับตัวได้อย่างสร้างสรรค์ และฟื้นตัวได้เมื่อเผชิญกับภาวะยากลำบาก มีการทำประกันชีวิตหรือประกันภัย ครอบครัวมีประสบการณ์แก้ไขปัญหา มีความสำเร็จใจการปรับตัวได้

๗. ด้านการหลีกเลี่ยง/จัดการภาวะเสี่ยง ครอบครัวสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทำให้ไม่ต้องเกิดปัญหา หรือตกอยู่ในภาวะเสี่ยง เช่นดังการศึกษาของ โสภา(ซูพิกุลชัย) ขปิลมันน์และคณะ คู่สมรสได้รับการเตรียมพร้อมชีวิตครอบครัว การเป็นพ่อแม่ เตรียมเข้าสู่วัยทอง ไม่มีสมาชิกหนีออกจากบ้าน หม่าตัวตาย ไม่มีสมาชิกเสียชีวิตหรือพิการจากอุบัติเหตุ สมาชิกในครอบครัวไม่เล่นการพนันและไม่ใช้สิ่งเสพติด ได้แก่ บุหรี่ สารเสพติด ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ครอบครัวดำรงชีวิตโดยไม่ประมาท รู้จักเฝ้าระวังอุบัติเหตุภัยและอุบัติเหตุ

^{๒๒} Cambell, (๑๙๘๕), หน้า ๖๕.

๒.๒ หลักพุทธธรรมกับพฤติกรรมเชิงพุทธ

หลักธรรมที่นับว่าเป็นแม่บทสำคัญของการกำหนดพฤติกรรม ก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะตน นำมาสู่การประพฤติปฏิบัติที่เกิดจารีต ประเพณีพฤติกรรมเชิงพุทธ คือ หลักเบญจศีล (ศีล ๕) และเบญจธรรม (เบญจกัลยาณธรรม ๕)

“เบญจศีล” (ศีล ๕) หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ได้แก่

๑. การละเว้นจากการปลงชีวิต , เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน
๒. การละเว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ , เว้นจากการลักโกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ทำลายทรัพย์สิน
๓. การละเว้นจากการประพฤติดินในกาม , เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
๔. การละเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
๕. การละเว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท , เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ข้อนี้นับเป็นข้อปฏิบัติเพื่อใช้ในการฝึกตน ซึ่งเมื่อปฏิบัติในธรรมดังกล่าว กันนับได้ว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล คำว่า เบญจศีล ที่มาในพระไตรปิฎกปรากฏในคัมภีร์ชั้น อปทาน และพุทธวงศ์ ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล เป็นศีลที่บุคคลทั่วไปควรปฏิบัติอยู่เป็นประจำ กล่าวได้ว่าเป็น “มนุษยธรรม” (ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์)

“เบญจธรรม” (เบญจกัลยาณธรรม) หมายถึง คุณธรรม ๕ ประการ ที่ถือปฏิบัติควบคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ได้แก่

๑. มีความเมตตา และความกรุณา คือ มีความรัก ความหวังดีที่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ สงสารคิดต้องการช่วยให้พ้นผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งคู่กับศีลข้อที่ ๑
 ๒. ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งคู่กับศีลข้อที่ ๒
 ๓. สวรรวมในกาม ระวาง ยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส โดยเฉพาะความพอใจในภรรยา สามีของตน ซึ่งคู่กับศีลข้อที่ ๓
 ๔. ความสัตย์ ความซื่อตรง ซึ่งคู่กับศีลข้อที่ ๔
 ๕. ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรทำ ระวางมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คือ ความไม่ประมาท ซึ่งคู่กับศีลข้อที่ ๕
- “กุศลกรรมบถ ๑๐” คือ ทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้

ก. กายกรรม ๓ (การกระทำทางกาย)

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากปลงชีวิต)
๒. อทินนาทานา เวรมณี (เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย)
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี (เว้นจากประพฤติดิฉินในกาม)

ข. วจีกรรม ๔ (การกระทำทางวาจา)

๑. มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากพูดเท็จ)
๒. ปิสุณาย วาจา เวรมณี (เว้นจากพูดส่อเสียด)
๓. ผรุสย วาจา เวรมณี (เว้นจากพูดคำหยาบ)
๔. สมผปปลาปา เวรมณี (เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ)

ค. มโนกรรม ๓ (การกระทำทางใจ)

๑. อนภิชฌา (ความไม่คิดเฟื่องเลี้ยงอยากได้ของเขา)
๒. อพยาปาท (ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น)
๓. สุมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม)

“สัญญา ๑๐” หมายถึง ความกำหนดหมายซึ่งเป็นแนวความคิดความเข้าใจ สำหรับใช้กำหนดพิจารณาสภาวะธรรมในการเจริญกรรมฐาน ซึ่งเป็น “ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา” ที่พัฒนาต่อยอดจาก “วิปัสสนาญาณ ๙” ได้แก่

๑. อนิจจสัญญา คือ กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร
๒. อนตตสัญญา คือ กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง
๓. อสุภสัญญา คือ กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย
๔. อาทีนวสัญญา คือ กำหนดหมายโทษทุกข์ของกายอันมีความเจ็บไข้ต่างๆ
๕. ปหานสัญญา คือ กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย
๖. วิราคสัญญา คือ กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต
๗. นิโรธสัญญา คือ กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต
๘. สัพพโลเก อนภิตตสัญญา คือ กำหนดหมายความไม่น่าเพลิดเพลินในโลกทั้งปวง
๙. สัพพสงขารesu อนิฏฐสัญญา คือ กำหนดหมายความไม่น่าปรารถนาในสังขารทั้ง

ปวง

๑๐. อานาปานสติ คือ สติกำหนดลมหายใจเข้าออก

“ปาริสุทธิศีล ๔” หมายถึง ศีลคือความบริสุทธิ์ ศีลเครื่องให้บริสุทธิ์ ความประพฤติบริสุทธิ์ที่จัดเป็นศีล ได้แก่

๑. ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ ศีลคือความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต ประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย
๒. อินทริยสังวรศีล ได้แก่ ศีลคือความสำรวมอินทริย์ ระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้ง ๖

๓. อาชีวปาริสุทธศิลป์ ได้แก่ ศิลปะคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบ “อนสนา” หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควรแก่ภิกษุ หรือมีหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

๔. ปัจจัยสันนิสิตศิลป์ ได้แก่ ศิลปะเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ปัจจัยปัจจุเวกขณะ คือ พิจารณาใช้สอยปัจจัยสี่ ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา

๒.๒.๑ องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธ

หลักพฤติกรรมในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความจริงเป็นกฎของธรรมชาติที่มนุษย์ และสัตว์โลกได้แสดงออกมาซึ่งถือว่าเป็นกฎของธรรมชาติเรียกว่านิยาม ๕ นิยาม ๕ (กำหนดอันแน่นอน, ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ

๑. อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอนุหภูมิ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดินน้ำอากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ -physical inorganic order; physical laws)

๒. พีชนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรมเป็นต้น -physical organic order; biological laws)

๓. จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต -psychic law)

๔. กรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ -order of act and result; the law of Karma; moral laws)

๕. ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย -order of the norm; the general law of cause and effect; causality and conditionality)

พระพุทธองค์ตรัสว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม “กมฺมฺนา วตฺตติโลโก...สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” พระพุทธศาสนาสุภาษิตบทนี้เป็นคำตอบที่ชัดเจน สำหรับปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นมากมาย ว่าทำไมโลกทุกวันนี้จึงร้อนนัก เต็มไปด้วยความเลวร้ายต่างๆ นานาที่ไม่เคยมีมาก่อน ทั้งมรสุมใหญ่ ทั้งน้ำไฟทำลาย ทั้งโจรร้ายเข่นฆ่า ทั้งความเมตตากรุณาสั้นจากจิตใจ ทั้งความขาดแคลนทุกข์ยากทั่วไปทั้งแผ่นดิน ความกตัญญูที่สูญสูญหมด ลูกหลานทรยศแม่พ่อที่ป่าน้ำอาปยุตตายาย ถึงทุพพิกษณ์ทำทารุณกรรม ครูอาจารย์ก็ทำร้ายได้ทั้งร่างกายและจิตใจศิษย์น้อยๆ ทำชีวิตให้พลอยสิ้นสุดจนถึงเกิดเป็นปัญหาว่า ทำไมเมืองพระพุทธศาสนาจึงเป็นเช่นนี้ได้? ทำไมความเดือนร้อนร้อนชั่วร้ายจึงมากมายนัก ? ทำไมผู้คนจึงลำบากยากแค้นนัก ตกอยู่ในสภาพที่น่าประหวั่นพรั่นพรึงนัก “กมฺมฺนา วตฺตติโลโก...สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

กล่าวโดยสรุป การกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์โดยกำหนดองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธโดยใช้หลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าเบญจศีลเบญจธรรมนั้นถือว่าเป็นการช่วยส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ทางพฤติกรรมของชาวพุทธให้มีความโดดเด่นชัดเจนมากขึ้นทั้งในระดับนโยบายการพัฒนาและระดับการปฏิบัติการในสังคมของชาวพุทธในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้สามารถเป็นพื้นที่ต้นแบบในการยึดถือแบบแผนพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมให้เกิดความสุข สันติร่มเย็นสืบต่อไป

๒.๒.๒ รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model)

นักวิจัยหลายท่านได้นำแนวคิดนี้ศึกษา การที่จะเข้าใจในสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคล ต้องมี การบูรณาการองค์ความรู้ด้านสาเหตุภายในบุคคลและสถานการณ์รอบตัวบุคคลผสมผสานกัน เกิดจากอิทธิพลร่วมกันระหว่างจิตใจของบุคคลกับสถานการณ์แวดล้อมที่บุคคลเผชิญในปัจจุบัน การศึกษาถึงการรับรู้เอกลักษณ์ในวัยรุ่น^{๒๓} ได้มีการผสมผสานความรู้ด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา เพื่อรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามช่วงอายุ และตามสังคมการบูรณาการกันเช่นนี้กระทำมากกว่า ๓๐ ปีแล้ว ใน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสากลที่เรียกว่า รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (interactionism model) เป็นประเภทหนึ่งของทฤษฎีที่สามารถใช้เป็นกรอบความคิดพื้นฐานในการ วิจัย เนื่องจากรูปแบบทฤษฎีนี้ช่วยทำให้นักวิจัยมีมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมบุคคล ในหลายด้าน ทั้งสาเหตุทางด้านจิตใจของบุคคล สาเหตุทางด้านสถานการณ์ และสาเหตุที่เป็นอิทธิพล ร่วมหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของจิตใจและสถานการณ์ของผู้กระทำ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ นิยมจึงเป็นกรอบความคิดทฤษฎีที่เปิดกว้างให้นักวิชาการสาขาอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมกันศึกษาพฤติกรรม ของบุคคลให้ละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น^{๒๔} กรอบแนวคิดของทฤษฎีนี้คือบุคคลจะมีกลไกการปรับตัวกับ สิ่งแวดล้อมและมีการพัฒนาตั้งแต่เกิดจนตาย โดยได้รับอิทธิพลจากการมีปฏิสัมพันธ์ของระบบภายใน ตัวของบุคคลคือ การรับรู้ (perceptual) ความคิด (cognitive) อารมณ์ (emotional) กายภาพ (physiological) โครงสร้างของสัต์ว์และพืช (morphological) ระบบประสาท (neurobiological) โดยบุคคลมีการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัวตีความและแสดงพฤติกรรมเพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ รอบตัวนั้น นอกจากนี้ กล่าวถึงภายในระบบบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว คือบุคคลทำหน้าที่และ พัฒนาด้านชีวภาพ กายภาพ พฤติกรรม จากกลไกหลายอย่างและกระบวนการปรับตัว แต่ละ กระบวนการก่อให้เกิดผลต่อบุคคลคือ การรับรู้(perceptions) การวางแผน(plans) ค่านิยม (values) เป้าหมาย (goals) แรงจูงใจ (motives) เช่น พัฒนาการของวัยรุ่นหนุ่มสาวไม่ได้ความหมายทางด้าน ร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงคุณลักษณะทางจิตวิทยาประสบการณ์และเพื่อน ส่งผลต่อ บทบาทในสังคมและความรับผิดชอบในสังคมและวัฒนธรรม

๒.๒.๓แนวคิด ทฤษฎีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Problem Behavior Theory: PBT)

ทฤษฎีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (problem behavior theory) เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญ ในศาสตร์พัฒนาการประยุกต์ มีการพัฒนาและสนับสนุนแนวคิดอย่างกว้างขวาง โดยมีลักษณะ การศึกษาพฤติกรรมที่เป็นระบบ มีแนวความหลากหลาย พัฒนาขึ้นในปี ๑๙๖๐ ในโครงการวิจัยที่รวม นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา เพื่ออธิบายความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) ที่มีเชื้อชาติที่หลากหลาย โดยศึกษาพฤติกรรมการดื่มสุรา มลรัฐ Southwestern Colorado^{๒๕} ตัวแปรที่ประกอบขึ้นตามกรอบแนวคิดทฤษฎีสะท้อนถึงระบบสำคัญ ๔ ระบบ ได้แก่

^{๒๓} Stryker & Serpe, (๑๙๙๔)

^{๒๔} ดุจเดือน พันธุนานิน, “การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและ ต่างประเทศ” รายงานทุนอุดหนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักบริหารและพัฒนาองค์ ความรู้, (องค์การมหาชน), ๒๕๕๐.

^{๒๕} Jessor, Graves, Hanson, & Jessor, (๑๙๖๘).

ระบบสังคมวัฒนธรรม ระบบการหล่อหลอมทางสังคม ระบบบุคลิกภาพ และระบบพฤติกรรม โดยการศึกษาความแปรปรวนในพฤติกรรมการดื่มสุรา อธิบายโดย ๔ ระบบ ดังกล่าว ทั้งในระดับบุคคล และระดับกลุ่มเชื้อชาติ จากนั้นจึงมีการศึกษาระยะยาวกับกลุ่มวัยรุ่นเพื่อศึกษาพัฒนาการของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อมา^{๒๖} พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นกรอบแนวคิดทางจิตวิทยา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่อง คุณค่า ค่านิยม และความคาดหวัง แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยมีสมมติฐานว่าพฤติกรรมเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสภาพแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

๒.๒.๔ ทฤษฎีสถานที่ “field theory” ของ Lewin (Donovan, ๒๐๐๕) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา (problem behaviors) เป็นพฤติกรรมที่สังคมมองว่าเป็นปัญหา หรือมองว่าเป็นการกระทำที่ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม สังคมไม่พึงปรารถนา โครงสร้างของทฤษฎีกำหนดเป็นกรอบแนวคิดประกอบด้วย ๓ ระบบใหญ่ ในการอธิบายพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ได้แก่ ระบบบุคลิกภาพ (personality system) ระบบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว (perceived-environment) และระบบพฤติกรรม (behavior system) ในแต่ละระบบ การอธิบายตัวแปรจะมีทั้งการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และตัวควบคุมไม่ให้เกิดพฤติกรรม และเรียกภาวะนี้ว่า “prone” หรือแนวโน้มของโอกาสที่จะเกิดการกระทำที่ละเมิดต่อบรรทัดฐานของสังคม หรือพฤติกรรมที่เป็นปัญหาขึ้น โดยนิยามของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาคือพฤติกรรมที่ผิดไปจากบรรทัดฐานหรือกฎหมาย ข้อบังคับ ของสังคมนั้น ๆ เป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่เห็นด้วย ไม่ยอมรับ และมีแนวโน้มที่สังคมจะตอบสนองต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหานั้นด้วยการปฏิเสธ การควบคุม การลงโทษทางสังคม หรือแม้กระทั่งการลงโทษทางกฎหมาย

๒.๒.๕ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA)

ในปี ๑๙๗๕ Fishbein และ Ajzen พัฒนาทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ด้วยข้อสมมติฐานที่ว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล มีระบบความคิด การประมวลผลข้อมูลอย่างเป็นระบบก่อนที่จะตัดสินใจลงมือกระทำพฤติกรรม และมนุษย์จะคำนึงถึงผลของการกระทำก่อนตัดสินใจทำด้วย ตัวแปรสำคัญที่เป็นตัวกำหนดเจตนาเชิงพฤติกรรม (behavior intention) ได้แก่

๑) เจตคติต่อการทำพฤติกรรม (attitude toward the behavior) ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำ รวมถึงการประเมินคุณลักษณะของความเชื่อนั้น

๒) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (subjective norm) หมายถึงการรับรู้ของบุคคลว่าคนอื่นที่มีความสำคัญกับตน ต้องการหรือไม่ต้องการให้บุคคลทำพฤติกรรมนั้นๆ โดยได้รับอิทธิพลจาก

๒.๑) ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (normative belief) ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญกับตน เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู เพื่อน เป็นต้น คิดว่าเขาควรหรือไม่ควรทำพฤติกรรมนั้นๆ

๒.๒) แรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (motivation to comply) เป็นแรงจูงใจที่บุคคลจะคล้อยตาม ทำตามบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญกับตน

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB)

^{๒๖} Jessor & Jessor, (๑๙๗๗).

Ajzen และ Fishbein เสนอแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยา สังคมที่พัฒนามาจากทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action) ของ Ajzen และ Fishbein ในปี ๑๙๗๕ ซึ่งพบว่าตัวแปรที่อธิบายการเกิดพฤติกรรมยังไม่เพียงพอ และได้เพิ่มตัวแปร เกี่ยวกับการรับรู้ต่อสิ่งควบคุมพฤติกรรม โดยสาระสำคัญคือพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาเกิด จากความเชื่อ ๓ ประการ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรม (behavioral beliefs) ความเชื่อกลุ่ม อ้างอิง (normative beliefs) และความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุม (control beliefs) ซึ่งความเชื่อแต่ละตัวจะส่งผลต่อตัวแปรต่างๆ สาระพื้นฐานของทฤษฎี มีดังนี้

๑) พฤติกรรม (behavior) ของบุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมของเจตนาเชิงพฤติกรรม (behavioral intention) ของบุคคลที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นๆ

๒) เจตนาเชิงพฤติกรรม (behavioral intention) ได้รับอิทธิพลจากตัวกำหนด ๓ ตัว คือ เจตคติต่อพฤติกรรม (attitude toward the behavior) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (subjective norm) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (perceived behavioral control)

๓) เจตคติต่อพฤติกรรม (attitude toward the behavior) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับ ผลของการกระทำ (behavioral belief) และผลการประเมินการกระทำ (evaluation of outcomes) ทางบวกหรือลบต่อการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ถ้าบุคคลมีความเชื่อว่าการทำพฤติกรรมใด แล้วจะได้รับผลทางบวก ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ในทางตรงข้าม หากมีความ เชื่อว่าการทำพฤติกรรมนั้นแล้วจะได้รับผลในทางลบ ก็มีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น และเมื่อมีทัศนคติทางบวกก็จะเกิดเจตนาหรือความตั้งใจ (Intention) ที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ทฤษฎีสุขภาพองค์รวม (Holistic Health)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๒๗} ได้กล่าวถึงสุขภาวะองค์รวมของชีวิตจะมีสุขภาวะ ได้ ต้องบริหารใจให้มีภาวะจิตด้านบวก สุขภาวะที่แท้ต้องเป็นตามความจริงแห่งธรรมชาติของชีวิต องค์รวมของชีวิตที่มีสุขภาวะต้องเป็นอย่างไร ภายใต้อำนาจต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร สุขภาวะจะ สำเร็จได้ต้องพัฒนาจิตใจและปัญญา ปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และภาวะต่างๆ ของจิตใจดำเนินไปได้ โดยปัญญาให้แสงสว่าง ส่องทาง ชี้ทางให้ หลักการพัฒนามนุษย์ ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนา ๔ การพัฒนาแบบองค์รวมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาวะโดยตรง

พระมหาจรรยา สุทธิญาณโณ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนากับการดูแลสุขภาพ สุขภาพแบบองค์รวม” โดยมุ่งศึกษาเรื่องการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยศึกษาจากประวัติการดูแลสุขภาพของพระพุทธเจ้า การดูแลสุขภาพของพระสาวก และบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวก กับการดูแลสุขภาพผู้ป่วย ตลอดจนหลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลสุขภาพจิต ตัวยาที่ใช้รักษาทางกายและอิทธิพล ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อแพทย์แผนไทย

พระไพศาล วิสาโล ให้ทรรศนะในการพัฒนาสุขภาพส่วนบุคคลและสังคมที่เน้นการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความผาสุกทั้งในร่างกาย จิตใจ สังคมและธรรมชาติ โดยให้คำจำกัดความ ของสุขภาพแบบองค์รวมว่า “การคิดแบบองค์รวม” เป็นการเชื่อมโยงชีวิตของผู้คนกับสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา จึงควรปรับทรรศนะเรื่องสุขภาพทั้งหมดของ

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๙)

ประชาชนและสาธารณะรวมถึงศึกษาวิจัยการแพทย์พหุลักษณะทุก ๆ ด้านโดยเน้นความเข้าใจวิถีคิดของประชาชน จึงเป็นการศึกษาระบบคิดหรือศึกษาวัฒนธรรมในทฤษฎีคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาที่มีเป้าหมายให้เกิดความหลากหลายที่ บูรณาการขึ้น เป็นการเปิดคุณค่าให้สังคมมีทางออก ดังนั้นสุขภาพองค์รวมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรม ความหลากหลายของท้องถิ่น การส่งเสริมให้มีองค์กรชุมชนเพื่อให้ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมการจัดตั้งสถาบันบำบัดธรรมชาติ เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรไร้สารเคมี ทำให้ได้สัมผัสธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป สุขภาวะองค์รวมเป็นตามความจริงแห่งธรรมชาติของชีวิต กายกับใจต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สุขภาวะจะสำเร็จได้ต้องพัฒนาจิตใจและปัญญา ปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภาวะต่างๆ ของจิตใจดำเนินไปได้ การแพทย์แบบองค์รวมควรมีลักษณะผสมผสานรวม สนใจทุกส่วนของชีวิตผู้ป่วย เน้นลักษณะเฉพาะตัวของผู้ป่วย หลักการพัฒนามนุษย์ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนา ^๔

ศรีเกษ ธัญญาวินิจกุล ^{๒๘} ได้ศึกษารูปแบบโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง ได้ศึกษาในผู้ที่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ใน ๖ หมู่บ้านของอำเภอสนทรายจังหวัดเชียงใหม่เป็นเบาหวานทั้งสิ้น ๓๗ คน และผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ๗๓ คน นอกจากนั้นเป็นกลุ่มเสี่ยงรวม ๑ , ๓๒๑ คน ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพประกอบด้วย การให้ความรู้ การแจกเอกสาร การออกกำลังกาย ทำให้ผู้ป่วยโรคเบาหวานมีความรู้ความเชื่อด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคเบาหวาน ในด้านการรับรู้ความรุนแรงของโรคการรับรู้ประโยชน์ของการตรวจหาโรคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการรับรู้ถึงประโยชน์ของการป้องกันและแรงจูงใจทางสุขภาพไม่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป จากการวิจัยพบว่าลักษณะส่วนบุคคลมีผลต่อการพัฒนาสุขภาพองค์รวม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพด้านกาย สังคม อารมณ์และจิตวิญญาณ(ปัญญา) ดังนั้น พบเห็นหรือประสบมาในอดีตจะมีผลต่อความสามารถในการดูแลตนเองหรือความต้องการการดูแลตนเองทั้งหมด เช่น การสูญเสีย คู่ชีวิต การหย่าร้าง การเปลี่ยนงาน อาจมีผลต่อระบบการดูแลตนเองของครอบครัวและสมาชิกในสังคม ทำให้การเสริมสร้างความสมดุลของชีวิตและครอบครัวพร้อมการปฏิบัติหน้าที่การทำงานสมบูรณ์ขึ้น

ศิลากร กุลเจริญ ^{๒๙} ได้ประมวลวิธีการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา ไว้ดังนี้

๑) การฝึกอบรม (Training) แบ่งได้เป็น ๔ ประเภทใหญ่ ได้แก่

- (๑) การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) การชุมนุมปาฐกถา(Symposium)
- (๒) การฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้แก่ การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Group) การประชุมอภิปราย (Conference) การประชุมทั่วไป (Forum) การประชุมแบบซินดิเคต (Syndicate Method) การประชุมปฏิบัติการ (Workshop) การอภิปรายเป็นกลุ่ม (Group

^{๒๘} ศรีเกษ ธัญญาวินิจกุล , “โปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้ป่วยและกลุ่มเสี่ยง โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง”,ในวารสารวิชาการสาธารณสุข, (ฉบับเดือน มค.-มี.ค.๒๕๔๑), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๒๙} ศิลากร กุลเจริญ, “การพัฒนาขีดความสามารถหลักและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นิติศึกษา บริษัท ซี.เอ็ม.อูตสาหกรรม”, ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๓๕.

Discussion) การระดมสมอง (Brainstorming) การสาธิต (Demonstration) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เกมและสถานการณ์ (Game and Simulation) กรณีศึกษา (Case Study) เกมการบริหาร (Management Game) ทัศนศึกษา (Field Trips) การทำแบบฝึกหัด (Exercise) การทำโครงการจริง (Live Project) การเข้ากลุ่มโดยมีผู้สังเกตการณ์ (FishBowl) การฝึกอบรมที่ไวต่อความรู้สึก (Sensitivity) วิธีการประสบเหตุการณ์ (Incident Method) และการปฏิบัติงานในเวลาจำกัด (In-Basket Technique)

(๓) การฝึกอบรมเป็นรายบุคคล ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction: CAI) การฝึกอบรมทางไปรษณีย์ (Correspondence Study) และการฝึกอบรมโดยใช้โปรแกรมการสอนสำเร็จรูป (Programmed Instruction)

(๔) การฝึกอบรมโดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้แก่ การสอนโดยใช้ภาพยนตร์ (Instructional Film) โทรทัศน์การสอน (Instructional Television) และการสอนโดยใช้สไลด์/เทป (Slide/Tape Presentation)

๒) การศึกษา (Education) คือ การส่งเสริมให้มีการดูงาน หรือการศึกษาต่อ (Continuing Education หรือ Up-Grading) เป็นการเพิ่มคุณวุฒิของบุคลากรทำให้ได้รับความรู้ดีขึ้นหรือความรู้ใหม่ เพื่อให้พร้อมสำหรับการเลื่อนขั้น และการพัฒนาสายอาชีพ

๓) การพัฒนา (Development) คือ การพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมสำหรับการทำงานทั้ง ในปัจจุบันและอนาคต รูปแบบหรือวิธีการที่ใช้กันมาก ได้แก่

- (๑) การมอบหมายงาน (Delegation)
- (๒) การหมุนเวียนงาน (Job Rotation)
- (๓) การสับเปลี่ยนโอนย้ายหน้าที่ (Transfer)
- (๔) การสอนแนะ (Coaching)
- (๕) การใช้ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring)
- (๖) การให้ทำหน้าที่ผู้ช่วย (Understudy)
- (๗) การให้รักษาการแทน (Acting)
- (๘) การให้ทำหน้าที่คณะกรรมการ (Committee)
- (๙) การให้คำปรึกษา (Counseling)
- (๑๐) การพัฒนาตนเอง (Self-Development)

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ผ่านมา สรุปได้ว่า การเลือกแนวทางการพัฒนานั้นต้องเลือกให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยแต่ละแนวทางประกอบด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพิจารณาให้ครบถ้วนทั้ง ด้านที่เกี่ยวข้องกับระบบและด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพื่อให้การพัฒนาเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ได้รับการพัฒนา และต่อองค์กรแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในระดับบุคคล

๒.๒.๖ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในระดับบุคคล

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการฝึกอบรมการศึกษาหรือการเรียนรู้นั้นเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้

เช่นเดียวกันแต่แตกต่างที่วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ดังนั้นผู้ศึกษาจึงดำเนินการศึกษาความหมายและแนวคิดของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

๑ ความหมายของการเรียนรู้ (Learning)

นักวิชาการของไทย ให้ความหมายของการเรียนรู้ (Learning) ไว้ค่อนข้างใกล้เคียงกันในแง่ที่เป็น การเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร หรือค่อนข้างถาวร อีกทั้งยังเป็นผลที่สืบเนื่องจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น

จุฑามณี ตระกูลมุกดา^{๓๐} ให้ความหมายการเรียนรู้ ว่าเป็นกระบวนการเพิ่มพูนและปรุงแต่งระบบความรู้ ทักษะ นิสัย หรือการแสดงออกต่าง ๆ อันเป็นผล เนื่องมาจากมีสิ่งมากระตุ้นอินทรีย์ โดยผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติหรือการฝึกฝน รวมทั้งทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ และเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งเกิดขึ้น โดยเป็นผลของการฝึกปฏิบัติ ใกล้เคียงกับความหมายที่ นิยามไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นค่อนข้างถาวรหรือถาวรสำหรับนักวิชาการต่างประเทศ เช่น กล่าวถึง การเรียนรู้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำได้ นอกจากนั้นยังอธิบายเพิ่มเติมอีกด้วยว่า การเรียนรู้ในความหมายของการเปลี่ยนแปลงนั้น สามารถที่จะพิจารณาได้ ๒ ลักษณะ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นไปโดยที่ผู้เรียนอาจจะไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning) และการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจ ต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ที่มีการวางแผนในการเรียน การกำหนดขึ้น ตอนในการเรียนและผู้เรียนจะมีความรอบรู้เชี่ยวชาญหลังจากที่ได้เรียนแล้ว ซึ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้ทั้ง ๒ ลักษณะต้องเป็นการเปลี่ยนที่ค่อนข้างถาวรด้วย

ไผ่ พงษ์พานิชและคณะ^{๓๑} ได้ทำการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญา ๒) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยประชากร ปัจจัยสังคมวิทยา ปัจจัยจิตวิทยาและปัจจัยศาสนากับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญา ๓) ศึกษาสาเหตุของการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญา ๔) หาแนวทางอภิบาลคู่สมรสให้เหมาะสมกับความต้องการและสภาพสังคมปัจจุบันกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คู่สมรสในสังฆมณฑลราชบุรี ๑ จำนวน ๓๖๙ คน จำแนกเป็นผู้สมรสจำนวน ๓๐๑ คนและ ผู้หย่าร้างจำนวน ๖๘ คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทุกตัวกับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญา โดยใช้สถิติไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า, ๑) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากรพบว่า ระยะเวลาการสมรสและจำนวนบุตรมีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์ต่อคำมั่นสัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนอายุเมื่อสมรสและความแตกต่างของอายุคู่สมรสไม่มีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ , ๒) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสังคม

^{๓๐} จุฑามณี ตระกูลมุกดา, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร, (สงขลา: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔)

^{๓๑} ไผ่ พงษ์พานิช, “การสมรสของคริสตชนไทย”, ใน บทความวิชาการ, ๒๕๕๐.

วิทยาพบว่า ระดับการศึกษาความแตกต่างของระดับการศึกษาและความแตกต่างของรายได้ต่อเดือน มีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนอาชีพ ความแตกต่างของอาชีพและรายได้ต่อเดือนไม่มีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕, ๓) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตวิทยาพบว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสและการปรับตัวในชีวิตสมรสมีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕, ๔) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยศาสนาพบว่า ความแตกต่างในการนับถือศาสนาของคู่สมรส การอบรมก่อนสมรสการปฏิบัติศาสนกิจทุกสัปดาห์ การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันและการอบรมหลังสมรสมีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนการนับถือศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กับการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕, ๕) สาเหตุของการรักษาความซื่อสัตย์แห่งคำมั่นสัญญาที่พบมากที่สุดคือ การมีบุตรด้วยกันของคู่สมรสซึ่งเป็นสิ่งผูกพัน รองลงมาคือ ไม่มีปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์และการสมรสได้รับ

อังคณา บุญสิทธิ และคณะ^{๓๒} ศึกษาวิจัยเรื่อง “มิติของงานยุติธรรมชุมชนในงานคุ้มครองประเพณี” ผลการศึกษา พบว่าบทบาทหน้าที่ของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน บทบาทสำคัญของชุมชน๓ ประการ คือ (๑) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชน (๒) การระงับข้อพิพาทหรือการจัดการกับความขัดแย้งโดยใช้หลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ (๓) การป้องกันปัญหาอาชญากรรมโดยการพัฒนาคูณภาพชีวิต พบว่ากิจกรรมในชุมชนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาคูณภาพชีวิต ซึ่งเป็นการป้องกันอาชญากรรมในแนวทางของงาน(๒) ยุติธรรมชุมชน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนทำอยู่ก่อนแล้ว เช่น การรวมกลุ่มอาชีพการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนันทนาการและกีฬา การเฝ้าระวังในชุมชนการป้องกันอาชญากรรมและปัญหาอาชญากรรม โดยใช้ระบบคุ้มและการจัดตั้งเวรยามในการดูแลสอดส่องในชุมชน เช่น ชรบ. อพป. เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวหลายกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ โดยตรง เช่น เกษตรจังหวัดเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตร กิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยก็ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการกีฬาและนันทนาการ เป็นต้นสำหรับกิจกรรมที่เป็นการระงับข้อพิพาทนั้น เมื่อเริ่มโครงการสำนักงานคุ้มครองประเพณีหลายสำนักงานได้จัดให้มีการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากการวิจัยพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านกฎหมาย แต่การให้ความรู้ด้านกฎหมายก็มีหลายหน่วยงานทำอยู่แล้ว เช่น สำนักงานอัยการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นต้น และยังมีข้อมูลบ่งชี้ว่า การระงับข้อพิพาทที่ทำโดยเครือข่ายของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าเพราะมีอาสาสมัครไปดูแลผู้เสียหายที่จะได้คำตอบแทนกรณีต่างๆ เห็นได้ชัดเจนว่าสามารถช่วยเหลือได้อย่างเป็นรูปธรรม และชุมชนส่วนใหญ่มีรูปแบบการระงับ ข้อพิพาทโดยชุมชนเองเป็น รูปแบบของคณะกรรมการ บุคคลที่เคารพนับถือในชุมชน ระบบผู้อาวุโส (Seniority) เป็นต้นโดยการใช้สถานที่ ศาลาวัด บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน เป็นสถานที่ ในการระงับข้อพิพาท ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดจากชุมชนดำเนินการเอง

^{๓๒} อังคณา บุญสิทธิ, “มิติของงานยุติธรรมชุมชนในงานคุ้มครองประเพณี”, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม), ๒๕๕๑.

นอกจากนี้ Kolb^{๓๓} ให้คำนิยามของการเรียนรู้ไว้ว่าเป็นกระบวนการที่แปรเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อสร้างออกมาเป็นความรู้ Kolb มีความเห็นว่า การเรียนรู้ไม่ใช่เป็นการได้มาหรือเป็นการส่งถ่ายระหว่างสาระเนื้อหา กับประสบการณ์ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนถ่ายความรู้ระหว่างบุคคล หรือมีใช้กระบวนการในการส่งถ่ายหรือในการปลูกสร้างแนวความคิดใหม่ๆ แต่การเรียนรู้จะต้องครอบคลุมถึงการนำเอาความรู้เก่าที่มีอยู่มาปรับแต่งขยายขอบเขต ซึ่งอาจจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ๆ จะเห็นได้ว่า มีความเชื่อในการที่จะนำเอาความคิดประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าดึงออกมาใช้ในแง่ของการสร้างกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการอ้างอิงหรือตั้งเป็นสมมติฐาน ทำให้ Kolb มีความเชื่อในการเรียนรู้แบบการเรียนรู้จากประสบการณ์จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ โดยการนำเอาความรู้เดิมมาปรับปรุงต่อยอด นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ๆ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร หรือถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนที่ได้รับ ในกระบวนการทดลองครั้งนี้ จึงใช้กระบวนการปรับพฤติกรรมเชิงพุทธิจิตวิทยาและจิตวิทยาตะวันตก อันจะช่วยเสริมสร้างความสมดุลของชีวิตและครอบครัวพร้อมทั้งการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์

ประเด็นที่ ๓^{๓๔} การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันมีผลเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเหตุทำให้บุคคลเผชิญสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหมายถึงทั้งประสบการณ์ทางตรงและประสบการณ์ทางอ้อม ประสบการณ์ทางตรง คือ ประสบการณ์ที่บุคคลได้พบหรือสัมผัสด้วยตนเอง เช่น เด็กเล็กๆ ที่ยังไม่เคยรู้จักหรือเรียนรู้คำว่า “ร้อน” เวลาที่คลานเข้าไปใกล้กับน้ำร้อน แล้วผู้ใหญ่บอกว่าร้อน และห้ามคลานเข้าไปหา เด็กยังไม่เข้าใจและคงคลานเข้าไปหาอยู่อีก จนกว่าจะได้ใช้มือหรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายไปสัมผัสกับน้ำร้อน จึงจะรู้ว่ากาน้ำที่วางร้อนนั้นเป็นอย่างไรต่อไป เมื่อเขาเห็นกาน้ำอีกแล้วผู้ใหญ่บอกว่ากาน้ำนั้นร้อนเขาจะไม่คลานเข้าไปจับกาน้ำนั้น เพราะเกิดการเรียนรู้คำว่าร้อนที่ผู้ใหญ่บอกแล้ว เช่นนี้กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ ตรงมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เผชิญกับสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ในการมีประสบการณ์ตรงบางอย่างอาจทำให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ ได้แก่

๑. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากฤทธิ์ยา หรือสิ่งเสพติดบางอย่าง
๒. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจ็บป่วยทางกายหรือทางใจ
๓. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเหนื่อยล้าของร่างกาย
๔. พฤติกรรมที่เกิดจากปฏิกิริยาสะท้อนต่างๆ

ประสบการณ์ทางอ้อม คือ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนมิได้พบหรือสัมผัสด้วยตนเองโดยตรง แต่อาจได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจาก การอบรมสั่งสอนหรือการบอกเล่า การอ่านหนังสือต่างๆ และการรับรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ พฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของนักการศึกษาซึ่งกำหนดโดย บลูม และคณะ (Bloom and Others) มุ่งพัฒนาผู้เรียนใน ๓ ด้าน ดังนี้

^{๓๓} Kolb, อ้างถึงใน Swanson and Holton, (๑๙๘๔).

^{๓๔} ประดิษฐ์ อุปรมัย, เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา หน่วยที่ ๘ มนุษย์กับการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นนทบุรี :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐)

๑.ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เป็นความสามารถทางสมอง ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และประเมินผล

๒.ด้านเจตพิสัย (Affective Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึก ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติ การประเมินค่าและค่านิยม

๓.ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือ ผลของการเรียนรู้ที่เป็นความสามารถด้านการปฏิบัติ ครอบคลุมพฤติกรรมประเภท การเคลื่อนไหว การกระทำ การปฏิบัติงาน การมีทักษะและความชำนาญ

ดอลลาร์ด และมิลเลอร์ (Dallard and Miller) เสนอว่าการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑.แรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้ของบุคคลทั้งสมอง ระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ แรงขับและความพร้อมเหล่านี้จะก่อให้เกิด ปฏิกริยา หรือพฤติกรรมที่จะชักนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไป

๒.สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีปฏิกริยา หรือพฤติกรรมตอบสนองออกมา ในสภาพการเรียนการสอน สิ่งเร้าจะหมายถึงครู กิจกรรมการสอน และอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้

๓.การตอบสนอง (Response) เป็นปฏิกริยา หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ทั้งส่วนที่สังเกตเห็นได้และส่วนที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหว ท่าทาง คำพูด การคิด การรับรู้ ความสนใจ และความรู้สึก เป็นต้น

๔.การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอันมีผลในการเพิ่มพลังให้เกิดการเชื่อมโยง ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเพิ่มขึ้น การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นอันมาก

๒.๓ ครอบครัวตัวอย่างในทางพุทธประวัติ

๒.๓.๑ ครอบครัวปุณณเศรษฐี

ปุณณเศรษฐี ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของมหาเศรษฐีผู้ใจบุญประจำกรุงราชคฤห์ ในอดีตรมีครอบครัว ชวนาซึ่งสามีออกไปไถนาแต่เช้าตรู่ ส่วนภรรยาจะทำอาหารและนำไปส่งให้ที่ท้องนาทุกวัน

วันหนึ่งพระสารีบุตรเถระออกจากนิโรธสมาบัติเดิน บิณฑบาต ผ่านมา ภรรยาของนายปุณณะหรือนายบุญ กำลังนำอาหารไปให้สามี เห็นพระก็เกิดความเลื่อมใส บรรดาจะทำบุญกับพระเถระ นางคิดว่า “บางวันเราบรรดาจะทำทาน แต่ก็ไม่มีไทยธรรม เพราะต้องหาเข้ากินค่า บางวันมีไทยธรรม แต่ไม่มีพระมาโปรด ตอนนี้ไทยธรรมของเรามีพร้อม พระท่านก็มาโปรดแล้ว เราควรทำบุญวันนี้แหละ” และด้วยจิตที่เลื่อมใสในพระเถระ นางจึงน้อมถวายอาหารมือนั้นแต่ท่านด้วยความเบิกบานใจยิ่งนัก

ขณะกำลังตักบาตร ด้วยความเลื่อมใสในนั้น นางได้ตั้งจิตอธิษฐานให้พระเถระได้ยินว่า “ด้วยบุญที่ได้ถวายทานครั้งนี้ จงลดบันดาลให้ดิฉันพ้นจากชีวิตยากเข็ญในโลกนี้ และขอมีส่วนแห่งธรรมที่

ท่านเห็นแล้วด้วยเถิดเจ้าข้า” พระเถระให้พรสั้นๆ ว่า “อิจฺฉิตํ ปตฺติตํ ตุมหํ ขิปปเมว สมิชฺชตु ขอให้สมปรารถนาในทุกเรื่อง” นางชื่นใจ ปิติชนลกุชฺชน เบิกบานใจมาก ไม่กังวลว่าสามีจะหงุดหงิดหรือไม่กลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารนำไปให้สามีที่รอคอยอยู่กลางทุ่งนาทันที

สามีกำลังเหน็ดเหนื่อยและหิวมาก ภรรยาเห็นสามีกำลังเหนื่อยก็ส่งยิ้มไปก่อน และพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ หวาน้ำหนาทำให้ดื่ม แล้วรีบจัดอาหารให้รับประทาน พลังพูดว่า “วันนี้ที่นำอาหารมาข้าเพราะขณะที่กำลังนำอาหารมาให้พี่ ฉันได้เจอพระระหว่างทาง ผิวพรรณท่านเปล่งปลั่งผ่องใสเหลือเกิน ฉันเห็นแล้วอยากทำบุญ จึงเอาอาหารตักบาตรทำบุญไปจนหมด จากนั้นก็รีบกลับไปทำอาหารมาพี่ ขอให้พี่ตั้งใจต้อนุโมทนาด้วยเถะนะ”

นายบุญใจบุญสมซื้อ แม้จะเหน็ดเหนื่อยมา แต่ครั้นได้ยิน ชาว บุญก็สาธุ และบอกว่า “ดีแล้วน้องเอ๋ยที่ได้ใส่บาตรพระ เพราะเมื่อสักครู่นี้ได้ถวายน้ำบัววนปาก และไม้ชำระฟันแต่ท่านไปเหมือนกัน” ด้วยจิตอันเลื่อมใส กระแสธารแห่งบุญจึงส่งต่อมาถึงนายบุญทันที หลังจากทานข้าวแล้วก็เอาศีรษะหนุนตักภรรยานอนพักผ่อนอยู่ครู่หนึ่ง ตอนนั้นใจสบาย พอลืมตาขึ้นมามองดูนาที่ไถไปเมื่อเช้า พื้นดินได้กลายเป็นทองคำไปหมด

นายบุญจึงมองด้วยความตะลึง แทบไม่เชื่อสายตาตัวเอง จึงถามภรรยาว่า “น้องเห็นไหม นั่นอะไร บริเวณที่พี่ไถนาเมื่อเช้านี้ มันกลายเป็นทองคำเหลืองอร่ามไปหมดแล้ว” ภรรยาก็มองเห็นทองคำเช่นกัน จึงไปเอาก้อนดินที่กลายเป็นทองนั้น ลองทุบกับบอนไถ รู้ว่ามันเป็นทองแน่นอน ทั้งสองต่างรู้สึกปิติในความมหัศจรรย์แห่งบุญที่สามารถพลิกดินเป็นทองคำได้

นายบุญชวนศรีภรรยาไปกราบทูลพระราชา เพื่อส่งคนไปขนทองทั้งหมดเข้าสู่ท้องพระคลัง พระราชาทรงรับสั่งให้เทียบเกวียนไปขนทองของนายบุญมาจากท้องนา พวกราชบุรุษเห็นทองคำมากมาย ต่างรู้สึกอัศจรรย์ใจ พวกเขากล่าวด้วยความไม่รู้ว่า “นี่เป็นทองคำของพระราชา” พลังหยิบก้อนทองขึ้นมาดู ทองสุกปลั่งที่ปรากฏต่อหน้านั้น พลันกลับกลายเป็นก้อนดินทันที พวกราชบุรุษตกใจมาก อีกทั้งเกรงกลัวพระราชาอาญา เพราะโทษฐานที่ทำให้ทองกลับกลายเป็นดิน จึงไปกราบทูลพระราชา

พระราชาจึงรับสั่งว่า ให้พวกท่านจงพูดว่า “ทองคำเหล่านี้เป็นของนายบุญ” เมื่อพวกราชบุรุษกลับไปดูใหม่ และพูดตามคำสั่งของพระราชา ก้อนดินที่ถือขึ้นมาก็กลายเป็นทองเหมือนเดิม พวกเขาจึงช่วยกันขนทองมาไว้ที่พระลานหลวง กองสูงประมาณเท่าต้นตาล พระราชาโปรดให้เรียกชาวเมืองและพวกพ่อค้ามาประชุมกัน และตรัสถามว่า “ในตระกูลของใครมีทองกองสูงเท่านี้ไหม” เมื่อได้รับคำตอบว่า ไม่มีผู้ใดมีทองมากเท่านี้ พระองค์ได้พระราชทานทองคำทั้งหมดคืนนายบุญ แล้วทรงแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐี โดยขนานนามใหม่ว่า ธนเศรษฐี

นายบุญได้เป็นเศรษฐีแล้ว ก็ไม่ประมาท ท่านฉลองตำแหน่งเศรษฐีด้วยการจัดงานมงคล โดยไปกราบนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้า เป็นประมุขมารับสังฆทานตลอด ๗ วัน ในวันสุดท้ายพระบรมศาสดาทรงอนุโมทนาในทานของปุณณเศรษฐีและครอบครัว เมื่อจบพระธรรม เทศนา ท่านเศรษฐี ภรรยา และลูกสาว ต่างได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นผู้เลื่อมใสไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัย ได้ตั้งใจสั่งสมบุญจนตลอดชีวิต

๒.๓.๒ ครอบครัวอนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้เป็นยอดอุปัฏฐากฝ่ายชายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านมีความศรัทธาเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา มาก ถึงกับเอาทองไปปูเต็มพื้นดิน เพื่อแลกกับพื้นที่ที่จะใช้สร้างเป็นวัดเชตวัน ท่านใช้งบประมาณในการก่อสร้างถึง ๕๔ โกฏิ เมื่อสร้างวัดแล้ว ท่านหมั่นไปวัดถวายสังฆทาน ฟังธรรมมิได้ขาด โดยไม่เคยไปวัดมือเปล่าเลย ท่านทั้งหลายที่ท่าน บริจาค นั้นมากมายเกินที่จะคณานับ

ด้วยความใจใหญ่กล้าคิดและทุ่มเทให้กับงานพระศาสนา เทวดา ที่สถิตอยู่ชุ่มประตู่บ้านกลัวว่าทรัพย์สมบัติของท่านเศรษฐีจะหมด จึงคอยหาโอกาสบอกให้ท่านเลิกไปวัด เลิกถวายทานแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากจังหวะชีวิตของท่านเศรษฐีในขณะนั้น สมบัติขาดมือ การค้าขายก็ไม่ค่อยดี เงินทองที่เพื่อนยืมไปก็ไม่ได้คืน ทรัพย์ที่ฝังไว้ริมตลิ่งก็ยิ่งถูกน้ำพัดหายไปอีก ท่านเศรษฐีจึงยากจนลง แต่ท่านก็ยังสู้สุดสำหรับถวายทานไม่ให้ขาดเลย แม้จะมีเพียงน้ำผักดองกับข้าวปลายเกรียน ท่านก็ยังคงทำทาน อย่างต่อเนื่อง

ครั้นเทวดาได้โอกาสจึงเข้าไปในบ้าน แล้วปรากฏกายสว่างไสวอยู่ต่อหน้าท่านเศรษฐี และพูดเตือนว่า “ท่านเศรษฐี ท่านอย่าได้ทำทานต่อไปเลย ตั้งแต่เข้าวัดมา ก็มีแต่ยากจนลง ท่านควรรีบหันกลับมาทำธุรกิจของท่าน เพื่อจะได้ทรัพย์สมบัติกลับคืนมาบ้าง จงเลิกทำบุญเสียเถอะ” เศรษฐีได้ฟังดังนั้น แทนที่จะเชื่อฟังคำของเทวดา กลับบอกเทวดาว่า “ท่านเป็นถึงเทวดา ทำไมมาบอกให้เราเลิกทำบุญ ท่านจงออกไปจากบ้านของเราเสียเถิด เราจะไม่ยอมเลิกทำบุญเด็ดขาด” เมื่อเทวดาถูกเศรษฐีขับไล่เช่นนั้น ก็ไม่มีวิมานอยู่ เพราะตนเองมีบุญน้อย เกิดสำนึกผิด จึงไปขอร้องให้เทวดาชั้นต่างๆ มาช่วยพูดให้เศรษฐียกโทษให้ แต่ก็ไม่มีเทวดาใดๆ มาช่วยได้

พระอินทร์จึงแนะวิธีว่า ถ้าอยากให้เศรษฐียกโทษให้ ต้องไปทวงหนี้คืนให้ท่านเศรษฐี แล้วไปเอาทรัพย์ที่ถูกน้ำพัดพาไปกลับคืนมา นอกจากนั้นยังมีสมบัติที่อยู่ใต้ทะเลอีกมาก ให้ไปขนมาให้เศรษฐีเพื่อจะได้ทำบุญต่อ แล้วเศรษฐีจะยกโทษให้ เทวดาตนนั้นจึงทำตามทีพระอินทร์แนะนำทุกอย่าง แล้วกลับมาบอกท่านเศรษฐี พร้อมทั้งขอให้ท่านยกโทษให้ตน ที่พูดไปอย่างนั้นก็ด้วยความเป็นห่วงท่านเศรษฐี

เมื่อท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐียกโทษให้ เทวดาจึงมีวิมานอยู่ตามเดิม พระบรมศาสดาทรงตรัสชมเชยท่านเศรษฐีว่า ทำถูกต้องแล้ว สมกับเป็นยอดนักสร้างบารมีจริงๆ แม้จะทำทานด้วยน้ำผักดองกับข้าวปลายเกรียนก็ได้บุญมาก เพราะเมื่อจิตเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทักษิณาทานนั้นชื่อว่ามีผลมาก แม้ท่านเศรษฐีจะยากจนลง แต่ท่านก็ไม่เคยหวั่นไหว และไม่เคຍว่างเว้นจากการสร้างบารมี เช่นนี้ได้ชื่อว่าทำตามอริยประเพณีอย่างแท้จริง

๒.๓.๓ ครอบครัวธัญชัยเศรษฐี

นางวิสาขา เป็นบุตรี ของ ธัญชัยเศรษฐี แห่งเมืองภัททนิคร แคว้นอังคะ (อยู่ในอารักขาของแคว้นมคธ) มารดาของนางวิสาขามีนามว่า สมณาเทวี แต่เดิมท่านเมณฑกเศรษฐีผู้เป็นปู่ของนางวิสาขาเป็นหนึ่งในจำนวนเศรษฐีใหญ่ ๕ ตระกูลแห่งแคว้นมคธ อันได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าพิมพิสาร คือ เศรษฐีใหญ่ ๕ ตระกูลแห่งแคว้นมคธ

๑. โขยเศรษฐี
๒. ชฎิลเศรษฐี
๓. ปุณณกเศรษฐี
๔. กาลวัลลียเศรษฐี
๕. เมณฑกเศรษฐีซึ่งเป็นตระกูลเศรษฐีใหญ่ที่สุด

ส่วนแคว้นโกศลของพระเจ้าปเสนทิโกศล มีเศรษฐีใหญ่อยู่ ๒ ตระกูล คือ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และ มิคารเศรษฐี ต่อมาท่านธนัญชัยเศรษฐีบุตรชายของเมณฑกเศรษฐีได้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แคว้นโกศล ตามที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลขอต่อพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งในขณะนั้นนางวิสาขามีอายุได้ ๙ ปี ครอบครัวของท่านธนัญชัยเศรษฐีตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ สถานที่ซึ่งกลายเป็นเมืองสาเกตอันอยู่ห่างจากพระนครสวตถิ แคว้นโกศลประมาณ ๗ โยชน์ ซึ่ง ๑ โยชน์ มีความยาว ๔๐๐ เส้น ต่อมานางวิสาขาได้แต่งงานกับปุณณวัณณะ บุตรชายของมิคารเศรษฐี

เบญจกัลยาณี หญิงผู้มีความงาม ๕ ประการ ซึ่งนางวิสาขาเป็นหญิงที่ได้รับการยกย่องว่ามีลักษณะนั้น ได้แก่

๑. มีผมงาม คือ ผมของนางเหมือนกับหางนกยูง เมื่อปล่อยสยายลงปลายผมายาวถึงผ้าถุงและปลายผมงอนซ้อนขึ้น
๒. มีเนื้องาม คือ เหนืออกที่หุ้มพินมีสีสุกเช่นผลมะพลับ เนื้อนุ่มสม่ำเสมอติด ตามตำราพราหมณ์
๓. มีพินงาม คือ พินขาวสะอาดเหมือนสังข์ที่ขัดแล้ว พินขึ้นเป็นระเบียบสม่ำเสมอ
๔. มีผิวงาม คือ ปราศจากไฝฝ้าราคะ ถ้าผิวดำก็ดำสนิท เช่นพวกอุบลสีเขียว ถ้าผิวขาวก็ขาวสะอาดเช่นพวงวรรณการ
๕. มีวัยงาม คือ ทรงความเป็นสาวอยู่ได้ไม่ร่วงโรย

ปุณณวัณณะได้บอกกับพ่อแม่ที่ได้ขอให้ตนแต่งงานว่าจะแต่งงานเฉพาะกับหญิงที่มีความงามตามลักษณะเบญจกัลยาณีเท่านั้น ทั้งนี้เพราะแต่แรกมิได้มีความประสงค์จะมีครอบครัวในเวลานั้น เพียงแต่กระทำหน้าที่ลูกที่ดีตามธรรมเนียมพราหมณ์ในสมัยนั้นซึ่งผู้เป็นบิดามารดาจะต้องจัดให้ลูกแต่งงานมีครอบครัว มิคารเศรษฐีได้ขอให้พราหมณ์ชั้นผู้ใหญ่จำนวน ๑๐๘ คนช่วยเหลือพราหมณ์ใช้เวลาเสาะหาหญิงที่มีความงามตามลักษณะเบญจกัลยาณีหลายวัน จนวันหนึ่งเมืองสาเกตมีงานนักขัตฤกษ์ พราหมณ์ได้พบนางวิสาขาซึ่งขณะนั้นมีอายุ ๑๕ ปี เป็นหญิงที่มีความงามซึ่งปรากฏ ๓ อย่างคือ ผิวงาม ผมงาม และวัยงาม พอตีฝนตกลงมาหญิงบริวารทั้ง ๕๐๐ พากันวิ่งเข้าไปหลบในศาลา แต่นางวิสาขายังคงก้าวเดินตามปกติ พราหมณ์เห็นอุปายที่จะดูนางพินและเนื้องามตามตำราหรือไม่ จึงแก้งัดนำนางเป็นหญิงอ่อนแอเกียจคร้านจึงไม่วิ่งเข้ามาหลบฝนในศาลาเหมือนหญิงสาวคนอื่น ๆ คงไม่สามารถเป็นแม่บ้านที่ดีได้แน่ นางวิสาขาทูลบอกให้พราหมณ์ฟังว่า มีคนอยู่ ๔ จำพวกที่วิ่งไม่งาม คือ ๑. พระราชา ๒. ช่างมงคลหัตถิ ๓. บรรพชิต และ ๔. กุลสตรีและเกรงว่าหากวิ่งไปเกิดพลาดพลั้งหกล้มเป็นอันตรายบิดามารดาก็จะเสียใจ พราหมณ์เห็นว่านางเป็นหญิงที่มีความงามต้องตามตำราเบญจกัลยาณี จึงยื่นพวงมาลัยทองคำที่เตรียมมาสวมศีรษะนางวิสาขา อันเป็นเครื่องหมายว่าต้องการนำไปเป็นแม่เรือนตามธรรมเนียมพราหมณ์ในสมัยนั้น ก่อนส่งตัวนางวิสาขายไปยังบ้านเจ้าบ่าว ท่านธนัญชัยเศรษฐีได้ให้โอวาทเกี่ยวกับการครองเรือนไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้

โอวาท ๑๐ ประการของธัญชัยเศรษฐี

๑. ไฟในอย่านำออก หมายถึง ไม่ควรนำความลับหรือเรื่องไม่ดีงามภายในครอบครัวไปบอกเล่าให้คนภายนอกได้รับรู้

๒. ไฟนอกอย่านำเข้า หมายถึง ไม่ควรนำคำนิพนทนาว่าร้ายเสียด้วยสติปัญญา จากบุคคลภายนอกมาสู่ครอบครัวอันจะเป็นเหตุให้เกิดเรื่องไม่ดีงามและความบาดหมาง

๓. พึงให้แก่คนที่ให้ หมายถึง คนที่เคยเกื้อหนุนเอื้อเฟื้อควรมีน้ำใจไม่ตรีตอบแทน เมื่อมีผู้มาหยิบยืมข้าวของเงินทอง ควรให้แก่คนที่นำมาคืนเท่านั้น

๔. พึงอย่าให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายถึง คนที่ไม่เคยเกื้อหนุนเอื้อเฟื้อมีน้ำใจก็ไม่ควรทำใจกว้างหรือทำหน้าใหญ่ใจโต ผู้ที่เคยหยิบยืมแล้วไม่นำมาคืน ควรต่อไปหากยังกล้ามาหยิบยืมอีก ไม่ควรให้

๕. พึงให้แก่คนที่ให้และไม่ให้ หมายถึง การสงเคราะห์ญาติและมิตรสหายแม้เขาจะนำมาคืนหรือไม่ก็ตาม เมื่อเห็นว่าเป็นการสมควร หรือเขาเป็นคนดีควรแก่การเกื้อหนุนอนุเคราะห์ ก็ควรให้

๖. พึงนั่งให้เป็นสุข หมายถึง การนั่งในที่อันเหมาะสมอันควรไม่เกะกะขวางทาง ไม่ต้องคอยลุกหลีกเมื่อพ่อสามีแม่สามีหรือผู้ใหญ่เดินผ่าน และนั่งเมื่อจัดการงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว

๗. พึงนอนให้เป็นสุข หมายถึง ควรนอนที่หลังพ่อสามีแม่สามี และสามีได้เข้านอนแล้ว คือต้องตรวจดูข้าวของกลอนประตูหน้าต่างและไฟให้เรียบร้อย ทั้งจัดแจงข้าวของที่จำเป็นสำหรับหุงหาหรือใช้สอยในวันรุ่งขึ้นให้พร้อมมูลครบครัน จึงจะถือว่าดีว่าเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี

๘. พึงกินให้เป็นสุข หมายถึง ควรจัดข้าวปลาอาหารสำหรับพ่อสามีแม่สามี สามีและบุตรให้เป็นที่น่ารับประทาน

๙. พึงบูชาไฟ หมายถึง การให้ความเคารพยำเกรงสามี และบิดามารดาของสามีตลอดจนญาติผู้ใหญ่

๑๐. พึงบูชาเทวดา หมายถึง ให้นับถือบิดามารดาสามีและบรรพบุรุษ เครื่องมณฑลดาปสาธน์

ตระกูลบิดาของนางวิสาขาเป็นตระกูลที่ร่ำรวยมหาศาล มีทรัพย์มากกว่าตระกูลของมิคารเศรษฐีบิดาปฐมภริยาของพระพุทธเจ้า นางวิสาขาเป็นหญิง ๑ ใน ๓ ของชมพูทวีปที่มีเครื่องประดับพิเศษในวันแต่งงานซึ่งเรียกว่า “มณฑลดาปสาธน์” เป็นเครื่องประดับที่ใช้สวมใส่ให้คลุมลงมาถึงหลัง ส่วนบนทำเป็นรูปนกยูงทอง ๑ ตัว ปีกขวาและซ้ายมีขนทองคำข้างละ ๕๐๐ ขน และก้านขนมีเสียงดนตรีเท่กล่อมได้ ซึ่งรวมแล้วต้องใช้ทองคำเนื้อดี ๑ ,๐๐๐ แท่ง ประดับด้วย แก้วมณี แก้วมุกดา แก้วประพาฬ ๒๓ ทะนาน และเพชรอีก ๒๑ ทะนาน ฯลฯ ในโลกมีหญิงเพียง ๓ คนเท่านั้นที่มีเครื่องประดับมณฑลดาปสาธน์ คือ นางวิสาขามหาอุบาสิกา นางมัลลิกา ภรรยาของพันธุเสนapati ซึ่งนางได้ถวายเป็นเครื่องคลุมพระบรมสรีระพุทธเจ้าเมื่อปรินิพพาน และลูกสาวเศรษฐีกรุงพาราณสี

๒.๓.๔ ครอบครัวเศรษฐีกรุงพาราณสี

ในสมัยพุทธกาล ณ กรุงพาราณสี มีลูกสาวเศรษฐีคนหนึ่งเป็นหญิงที่สวยงามมาก บิดาหาเงินนางมากและไม่อยากให้ใครเห็น จึงให้นางขึ้นไปอาศัยอยู่บนปราสาทชั้นที่ ๗พร้อมกับคนรับใช้อีก ๑ คน ต่อมานางได้อยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาที่วิทายาทรที่เหาะผ่านมา และตั้งครรภ์ขึ้น เรื่องที่นางคบกับวิทายาทรและตั้งครรภ์ ไม่มีใครรู้เลย นอกจากคนรับใช้

เวลาผ่านไป ๑๐ เดือน นางคลอดลูกออกมาเป็นเด็กผู้ชาย ด้วยความกลัวว่าบิดามารดาจะรู้ นางจึงสั่งให้คนรับใช้อุ้มเด็กใส่ในภาชนะ ปิดฝาจนแน่น เอาพวงดอกไม้วางไว้ข้างบน แล้วนำไปลอยที่แม่น้ำคงคา ระหว่างทาง เวลามีคนถามว่า มีอะไรอยู่ในภาชนะนั้น คนรับใช้ตอบว่า “เป็นพลีกรรมของนายหญิงของฉัน”

ทารกน้อยแรกเกิดที่นอนอยู่ในภาชนะ ลอยไปตามกระแสน้ำโดยไม่รู้ชะตากรรม จนกระทั่งไปถึงท่าน้ำแห่งหนึ่ง วันนั้นมีหญิง ๒ คน กำลังอาบน้ำอยู่ในแม่น้ำคงคา ทั้ง ๒ มองเห็นภาชนะที่ถูกกระแสน้ำพัดมา หญิงคนหนึ่งพูดขึ้นว่า “ภาชนะนั้นเป็นของฉัน” ส่วนหญิงอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “สิ่งที่อยู่ในภาชนะนั้นเป็นของฉัน” ครั้นช่วยกันเปิดภาชนะนั้นออกดู ก็เห็นทารกเพศชายหน้าตาน่ารัก ทั้งคู่อยากได้เด็กไปเลี้ยง แต่ไม่สามารถตกลงกันได้ จึงกราบทูลเรื่องราวให้พระราชาทรงตัดสิน พระราชาทรงวินิจฉัยให้หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปถัมภ์ของพระมหากัจจายนะเป็นฝ่ายได้เด็กไป นางตั้งชื่อให้ทารกน้อยว่า ชฎิล (แปลว่า รุ่งรังยุงเหยิง) เพราะผมของเด็กรุ่งรังยุงเหยิง เนื่องจากเมื่อคลอดออกมาแล้วไม่มีใครช่วยทำความสะอาดผมให้เกลี้ยง

หญิงคนนี้เลี้ยงดูทารกน้อยด้วยความรัก และตั้งใจว่าจะถวายเด็กน้อยแด่พระมหากัจจายนะ เพื่อให้บวชในสำนักของท่าน วันหนึ่ง พระมหากัจจายนะไป บิณฑบาต ที่บ้านของหญิงผู้นี้ ตอนนั้นเด็กน้อยชฎิลอายุราว ๗ ขวบ นางจึงถวายเด็กน้อยให้ไปบวชเป็นสามเณรในสำนักของท่าน แต่พระมหากัจจายนะเห็นด้วยญาณทัสสนะว่า เด็กน้อยคนนี้เป็นผู้มีบุญมาเกิด เมื่อโตขึ้นจะได้ครอบครองสมบัติในเพศคฤหัสถ์เสียก่อนแล้วจึงจะบวช ดังนั้น แทนที่จะให้ชฎิลบวชเป็นสามเณร ท่านจึงพาเด็กน้อยไปฝากไว้ที่บ้านของอุบาสกผู้เป็นอุปถัมภ์คนหนึ่งในกรุงตักสิลา ซึ่งอุบาสกได้เลี้ยงดูเด็กน้อยเสมือนบุตรชายของตน

อุบาสกคนนี้มีอาชีพค้าขาย เขามีสินค้าจำนวนมากที่ตกค้างมาเป็นเวลานานถึง ๑๒ ปี เพราะขายไม่ออก วันหนึ่งอุบาสกมีธุระ เขาฝากสินค้าเหล่านี้ไว้กับชฎิล ด้วยมหายานบาตรมีที่ชฎิลเคยส่งสมมาในกาลก่อน เทวดา ผู้รักษาพระนครจึงบันดาลให้ผู้คนพากันหลั่งไหลไปซื้อสิ่งของที่พ่อค้าเก็บไว้นานถึง ๑๒ ปี จนหมดเกลี้ยงภายในวันเดียว ตกตอนเย็น อุบาสกกลับมาไม่เห็นสินค้าแม้แต่ชิ้นเดียว ก็ตกใจมาก เขาถามชฎิลว่า “เจ้าทำสินค้าเสียหายหมดแล้วหรือ” แต่พอทราบว่าเป็นเด็กชายชฎิลขายสินค้าได้หมด เขาก็บังเกิดความตื่นเต้นยินดีและอัศจรรย์ใจ และรู้ว่าเด็กคนนี้เป็นผู้มีบุญมาเกิด

ต่อมา เมื่อชฎิลเติบโตเป็นหนุ่ม อุบาสกจึงยกบุตรสาวให้ และสั่งให้ บัรริวาร สร้างบ้านหลังใหญ่โตมโหฬารให้อยู่ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ชฎิลและภรรยาจึงเตรียมตัวย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านใหม่ ในทันทีที่ชฎิลก้าวเท้าข้ามธรณีประตูแล้วเหยียบลงที่พื้นบ้านด้วยเท้าเพียงข้างเดียว เหตุมหัศจรรย์บังเกิดขึ้น คือ มีภูเขาทองประมาณ ๘๐๐ คอก แทรกแผ่นดินขึ้นมาบริเวณหลังบ้าน ด้วยอำนาจบุญของเขา ภูเขาทองคำนี้ เป็นสมบัติอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นสำหรับชฎิลและลูกชายคนเล็กเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครชุดทองออกมาได้นอกจากชฎิลกับลูกชายคนเล็ก คนอื่นแม้จะมีกำลังมหาศาลเพียงใด หรือใช้วัตถุที่แข็งแกร่งเพียงใด ก็ไม่สามารถชุดได้ แต่สำหรับชฎิลนั้น เมื่อไรที่ต้องการทองคำ เขาก็ใช้จอบเพชรด้ามทองชุดทองขึ้นมาได้เลย

ภูเขาทองคำที่เกิดขึ้นอย่างอัศจรรย์นี้ สร้างความแตกตื่นแก่มหาชนทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อพระราชาทรงทราบว่าภูเขาทองคำบังเกิดขึ้นที่บ้านของชฎิล ก็ทรงแต่งตั้งให้เขาดำรงตำแหน่งเศรษฐี พร้อมทั้งพระราชทานฉัตรประจำตำแหน่งเศรษฐีให้ นับตั้งแต่นั้นมา ชฎิลผู้มีบุญก็

กลายเป็นมหาเศรษฐีที่มีสมบัติอันมหาศาลยิ่งกว่าใครๆ ในแคว้นนั้น มหาชนจึงพากันเรียกขานเขาว่า “ชฎิลเศรษฐี”

ชฎิลเศรษฐี ใช้ชีวิตอยู่ในเพศคฤหัสถ์ท่ามกลางสมบัติอันมหาศาลเรื่อยมา จนวันหนึ่ง ท่านเกิดความเบื่อหน่ายในการครองเรือน ท่านเห็นว่า การบวชคือหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตพบกับความสุขสงบได้อย่างแท้จริง ท่านจึงคิดหาหนทางที่จะออกบวชเรื่อยมา ต่อมา เมื่อเห็นว่าถึงเวลาที่เหมาะสม ท่านจึงไปทูลขอพระบรมราชานุญาตออกบวช เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ชฎิลเศรษฐีจึงเรียกลูกชายทั้ง ๓ คน มารับมรดก

ก่อนอื่น ท่านให้ลูกๆ ทดลองขุดภูเขาทองคำ ปรากฏว่า ลูกคนโตและคนรองขุดไม่ได้ ไม่ว่า จะพยายามสักเพียงใด แต่ลูกชายคนเล็กกลับขุดได้ง่ายราวกับขุดดินเหนียว ท่านจึงมอบภูเขาทองคำให้ลูกชายคนเล็ก แล้วบอกกับลูกอีก ๒ คนว่า “ภูเขาทองคำนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อพวกเจ้า และไม่ใช่ว่า สาธารณะแก่คนทั่วไป แต่เกิดขึ้นเพื่อพ่อและน้องคนเล็ก หากลูกทั้ง ๒ ต้องการทอง ก็จงขอจากน้องเถิด” เมื่อกล่าวให้โอวาทและอบรมสั่งสอนลูกเรียบร้อยแล้ว ชฎิลเศรษฐีก็ก้าวออกจากเรือนไปบวชเป็นพระภิกษุโดยปราศจากความอาลัยในทรัพย์สินสมบัติ ท่านตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม ในเวลาเพียง ๒ - ๓ วันเท่านั้น ก็สามารถทำพระนิพพานให้แจ้ง บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมคุณวิเศษทั้งหลาย

ส่วนสาเหตุที่ท่านถูกแม่สั่งให้คนใช้เอาไปลอยน้ำ สาเหตุที่มีภูเขาทองเกิดขึ้นหลังบ้าน และสาเหตุที่ลูกชายคนเล็กขุดทองจากภูเขาทองได้นั้น อยู่ในเรื่องราวต่อไปนี้

ย้อนไปเมื่อหนึ่งพุทธันดรที่ผ่านมา ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งนั้น ชฎิลเศรษฐีมีอาชีพเป็นช่างทอง ภายหลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว มหาชนได้ร่วมกันสร้างพระเจดีย์ทองคำเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เจดีย์นั้นมีความสูง ๑ โยชน์ สร้างโดยใช้หิรดาเลมโนศิลาแทนดินเหนียว ใช้น้ำมันแทนน้ำ แล้วก่อด้วยอิฐทองคำ มหาชนทั้งหลายต่างช่วยกันสร้างพระเจดีย์อย่างเต็มที่เต็มกำลัง แต่ทองคำยังไม่เพียงพอ เมื่อพระอรหันต์องค์หนึ่งทราบข่าว ท่านจึงอาสา นำข้าวบุญไปแจกแก่ชาวเมือง ท่านเดินแจกข้าวให้ชาวเมืองทราบโดยทั่วกันว่า ทองคำไม่พอสร้างเจดีย์ เมื่อเดินไปถึงบ้านนายช่างทอง ท่านก็แฉะแจกข้าวให้นายช่างทองทราบ ว่า ทองสำหรับสร้างพระเจดีย์ยังไม่พอ ปรากฏว่าขณะนั้น นายช่างทองกำลังทะเลาะกับภรรยาอยู่ เขาอารมณ์ไม่ดี จึงตวาดออกไปว่า “ท่านจงโยนพระศาสดาของท่านลงในน้ำ แล้วจงไปเสีย” ภรรยาของเขาตกใจมาก กล่าวว่า “ท่านทำกรรมหนักเสียแล้ว ท่านโกรธดิฉัน ก็ควรจะด่าหรือเขียนตีดิฉัน เหตุไฉนท่านจึงสร้างเวรกับพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายเล่า”

เมื่อนายช่างทองได้ยินคำพูดของภรรยา ก็ได้สติสำนึกผิด และเกิดความร้อนใจในการกระทำของตน เขาจึงเข้าไปขอขมาพระอรหันต์ แต่พระอรหันต์กล่าวว่า “ท่านไม่ได้ล่วงเกินอาตมาเลย ท่านล่วงเกินพระบรมศาสดาต่างหาก ท่านจงขอให้พระศาสดายกโทษให้เองเถิด” พร้อมทั้งแนะนำให้ นายช่างทองทำหม้อดอกไม้ทองคำ ๓ ใบ บรรจุไว้ในพระเจดีย์ แล้วไปกราบขอขมาพระศาสดาต่อหน้ามหาเจดีย์ กรรมหนักจะได้กลายเป็นเบา นายช่างทองตัดสินใจที่จะทำตามคำแนะนำของพระอรหันต์ เขาเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ลูกชายทั้ง ๓ ฟังว่า เขาได้กล่าวถ้อยคำล่วงเกินพระบรมศาสดา และตอนนี้กำลังจะทำหม้อดอกไม้ทองคำบรรจุไว้ในพระเจดีย์ เพื่อเป็นการขอขมาพระองค์ นายช่างทองชวนลูกๆ ทั้ง ๓ คน ให้มาช่วยกันทำหม้อดอกไม้ทองคำขนาด ๑ คืบ ๓ ใบ ด้วยฝีมือที่ละเอียด ประณีต

ดงาม เสร็จแล้วก็พากันนำหม้อดอกไม้ทองคำทั้ง ๓ใบ ไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์ แล้วไปกราบขอขมาพระบรมศาสดา น้อมระลึกถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระพุทธองค์ ณ เบื้องหน้าพระเจดีย์นั้น ด้วยวิบากกรรมที่กล่าวคำดูหมิ่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้นายช่างทองถูกทิ้งลงแม่น้ำมาแล้วถึง ๗๐๐ ภาพ ตลอด ๑ พุทธันตร และด้วยอำนาจแห่งบุญที่ได้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (บุคคลบริสุทธิ) ด้วยหม้อดอกไม้ทองคำที่ล้ำค่าและวิจิตรงดงาม (วัตถุบริสุทธิ) เพื่อกราบขอขมาและระลึกถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (เจตนาบริสุทธิ) ทำให้ภูเขาทองคำสูง ๘๐ ศอก บังเกิดขึ้นสำหรับช่างทองและลูกชายคนเล็กเป็นอัครจรรย ภูเขาทองที่เกิดขึ้นกับขุณฺโณธิยารูปอย่างอัครจรรย เป็นเรื่องจริงที่ปรากฏขึ้นด้วยอำนาจบุญ และถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก เป็นตำนานแห่งความดีสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

๒.๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๔.๑ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ ธรรมสำหรับผู้ปกครอง ประกอบด้วย

- ๑) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข
- ๒) กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
- ๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
- ๔) อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย

พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่

๑) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ ความสุขของคฤหัสถ์ ๔ อันได้แก่ ความสุขเกิดจากกามิทธิพรย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

๒) กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เราเข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๒.๑) ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะ เป็นสิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ อันได้แก่ การเกิด ความแก่และความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

๒.๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา

๔) อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็น ใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๒.๔.๒ บุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ทางแห่งการทำความดี ๑๐ ประการ ประกอบด้วย

๑. ทานมัย หมายถึง ทำความดีด้วยการให้ทาน อันหมายถึง การให้ การสละ หรือ การเผื่อแผ่แบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็น การให้วัตถุสิ่งของ เรียกว่า วัตถุทาน หรือ อามิสทาน เงินทอง ข้าวของ เครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น การให้ความรู้ เรียกว่า วิทยาทาน หรือ ธรรมทาน ถือว่าเป็นการช่วยเหลือให้เขามีปัญญา สามารถแก้ไขปัญหา ดำเนินชีวิตต่อไปได้ ถ้าหากมีผู้เผลอทำผิดบกพร่องไปบ้างแล้วเราบอกโทษให้ เรียกว่า อภัยทาน เปิดโอกาสให้ผู้ทำผิดได้ปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องที่เผลอทำผิดหรือพลาดไป ได้เริ่มต้นใหม่ การให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้เราไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้งสิ่งที่เราบริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและสังคมโดยรวม การให้ทานนี้อยู่ที่ไหนๆ ก็ทำได้ และไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน เช่น การแบ่งของกินให้กับเพื่อนที่ทำงาน หรือขอทาน เป็นต้น

๒. สิลมัย หมายถึง ทำความดีด้วยการรักษาศีล หรือ คำว่า ศีล แปลว่า ปรกติ หมายถึง การรักษา กาย วาจา ใจ ให้เป็นปรกติ ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย และวาจา ใจ เช่น การรักษาศีล ๕ การรักษาศีล ๘ หรืออาจจะหมายถึงการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศีล เป็นการฝึกฝนมิให้ไปเบียดเบียนผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็เป็นการลด ละ เลิก ความชั่ว มุ่งให้กระทำความดี โดยการปฏิบัติเบญจธรรม อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต มิให้ตกต่ำลง เช่น มีความเมตตา กรุณา ต่อมนุษย์และสัตว์ การประกอบอาชีพสุจริต รักษาความสัตย์ เหล่านี้ล้วนเป็นการรักษาศีล และปฏิบัติธรรม เป็นการทำบุญอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผลบุญข้อนี้จะทำให้เรากลายเป็นคน สุขุมรอบคอบในการทำงาน

๓. ภาวนามัย หมายถึง การทำความดีด้วยการเจริญภาวนา หรือ เป็นการทำบุญอีกรูปแบบ ที่มุ่งพัฒนาจิตใจและปัญญา ทำให้จิตใจสงบ เห็นคุณค่าสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งในข้อนี้หลายคนอาจจะทำเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น นั่งสมาธิ วิปัสสนา แต่หลายคนอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องยาก เกินกำลัง ดังนั้น อาจจะทำงานๆ ด้วยวิธีการสวดมนต์สั้นๆ อาทิ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ก่อนนอนก็ได้ หรือ นั่งสมาธิกล่าวคำแผ่เมตตา สวดคาถาพระพุทธรูปเจ้าชนะมาร คาถาชินบัญชร เป็นต้น การสวดมนต์เป็นประจำ อย่างน้อยก็เป็นการน้อมนำจิตใจของเรา ไปสู่สิ่งที่เป็นมงคลในชีวิต เป็นการเตือนสติให้เรายึดมั่นในการประพฤติปฏิบัติชอบ ตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรานับถือ และผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดปัญญาแก่ผู้ปฏิบัติ

๔. อปายณมัย หมายถึง การทำความดีด้วยการประพฤติด่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ คนบางคนอาจคิดไม่ถึงว่า การประพฤติดนเป็นด่อนน้อมถ่อมตน มีความสำรวม กาย วาจา ใจ จะ

ถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ว่าจะเป็นผู้น้อยประพัตต์ต่อผู้ใหญ่ และการที่ผู้ใหญ่แสดงตอบด้วยความเมตตา หรือการอ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม รวมถึงการให้เกียรติ ให้ความเคารพต่อความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของบุคคล หรือสังคมอื่นที่แตกต่างจากเรานั้น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตนของเรา ช่วยให้สังคมทุกระดับเกิดความเข้าใจต่อกัน และช่วยให้ชาติบ้านเมืองเกิดความสงบสุข จึงถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดความเมตตาต่อกัน

๕. เวยาวัจจมัย หมายถึง การทำความดีด้วยการช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ หรือ พุดง่าย ๆ ว่า เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่สังคมรอบข้าง ในการทำกิจกรรมความดีต่างๆ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในการทำความสะอาดถนนสาธารณะ หรือวัดวาอาราม ช่วยพ่อแม่ทำงาน บ้านไม่นิ่งดูตาย ช่วยสอดส่องดูแลบ้านให้เพื่อนบ้าน ยามที่เขาไม่อยู่ ช่วยงานเพื่อนที่ทำงานให้แล้วเสร็จทันเวลา ให้กำลังใจแก่เพื่อนที่มีความทุกข์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นบุญอีกแบบหนึ่ง และผลบุญในข้อนี้ก็将会ช่วยให้ความรักความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ

๖. ปัตติทานมัย หมายถึง การทำความดีด้วยการให้ผู้อื่นมาร่วมทำบุญกับเรา หรือ กล่าวง่ายๆ คือ ไม่ว่าจะทำบุญอะไร ก็เปิดโอกาสให้คนอื่นได้มาร่วมทำบุญด้วย ไม่ใช่เหนียว หรือ งกบุญเพราะอยากได้บุญใหญ่ไว้คนเดียว เช่น จะทำบุญสร้างตุ๊กตาทูพระไตรปิฎก ก็ให้คนอื่นได้ร่วมสร้างด้วย ไม่คิดจะทำเพียงคนเดียว เพราะคิดว่าทำบุญด้วยการสร้างตุ๊กตาทูพระไตรปิฎก จะได้กุศลกลายเป็นคนเด่นเลยอยากดังเดี่ยว ไม่อยากให้ใครมาร่วมด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ถือเป็นการทำบุญในข้อนี้ด้วย ผลบุญดังกล่าว จะช่วยให้เราเป็นคนใจกว้าง และปราศจากอคติต่างๆ เพราะพร้อมเปิดใจรับผู้อื่น

๗. ปัตตานุโมทนามัย หมายถึง การทำความดีด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ กล่าวคือ การยอมรับหรือยินดีในการทำความดีหรือทำบุญของผู้อื่น เมื่อใครไปทำบุญมาก็รู้สึกชื่นชมยินดีไปด้วย โดยไม่คิดอิจฉาหรือระแวงสงสัยในการทำความดีของผู้อื่น เช่น เพื่อนเดินทางไปสักการะพระสารีริกธาตุ สักการะรอยพระพุทธบาท สักการะสังเวชนียสถานมา หรือไปทำบุญทอดกฐินก็ร่วมอนุโมทนา ที่เขามีโอกาสได้ไปทำบุญ ในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ไม่อิจฉาเขา แม้เราไม่ได้ไป ก็อย่าไปคิดอิจฉาว่า เขาได้ไปเพราะอิจฉาเขาว่ามีผู้ออกเงินให้ เป็นต้น การไม่คิดในแง่ร้าย จะทำให้เรามีสติใจไม่เศร้าหมอง แต่จะสดชื่นอยู่เสมอ เพราะได้ยินดีกับกุศลผลบุญต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แม้จะมีได้ทำเองโดยตรงก็ตาม

๘. ธรรมสวนมัย หมายถึง การทำความดีด้วยการฟังธรรม จะทำให้เราได้ฟังเรื่องที่ดี มีประโยชน์ทั้งต่อสติปัญญา และการดำเนินชีวิต ซึ่งการฟังธรรมนี้ ไม่จำเป็นต้องไปฟังที่วัด หรือจากพระท่านโดยตรง แต่อาจจะฟังจากเทป ซีดี หรือเป็นการฟังจากผู้รู้ต่างๆ และธรรมในที่นี้ ก็ได้หมายถึงแต่เฉพาะหลักธรรม ในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเรื่องจริง เรื่องดีๆ หรือสิ่งที่ครูบาอาจารย์สั่งสอนจนทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้และปัญญา สามารถนำความรู้หรือหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขผลบุญข้อนี้จะทำให้ผู้ฟังเกิดการรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมยิ่งขึ้น

๙. อัมมเทสนามัย หมายถึง การทำความดีด้วยการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ การแสดงธรรม คือการให้ธรรมะหรือข้อคิดที่ดีๆ แก่ผู้อื่น ด้วยการนำธรรมะหรือเรื่องดีๆ ที่เป็นประโยชน์ไปบอกต่อ

หรือให้คำแนะนำให้เขาได้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดี เช่น สอนวิธีการทำงานให้ แนะนำหลักธรรมที่ดี ที่เราได้ยินได้ฟังมา และปฏิบัติได้ผลแก่เพื่อนๆ เป็นต้น ผลบุญในข้อนี้ นอกจากจะทำให้ผู้อื่นได้รับรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว ยังทำให้ผู้บอกกล่าวได้รับการยกย่องสรรเสริญอีกด้วย

๑๐. ทิวชุกรม หมายถึง การทำความดีด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง เหมาะสม การไม่ถือทิฐิ เอาแต่ความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ แต่ให้รู้จักแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาความคิด และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ให้ถูกต้องตามธรรมอยู่เสมอ หรือจะพูดง่ายๆ ว่า ให้คิดและประพฤติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมก็ได้ ซึ่งข้อนี้แม้จะเป็นข้อสุดท้ายแต่ก็สำคัญยิ่ง เพราะไม่ว่าจะทำบุญใดทั้ง ๙ ข้อ ที่กล่าวมา หากมิได้ตั้งอยู่ในทำนองคลองธรรม การทำบุญนั้นก็ไม่มีบริสุทธิ และให้ผลได้ไม่เต็มที่

๒.๔.๓ ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม คือธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ ใช้พระราชอำนาจในการปกครองและการบำเพ็ญประโยชน์ต่ออาณาประชาราษฎร์ มี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) ทาน (ทานัง) หรือ การให้ หมายถึง การพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ การสละทรัพย์สินบำรุงเลี้ยงประชาชน หรือ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การทรงเสียสละพระกำลังในการปกครองแผ่นดิน พระราชดำริอันก่อให้เกิดสติปัญญาและพัฒนาชาติ การพระราชทานเสรีภาพอันเป็นหัวใจในการอยู่ร่วมกันในสังคม การให้นอกเหนือจากการบริจาคเป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ตกทุกข์ได้ยากตามที่เรทำอยู่เสมอแล้ว เราก็อาจจะให้น้ำใจแก่ผู้อื่นได้ เช่น ให้กำลังใจแก่ผู้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ให้ข้อแนะนำที่เป็นความรู้แก่ผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชา ให้รอยยิ้ม และปิยวาจาแก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง รวมถึงบุคคลที่มารับบริการจากเรา อาจสรุปได้ว่า ทานแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทประกอบด้วย

๑.๑ วัตถุทาน หรือ อามิสทาน คือการให้ปันเป็นวัตถุสิ่งของ ที่เราสามารถจับต้องได้

๑.๒ ธรรมทาน หรือ วิทยาทาน คือการให้ความรู้ วิชาการ

๑.๓ อภัยทาน หรือ การยกโทษให้

๒) ศีล (ศีลัง) คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึงการรักษากาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ การตั้งและทรงประพฤติพระราชจรรยาวัตร พระวรกาย พระวาจา ให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครองอันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางศาสนา อันได้แก่ เบญจศีลมาเสมอ ศีล คือ ความประพฤติที่ดีงาม ตามหลักศาสนา อย่างน้อยก็ขอให้เราได้ปฏิบัติตามศีล ๕

๓) บริจาค หรือ การบริจาค คือ การที่ทรงสละความสุขที่มีอยู่เพื่อความสุขของอาณาประชาราษฎร์ เมื่อถึง คราวก็สละได้ แม้พระราชทรัพย์ ตลอดจนพระโลหิต หรือแม้แต่พระชนม์ชีพ เพื่อรักษาธรรมและพระราชอาณาจักรของ พระองค์

บริจาคจะ หรือ ความเสียสละหมายถึง การเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขหรือประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัว หน่วยงาน หรือเพื่อนร่วมงานของเราก็ได้ การเสียสละไม่ว่าสิ่งใดก็ตาม ถือเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งล้วนมีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นทั้งสิ้น

๔) อาชชว หรือ ความซื่อตรง หมายถึง การที่ทรงซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง ดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อมิตรประเทศและอาณาประชาราษฎร์ ดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจ หน้าที่การงานต่างๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดโกงหรือหลอกลวงผู้อื่น เพราะถ้าทุกคน เอาเปรียบหรือโกง

กิน นอกจากจะทำให้หน่วยงานเราไม่เป็นที่น่าเชื่อถือของผู้เกี่ยวข้องแล้ว ในระยะยาว อาจทำให้หน่วยงานเราไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ผู้ที่เดือดร้อนก็คือเรา แม้เราจะได้ทรัพย์สินมากมาย แต่เงินที่ได้มาก็จะเป็นสิ่งอับมงคลที่ทำให้เราไม่เจริญก้าวหน้า ถึงแม้คนอื่นจะไม่รู้ แต่ตัวเราย่อมรู้อยู่แก่ใจ และไม่มีวันจะมีความสุขกายสบายใจ เพราะกลัวคนอื่นจะมารู้ความลับตลอดเวลา ผู้ที่ประพฤติดนด้วย ความซื่อตรง แม้ไม่ร่ำรวยเงินทอง แต่จะมั่งคั่งด้วยความมิตรที่จริงใจ ตายก็ตายตาหลับ ลูกหลานก็ภาคภูมิใจ เพราะไม่ต้องแบกรับความอับอายที่มีบรรพบุรุษได้สร้างไว้

๕) มทพว หรือ มัทพะวัง หมายถึง ความสุภาพอ่อนโยน เคารพในเหตุผลที่ควร มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อบุคคลที่ เสมอกันและต่ำกว่า มีอัธยาศัยไมตรี กล่าวคือ การทำตัวสุภาพ นุ่มนวล ไม่เย่อหยิ่ง ถือตัว หรือหยาบคายกับใคร ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อยหรือเพื่อนในระดับเดียวกัน การทำตัวเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน จะทำให้ไปที่ไหนคนก็ต้อนรับ เพราะอยู่ใกล้แล้วสบายใจ ไม่ร้อนรุ่ม หากเราหยาบคาย ก้าวร้าว คนก็ถอยห่างไม่อยากเข้าใกล้ ดังนั้น หลักธรรมข้อนี้ จึงเป็นการสร้างเสน่ห์อย่างหนึ่งให้แก่ตัวเราด้วย

๖) ตป หรือตะปิงหรือ ตปะหรือ ความเพียร การที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งพระราชอุตสาหะปฏิบัติพระราชกรณียกิจให้เป็นไปด้วยดี โดยปราศจากความเกียจคร้าน หรือ ความเพียร เป็นหลักธรรมที่สอนให้เราไม่ย่อท้อ แต่ให้ปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความมุมานะ ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ จนประสบความสำเร็จ ซึ่งความพากเพียรนี้จะทำให้เราภาคภูมิใจเมื่องานสำเร็จ และจะทำให้เรามีประสบการณ์เก่งกล้าขึ้น นอกจากนี้ ยังสอนให้เราสู้ชีวิต ไม่ยอมแพ้อะไรง่ายๆ

๗) อโกธ หรือ อโกระ การไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่นแม้จะลงโทษผู้ทำผิดก็ตามเหตุผล และสำหรับ พระมหากษัตริย์นั้นต้องทรงมีพระเมตตาไม่ทรงก่อเวรแก่ผู้ใด ไม่ทรงพระพิโรธโดยเหตุที่ไม่ควร และแม้จะทรงพระพิโรธ ก็ทรงข่มเสียให้สงบได้ อักโกระ คือ ความไม่โกรธแม้ในหลาย ๆ สถานการณ์จะทำได้ยาก แต่หากเราสามารถฝึกฝน ไม่ให้เป็นคนโมโหง่าย และพยายามระงับยับยั้งความโกรธอยู่เสมอ จะเป็นประโยชน์ต่อเราหลายอย่าง เช่น ทำให้เราสุขภาพจิตดี หน้าตาผ่องใส ข้อสำคัญ ทำให้เรารักษาไมตรีกับผู้อื่นไว้ได้

๘) อวิหิงสา หรือ อะวิหิงฺสาจะ หมายถึง การไม่เบียดเบียนหรือบีบบังคับผู้อื่นรวมถึงการไม่ใช้อำนาจไปบังคับหรือหาเหตุกลั่นแกล้งคนอื่นด้วย เช่น ไม่ไปข่มเหงรังแกผู้ด้อยกว่า ไม่ไปข่มขู่ให้เขากลัวเราหรือไปบีบบังคับเอาของรักของหวงมาจากเขา นอกจากไม่เบียดเบียนคนด้วยกันแล้ว เรายังไม่ควรเบียดเบียนสัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อีกด้วย เพราะฉะนั้น ผลร้ายจะย้อนกลับมาสู่เรา และสังคม อย่างที่เห็นจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ ในปัจจุบัน

๙) ขันติ คือ ความอดทน หมายถึง ให้เราอดทนต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอย และไม่หมดกำลังใจ กำลังใจที่จะดำเนินชีวิต และทำหน้าที่การงานต่อไปจนสำเร็จ รวมทั้งไม่ย่อท้อต่อการทำคุณงามความดี ความอดทนจะทำให้เราชนะอุปสรรคทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ และจะทำให้เราแกร่งขึ้น เข้มแข็งขึ้น การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชจริยานวัตร อดทนต่อสิ่งทั้งปวง รักษาพระราชหฤทัย พระวรกาย พระวาจา และพระอาการ ให้เรียบร้อย

๑๐) อวิโรธน์ หรือ อะวิโรธนะ ,อะวิโรธนะ หมายถึง การไม่ทำผิดครองครองธรรมระเบียบประเพณีอันดีงาม ยึดความยุติธรรมหนักแน่น ถือความถูกต้อง เทียงธรรมเป็นหลัก ไม่เอนเอียงหัวนไหวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลาภสักการะใด ๆ ทั้งในทางนิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลัก

ปกครอง หรือในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ก็ไม่ประพฤติ ให้ผิดทำนองคลองธรรม กล่าวคือ ให้ทำอะไรด้วยความถูกต้อง มิใช่ด้วยความถูกต้องคือ การที่ทรงตั้งอยู่ในชาติดิยราชประเพณี ไม่ทรงประพฤติผิดจากพระราชจริยานุวัตร นิติศาสตร์ ราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤติให้คลาดจากความยุติธรรม ทรงอุปถัมภ์ยกย่องคนที่มีความชอบ

๒.๔.๔ ทิฐุธัมมิกัตถะ ๔

ทิฐุธัมมิกัตถะ ๔ หลักธรรม ๔ ประการที่นำไปใช้แล้วได้ประโยชน์ในปัจจุบัน ประกอบด้วย

- ๑) อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น
- ๒) อารักขสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการรักษา
- ๓) กัลยาณมิตตตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการมีมิตรดี
- ๔) สมชีวิตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ดี

๒.๔.๕ ทิศ ๖

ทิศ ๖

คนเราทุกคนต่างดำเนินชีวิต อยู่ในสังคม ในหลายบทบาท และฐานะ เช่น นายสิทธิ มีบทบาท เป็นพ่อ ของเด็กชายศักดิ์ เป็นสามีของนางสมศรี เป็นอาจารย์ของเด็กหญิงสมใจ และเป็นเพื่อนกับนายสมชาย เป็นต้น ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน ต้องประพฤติปฏิบัติ ให้สอดคล้อง และเหมาะสม กับแต่ละบทบาท ซึ่งหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธศาสนา เรียกว่าทิศ ๖ โดยส่งเสริมให้บุคคล ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตน ให้ครบสมบูรณ์ เพื่อเกื้อกูล อุดหนุนต่อกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้ สังคมอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

ดังนั้น ทิศ ๖ จึงหมายถึง บุคคลต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ด้วยจุดทิศที่อยู่รอบตัว จัดเป็น ๖ ทิศ ดังนี้

ทิศเบื้องหน้า (ปรัตถิมทิศ) หมายถึง บิดามารดา ซึ่งท่านดำรงอยู่ในฐานะบุพการี คือ ผู้ทำ อุปกะระก่อน โดยท่านปฏิบัติหน้าที่ ต่อบุตรธิดาด้วยฐานะ ๕ ประการ และเมื่อบิดามารดา ปฏิบัติ หน้าที่ต่อบุตรของตนด้วยธรรม ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว บุตรธิดาพึงปฏิบัติตอบแทน (แสดงความ กตัญญู) ต่อท่านด้วยธรรม ๕ ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น ในเรื่องทำหน้าที่ ผู้มาก่อน และทายาทที่ดี นอกจากนี้ ยังสามารถสรุปความรับผิดชอบของพ่อแม่ที่ดีในการเลี้ยงดูลูกไว้ดังนี้

- ๑) พ่อแม่ที่ดีมีหน้าที่ และรับผิดชอบต่อลูก ๆ ทุกคน
- ๒) พ่อแม่ที่ดีต้องเลี้ยงดูอบรม เอาใจใส่ ดูแลลูก อย่างสม่ำเสมอ
- ๓) พ่อแม่ที่ดีต้องปลูกฝังค่านิยมและนิสัยที่ดีให้แก่ลูก เพื่อจะได้เป็นคนมีประโยชน์ ต่อ

ครอบครัวสังคม และประเทศชาติ

๔) พ่อแม่ที่ดีจะต้องร่วมกันประพฤติดน ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก และส่งเสริม การศึกษา ของลูกทุก ๆ คน

ทิศเบื้องขวา (ทักษิณทิศ) หมายถึง ครูอาจารย์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล เป็นบุคคล ซึ่งต้องอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยธรรม ๕ ประการ เมื่อครูอาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยธรรม ๕ ประการ ศิษย์ก็ควรแสดงความกตัญญู ถือปฏิบัติต่อท่านด้วยธรรม ๕ ประการ ดังนี้

ทิศเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิศ) หมายถึง สามเณร ภรรยา ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะ ที่เกื้อหนุนจนเจือกัน ตามหน้าที่ภรรยา จะต้องปฏิบัติต่อตัวสามีด้วยธรรม ๕ ประการ และเมื่อภรรยาปฏิบัติต่อสามี ด้วยธรรม ๕ ประการนี้ แล้ว สามีก็ควรปฏิบัติต่อภรรยา ด้วยธรรม ๕ ประการดังกล่าวข้างต้นใน เรื่องคู่ถูกหน้าที่ต่อกัน

ทิศเบื้องซ้าย (อุตตรทิศ) หมายถึง มิตรสหายหรือเพื่อน การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ มีผลต่อความเจริญก้าวหน้า และความเสื่อมของชีวิตอย่างมาก จึงควรทราบหลักธรรมเกี่ยวกับ เรื่องมิตรที่สำคัญ ๆ ไว้ โดยเฉพาะ ลักษณะของการคบ เรียกว่า มิตรแท้ หรือมิตรด้วยใจจริง และคนที่ไม่ควรคบ เรียกว่ามิตรเทียม หรือศัตรูในร่างมิตร ซึ่งสามารถสรุป ประเภทของมิตร ทั้งสองแบบได้

หลักธรรมตามบทบาทหน้าที่ของมิตร ต่อมิตรสหาย พึงอนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นเสมือนทิศเบื้องซ้าย

ทิศเบื้องล่าง (เหนือทิศ) หมายถึง ลูกจ้างกับนายจ้าง บทบาทหน้าที่ของนายจ้าง กับลูกจ้าง คนที่มาร่วมทำกิจการงานร่วมกัน ในฐานะลูกจ้างฝ่ายหนึ่ง นายจ้างฝ่ายหนึ่ง ควรปฏิบัติต่อกัน ให้ถูกต้องตามหน้าที่ เพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อให้งานได้ผลดี โดยทำตามหลักปฏิบัติ ในทิศ ๖ ที่ว่าด้วยทิศเบื้องล่าง

ทิศเบื้องบน (อุपरิมทิศ) ได้แก่ พระสงฆ์ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ กับคฤหัสถ์ พระภิกษุ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรม และหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติ ในส่วนที่สัมพันธ์กับ คฤหัสถ์ หรือชาวบ้าน โดยพระสงฆ์พึงอนุเคราะห์ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติ ในฐานะที่ตน เป็นเสมือนทิศเบื้องบน

๒.๔.๖ มรรค ๘

มรรค คือ วิถีทางปฏิบัติให้พ้นทุกข์ หมายถึง ไม่กลับเวียนว่ายตายเกิดอีก คือนิพพาน ซึ่งมีอยู่ทางเดียวคือวิธีการที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์หรือดับตัณหาในที่นี้ก็คือ มรรคแปด อันได้แก่

๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ การเข้าใจเรื่องราวอย่างถูกต้อง มีปัญญาเห็นชอบในสิ่งที่ถูกทั้งทางโลกและธรรมะ อาทิ

๑.๑ การเข้าใจว่าอะไรคือทุกข์ อะไรคือสาเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือการดับทุกข์ อะไรคือสิ่งที่จะนำไปสู่การดับทุกข์

๑.๒ เห็นอริยสัจสี่ เห็นว่าอะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เห็นความไม่เที่ยงของสังขาร

๑.๓ การเข้าใจกระบวนการเกิดขึ้นและการดับแห่งทุกข์โดยเป็นปัจจัยอาศัยกัน เป็นสังสารวัฏ (กิเลส กรรม วิบาก) เป็นต้น

๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ การคิดที่จะทำในเรื่องที่เที่ยง ไม่คิดโกรธ เบียดเบียน รักใคร่ ยึดธรรมะ คิดให้หลุดพ้นจากกามจากโลก อาทิ

๒.๑ ความคิดที่ปลอดโปร่งไม่หมกมุ่นอยู่ในกามคุณ ๕ (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส)

๒.๒ ความคิดที่ไม่พยายาบาท อาฆาต ริษยา ให้มีความเมตตา กรุณา เป็นต้น

๓) สัมมาวาจา วาจาชอบ ไม่พูดปด พูดส่อเสียด พูดหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไร้สาระ พูดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๔) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ปฏิบัติชอบ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ขโมย ไม่ประพฤติดิฉินในกาม

๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด เป็นต้น

๖) สัมมาวายามะ เพียรชอบ ทำความเพียรทั้งทางโลกและทางธรรม

๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ มีความระลึกชอบ รู้ถูกรู้ผิดทางธรรมโดยมุ่งตัดกิเลสทั้งปวงให้มีสติระลึกในอนุสสติ ๑๐ ประการ สามารถปฏิบัติได้ด้วยการเจริญสมาธิ อาทิ

๗.๑ พุทธานุสสติ เป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า พิจารณาถึงพุทธคุณ ๙ ประการ

๗.๒ ธรรมานุสสติ เป็นการระลึกถึงพระธรรม พิจารณาถึงธรรมคุณ ๖ ประการ

๗.๓ สังฆานุสสติ เป็นการระลึกถึงพระสงฆ์ พิจารณาถึงสังฆคุณ ๙ ประการ

๗.๔ สีลานุสสติ เป็นการระลึกถึงศีล พิจารณาถึงศีลที่เรารักษาอยู่ให้บริสุทธิ์

๗.๕ จาคานุสสติ เป็นการระลึกถึงทาน พิจารณาถึงคุณธรรมที่เราเสียสละ มีใจเอื้อเฟื้อ

๗.๖ ทเวตานุสสติ เป็นการระลึกถึงทเวตา พิจารณาถึงคุณธรรมที่ทำให้เป็นทเวตาที่เราเคยได้ ยินได้ฟังมา

๗.๗ มรณัสสติ เป็นการระลึกถึงความตาย พิจารณาถึงความตายอันพึงจะมาถึงตนเพื่อความไม่ประมาท ในการใช้ชีวิต

๗.๘ กายคตาสติ เป็นการระลึกถึงร่างกาย ตัวเรา อันเป็นไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อย่าลุ่มหลง มีเกิด มีดับ เป็นของธรรมดา

๗.๙ อานาปานสติ เป็นการระลึกถึงสติกำหนดลมหายใจเข้าออก

๗.๑๐ อุปสมมานุสสติ เป็นการระลึกถึงธรรมอันสงบคือนิพพาน พิจารณาถึงคุณของนิพพาน เป็นการดับทุกข์ กิเลสทั้งปวง หยุด ตัณหวจรในวัฏสงสาร(กิเลส กรรม วิบาก)นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดที่ชาวพุทธทั้งหลายต้องการไปถึง คือการที่พระพุทธองค์สอนให้มนุษย์ทั้งหลายปฏิบัติจนหลุดพ้นจากวัฏสงสารโดยไม่มีการกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ทำให้หลุดพ้นจากกองทุกข์

๘) สัมมาสมาธิ ตั้งมั่นชอบ จิตอยู่ในสมาธิที่ถูกต้องได้เสมอ การตั้งจิตใจให้แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน สามารถฝึกปฏิบัติได้ด้วยการบริหารจัดการ ทำสมาธิ

มรรคมีองค์ ๘ นี้ เมื่อจัดเข้าระบบการฝึกปฏิบัติหรือที่เรียกว่า ไตรสิกขา (ปฏิบัติธรรม) สามารถปฏิบัติ ได้ด้วยการรักษาศีล การทำสมาธิ และการเจริญปัญญา

๒.๔.๗ ลิขณวิปริทานิยธรรม ๗

ประกอบด้วย

๑) หมั่นประชุมกันเสมอ

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม

ส่วนรวม

- ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนเดิม ตามที่บัญญัติไว้
- ๔) ให้ความเคารพนับถือแก่นักปกครองผู้ใหญ่ และฟังคำของท่าน
- ๕) ไม่บังคับกดขี่เอากุลสตรี มาเป็นนางบำเรอ
- ๖) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปูชนียสถานทั่วรัฐ
- ๗) ให้การอารักขา ค้ำครองป้องกันอันเป็นธรรมแก่นักบวชผู้มี ศีลาจารวัตร ประรณนาให้ท่านมาสู่รัฐของตน ที่มาแล้วขอให้อยู่อย่างเป็นสุข

๒.๔.๘ สัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรม ๗ ธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษคุณสมบัติของคนดี

๑) ฉัมมัญญุต

ความรู้จักธรรม หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล อาทิ นักเรียนรู้อย่างไร จะเรียนอย่างไร ต้องปฏิบัติอย่างไร ศึกษารู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้น เป็นต้น

๒) อัถถัญญุต

ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาสิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น

๓) อัถตัญญุต

ความรู้จักตน คือ รู้ว่าตัว เรานั้น ว่ามีสถานภาพเป็นอะไร ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น ว่าขณะนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตตัญญุต

ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ศึกษารู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คุฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ นักเรียนรู้จักประมาณ กำลังของตนเองในการทำงาน รัฐบาลรู้จักประมาณการเก็บภาษีและการใช้งบประมาณในการบริหารประเทศ เป็นต้น

๕) กาลัญญุต

ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการกระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัญญุต

๗) ปุคคลปโรปรัชญญตา

๒.๔.๙ สังคหวัตถุ ๔

๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มีสิ่งจริงยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูด
หยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับ
การพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะ
พูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์

ดังต่อไปนี้

- เว้นจากการพูดเท็จ
- เว้นจากการพูดส่อเสียด
- เว้นจากการพูดคำหยาบ
- เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓) อดัจฉริยา คือ การสงเคราะห์ทุกคนหรือการประพัตติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

๔) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

๒.๔.๑๐ สุขของคฤหัสถ์ ๔

หลักธรรม ๔ ประการที่ทำให้ผู้ครองเรือนมีความสุข

๑) อรรถิสุข หมายถึง ความสุขอันเกิดจากการมีทรัพย์สิน โดยเฉพาะความภาคภูมิใจในทรัพย์สิน ที่หามาได้ด้วยร่างกาย สติปัญญาความสามารถของตนเอง

๒) โภคสุข หมายถึง สุขอันเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง หรือสร้างประโยชน์สุขต่อบุคคลอื่นในสังคม

๓) อนนสุข หมายถึง สุขจากการไม่เป็นหนี้

๔) อนวัชชสุข หมายถึง สุขเกิดจากความประพาสไม่มีโทษ คือความภูมิใจเอิบอิมใจว่าตนมีความประพาสสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครๆ ดิเสียน ไม่ได้ทั้งทางกายวาจาใจ

๒.๔.๑๑ อริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ได้แก่

- ๑) ทุกข์ คือ ความเสื่อม เป็นสิ่งสากลมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง
- ๒) สมุทัย คือ หมายความว่าทุกข์มีเหตุ ทำให้เกิด (ไม่ได้เกิดเอง) วงจรทุกข์ได้แก่ เวทนา ตัณหาและอุปาทาน
- ๓) นิโรธ คือ การดับทุกข์ หมายความว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่สามารถดับได้ ด้วยการดับกิเลส และตัณหา

๔) มรรค คือ ทางดับทุกข์ มีองค์ประกอบ ๘ ประการ เรียกว่า “มรรค” “ทางสายกลาง” (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือ “อริยมรรค”

๒.๔.๑๒ อนุสสติ ๑๐

อนุสสติ แปลว่า “ตามระลึกถึง” grunnฐานกองนี้ เป็น grunnฐานที่ตามระลึกถึง มีกำลังสมาธิไม่เสมอกัน บางหมวดก็มีสมาธิเพียงอุปจารฌาน บางหมวดก็มีสมาธิถึงปฐมฌาน บางหมวดก็มีสมาธิถึงฌาน ๔ และฌาน ๕ กำลังของ grunnฐานกองนี้มีกำลังไม่เสมอกันดังนี้ อนุสสติทั้ง ๑๐ อย่างนี้ เหมาะแก่อารมณ์ของนักปฏิบัติไม่ใช่ว่าอย่างเดียวกันบางหมวดก็เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในสัทธาจริต บางหมวดก็เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในวิตกและโมหะจริต บางหมวดก็เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในราคะจริต กองใดหมวดใดเหมาะแก่ท่านที่หนักไปในจริต อนุสสตินี้มีชื่อและอาการรวม ๑๐ อย่างด้วยกัน จะนำชื่อแห่งอนุสสติทั้งหมดมาเขียนไว้เพื่อทราบ ดังต่อไปนี้

- ๑) พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์
- ๒) ธัมมานุสสติ ระลึกถึงพระธรรมเป็นอารมณ์
- ๓) สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณพระสงฆ์เป็นอารมณ์
- ๔) สีลานุสสติ ระลึกถึงศีลเป็นอารมณ์
- ๕) จาคานุสสติ ระลึกถึงผลของการบริจาคเป็นอารมณ์
- ๖) เทวดานุสสติ ระลึกถึงความดีของเทวดาเป็นอารมณ์
- ๗) (อนุสสติทั้ง ๖ กองนี้ เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในสัทธาจริต)
- ๘) มรณานุสสติ ระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์
- ๙) อุปสมานุสสติ ระลึกถึงความสุขในนิพพานเป็นอารมณ์
- ๑๐) (อนุสสติ ๒ กองนี้ เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในพุทธรจิต)
- ๑๑) กายคตานุสสติ เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในราคะจริต
- ๑๒) อานาปานานุสสติ เหมาะแก่ท่านที่หนักไปในโมหะและจริต

๒.๔.๑๓ อตถะ ๓

อตะ หรือ อรรถ แปลว่า ประโยชน์ อตะ ๓ คือประโยชน์ หรือ สิ่งที่มีหวัง ๓ ประการ ได้แก่

๑) ทัฏฐัมมิกัตตะ ๔ หลักธรรม ๔ ประการที่นำไปใช้แล้วได้ประโยชน์ในปัจจุบัน

ทัฏฐัมมิก = ปัจจุบัน , อตะ = ประโยชน์

ทัฏฐัมมิกัตตะ ๔ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ผู้นั้นย่อมได้รับประโยชน์ในปัจจุบันประกอบด้วย

๑. อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น

๒. อารักขสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการรักษา

๓. กัลยาณมิตตตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการมีมิตรดี

๔. สมชีวิตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ดี

๒) สัมปรายิกัตตะ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเกื้อกูลและความสุขในภายหน้า

สัมปรายิกัตถ ประโยชน์ ๔ อย่าง

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศรัทธาในพระรัตนตรัย

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล การรักษากาย วาจา ใจ เป็นปกติ

๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน มีความสุขจากการเสียสละ

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา มีความรู้ ความสามารถ มีความสุข ความสบายใจจากการทำความดี

๓) ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นธรรมที่ดับทุกข์นั่นเอง การที่พระนิพพานได้ชื่อว่า มีประโยชน์อย่างยิ่ง ประโยชน์ที่แท้จริง เป็นการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ อันเกิดจากการปฏิบัติทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรค ๘

๒.๔.๑๔ อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑) ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

๒) วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วย ส่วนหนึ่ง

๓) จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

๔) วิมังสา หมายถึงความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่

๒.๔.๑๕ ขรวาสาธรรม ๔

๑) สัจจะ คือการเป็นคนจริง ในที่นี้จะนำเสนอสองนัยยะ

นัยยะแรกคือ เมื่อตั้งใจอะไรไว้แล้ว ก็จริงต่อเป้าหมายนั้นไม่ทอดถอนใจต่อเป้าหมายนั้น เพราะงานทุกอย่างในโลกนี้ทั้งงานใหญ่ งานเล็ก ล้วนต้องเจออุปสรรคด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งอุปสรรคภายใน คือใจของเราเอง หรืออุปสรรคภายนอก เงื่อนไข สิ่งแวดล้อม ผู้คนรอบตัวก็ตาม ดังนั้นจะประสบ ความสำเร็จได้ “เราต้องจริง” เมื่อเจออุปสรรคก็ไม่หยุด แต่จงเดินหน้าต่อไปจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

นัยยะที่สองคือเป็นคนที่รักษาคำพูด พูดคำไหนคำนั้น เชื่อถือได้ เหมือนดังพระสัมมาสัม พุทธเจ้าตรัสว่า “ตถาคต พูดอย่างไรทำอย่างนั้น ทำอย่างไรพูดอย่างนั้น” ถ้าทำได้อย่างนี้ เราจะเป็น คนที่น่าเชื่อถือ ส่งผลให้ชีวิตเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

๒) ทมะ คือการฝึกตัวเอง เมื่อเราตั้งใจอะไรไว้แล้วก็ต้องฝึกตัวเองให้เพิ่มพูนตลอดเวลา เพื่อจะได้สามารถทำไปถึงเป้าหมายได้สำเร็จสมความตั้งใจ ตอนเริ่มต้นอาจจะไม่ได้เก่ง แต่มุ่งตรงต่อ เป้าหมายนั้น แล้วฝึกตัวเองพัฒนาศักยภาพ ขอเพียงอย่าหยุดการฝึกตัวเอง ฝึกไปจนตลอดชีวิตของเรา เลย สุดท้ายความสำเร็จจะเป็นของเรา

๓) ขันติ คือความอดทน ความอดทนในที่นี้มีสี่ระดับ

๑. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ

๒. อดทนต่อทุกขเวทนา

๓. อดทนต่อการกระทบกระทั่ง

๔. อดทนต่อสิ่งที่เฝ้าฝันใจ หรือกิเลสซึ่งทนได้ยาก ๔) จาคะ คือความเสียสละ ทั้ง สละวัตถุสิ่งของ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และสละอารมณ์ ไม่เก็บอารมณ์ขุ่นมัวไว้ในใจ ทำให้ใจเราผ่องแผ้วอยู่เรื่อยๆ คนเราจะประสบความสำเร็จได้ต้องรู้จักจาคะ ให้ความช่วยเหลือแก่อีกคนหนึ่งด้วย คน ใดที่เริ่มเติบโตในหน้าที่การงานแล้ว มีน้ำใจต่อผู้ร่วมขรวาสาธรรม ประกอบด้วย ๒ คำ “ขรวาสา” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ “ธรรม” แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดี งาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ

ขรวาสาธรรม แปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ

สัจจะ แปลว่า จริง ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน เป็นคนจริงต่อความเป็นมนุษย์ของตน ทมะ แปลว่า ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและละกิเลส และรักษาสัจจะ ขันติ แปลว่า อดทน ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึง การอดทนอดกลั้นต่อการบีบบังคับของกิเลสจากใจ แปลว่า เสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน โดยเฉพาะกิเลสเพราะนั่นคือสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่กับตน ละนิสัยไม่ดีต่างๆความสำคัญของหลักธรรม ๔ ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้ พระพุทธองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้าง เกียรติยศ และความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี “สัจจะ” หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้าง ปัญญาให้คนเราได้เท่ากับการมี “ทมะ” หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สินสมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี “ขันติ” หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหุมัณเตรให้คนเราได้เท่ากับการมี “จาคะ” หรือไม่

การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ อย่างนี้ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะใดๆ ที่จะใช้ สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรือ

อีกนัยหนึ่งก็คือ คนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่างๆ ในโลกนี้ไปจนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของ ฆราวาสธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน

จากการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าบุคคลหรือครอบครัวที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่ในวงจำกัดแค่ภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ในหมู่คฤหัสถ์ใช้ชีวิตแบบครองเรือนที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนาก็สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในตอนท้ายพระสูตรเรื่องนี้ว่า อุบาสกผู้มีจิตหลุดพ้นในลักษณะนี้กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นสิ้นอาสวะได้นั้น ไม่มีความแตกต่างกันเลย คือ สามารถหลุดพ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน และการนำธรรมโอสภไปให้กับผู้ป่วยนั้นไม่ได้จำกัดหรือจำเป็นว่าจะต้องเป็นพระภิกษุสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่ผู้ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีภูมิธรรมภูมิปัญญารู้ชัดในธรรมอย่างแจ่มแจ้งลึกซึ้ง

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยจากหลักการแนวคิดทฤษฎี หลักพุทธธรรม และคัดเลือกครอบครัวต้นแบบในแต่ละภาคของประเทศจากครอบครัวที่ได้รับรางวัลการันตีจากองค์กรต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ หรือ เอกชน เช่น รางวัลครอบครัวตัวอย่าง รางวัล พ่อดีเด่น แม่ดีเด่น รางวัลลูกกตัญญู เป็นต้น ครอบครัวในสังคมไทยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจึงสรุปเป็นประเด็นดังนี้

๑. ครอบครัวตัวอย่างที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย

๑.๑. ตัวอย่างครอบครัวภาคเหนือ

๑.๑.๑ ครอบครัวของ นายคนอง ทองสุข

๑.๑.๒ ครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล

๑.๒. ตัวอย่างครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๒.๑ ครอบครัวของนางปทุมศรี ภูงามทอง

๑.๒.๒ ครอบครัวของนางสุภาสรณ์ แตรตันชัย

๑.๓. ตัวอย่างครอบครัวภาคใต้และภาคตะวันตก

๑.๓.๑ ครอบครัวของนายนายพิสิฐ อุสัยนี้

๑.๓.๒ ครอบครัวของนางน้ำเชื่อม ขำชม

๑.๔. ตัวอย่างครอบครัวภาคกลางและภาคตะวันออก

๑.๔.๑ ครอบครัวของนางจุติพร ทัพเจริญ

๑.๔.๒ ครอบครัวนางวิไล บุณเจริญกิจ จังหวัดชลบุรี

๒. การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

๒.๑ การพัฒนาตามหลักทฤษฎีพุทธวิธีดูแลรักษาและเสริมสร้างสุขภาวะ

๒.๒ การพัฒนาตามหลักทฤษฎีแพทย์แผนไทย

๓. การพัฒนาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธด้านสุขภาวะในสังคมไทย

๓.๑ การพัฒนาตามหลักพุทธวิธีบำบัดรักษาโรครวมโรค (ทางกาย ใจ)

๓.๒ การพัฒนาตามหลักพุทธวิธีและการแพทย์แผนไทย

๓.๑ ครอบครัวตัวอย่างที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย

๓.๑.๑ ตัวอย่างครอบครัวภาคเหนือ

๓.๑.๑.๑ ครอบครัวนายคนอง ทองสุข นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

นายคนอง ทองสุข ปัจจุบันรับราชการเป็นนักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงรายปัจจุบันสมรสกับนางอัญชลี ทองสุข ข้าราชการครูชำนาญการ มีบุตรธิดา ๒ คน เป็น ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน

นายคนอง ทองสุข เป็นผู้นำครอบครัวที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง โดยเป็นผู้มีความมานะอดทนขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพ และการเลี้ยงดูลูกด้วยความเสียสละอบรมเลี้ยงดูลูกด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ความมานะ อดทน ทำให้ลูกได้รับการศึกษา มีอาชีพสุจริต มีความประพฤติดี เป็นสมาชิกที่ดีในชุมชนและสังคม นอกจากนี้ยังได้มีการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารครอบครัวด้วย

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบครอบครัวคือ สังคหวัตถุ ๔ อยู่ร่วมกันอย่างสันติซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และ สมานัตตา โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อดังนี้

๑. ทาน คือการให้ ได้แก่ การทำบุญในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามโอกาสที่เหมาะสม ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การให้สิ่งของการให้ของขวัญแก่คนในครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

๒. ปิยวาจา การพูดวาจาที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่จริง ใช้คำสุภาพ ไพเราะนึมนวลและพูดให้ถูกกาลเทศะด้วยเช่น ถ้าเราจะไปตักเตือนใคร เราก็เลือกคำอย่างดีไปบอกเขาไปบอกด้วยจิตที่เมตตาหวังดีต่อเขา เช่นเดียวกัน เมื่อเขามาบอกหรือตักเตือนเรา เราก็ต้องทบทวนว่าเขาอยากบอกอะไรกับเรา และหากเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่เราต้องปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นเราก็ควรไปขอบคุณเขา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสไว้ว่า บุคคลที่มาแนะนำเรสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่เรา เมื่อเห็นเราผิดพลาดเรียกว่า “ผู้ชี้ชุมทรัพย์ให้”

๑. อัตถจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ บางครั้งในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันปัญหาที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าทุกคนในครอบครัวร่วมมือกัน

๒. สมานัตตตา การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย คือ วางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะอะไร เช่น พ่อก็มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก แมก็มีหน้าที่ดูแลบ้านดูแลครอบครัว ลูกเองก็มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน และเมื่อเราทำงาน ถ้ามีใครไม่ทำตามหน้าที่แล้ว ย่อมจะเกิดปัญหาเรื่องการก้าวก่ายหน้าที่กันตามมา จนอาจส่งผลให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตขึ้นได้ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การวางตนให้เหมาะสม จะช่วยให้ไม่ต้องระวาทระวางในการทำหน้าที่ของตน ซึ่งจะส่งผลให้เราอยู่ร่วมกันในครอบครัวได้อย่างปลอดภัยและสบายใจ

๓.๑.๑.๒ ครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชน

และครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงราย ดร. กันตยา มานะกุล ดำรงตำแหน่ง ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงราย ปัจจุบัน ดร. กันตยา มานะกุล อายุ ๖๕ ปี อาศัยอยู่

บ้านเลขที่ ๒๐๙ หมู่ที่ ๒ ตำบล สันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีบุตรจำนวน ๒ คน เป็นหญิง ๒ คน

ดร. กันตยา มานะกุล สมรสกับ นายนรวัฒน์ มานะกุล อดีตอธิบดีกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์มีบุตรธิดา จำนวน ๒ คน ประกอบด้วย ดร.พิมพ์รัตน์ มานะกุล สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาเอก สาขาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย Case Western, Ohio, U.S.A. ปัจจุบันเป็น อาจารย์ประจำสำนักพยาบาล มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และ คุณณัฏฐ์ระพี มานะกุล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัย Griffith, Australia ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประธานกรรมการ และ ผู้บริหารฝ่ายงานโฆษณา บริษัท ประกิต (มหาชน) จำกัด กรุงเทพมหานคร

ดร. กันตยา มานะกุล เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี มีคุณธรรมที่ควรค่าแก่การนำมาเป็น แบบอย่าง โดยตลอดช่วงชีวิตของดร.กันตยา มานะกุล นั้น ท่านไม่จำเป็นต้องประกาศให้คนอื่นรู้ นอกจากนี้ยังสั่งสอนอบรมลูกๆ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญูรู้จักหน้าที่ของตนเอง เพราะท่านบอกว่า ตอนท่านเป็นลูกท่านก็เป็นลูกที่ดี เมื่อเป็นแม่ก็ต้องเป็นแม่ที่ดีด้วย ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน หากมีผู้ที่เดือดร้อน ถ้าช่วยได้ก็จะช่วยทันที ส่วนการเลี้ยงลูกทั้ง ๒ คน ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย เพราะแต่ละคนจะรู้จักหน้าที่ตัวเอง ไม่ทำให้หนักใจ

ปัจจุบัน ดร.กันตยา มานะกุล นอกจากจะดำรงตำแหน่งเป็น ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางแล้ว ท่านยังมีจิตใจที่เป็นกุศลโดยท่านจะมาถวายการสอนภาษาอังกฤษให้กับพระภิกษุสามเณร ของวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยไม่รับค่าตอบแทนมาโดยตลอด คุณงามความดีที่ปรากฏนี้ จึงทำให้ ดร. กันตยา มานะกุล เป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน และครองงาน

๓.๑.๒ ตัวอย่างครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓.๑.๒.๑ ครอบครัวของนางปรุงศรี ภูงามทอง ประวัตินางปรุงศรี ภูงามทอง แม่ดีเด่นแห่งชาติ ภาค ๗ แม่ดีเด่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเภท แม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม อายุ ๗๒ ปี ศาสนา พุทธ คู่สมรส นายไพบูลย์ ภูงามทองที่อยู่ ๒๙๙/๑ ถ.โสมพะมิตร อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๐๐๐ การศึกษา ปริญญาตรี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ จำนวน บุตร ๓ คน

นางปรุงศรี ภูงามทองเป็นผู้มีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย จะถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องทั้งในการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารทั่วไป และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางภาษาด้วยการแต่งบทร้อยกรองได้อย่างไพเราะเหมาะสม ถูกต้อง เป็นที่ชื่นชมและยอมรับโดยทั่วไป ได้รับประกาศเกียรติคุณยกย่องเชิดชูเกียรติ อาทิ แม่ตัวอย่างดีเด่นของพุทธสมาคม และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ศิลปินดีเด่น สาขาวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรพิเศษสอนวิชาภาษาไทยแก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร โรงเรียนปริยัติธรรม ทำหน้าที่ผู้นำชุมชน เป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาลวัดเหนือ และผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่การศึกษาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์อีกด้วย นางปรุงศรีได้เลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยความรัก เอาใจใส่ ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามกำลังความสามารถ อบรมลูกให้มีความอ่อน

น้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ มีความกตัญญูทวาที ซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

บุตรธิดาทั้ง ๓ คน เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา โดยมารดาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต บุตรคนที่ ๑ จบปริญญาโท รับราชการ ตำแหน่งครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศรีอยุธยาในพระอุปถัมภ์ บุตรคนที่ ๒ จบปริญญาโท รับราชการ ตำแหน่งผู้อำนวยการส่วนบูรณะ(กระทรวงคมนาคม) สำนักทางหลวงชนบทที่ ๗ (อุบลราชธานี) บุตรคนที่ ๓ จบปริญญาตรี รับราชการในตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ลูกทุกคนระลึกอยู่เสมอว่าความภาคภูมิใจของบิดามารดาอยู่ที่ความสำเร็จและความสง่างามของลูกๆ

จะเห็นได้ว่าประวัติและคุณงามความดีที่เห็นเป็นประจักษ์ชัดเจน จากการทำประโยชน์เพื่อสังคมของนางปรงศรี ภูงามทองตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคม เป็นผู้มีมิตต์จริยา หมายถึง การช่วยเหลือสังคม ทำงานสาธารณะประโยชน์จึงได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๔

๓.๑.๒.๒ ครอบครัวของนางสุภาสรณ์ แตรัตนชัย นางสุภาสรณ์แตรัตนชัย สมรสกับ นายชัยโรจน์ แตรัตนชัย ดำเนินกิจการห้างเพชรทองเซ่งเฮงล้ง ทรายดาว จำนวนบุตรธิดา ๔ คน

การทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของคุณพ่อ คุณแม่ เป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดีของลูกๆ โดยสร้างความรักความห่วงใย ใกล้ชิด เอื้ออาทรต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต เปิดเผย(ไม่มีความลับ) เกิดความอบอุ่น มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในครอบครัว ทำให้กิจการงานเจริญก้าวหน้า ครอบครัวเข้มแข็งและมั่นคง

เมื่อลูกๆ จบการศึกษามาช่วยแบ่งเบาภาระได้บ้าง ก็มีโอกาสดูแลช่วยเหลือสังคมมากขึ้น โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมประจำใจการให้และแบ่งปันด้วยจิตศรัทธาตามกำลังความสามารถ จะคงรักษาไว้ในคุณงามความดีที่ได้รับเกียรติในครั้งนี้ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ลูกๆ และจะช่วยเหลือสังคมต่อไป

การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

- เป็นผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดอุดรธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
- กรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดอุดรธานี
- อดีตนายกสโมสรไลออนส์ศรีประจักษ์จังหวัดอุดรธานี
- กรรมการมูลนิธิธนุบำรุงศาลหลักเมืองจังหวัดอุดรธานี
- กรรมการสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพจังหวัดอุดรธานี

คติเตือนใจ อันที่จริงเขาอยากเห็นเราทำดีจึงทำดีอย่าให้เด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครเขาอยากเห็นเราเด่นเกิน

นางสุภาสรณ์ แตรัตนชัยได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่

เหนียวพุดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน จริใจมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย จนได้รับการยกย่องเป็นแม่ดีเด่นจังหวัดอุตรธานี

๓.๑.๓ ตัวอย่างครอบครัวภาคใต้และภาคตะวันตก

๓.๑.๓.๑ ครอบครัวของนายนายพิสิฐ อุสัยนี้ นายพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) รับรางวัล "กำพล วัชรพล" รางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น ระดับภาคใต้ ประจำปี ๒๕๕๔ ของมูลนิธิไทยรัฐ จากนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งในด้านสถานศึกษา การบริหาร บุคลากร และนักเรียน ภายใต้วิสัยทัศน์ในการบริหารว่า “มุ่งพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างครูคุณภาพ ผู้เรียน โดยเน้นหลักธรรมาภิบาลในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีคุณภาพและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน สร้างค่านิยมร่วมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด อดออม การเสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติราชการ” เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ที่ว่า “นักเรียนมีทักษะกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริง สามารถใช้และผลิตสื่อมวลชนศึกษา และมีความซื่อสัตย์สุจริต”

เนื่องจากนายพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอยบริหารจัดการคนส่วนใหญ่จึงยึดถือหลักธรรม พรหมวิหาร หลักธรรมคำสอนที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความยินดี เต็มใจทำงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ส่งผลให้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์จนได้รับรางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น

๓.๑.๓.๒ ครอบครัวของนางน้ำเชื่อม ขำชม นางน้ำเชื่อม ขำชม ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมตั้งแต่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึง ปัจจุบัน มีพื้นที่ทำการเกษตร จำนวน ๑๑๐ ไร่ เป็นของตนเอง ๘๗ ไร่ เป็นโฉนด และเช่า ๒๓ ไร่ โดยทำนาจำนวน ๑๐๕ ไร่ และปลูกพืชเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันในครอบครัว ๕ ไร่ (ได้แก่ กลั้วน้ำว่า ๓ ไร่ / กลั้วหอมทอง ครึ่งงาน / ข้าวโพดหวาน ครึ่งงาน/ชะอม ๑ ไร่/ ไม้ ๑ กอ) นางน้ำเชื่อม ขำชม เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและเป็นแบบอย่างให้กับพี่น้องภายในครอบครัวและชุมชนโดนเป็นผู้นำด้านต่างดังนี้

๑.ด้านศาสนา

นางน้ำเชื่อม ขำชม เป็นคนใจบุญเริ่มทำบุญตั้งแต่ยังไม่มีครอบครัวพอมีครอบครัว (แต่งงาน)มีการริเริ่มจัดตั้งกองผ้าป่าและกองกุศล เพื่อนำไปทอดที่วัดธรรมเจดีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ จนถึงปัจจุบันโดยจากคนในครอบครัวซึ่งเป็นพี่น้องและขยายไปยังคนในชุมชนโดยตั้งกองผ้าผ้ากุศลจากปีละ ๑ กอง ๆ ละ ๑,๙๙๙ บาท เพิ่มขึ้นทั้งหมู่บ้านและตำบล รวมปีละ ๒๕ กองๆ ละ ๑,๙๙๙ บาท รวมเป็นเงิน ๔๙,๙๗๕ บาทเป็นระยะเวลา ๑๕ ปี และได้บริจาคเงินเป็นทุนการศึกษาให้กับสามเณรวัดกวีศรารามราชวรวิหาร ปีละ ๕,๐๐๐ บาท และร่วมโครงการบวชชีพราหมณ์ทุกวันที่ ๑ - ๗ ธันวาคม ถวายเป็นราชกุศลให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาส วันเฉลิมพระชนพรรษา

๕ ธันวาคมหาราช ทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นระยะเวลา ติดต่อกัน ๑๕ ปี/จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ จำนวน ๕๐๐ เล่ม แจกอุบาสกอุบาสิกา ในวันเข้าพรรษาโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๔ ถึงปัจจุบัน/ และ เป็นผู้นำในการจัดตั้งโรงทานเวลาวัดมีกิจกรรมเลี้ยงอาหารคาวหวานให้กับเกษตรกรทั่วไปที่มาร่วม ทำบุญที่วัดธรรมเจดีย์

๒.ด้านการศึกษา

นางน้ำเชื่อม ขำชม ได้มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดธรรมเจดีย์ ปีละ ๑๐ ๑ ทุนละ ๕๐๐ บาท เป็นเงิน ๕ .๐๐๐ บาท / ปี ปฏิบัติมาเป็นระยะเวลา ๕ ปี คิดเป็นมูลค่า ๒๕ ,๐๐๐ บาทจัดทำอาหารกลางวันเลี้ยงเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดธรรมเจดีย์ในวันไหว้ครูและวันเด็กทุกปี ปีละ ๒,๐๐๐ บาท ดำเนินการตั้งแต่ ปี ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบัน คิดเป็นมูลค่า ๒๐,๐๐๐ เป็นที่ปรึกษาโรงเรียน ในเรื่องการทำนํ้าหมักชีวภาพให้กับครู นักเรียน เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตพืชปลอดภัย ๓ . ด้านสาธารณสุข

คุณแม่นํ้าเชื่อม ขำชม เป็นผู้เสียสละช่วยเหลือและดูแลพี่น้องและเพื่อนบ้านใน หมู่บ้านและตำบลจึงสมัครเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๗ จนถึงปัจจุบัน และได้เข้มแข็ง เชิดชู เกียรติในการปฏิบัติงานด้านดูแลเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ ๖ ขวบ โดยทำหน้าที่ซังนํ้าหนักและวัดรอบหัว พร้อมทั้งดูแลผู้สูงอายุโดยวัดความดันคัดกรองเบาหวาน เป็นจิตอาสา

๔. ด้านประชาธิปไตย

คุณแม่นํ้าเชื่อม ขำชม เป็นผู้รักประชาธิปไตยโดยร่วมการเลือกตั้งทุกครั้งตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน ตำบล เลือกตั้งท้องถิ่น เลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด เลือกตั้งวุฒิสภา และเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และร่วมรณรงค์ในการป้องกันผู้ค้าผู้เสพยาเสพติด

ประวัติของลูก

แม่นํ้าเชื่อม ขำชม มีบุตร ๒ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๑ คน โดยบุตรชายได้จบจาก โรงเรียนนายร้อย จปร. ชื่อ ร้อยโทวีระเดช ขำชม อายุ ๒๖ ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้บังคับกองร้อย ปืนใหญ่ กองพันทหารปืนใหญ่ค่ายสุรสีห์ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี บุตรสาวจบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา ชื่อ นางสาวกัไรทิพย์ ขำชม อายุ ๒๒ ปี ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง ครูอัตราจ้าง โรงเรียนอนุบาลเมษบดินทิต ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ลูกสาวได้รับ ประกาศนียบัตรในช่วงที่ศึกษาในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดธรรมเจดีย์ ในการประกวดวาดรูปได้ที่ ๓ และเรียงความได้ที่ ๑ /ได้รับรางวัลที่ ๒ ในการประกวดแต่งกลอนวันสุนทรภู่ และประกวด เรียงความภาษาไทย ได้ที่ ๑ ในระหว่างเรียนระดับมัธยมต้นศึกษาที่โรงเรียนวินิตศึกษา/ประกวด แข่งขันเด็กมรยาทไทยได้ที่ ๒ และประกวดแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยสี่ภาคได้ที่๑ ประกวดแข่งขัน โต้วาทีได้ที่ ๒ ขณะศึกษาที่มหาวิทยาลัยบูรพาจะเห็นได้ว่าแม่นํ้าเชื่อม ขำชม เป็นแม่ที่อบรมลูกสาว และลูกชายให้เป็นคนดีของสังคมและเป็นแม่เป็นแบบอย่างในเรื่องของการครองเรือนโดยแม่นํ้าเชื่อม ขำชม จะตื่นตั้งแต่ตีสี่ ทำงานบ้านทุกชนิดเสร็จแล้วออกไปช่วยสามีทำนาและรู้จักเก็บออมโดยนำเงินที่ได้จากการทำนาเก็บฝากไว้เป็นเงินออมและใช้จ่ายประจำวันจากการทำอาชีพเสริมและยังเลี้ยงดู มารดาตั้งแต่ยังไม่มีครอบครัวจนถึงปัจจุบัน

๓.๑.๔ ตัวอย่างครอบครัวภาคกลางและภาคตะวันออก

๓.๑.๔.๑ ครอบครัวของนางจุติพร ทัพเจริญ นางจุติพร ทัพเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๗ ปัจจุบัน อายุ ๕๖ ปี จบการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยรามคำแหงบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต International University Foundation ปัจจุบัน เป็นแม่บ้านและประธานผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัด ปทุมธานี โดยได้สมรส กับ นายยุทธนา ทัพเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๙๖ ปัจจุบัน อายุ ๕๗ ปี ปัจจุบันดำรง ตำแหน่งผู้ว่าการการรถไฟแห่งประเทศไทย มีบุตรชาย ๒ คน คือ นายปรัชญายุทธ ทัพเจริญ อายุ ๒๑ ปี และนายจิระยุทธ ทัพเจริญ อายุ ๑๘ ปี

นางจุติพร ทัพเจริญ ผู้ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติประจำปี ๒๕๕๔ เป็น บุคคลที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดี สุภาพเรียบร้อย มีทัศนคติเชิงบวก มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และนิยมความเป็นไทย ให้การสนับสนุนและเป็นผู้ที่รักษาเอกลักษณ์ของไทย มาโดยตลอด ซึ่งหากใครต้องการความช่วยเหลือจากนางจุติพร ทัพเจริญ บุคคลนี้ไม่เคยปฏิเสธทั้งๆ ที่จะยังไม่แน่ใจว่าจะช่วยได้หรือไม่ โดยได้บอกว่าคนที่มาขอความช่วยเหลือจากเราแสดงว่าเขามีความทุกข์และเดือดร้อนจึงมาขอความช่วยเหลือ อย่างน้อยที่สุดการรับฟังความทุกข์ที่เขาระบายให้เราฟัง ก็จะช่วยทำให้เขาผ่อนคลายลงได้ไม่มากนักน้อย นางจุติพร ทัพเจริญ ยังเป็นผู้ที่มีความนิยมในเอกลักษณ์ไทย ซึ่งมักจะใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่และสนับสนุนสินค้าไทย โดยเฉพาะสินค้าจากชาวบ้าน โดยนางจุติพร ทัพเจริญ จะซื้อและนำมาแจกจ่ายกับคนรอบๆ ข้าง โดยบอกว่าของชาวบ้านราคาถูกเพราะเขาไม่ได้เอาค่าแรงงานมาคิด วัสดุก็มาจากท้องถิ่นเราควรช่วยกันสนับสนุน ด้านความ จงรักภักดีต่อสถาบันชาติ นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นลูกนายทหาร คือ พลตรีพูน ปิยะรัตน์ ซึ่งทหารทุกคนมีหน้าที่ปกป้องชาติศาสนา และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ จึงปลูกฝังให้ นางจุติพร ทัพเจริญ รักชาติเข้มแข็งและที่สำคัญคือ จงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ด้านศาสนา นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นผู้ที่มีมุ่งมั่นในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนายึดมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อมมั่นในการทำความดีซื่อสัตย์และมีความกตัญญูรู้คุณและตอบแทนบุญคุณทันทีเมื่อมีโอกาส การยึดมั่นและปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งมักจะร่วมบริจาคเงินเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ในหลายๆ โอกาส

แม้ นางจุติพร ทัพเจริญ จะเป็นผู้หญิงคนเดียวในบ้าน ซึ่งครอบครัวประกอบด้วย นาย ยุทธนา ทัพเจริญ และบุตรชาย ๒ คน นางจุติพร ทัพเจริญ ก็ดูแลครอบครัวอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง โดยเอาใจใส่ครอบครัวทุกคนไม่ว่าครอบครัวจะอยู่ในห้วงของความทุกข์หรือความสุข ซึ่งนายยุทธนา ทัพเจริญ หัวหน้าครอบครัวที่ทำงานหนักเพื่อให้ครอบครัวได้อยู่อย่างมีความสุข นางจุติพร ทัพเจริญ นั้นเองจะคอยสนับสนุน เป็นกำลังใจ เป็นพลังให้นายยุทธนา ทัพเจริญ ในยามที่ประสบปัญหา นางจุติพร ทัพเจริญ ก็จะแสดงความเข้มแข็งคอยเป็นคู่คิด เป็นกำลังใจ และเป็นแรงผลักดันให้ครอบครัวก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆ จนพ้นวิกฤติเสมอมา จนกล่าวได้ว่า "นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นคู่ชีวิตเป็นภรรยาที่ดีเยี่ยมของนายยุทธนา ทัพเจริญ" ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม นางจุติพร ทัพเจริญ ยังทำหน้าที่ประธานผู้พิพากษาสมทบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน ซึ่ง "เด็กๆ ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือเด็กที่กระทำความผิดเป็นเด็กที่ขาดโอกาส ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ครอบครัวยากจน พ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิด บางคนก็ขาดคนดูแล ไม่มีพ่อแม่คอย

ดูแลอบรม" สำหรับโครงการต่างๆ ที่ "นางจุติพร ทัพเจริญ" ทำในฐานะประธานผู้พิพากษาสมทบฯ ตลอดระยะเวลากว่า ๑๐ ปี มีมากมายหลายโครงการ หากจะแบ่งตามกลุ่มเป้าหมายคงจะแบ่งงานออกเป็น ๒ โครงการใหญ่ๆ คือ โครงการเชิงรุกเป็นโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก เยาวชน ในกลุ่มเสี่ยงด้วยการเข้าไปให้ความรู้ ในเรื่องต่างๆ ในสถานศึกษาและชุมชน อาทิเช่น โครงการให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา, โครงการเยาวชนอาสา จังหวัดปทุมธานี , โครงการจัดตั้งศูนย์ใกล้เคียง (ระดับมัธยมศึกษา) ในสถานศึกษา จังหวัดปทุมธานี, โครงการทุนการศึกษา จังหวัดปทุมธานี , โครงการสร้างเครือข่ายพิทักษ์เด็ก เยาวชนและครอบครัว, โครงการเสวนาปัญหาเด็กและเยาวชน นอกจากโครงการเชิงรุกแล้วยังได้ทำโครงการเชิงรับ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนที่หลงไปกระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพื่อให้เด็กเหล่านี้มีกำลังใจที่จะกลับตัวเป็นคนดี มีอาชีพ ด้วยการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้ โครงการในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, โครงการ "บัวสีขาว" บรรพชาสามเณร , โครงการครอบครัวสัมพันธ์ การที่ นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม และร่วมบำเพ็ญประโยชน์ จึงได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จัตุรถาภรณ์ มงกุฎไทย และในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก

นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นบุคคลซึ่งสมควรได้รับการยกย่องให้เป็น แม่ดีเด่นแห่งชาติ (แม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม) เนื่องจากเป็นแม่ ที่เปี่ยมด้วยความอบอุ่น เสียสละ มีความรักให้กับลูกอย่างเต็มเปี่ยม จนลูกชายทั้งสองเติบโตได้อย่างมั่นคง เป็นคนดีของครอบครัวและของสังคม ซึ่งจะเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคตอย่างแน่นอน นอกจากนี้ นางจุติพร ทัพเจริญ ยังเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ เป็นพลังและกำลังใจที่สำคัญให้กับสามี ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการได้อย่างเต็มกำลัง โดยไม่ต้องกังวลต่อครอบครัวและความเป็น "แม่" ของ นางจุติพร ทัพเจริญ ยังเผื่อแผ่ไปยังผู้ด้อยโอกาส และบุคคลรอบข้างในทางสังคม เธอเป็นผู้ที่เสียสละทั้งกำลังใจ กำลังกาย และกำลังทรัพย์ เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ในฐานะประธานโครงการเพื่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและกลุ่มเด็ก-เยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำความผิด ที่ตนรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถจนทุกโครงการประสบความสำเร็จได้อย่างดีเยี่ยม โดยที่โครงการต่างๆ ไม่ได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐเลย ซึ่งการทำงานเพื่อสังคมของนางจุติพร ทัพเจริญ จะมุ่งไปที่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชนที่เป็นปัญหาของสังคม ซึ่งท่านเห็นว่า จะต้องเร่งแก้ไขให้เร็วที่สุดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากรอให้เป็นผู้ใหญ่ก็จะสายเกินเยียวยา หากเด็กกลุ่มนี้ได้รับการแก้ไข ในภายภาคหน้าเราก็จะได้พลเมืองที่มีคุณภาพเป็นกำลังของชาติต่อไป การทำงานของ นางจุติพร ทัพเจริญ มักเป็นการทำงานแบบปิดทองหลังพระ ซึ่งการทำงานแต่ละครั้งไม่เคยขอรับใบรับรอง จากหน่วยงานใดๆ เพื่อการใดๆ ทั้งสิ้น จึงมีแต่รูปภาพในการทำกิจกรรมซึ่งจะเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เท่านั้นตามหลักธรรม คือ ขรवासธรรม คือ ธรรมะของขรवास และทศ ๖ หลักธรรมที่สอนให้เราปฏิบัติต่อบุคคลรอบด้าน ได้แก่ มารดาบิดา อาจารย์ บุตรมิตรสหายบ่าวที่นายพึงบำรุงและสมณพราหมณ์ที่กุลบุตรพึงบำรุง

๓.๑.๔.๒ ครอบครัวนางวิไล บุรณ์เจริญกิจ จังหวัดชลบุรี นางวิไลบุรณ์เจริญกิจ เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ปัจจุบันอายุ ๖๗ ปีแต่งงานกับนายเฉลิมไทยบุรณ์เจริญกิจ (ถึงแก่กรรม) อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๒๐/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลหัวถนนอำเภอนนทบุรีสนิมจังหวัดชลบุรี

นางวิไลบุรณเจริณกิจประกอบอาชีพการเกษตรมีพื้นที่จำนวน ๑๘๐ ไร่โดยทาไร่ อ้อย ๑๒๐ ไร่มันสำปะหลัง ๓๐ ไร่ทำนา ๓๐ ไร่หลังจากสามีเสียชีวิตก็ต้องเลี้ยงบุตรตามลำพังใช้ชีวิต ตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อ เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ในชุมชนและองค์กรต่างๆจนได้รับรางวัล “คนดีศรีเมืองชลปี ๒๕๔๖” และรางวัล “ผู้นำอาชีพก้าวหน้าปี ๒๕๔๗” จากการที่ได้ทุ่มเทแรงกาย แรงใจทำประโยชน์ให้กับชุมชน

ความยากลำบากในการเลี้ยงดูบุตรนางวิไล บุรณเจริณกิจ มีบุตร ๕ คน เป็นหญิง ๓ คน ชาย ๒ คน คือบุตรคนที่ ๑ นายทวีศักดิ์ บุรณเจริณกิจ อายุ ๔๖ ปี จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต นิสสัยโอบอ้อมอารี เสียสละ เชื้อฟังคำสั่งสอนของมารดามาโดยตลอด

บุตรคนที่ ๒ นางสาวกัญญา ภูษิต อายุ ๔๔ ปี จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏราช นครินทร์อาชีพเดิมรับราชการครู ประมาณ ๑๐ ปี เมื่อปีดาป่วยจึงลาออกมาดูแลบิดา ปัจจุบันทำธุรกิจ ส่วนตัว เปิดร้านอาหารทะเลแห้งและสด

บุตรคนที่ ๓ นายสมชาติ บุรณเจริณกิจ อายุ ๔๒ ปี จบ ปวช. โรงเรียนเทคโนโลยีภาค ตะวันออกอาชีพปัจจุบันเป็นเกษตรกร ทาไร่ ทานา ปลุกปุ๋ยคอกคัลิปัส ยึดหลักตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง โดยอนุรักษ์ดินและธรรมชาติ มีผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในไร่นา เพื่อรักษา สิ่งแวดล้อม เป็นคนมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี และช่วยแม่ดูแลพื้นที่ปลูกพืชไร่ของแม่

บุตรคนที่ ๔ นางสาวรุ่งทิพย์ บุรณเจริณกิจ อายุ ๔๐ ปี จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรี ปทุม ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว

บุตรคนที่ ๕ นางสาวพันธุ์ทิพย์ บุรณเจริณกิจ อายุ ๓๗ ปี จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรี ปทุม ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวร่วมกับพี่สาว เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อดทน โอบอ้อมอารี

จากการทุ่มเทแรงกายแรงใจ อุทิศตนเพื่อสังคมและชุมชน เป็นแบบอย่างให้คนทั่วไปได้ เรียนรู้และเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์ และปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็น การฟื้นฟูสภาพดินให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากสารเคมีต่างๆ จากการทำ ความดีให้กับสังคม เธอคิดว่าเป็นการส่งผลให้บุตรทั้ง ๕ คน ที่เลี้ยงดูมาด้วยความยากลำบากเพียง ลำพัง จบการศึกษาทุกคน และเป็นคนดี เชื้อฟังคำสั่งสอนของมารดา และทำให้แต่ละคนมีหน้าที่การ งานและกิจการส่วนตัวที่มั่นคง

หลักธรรมที่ให้นางวิไล บุรณเจริณกิจ ปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง รู้จัก ตนเอง ควบคุมตนเอง คือ ๑. สติ สัมปชัญญะ สติคือความระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว ผู้นำต้องรู้ ตัวเองตลอดเวลาเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด ๒. หิริโอตตปปะ หิริคือการละอาย ต่อความชั่ว โอตตปปะคือการเกรงกลัวต่อบาป ธรรมะข้อนี้ช่วยให้คนที่ยึดถือไม่กล้าทำความชั่ว ๓. ขันติ โสรัจจะ ขันติคือความอดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความทุกข์ อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้เจ็บใจ อดทนต่อความหิวกระหาย โสรัจจะคือความสงบเสถียรเยือกเย็นตัว ไม่หึงหยาโส ไม่โอ้อวด ไม่ยกตนเสมอ ทาน จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมะที่ทำให้งาม และ ๔. สปปุริสธรรม ๗ ได้แก่การเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จัก กาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง

๓.๒ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ

๓.๒.๑ ตัวอย่างการสอนในครอบครัวเชิงพุทธ พ่อแม่ทุกคนปรารถนาให้ลูกเป็นคนดี มีชีวิตที่มีความสุข การสอนให้ลูกเข้าใจพุทธศาสนา จึงมิใช่แค่การพาลูกไปวัด ไหว้พระ สวดมนต์ แต่พ่อแม่ต้องศึกษาให้เข้าใจ นำมาใช้ให้เกิดกับตัวเองก่อน แล้วจึงนำคำสอนนั้นมาปรับใช้ในการเลี้ยงลูก สอนให้ลูกเข้าใจ ให้เป็นคนมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และสามารถนำคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ทัน

๑.) การฝึกให้มีศีล คือ การฝึกพฤติกรรม (สัมมาวาจา) ทำดี (สัมมากัมมันตะ) และดำรงชีวิตที่ดี (สัมมาอาชีวะ) พ่อแม่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก ด้วยการควบคุมความประพฤติของตนเองเวลาอยู่กับผู้อื่น ฝึกตนให้เกิดวินัย มีความรับผิดชอบ ชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยกันดูแลรักษาสิ่งของต่างๆ ที่เป็นของตนเองและของส่วนรวม มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักควบคุมอารมณ์ พุดจาสุภาพ ถูกกาลเทศะ รักษากฎกติกา มารยาท ไม่ทำสิ่งที่จากคุณธรรม ผิดจากกฎระเบียบ ลูกสามารถเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ตลอดเวลาจากครอบครัว จากการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน จากการดูแลตนเอง จากการช่วยเหลือผู้ใหญ่ และแม้กระทั่งจากการเล่น ฯลฯ

๒.) การฝึกให้มีสมาธิ คือ การฝึกความตั้งใจ (สัมมาสติ) แน่วแน่ มั่นคง (สัมมาสมาธิ) และส่งเสริมให้ลูกมีความสุข อดทน เพียรพยายาม (สัมมาวายามะ) ในการทำหน้าที่ให้สำเร็จ ด้วยแรงสนับสนุนชื่นชมจากพ่อแม่ จัดสรรเวลาให้ลูกได้มีหน้าที่รับผิดชอบทำงานบ้าน สวดมนต์ นั่งสมาธิ ศึกษาหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมกับวัย จะช่วยขัดเกลาจิตใจของลูก ให้เป็นผู้มีความละเอียดอ่อน น้อมนำใจตนเองให้คิดแต่สิ่งดีๆ มองเห็นคุณค่าความสามารถและความพยายามของตน เป็นการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับลูก จนลูกถึงพร้อมด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต ที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาปัญญาต่อไป

๓.) การฝึกให้มีปัญญา คือ การฝึกคิดให้มีความถูกต้องดีงาม (สัมมาทิฐิ) คิดทำสิ่งต่างๆ ด้วยความสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดประโยชน์สุข (สัมมาสังกัปปะ) เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นในขอบเขตที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ลูกได้ศึกษาค้นคว้าสิ่งต่างๆ ฝึกคิดแก้ปัญหาด้วยการพิจารณาเหตุปัจจัยที่สอดคล้องกับความเป็นจริง ฝึกให้ลูกช่วยเหลือผู้อื่น บริการผู้ใหญ่ ปลุกผัก ทำสวน ทำอาหาร ด้วยจิตใจที่ผ่องใส เบิกบาน มีความสุขในการได้ทำงาน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล ได้คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ในการดำเนินชีวิตทุกวัน เป็นไปไม่ได้ที่จะไม่เกิดปัญหา แนวคิดในทางพุทธศาสนาที่พ่อแม่สามารถนำมาช่วยแก้ ไขปัญหากับลูกก็คือ หลักอริยสัจ ๔ (เรื่องของทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เริ่มจากการที่พ่อแม่ลูกช่วยกันกำหนดว่า ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร (กำหนดปัญหา = ทุกข์) จากนั้นค่อยๆ ฝึกให้ลูกคิดหาสาเหตุของปัญหานั้นว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใดได้บ้าง (ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา = สมุทัย) แล้วจึงให้ลูกกำหนดเป้าหมายของแก้ปัญหาว่า อะไรคือสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น

(เป้าหมายของการแก้ปัญหา = นิโรธ) สุดท้ายจึงหาวิธีการที่จะไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ (ซึ่งก็คือ การแก้ไข้ปัญหา = มรรค) นั่นเอง เมื่อลูกเรียนรู้ว่าปัญหาคืออะไร อะไรเป็นสาเหตุของปัญหา เป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นคืออะไร แล้วจึงหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น พร้อมทั้งกำลังใจและการสนับสนุนจากพ่อแม่จะทำให้ลูกมีหลักการในการดำเนินชีวิตที่ดี เรียนรู้วิธีแก้ไข้ปัญหามากกว่าจะเพ่งโทษสิ่งอื่น ทำให้ลูกเกิดความมั่นใจ และมีความคิดรู้สึกที่ดีทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง

๑. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต สงสารลูกเพราะลูกอยู่ในภาวะมืดไม่รู้ อะไร อยู่ในฐานะต่ำ เพราะยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี การสอนนั้นมุ่งช่วย ให้ลูกพ้นทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน ไม่ต้องการความรำรวย ไม่หวังเกียรติชื่อเสียง พ่อแม่ที่หวังผลตอบแทนนั้นเป็นพ่อแม่ที่ดีไม่ได้

๒. ไม่ถือตัวไม่หยิ่งยโส ถ้าเพื่อความรู้ของลูกแล้วไปไหนๆ ก็ได้ นั่งที่ไหนก็ได้ พบกับใครก็ได้ สนทนากับใครก็ได้ เพื่อที่จะช่วยโจรร้าย พระพุทธองค์ต้องเสด็จเข้าป่า ไปเผชิญหน้ากับโจรร้ายที่ฆ่าคนมานับร้อย

๓. มีความอดทน ใจเย็น แม้จะถูกรุกรานด้วยคำหยาบก็ตาม

๔. มีความยุติธรรมไม่เห็นแก่หน้า พ่อแม่ที่ขาดความยุติธรรมในใจ รักลูกไม่เท่ากันก็ไม่อาจเป็นพ่อแม่ที่ดีได้

๕. มีความรอบคอบ พิจารณาอย่างถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างใช้อารมณ์

๖. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา ไม่ใช่ให้การอบรมสั่งสอนอย่างเดียว แต่เป็น แบบอย่างทางความประพฤติแก่บุตรธิดา ฉะนั้นพ่อแม่จะเป็นทั้งผู้แนะและผู้นำ จะต้องปฏิบัติใน สิ่งที่ตนอบรมสั่งสอน

๗. รู้จักสติปัญญาความสามารถของลูก พ่อแม่ที่ดีต้องรู้จักและคุ้นเคยกับบุตรธิดาว่าศึกษา และทำความเข้าใจ และต้องรู้จักระดับ สติปัญญาของบุตรธิดาว่า มีมากน้อยแค่ไหนแล้วปรับปรุงวิธีการอบรมสั่งสอนให้เหมาะสม

การสอนลูกถูกใจ คือ การเอาใจพ่อแม่เป็นเกณฑ์ พ่อแม่มีความรู้ ความคิด ความเห็นอย่างไร ก็จะปั้นลูกของตนให้เป็นไปอย่างนั้น การเลี้ยงลูกถูกใจ มันออกจะเสียงมากเกินไป กล่าวคือ

ถ้าพ่อแม่เป็นสัมมาทิฐิบุคคลด้วยกันทั้งคู่มันก็จะไม่มีปัญหา การเลี้ยงลูกต้องไปได้สวยแน่ แต่ถ้าพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งเกิดมีมิจฉาทิฐิ หรือเกิดมิจฉาทิฐิเสียทั้งสองคน โดยทั่วไปแล้ว การเลี้ยงลูกถูกใจนี้จะมีส่วนเสียมากกว่าส่วนดี และที่ลูกส่วนมากจะเสียก็จะมาเสียที่จุดนี้ และการแก้ไขก็ย่อมจะเป็นไปได้ยากหรือแก้ไขไม่ได้เลย

การสอนที่ดี เป็นการเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ การเลี้ยงลูกถูกต้อง หรือถูกต้องธรรมนั้น หมายถึงว่า พ่อแม่ไม่เอาใจของตนเองเป็นบพัตตั้ง แต่จะอาศัยความถูกต้องของเหตุและปัจจัยนั้นๆ เป็นหลักในการเลี้ยงลูกที่ยอดเยี่ยที่สุด สามารถใช้ได้แก่ลูกทุกคน และทุกกาลสมัย พร้อมทั้งผลลัพธ์ที่ออกมาที่ย่อมจะเป็นที่ยุติได้ กล่าวคือ จะมีความพอใจด้วยกันทุกฝ่าย นั่นก็คือ พ่อแม่ก็จะไม่โยนปัญหาไปให้ลูกแต่ฝ่ายเดียว และลูกก็จะไม่โยนปัญหาไปให้พ่อแม่แก้แต่ฝ่ายเดียวเช่นกัน เพราะต่างก็เข้าใจหน้าที่อย่างถูกต้องของกันและกัน ไม่ว่าปัญหานั้นๆ จะลงเอยด้วยบวกหรือลบ

๓.๒.๒ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาครอบครัว

การที่คนสองคนใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร เพราะความคิดเห็นของคนทั้งสองอาจไม่เหมือนกัน จำเป็นต้องมีการปรับหรือจนความคิดเห็นเข้าหากัน เพื่อลดความบาดหมางกัน หรือโกรธเคืองกัน หากสามารถสร้างความคิดเห็นให้เป็นอย่างเดียวกันได้ ก็จะนำไปสู่การสร้างครอบครัวให้มีความสุข ดังนั้น โยมที่ทั้งสองจึงควรทราบหลักธรรมที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตครอบครัว เพื่อสร้างความรัก ความเข้าใจกันมากขึ้น หลักที่อาตมาอยากจะนำมาเสนอไว้ให้โยมที่ทั้งสองยึดถือปฏิบัติในที่นี้คือ หลักขรวาสธรรม (หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน) ประกอบด้วย

๑. สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความไว้น้ำใจเชื่อใจกัน ไม่นอกใจกัน สามีสักภรรยา ภรรยาก็รักสามี ต่างฝ่ายต่างจริงใจและซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่มีความลับต่อกัน พุดง่ายๆ คือ ให้รักเดียวใจเดียว อย่าหลายใจ อย่าหึงกันมากจนเกินเหตุ เพราะจะนำไปสู่การผิดใจกัน ทำให้เกิดการโกรธเคืองกัน และอาจทำให้ชีวิตครอบครัวพังลงได้

๒. ทมะ หมายถึง การรู้จักข่มใจ หักห้ามใจในเวลามีเรื่องราวที่ไม่สบายใจเกิดขึ้น เช่น เวลาโกรธ ก็ให้พยายามข่มใจไม่ให้โกรธ หรือแสดงความโกรธนั้นต่ออีกฝ่าย เพราะจะทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจ หรืออาจโกรธตอบ อันจะนำไปสู่การทะเลาะกัน เป็นต้น

๓. ขันติ หมายถึง ความอดทน หมายความว่า ให้รู้จักอดทนต่อคำกล่าวติชนินทาของอีกฝ่าย หรือคนอื่นๆ เขาจะว่าอะไรก็ให้พยายามอดทนเอาไว้ เก็บอารมณ์เอาไว้ อย่าแสดงออกตอบ เพราะหากแสดงออกตอบก็จะนำไปสู่การก่อวิวาทกัน โกรธเคืองกัน ผิดใจกัน เวลาที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโกรธ ก็ให้อีกฝ่ายพยายามอย่าโกรธตอบ หรือทางที่ดีที่สุดให้เดินหนีไปให้ไกล อย่าพูดด้วย รอให้อารมณ์ความโกรธสงบลงก่อน จึงค่อยพูดด้วย เพราะในเวลาที่โกรธจะไม่มีสติ มักไม่ยอมรับฟังเหตุผลของอีกฝ่าย มักใช้กำลังในการแก้ปัญหา ขึ้นพุดด้วยก็จะเข้าสำนวนไทยที่ว่า “สืซอให้ควายฟัง” หรือ “เป่าปี่ให้ควายฟัง” ทำอย่างนั้นก็ไม่รู้เรื่องหรอก เสียเวลาเปล่า ดังนั้น จึงต้องอดทนเอาไว้

๔. จาคะ หมายถึง การเสียสละ การรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนให้แก่อีกฝ่าย หรือการรู้จักเสียสละความสุขของตนเพื่ออีกฝ่าย พยายามยอมกันในบางเรื่องหรือทุกเรื่อง สามียอมภรรยา ภรรยายอมสามี สามีสักเสียสละต่อภรรยา ภรรยารู้จักเสียสละต่อสามี ต่างฝ่ายต่างรู้จักเสียสละต่อกัน ก็จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุขได้

นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยาจะต้องปฏิบัติตามหลักทศ ๖ ด้วยหน้าที่ของสามีและภรรยาที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน ทั้งสามีและภรรยาต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องทำต่อกัน โดยสามีมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อภรรยา ดังนี้คือ

๑. ต้องยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยาของตนเอง แม้ว่าเขาจะมีฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมเป็นอย่างไรก็ตาม หากได้แต่งงานใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับเราแล้ว ก็ต้องยอมรับนับถือว่าเป็นภรรยาด้วยความเต็มใจ

๒. ไม่ดูหมิ่น ดูแคลน หรือดูถูกเหยียดหยามภรรยาตน อาจเป็นเพราะสาเหตุบางประการ เช่น มีฐานะยากจน ไม่มีงานทำ ฯลฯ

๓. ไม่ประพฤตินอกใจ สามีต้องซื่อสัตย์ต่อภรรยา ต้องรักเดียวใจเดียว ไม่มีชู้ หรือประพฤตินอกใจภรรยา

๔. สามีต้องยินยอมมอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยาในหลายๆ เรื่อง อาทิ เรื่องงานบ้าน งานครัว รวมทั้งงานอื่นๆ ที่ภรรยาสามารถทำได้ โดยที่ไม่เข้าไปก้าวก่าย หรือต่อว่า หรือติชนินทา

๕. สามีต้องรู้จักให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยาตนในบางโอกาส เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ภรรยาในการทຸ່ມเททำงานบ้าน อาจซื้อของใช้ส่วนตัวภรรยา

ในทางตรงกันข้ามเมื่อสามีกระทำต่อภรรยาอย่างนี้แล้ว ภรรยาก็ไม่ควรอยู่เฉยต้องชวนขวายเป็นกิจปฏิบัติต่อสามีด้วยการปฏิบัติตน ดังนี้คือ

๑. สามารถดูแลกิจการงานบ้านทุกอย่างได้เป็นอย่างดี สามารถจัดบ้านได้สวยงามเป็นระเบียบ ดังนั้นผู้ที่เป็ภรรยาต้องรู้เรื่องการบ้าน การเรือนดีพอสมควรจึงสามารถจะจัดการดูแลความสะอาดภายในบ้านหรือเรือนได้

๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี เวลาที่สามีมีเพื่อนหรือแขกมาเยี่ยมเยียนที่บ้าน ภรรยาต้องรู้จักทำปฏิสันถารต้อนรับหรือปฏิบัติตนต่อบุคคลเหล่านั้นเป็นอย่างดี เช่น หาน้ำมาให้ดื่ม ปฏิบัติตนเรียบร้อย ไม่กล่าวเรื่องราวอันจะเป็นเหตุกระทบกระทั่งจิตใจของคนข้างเคียงสามีตน เป็นต้น

๓. ไม่ประพฤติล่วงใจสามี ภรรยาต้องมีความซื่อสัตย์ต่อสามี จริ่งใจต่อสามี ไม่มีหู้หรือนอกใจสามี

๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ ทรัพย์ทุกอย่างที่สามีหามาได้ ไม่ว่าจะด้วยหยาดเหงื่อ แรงกาย หรือน้ำพักน้ำแรง และมอบไว้ให้ภรรยาเก็บดูแลรักษานั้น ภรรยาจะต้องเก็บดูแลรักษาทรัพย์สมบัตินั้นให้เป็นอย่างดี ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องอันหาประโยชน์ไม่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดที่สุด

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ภรรยาไม่ควรมีความเกียจคร้าน ต้องมีความตื่นตัว ขยันอยู่ตลอดเวลา หมั่นดูแลทำความสะอาด ปิดกวาด เช็ดถูบ้านเรือนเป็นประจำ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง อ่างนั้น อ่างนี้ จนไม่เป็นอันทำการงาน

การบริหารจัดการครอบครัวให้เจริญ และมั่งคั่ง ด้วยแนวทางปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัวอันจะนำมาสู่ความสุข ความเจริญ และมั่นคงกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ ประการ คือ

๑. การรู้จักหา รู้จักค้นหา ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งของทุกอย่างที่หายไปให้กลับคืนมา สิ่งของที่หายไปนั้น หมายถึง สิ่งของที่หายไปจากที่ซึ่งเคยอยู่เป็นประจำ ซึ่งหากหาสิ่งของที่หายไปเหล่านั้นได้ ย่อมทำให้ไม่ต้องไปซื้อหาใหม่ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะการหาย ตนเองลืมไว้ที่อื่นตนเอง ทำหายผู้อื่นหยิบฉวยไปใช้ผู้อื่นลักขโมยไป คือ นัฏฐคเวสนา

๒. การรู้จักซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุด ใช้งานไม่ได้ให้กลับมาใช้งานใหม่ ซึ่งอาจซ่อมด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่นซ่อม เพราะหากซ่อมแซมใช้การได้ ย่อมที่จะไม่ต้องซื้อใหม่ให้สิ้นเปลืองทรัพย์เงินทองโดยไม่จำเป็น สิ่งของที่ควรซ่อมสิ่งของที่ชำรุดแต่ใช้งานไม่ค่อยดีสิ่งของชำรุดใช้งานไม่ได้ คือ ชินณปฏิสังขรณา

๓. ความประมาณตนในการอุปโภค และบริโภคไม่ให้ใช้หรือกินเกินความจำเป็น หากใช้เกินหรือกินเกิน ย่อมเกิดความฟุ่มเฟือยโดยเปล่า หรือ เรียกอีกนัย คือ การประยัต การประมาณตน หรือการประหยัดนั้น รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย การใช้สิ่งของต่างประมาณตนในการรับประทาน อาหารต่างๆ คือ ปริमितปานโภชนา

๔. สามี และภรรยา เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรมอยู่เป็นนิจ โดยศีลพื้นฐาน คือ ศีล ๕ และให้ยังกุศลที่ยังไม่เกิดให้บังเกิด ให้รักษากุศลที่เกิดแล้วให้ดำรงอยู่ และให้ส่งเสริมกุศลที่เกิดแล้วให้เจริญยิ่งขึ้นไป คือ อธิปจยศีลวันตสถาปนา

๓.๒.๓ การใช้หลักทฤษฎีแพทย์แผนไทยและสภาวะเชิงพุทธ

ทฤษฎีการแพทย์ไทย กล่าวว่า คนเราเกิดมาในร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ซึ่งในแต่ละคนจะมีธาตุหลักเป็นธาตุประจำตัว เรียกว่า “ ธาตุเจ้าเรือน ” เมื่อธาตุทั้งสี่ในร่างกายสมดุลบุคคลนั้นก็จะไม่เจ็บป่วย หากขาดความสมดุลก็จะเกิดความเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากจุดอ่อนด้านสุขภาพของแต่ละคนตามเรือนธาตุที่ขาดความสมดุลนั้น เช่น ถ้าในร่างกายมีธาตุไฟมากเกินไปก็จะรู้สึกร้อนภายในหรือเป็นไข้ ถ้ามีธาตุน้ำมากเกินไปก็จะรู้สึกหนาวเย็น ถ้ามีธาตุลมมากเกินไปก็จะรู้สึกอึดอัดแน่นในท้อง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ร่างกายของคนเราขาดความสมดุลและทำให้เจ็บป่วย ก็เนื่องมาจากพฤติกรรมการก่อโรค ๘ ประการ คือ

๑. กินอาหารมากหรือน้อยเกินไป กินอาหารบูด หรืออาหารที่ไม่เคยกิน กินอาหารไม่ถูกกับธาตุ กินอาหารแสลงกับโรค

๒. ฝืนอิริยาบถ ได้แก่ การนั่ง ยืน เดิน นอน ไม่สมดุลกัน ทำให้โครงสร้างร่างกายเสียสมดุลและเสื่อมโทรม

๓. อากาศไม่สะอาด อยู่ในที่มีอากาศร้อนหรือเย็นเกินไป

๔. การอด ได้แก่ การอดข้าว อดนอน อดน้ำ อดหรือขาดอาหาร

๕. การกลั่นอุจจาระ ปัสสาวะ

๖. การทำงานเกินกำลัง ทำงานมากเกินไป หรือมีกิจกรรมทางเพศมากเกินไป

๗. มีความโศกเศร้าเสียใจหรือดีใจจนเกินไป ขาดสติ

๘. มีโทษมากเกินไป

พฤติกรรมทั้ง ๘ ประการนี้ ที่คนเราประพฤติปฏิบัติอยู่เป็นประจำจนกลายเป็นความเคยชินและกลายเป็นนิสัย ซึ่งเป็นการทำร้ายร่างกายอย่างไม่รู้ตัวจนทำให้ธาตุเจ้าเรือนในร่างกายค่อย ๆ เสียสมดุล และเกิดการเจ็บป่วยในที่สุด

การแพทย์แผนไทยเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมไม่แยกส่วนแบบแผนปัจจุบัน ดังนั้นการดูแลสุขภาพจึงเป็นไปในทุกมิติ ไม่เพียงแต่เรื่องของร่างกาย ความเจ็บป่วย แต่จะพิจารณาถึงความเป็นอยู่ อาหารการกิน การนอนหลับพักผ่อน การขับถ่าย การดื่มน้ำ การใช้ชีวิตประจำวันใน อิริยาบถอย่างไร รวมถึงภาวะ จิตใจ ความเศร้าโศก เสียใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้นั้นประกอบด้วย เพื่อวินิจฉัย ถึงสาเหตุของการเกิดโรค สิ่งเหล่านี้ทางการแพทย์แผนไทย ให้ความสำคัญ พอๆ กับการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อตรวจวินิจฉัย พยาธิสภาพของผู้ป่วย

ดังนั้นหลักการรักษาโรคตามทฤษฎีแพทย์แผนไทยจึงจำเป็นต้องให้ผู้ป่วยทำการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยประพฤติผิดซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคให้ได้เสียก่อน และใช้กระบวนการรักษาตามกรรมวิธีของแพทย์แผนไทยเข้าทำการไปรักษาโรคให้หายไป เช่น ใช้ยาสมุนไพร ใช้การนวดแผนไทย ใช้การอบ ใช้การประคบ ใช้การรักษาทางด้านจิตใจ (เช่น พิธีกรรมหรือสมาธิบำบัด) โดยการรักษาผู้ป่วยแต่ละรายถึงแม้เป็นโรคเดียวกันก็อาจมีวิธีการรักษาไม่เหมือนกัน ซึ่งแพทย์แผนไทยจะต้อง

ทำการตรวจวินิจฉัยว่าผู้ป่วยเสียสมดุลเนื่องจากสาเหตุหรือพฤติกรรมใดแล้วจึงทำการรักษา ซึ่งเป็นการปรับสมดุลให้ธาตุเจ้าเรือนของผู้ป่วยกลับคืนสู่สภาวะปกติ ร่างกายก็จะปรับสภาพกลับคืนสู่ความสมบูรณ์แข็งแรงและหายจากโรคภัยไข้เจ็บได้ในที่สุด

๓.๓ การพัฒนาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธด้านสุขภาวะในสังคมไทย

๓.๓.๑ การพัฒนาตามหลักพุทธวิธีบำบัดรักษาโรครวมโอสถ (ทางกาย ใจ)

พระพุทธเจ้ากับการใช้ธรรมโอสถเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประชวรหลายๆ ครั้งพระองค์จะทรงรักษาเองหรือให้แพทย์ทำการรักษาไปตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร ซึ่งส่วนหนึ่งได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อการบำบัดรักษาแบบทั่วไป สำหรับในหัวข้อนี้จะได้กล่าวเฉพาะการใช้พระธรรมโอสถมาบำบัดรักษาโรค ไว้โดยสังเขป ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้ากับโพชฌงค์ ๗สมัยหนึ่ง ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงประทับ ณ พระเวฬุวัน พระพุทธเจ้าทรงประจวบหน้าได้รับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า ครั้นนั้นพระมหาจุนทะได้เข้าไปเฝ้าถวายอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ายังที่ประทับ และพระพุทธเจ้าได้รับสั่งให้พระมหาจุนทะสวดสาธยายโพชฌงค์ ๗ ให้พระองค์ฟังจากนั้นพระมหาจุนทะจึงได้สวดสาธยายธรรม “ โพชฌงค์ ๗ ” ตามที่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้าถวายแด่พระพุทธเจ้าสดับรับฟัง โดยพระองค์ได้พิจารณาตามธรรมนั้นไปด้วย ครั้นพระมหาจุนทะได้แสดงธรรมจบลง พระพุทธเจ้าก็มรณายจากพระประจวบที่ และพระประจวบนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละได้อย่างนั้น ดังที่ พระองค์ได้ตรัสกับพระมหาจุนทะว่า “ จุนทะ โพชฌงค์ดีนักจุนทะ โพชฌงค์ดีนัก ”

๒. พระพุทธเจ้ากับเจโตสมาธิสมัยหนึ่ง ขณะที่ พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ในระหว่างพรรษานั้นพระองค์ทรงประจวบหน้าได้รับทุกขเวทนาอย่างรุนแรง ถึงขั้นจวนเจียนจะปรินิพพาน ในครั้งนี้พบว่าพระองค์ทรงใช้ธรรมโอสถหลายขนาน คือ ทรงใช้สติสัมปชัญญะ ทรงใช้ขันติ คือ ความอดกลั้นอดทนอย่างไม่พริ้งพริ้ว และใช้การทำความเพียรด้วยการเข้าสู่เจโตสมาธิขับไล่อาพาธครั้งนี้ จนกระทั่งอาการพระประจวบค่อยๆ สงบลงและหายจากพระประจวบได้ ดังที่ พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่าบัดนี้ เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลานาน ผ่านวัยมานาน เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตยังเป็นไปได้ ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสลายขึ้น ก็เฉพาะในเวลาที่เราเข้าสู่เจโตสมาธิ อันไม่มีนิमितเพราะไม่ใส่ใจนิमितทุกอย่าง และเพราะดับเวทนาบางอย่างเท่านั้นจากเนื้อหาสาระในพระสูตรที่ กล่าวว่า จะพบข้อสังเกตบางประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการดูแลรักษาและแก้ปัญหาสุขภาพได้ ดังนี้ ๑.) ธรรมโอสถที่ พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในการระงับโรคาพาธครั้งนี้ได้นั้นจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงใช้หลักของธรรมปฏิบัติที่สำคัญๆ หลายประการ คือ การมีสติสัมปชัญญะความมีขันติ และสมาธิในขั้นสูง คือ การเข้าสู่เจโตสมาธิ และการที่ พระองค์ทรงหายจากอาการพระประจวบได้นั้น ไม่ได้เกิดจากการใช้อิทธิฤทธิ์ใดๆ แต่เกิดขึ้นมาจากพลังแห่งคุณธรรม หรือความเพียรที่ได้ทรงสั่งสมมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องกันมาอย่างเต็มเปี่ยมแล้วนั่นเอง และเมื่อถึงคราวเจ็บป่วยขึ้นมา พระองค์จึงสามารถดึงเอาพลังแห่งคุณธรรมนั้นมาใช้รักษาโรคได้ ๒.) ในพระสูตรนี้ได้ให้แง่คิดจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ ตรัสว่า ผู้สูงวัยแล้วย่อมมีร่างกายเปรียบเสมือนกับเกวียนเก่าที่ เขาซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ย่อมไม่อาจทำให้กลับแข็งแรงดังเดิมได้ ดังนั้นในกรณีการรักษาผู้ป่วยผู้สูงวัยในระยะสุดท้าย โดยเฉพาะการจะนำเครื่องช่วยหายใจเข้ามาช่วยยืดการตายออกไปนั้น จึงน่าจะได้มีการนำพระดำรัสที่

ตรัสไว้นี้เป็นข้อคิดและพิจารณาประกอบการรักษาไว้ ด้วยว่าจะเหมาะสมที่ จะต้องใช้เครื่องช่วย หายใจมากขึ้นเพียงใดด้วย เพราะการใช้เครื่องช่วยหายใจนั้น ในบางครั้งบางกรณีไม่สามารถช่วยชีวิต ได้เสมอไปทุกครั้งในบางรายอย่างมากก็แค่ทรงกับทรุด หรือแค่ประวิงการตายออกไปเท่านั้น ผู้ป่วยจะ ไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตตามปกติดังเดิมได้ หรือที่ มักเรียกกันว่า “ชีวิตพีช” หรือ “ศพที่มีลมหายใจ” ซึ่ง กรณีเช่นนี้

ปัจจุบันพบเห็นถึงโทษของการใช้เครื่องช่วยหายใจในผู้ป่วยระยะสุดท้ายเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือได้เกิดผลกระทบที่ ติดตามมาหลายประการ ได้แก่ ๒.๑) ผลกระทบต่อผู้ป่วยเอง คือ ผู้ป่วย ต้องนอนอยู่ในห้องไอ.ซี.ยู.เพียงลำพังต้องได้รับทุกขเวทนายาวนานเพิ่มขึ้นไปอีก โดยผู้ป่วยไม่อาจฟื้น กลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้และไม่อาจตายอย่างสงบหรือที่ เรียกกันว่าเป็นการตายอย่างสมศักดิ์ศรีได้ ๒.๒) ผลกระทบต่อญาติ คือ ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ในบางรายพบว่าถึงกับต้องขายบ้านจนหมดตัว เกิดภาวะความเครียดติดตามมาอีกหลายประการ เช่น ต้องคอยมาดูแลและรักษาพยาบาลเป็นประจำ ทำให้ต้องสูญเสียเวลาปกติไป เกิดความวิตกกังวลใจในเรื่องของเวลาว่าช่วงไหนที่ ผู้ป่วยจะจากไป สุดท้ายเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญยิ่งคือ เมื่อถึงคราวที่ ญาติหมดความสามารถในเรื่องค่าใช้จ่ายแล้ว ปัญหาที่คือว่าจะไม่มีใครเป็นคนกลัถอดเครื่องช่วยหายใจจากผู้ป่วยออกไป ซึ่งเหตุการณ์นี้พบว่าได้ เกิดขึ้นมากในปัจจุบันในผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจ ๒.๓) ผลกระทบต่อแพทย์และพยาบาล เช่น แพทย์และพยาบาลต้องเสียเวลากับการดูแลผู้ป่วยที่ไม่อาจฟื้นกลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้ ซึ่งในส่วนนี้ แพทย์และพยาบาลที่มีจำนวนจำกัด ควรจะต้องไปรักษาชีวิตให้กับผู้ที่ มีโอกาสหายเป็นปกติได้ มากกว่า เป็นต้น

๓.๓.๒ การพัฒนาตามหลักพุทธวิธีและการแพทย์แผนไทย

ลักษณะวิธีการรักษาความเจ็บป่วยของการแพทย์แผนไทยเริ่มต้นจากวิธีการที่ง่ายที่สุด จนถึงวิธีการที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถได้แก่

๑. การใช้ยาที่บ้าน ซึ่งเป็นความรู้ที่ชาวบ้านทั่วไปมีอยู่และใช้รักษาความเจ็บป่วยของ โรค หรืออาการที่รู้จักกันโดยทั่วไป ที่มีความรุนแรงไม่มากนัก ส่วนใหญ่ใช้สมุนไพรที่มีอยู่ตามครัวเรือน หรือปลูกไว้ในบริเวณบ้าน

๒. การใช้วิธีการรักษากับหมอพื้นบ้าน เมื่อความเจ็บป่วยมีความรุนแรง หมอเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยที่แตกต่างออกไป^๑

๓. การใช้วิธีการนวด การนวดแผนโบราณ หมายถึง การบีบหรือกดเพื่อบำบัดอาการปวด เมื่อยตามส่วนต่างๆของร่างกาย ทำให้ร่างกายรู้สึกสบาย หายจากอาการดังกล่าว ปฏิบัติสืบทอดกันมา ตั้งแต่โบราณกาลการนวดมีบทบาทในการรักษาโรค เชื่อว่าเริ่มต้นมาจากการช่วยเหลือกันใน ครอบครัวเช่น ลูก หลานนวดให้พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ใช้มือ ศอก เข่า และเท้า มีการพัฒนาการใช้อุปกรณ์ ในการนวด เพื่อช่วยให้ใช้หมัดหนักได้มากยิ่งขึ้น เช่น นมสาว ไม้กดท้อง จากการนวดช่วยเหลือตนเอง ภายในครอบครัว จนเกิดความชำนาญและมั่นใจจึงได้มีการนวดช่วยเหลือความเจ็บป่วยของพื้นบ้าน ได้รับความนิยมและนับถือจากผู้รับบริการจนเกิดอาชีพหมอนวด^๒

^๑ อวย เกตุสิงห์, การแพทย์ไทยและการแพทย์แบบตะวันตก, (สังคมศาสตร์การแพทย์, ม.ป.ท., ๒๕๒๐), หน้า ๑๖.

^๒ อัมพร ถิ่นประเทศ, นวดเพื่อสุขภาพครบวงจร, หน้า ๗-๑๒.

ปัจจุบันสถาบันการแพทย์แผนไทยได้รับงบประมาณกลางสนับสนุนโครงการนวดแพทย์แผนไทยออกแก้ปัญหาทางสังคมเนื่องจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ

๔. วิธีการดูแลสุขภาพยาบาล เริ่มต้นจากครอบครัว พ่อแม่ คนในครอบครัวดูแลเอาใจใส่ด้วยความรักปรารถนาดีและเห็นอกเห็นใจ เมื่อความเจ็บป่วยรุนแรงพึงพาหมอพื้นบ้านซึ่งเป็นฆราวาสหรือพระภิกษุ การดูแลส่วนใหญ่กระทำกันที่บ้านผู้ป่วยด้วยยาหรือสมุนไพรท้องถิ่น ผู้ป่วยไม่กังวลซึ่งเป็นฆราวาส หรือพระภิกษุ การดูแลรักษา ส่วนใหญ่กระทำกันที่บ้านผู้ป่วย ด้วยยาหรือสมุนไพรท้องถิ่น ผู้ป่วยไม่กังวลเรื่องค่าใช้จ่าย การรักษาเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูล หมอพื้นบ้านช่วยเหลือรักษาจนกว่าจะหายหรือหมดปัญญาในการเยียวยา บรรยาการศอบอุ้น เป็นมิตร ส่งเสริมสภาวะจิตใจผู้ป่วยเป็นอย่างดี

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นที่พึ่งของประชาชนที่เจ็บป่วยในด้านการฟื้นฟูสภาพจิตใจให้มีความหวังที่จะหาย หรือยอมรับสภาพความเจ็บป่วยลดความทุกข์ทางจิตใจ สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผู้ป่วยเกิดความปิติ ยึดหลักธรรมเป็นที่พึ่งทางใจ

๕. การปฏิบัติตามศาสนาและวัฒนธรรมแนวคิดทางการแพทย์สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตยามปกติและยามเจ็บป่วย มีการป้องกันการเกิดโรคหลีกเลี่ยงจากความทุกข์หรือโรค ด้วยการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เข้าใจความเป็นไปแห่งธรรมชาติมนุษย์ส่งผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี นำหลักธรรมเรื่องศีล ๕ อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น มาใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน นำมาสู่รูปแบบและวิธีการในการดูแลสุขภาพความเจ็บป่วย ที่ประกอบด้วยความรักและปรารถนาดีต่อกัน

การรู้จักครองเรือนเป็นความดีเบื้องต้น เมื่อครองเรือนดีแล้วก็สามารถเข้าไปครองอย่างอื่นได้หมดไม่ว่าจะเป็น ครองทรัพย์สมบัติ ครองน้ำใจคน ครองรัก เรือนแบ่งออกเป็นสามเรือนคือ

๑. เรือนที่อยู่อาศัย คนเราต้องมีที่อยู่และเรือนที่อยู่นั้นต้องรักษาให้สะอาดอยู่เสมอ ถ้าปล่อยให้สกปรกย่อมเป็นพาหะให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ง่าย ต้องรู้จักปิดประตูก่อนออกจากบ้าน ประุงอาหารเสร็จต้องรู้จักดับไฟ บูชาพระเสร็จก็ต้องดับไฟ อยู่เรือนเดียวกันต้องเอาอกเอาใจกัน อย่าทิ้งหน้าที่สามิภรรยาที่ดี

๒. เรือนกายคือการดูแลตัวเราทุกคนให้ดีให้สะอาด ทำอะไรให้พอดี กินพอดี พักผ่อนพอดี พุดพอดี บางคนคร่ำเคร่งตรากตรำเรียนมากเกินไปเรียนจบกลับมางั่งรักษาโรค ทำงานเกินพอดีจนร่างกายทรุดโทรมได้เงินมาแทนที่จะได้ใช้บำรุงความสุขกลับต้องนำมาซื้อยารักษา บางคนหนักไปทางตระหนี่มีเงินแต่ทำตัวอดอยากทนอดทนอยากงั่งเฝ้าเงิน ใช้จ่ายยังเดิมน้ำมันตามระยะทาง การครองตนก็ต้องมีความพอดีรายรับพอดี รายจ่ายพอดี รายเหลือก็ให้พอดี ถ้าผิดไปจากนี้ก็เข้าข่ายขาดดี เกินดีตั้งตัวยาก

๓. เรือนใจ คือ คนเรานี้มีใจเป็นผู้บัญชาการใหญ่ คำพูดก็ขึ้นอยู่กบใจ สุขความทุกข์ก็มาจากใจ นรกสวรรค์ก็เริ่มจากใจ จิตใจเป็นตัวนำกาย การรักษาเรื่องที่เกิดขึ้นกับใจที่เรียกว่า การรักษาอารมณ์ อารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจเรามีสองประเภทคือ “อารมณ์ชอบ กับอารมณ์ชัง” หรือเรื่องที่ชอบ กับเรื่องที่ชัง ใจเราวนเวียนหมุนวนอยู่ในสองเรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่ การบริหารเรือนใจจึงสำคัญยิ่งนักปราชญ์แนะให้เราใช้หลักธรรมในการรักษาเรือนใจไว้ดังนี้คือ

๓.๑ มีความซื่อสัตย์ต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ความจริงใจอุปมาเหมือนที่ดิน ถ้ามีที่ดินเราก็กปลูกบ้านได้ มีมากก็ทำนาทำสวนทำอะไรได้

๓.๒ มีความอดทน ความอดทนเป็นเหมือนเสาเรือน “อดต่อสิ่งที่ชอบ ทนต่อสิ่งที่ขง” “สะกด สกัด สกิด อดทน” ใจคนเรานั้นถ้าสิ่งที่ใจชอบไม่มีโทษก็ไม่มีอะไร ถ้าสิ่งที่ใจชอบเป็นสิ่งมีโทษแล้วอดไม่ได้ก็เหมือนกินของแสลงโรคอาจถึงตาย ความอยากของใจที่อยู่ในเกณฑ์แสลงคือ อยากเล่น การพนัน อยากเสพสุรา อยากสุรุษสุราย อยากจะตามใจทุกอย่าง อยากจะกิน-กิน อยากซื้อ-ซื้อ แต่เนื่องจากคนเรานั้นมีไม่เท่ากัน ดังนั้นถ้าเราอยากจนก็ต้องจำกัดความอยากให้เหลือน้อยลงเท่าที่จำเป็นก็จะไม่เดือดร้อนอะไร แต่ว่าคนส่วนมากมักมีนิสัย “ตัวเท่าเสา เมาเท่าพ้อม” (พ้อมหรือกระพ้อมคือภาชนะสานขนาดใหญ่สำหรับบรรจุข้าวเปลือกเป็นต้น) คือชอบใช้จ่ายเกินตัว เป็นเหตุให้ต้องกู้ยืมหนี้ บางเจ้าถึงกับหนี้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด การครองเรือนแบบนี้จะหาความสุขได้ยาก นี่คือผลร้ายของความไม่อดทนต่อสิ่งที่ชอบ ปล่อยใจให้อยากเกินขอบเขต จงบริหารตนโดยบริหารอารมณ์ ด้วยการรู้จักสกัดอารมณ์ไม่ดีไม่ให้เข้าสิงใจ รู้จักสะกดข่มอารมณ์โกรธ รู้จักสะกดฉุนคิด และรู้จักอดทน “สะกด - สกัด - สกิด - อดทน” ย่อมธำรงตนและครองครัวให้รุ่งเรือง

๓.๓ มีเบญจศีล คือมีเมตตา มีอาชีพรุจิรุต ไม่นอกใจคู่ชีวิต ไม่โกหก ไม่เสพสิ่งเสพติด และไม่ประมาท เบญจศีลอุปมาเหมือนอุปกรณ์สร้างเรือนอื่นๆเช่นคาน ชื้อ ฝา ประตู หน้าต่าง หลังคาของบ้าน ทำให้บ้านนั้นน่าอยู่น่าอาศัย

๓.๔ มีความรับผิดชอบ ทำงานที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดจารีตประเพณีของสังคม อุปมาเหมือนสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน เครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน เครื่องประดับบ้านทำให้บ้านสวยงามปลอดภัย ยามฝนตกไม่รั่ว ยามร้อนไม่ร้อนมาก ยามหนาวไม่หนาวมาก มีอากาศถ่ายเทพอเหมาะ

๓.๕ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ อย่ามีลับลมคมใน รักกันจริงอย่านอกใจกันไม่ว่ากรณีใดๆ อย่าทำให้อีกฝ่ายน้ำตานองหน้าเพราะเจออีกคนที่เคยรักมานานอกใจ เอาเงินไปซื้อกินซื้อयरักษาตัวมันรับได้ แต่เอาเงินไปให้กิ๊กหวานใจอีกฝ่ายรู้สึกสุดทน “อย่านอกใจคำนี้สั้นแต่ขอให้เรามีขณะมีชีวิต” ความโปร่งใสตรวจสอบได้ อุปมาเหมือนมีเสบียงอาหารให้ครอบครัว ไม่นอกใจกันนั้นแหละเป็นดี

๓.๖ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทุกคนเมื่อหนุ่มสาวย่อมมีความสวยดูดี แข็งแรงแต่ถ้าอายุมากก็ย่อมร่วงโรยเหมือนดอกไม้ “ตอนจีบกันครั้งแรกเธอบอกว่ารักกันนะ ห่วงใยกันนะ สารพัดที่สรรมากล่าว” เมื่ออยู่กินร่วมกันอายุมากขึ้นก็ยอมรับคนที่เคยสวยบ้าง ยากดีมีเงินพิกุลพิการอย่างไรก็เลือกแล้วสงสารกันบ้าง ตอนหนุ่มสาวทุกคนจะดูดี แก่ม่ายอมทรุดโทรมเป็นธรรมดา อย่าตำหนิกันเพราะตำหนิคู่ชีวิตก็เหมือนกริดเนื้อตัวเอง

๓.๗ ไม่ตายไม่ทิ้งกัน แฟนเราคือคนดีที่สุดในโลก เหมือนเงินเราที่เราหามาได้มีค่ามากกว่าเงินคนอื่น เงินทองสิ่งของที่หามาได้ยังรู้จักเก็บรักษาและต้องใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าไม่ใช่ทิ้งไม่ใช้ขว้าง เมื่อมีคู่ชีวิตก็ต้องรักและรักษากายใจกันไว้ตราบนานเท่านาน

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย พัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย และวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิธีวิทยาการวิจัย ใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่างภาคเหนือ ๒ ครอบครัว ๔ ภาค รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๘ ครอบครัว ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัย ครอบครัวต้นแบบของ พฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ครอบครัวในสังคมไทยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละภาคทั้ง ๔ ภาค ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑.๑ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในภาคเหนือ

ผู้วิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคเหนือที่ จังหวัดเชียงราย ๒ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนายคนอง ทองสุข สาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่บ้านพนาสัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และครอบครัวของ ดร.กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงราย บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ และความขยัน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวนายคนอง ทองสุข สาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง

จากการที่ทีมงานผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกต พฤติกรรมครอบครัวของนายคนอง ทองสุข ที่บ้านพนาสัย หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และสถานที่ทำงานของครอบครัวนี้ พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ เป็นครอบครัวข้าราชการที่ขยัน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อแยกเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ด้านครอบครัว เป็นครอบครัวของข้าราชการ โดยนายคนอง ทองสุข

หัวหน้าครอบครัว รับราชการเป็นนักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ ตำแหน่งหัวหน้าสำนัก งานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย คู่สมรสนางอัญชลี ทองสุข รับราชการครูตำแหน่งครูชำนาญการ (คส. ๓) สอนที่โรงเรียนบ้านเวียงชัย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๑.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตร มีบุตรธิดา ๒ คน เป็น ชาย ๑ คน หญิง ๑ คนเป็นครอบครัวที่มีการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีของสังคม โดยเฉพาะตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๑.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ เป็นครอบครัวที่มีความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพ และการเลี้ยงดูลูกด้วยความเสียสละอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ความมานะ อดทน ทำให้ลูกได้รับการศึกษา ที่มีผลการเรียน ๓.๐๐ ขึ้นไปทั้ง ๒ คน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน ประกอบอาชีพด้วยตนเองขณะเรียนไปด้วยเป็นนักดนตรี มีอาชีพสุจริต มีความประพฤติดี เป็นสมาชิกที่ดีในชุมชนและสังคม นอกจากนี้ ครอบครัวนี้ได้ยึดเอาหลักธรรม ของพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารครอบครัวตามที่บิดามารดาสั่งสอนมา เนื่องจากเป็นครอบครัวชาวพุทธมาตั้งแต่ต้น หลักธรรมที่ใช้ ตลอดการสร้างครอบครัว กล่าวคือ หลักธรรมที่ใช้ ในการพัฒนา รูปแบบครอบครัวคือ สังคหัตถ์ ๔ หลักแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตา ได้แก่

๑) ทาน คือการให้ ได้แก่ การทำบุญในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามโอกาสที่เหมาะสม ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การให้สิ่งของการให้ของขวัญแก่คนในครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น พบว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เปิดเป็นคลินิก รักษาพยาบาลรักษาคนป่วยในหมู่บ้าน ตั้งแต่วันที่ ๑๘.๐๐-๒๐.๐๐ น. ทุกวัน ยกเว้นวันหยุดราชการ จะเปิดเวลา ๐๙.๐๐-๑๔.๐๐ น. เป็นการสงเคราะห์ชาวบ้านจะรับเฉพาะค่ายาเท่านั้น ค่ารักษาพยาบาลจะไม่รับ แต่ถ้าคนป่วยไม่มีจริง ๆ ก็ไม่เก็บค่ายา เป็นต้น

๒) ปิยวาจา การพูดวาจาที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่จริง ใช้คำสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวลและพูดให้ถูกกาลเทศะด้วยเช่น ถ้าเราจะไปตักเตือนใคร เราก็เลือกคำอย่างดีไปบอกเขาไปบอกด้วยจิตที่เมตตาหวังดีต่อเขา เช่นเดียวกัน เมื่อเขามาบอกหรือตักเตือนเรา เราก็ต้องทบทวนว่าเขาอยากบอกอะไรกับเรา และหากเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่เราต้องปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นเราก็ควรไปขอบคุณเขา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสไว้ว่า บุคคลที่มาแนะนำเราสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่เรา เมื่อเห็นเราผิดพลาด เรียกว่า “ผู้ชี้ขุมทรัพย์ให้” พบว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เป็นครอบครัวที่พูดเพราะเป็นที่รัก ที่นิยมมารับการการรักษาโรคที่คลินิกตลอดเวลาที่เปิดทำการรักษา เนื่องจากพูดกับคนไข้ผู้มารับการรักษาย่างอ่อนหวาน ไพเราะ

๓) อตถจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ บางครั้งในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันปัญหาที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าทุกคนในครอบครัวร่วมมือกัน พบว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เป็นครอบครัวที่เสียสละความสุขส่วนตัว ในวันหยุดราชการและหมู่บ้านมีกิจกรรมจะอาสาช่วยเหลือตลอดไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย แม้ในช่วงวันราชการถ้าหมู่บ้านมีกิจกรรมไม่สามารถจะเข้าไปร่วมได้ก็ใช้กุศโลบายโดยการบริจาคทรัพย์ให้ญาติ ๆ หรือผู้ใหญ่บ้านนำไปจัดซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน วัด และสังคมอยู่อย่างสม่ำเสมอ ที่เรียกว่า ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน อย่างสม่ำเสมอ^๑

๔) สมานัตตา การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างสมอดันเสมอ ปลาย คือ วางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะอะไร เช่น พ่อก็มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก แมก็มีหน้าที่

^๑ สัมภาษณ์, พระครูพิธานพิพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดพนาลัยเกษม, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ดูแลบ้านดูแลครอบครัว ลูกเองก็มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน และเมื่อเราทำงาน ถ้ามีใครไม่ทำตามหน้าที่แล้ว ย่อมจะเกิดปัญหาเรื่องการก้าวหน้าที่กันตามมา จนอาจส่งผลให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตขึ้นได้ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การวางตนให้เหมาะสม จะช่วยให้ไม่ต้องระแวงระแวงในการทำหน้าที่ของตน ซึ่งจะส่งผลให้เราอยู่ร่วมกันในครอบครัวได้อย่างปลอดภัยและสบายใจ พบว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนแบบเสมอต้นเสมอปลายอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ เมื่อสอบปีก่อนเคยปฏิบัติตนอย่างไรต่อชุมชน สังคม แม้ปัจจุบันจะได้เลื่อนตำแหน่งทางราชการสูงขึ้นก็ยังปฏิบัติตนเช่นเดิม ไม่เหยอ ยิ่ง ถือตัว เป็นลูกบ้านที่ดี เป็นผู้แนะนำที่ดีเช่นเคยปฏิบัติ เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมไทยในท้องถิ่นชนบท

จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เป็นครอบครัวตัวอย่างของสังคมที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำรงชีวิตตามคำสั่งของบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย ต้นตระกูล ที่สั่งสอนอบรมไว้อย่างเหนียวแน่น จนเป็นที่รัก ชื่นชอบ และเป็นที่ยึดถือของประชาชนทั่วไปและผู้บังคับบัญชา จนได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานทั้งสามและภริยา

๒. ครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชน

จากการที่ทีมงานผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกต พฤติกรรมครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงราย ที่สำนักงานอัยการผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจังหวัดเชียงราย ถนนธนาลัย เทศบาลนครเชียงราย และที่ บ้านเลขที่ ๒๐๙ หมู่ที่ ๒ ตำบล สันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่ยืน ประหยัด สงบเย็น และซื่อสัตย์ต่อตนเองและบุคคลอื่นอย่างเคร่งครัด เมื่อแยกเป็นด้านมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ด้านครอบครัว เป็นครอบครัวที่เกื้อหนุนอายุราชการทั้งสามและภริยา ส่วนลูก ๆ จะแยกอยู่เนื่องจากมีงานทำประจำแล้ว กล่าวคือ ดร. กันตยา มานะกุล อายุ ๖๕ ปี ส่วนสามีชื่อนายนรวัฒน์ มานะกุล อดีตอธิบดีกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ เป็นข้าราชการบำนาญ

๒.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตร มีบุตรจำนวน ๒ คน เป็น หญิง ๒ คน ซึ่งลูกทั้ง ๒ มีงานประจำแล้ว ได้แก่ ลูกคนแรก ชื่อ ดร.พิมพ์รัตน์ มานะกุล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย Case Western, Ohio, U.S.A. ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสำนักพยาบาล มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และลูกคนที่ ชื่อ ญัณฐะพี มานะกุล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัย Griffith, Australia ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ และ ผู้บริหารฝ่ายงานโฆษณา บริษัท ประกิต (มหาชน) จำกัด กรุงเทพมหานคร

๒.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ การครองตน ครองคน ครองงาน ครอบครัวของ ดร.กันตยา มานะกุล เป็น ครอบครัวที่มีความ ประพฤติปฏิบัติดี มีคุณธรรมที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่าง แก่สังคมไทย นั่นคือ ตลอดช่วงชีวิตของดร.กันตยา มานะกุล ท่านไม่จำเป็นต้องประกาศให้คนอื่นรู้ นอกจากนี้ยังสั่งสอนอบรมลูกๆ ยืน ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญูรู้จักหน้าที่ของตนเอง เพราะท่านบอกว่า ตอนท่านเป็นลูกท่านก็เป็นลูกที่ดี เมื่อเป็นแม่ก็ต้องเป็นแม่ที่ดีด้วย ใช้เหตุและผลในการอบรมสั่งสอนลูก ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน หากมีผู้ที่เดือดร้อน ถ้าช่วยได้ก็จะช่วยทันที ส่วนการเลี้ยงลูกทั้ง ๒ คน ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย เพราะแต่ละคนจะรู้จักหน้าที่ตัวเอง ไม่ทำให้งานหนักใจ

ปัจจุบัน ดร.กัณทยา มานะกุล นอกจากจะดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางแล้ว ท่านยังมีจิตใจที่เป็นกุศลโดยท่านจะมาถวายการสอนภาษาอังกฤษให้กับพระภิกษุสามเณร ของวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยไม่รับค่าตอบแทนมาโดยตลอด ๕ ปี คุณงามความดีปรากฏแก่พระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย สาขาวิชาภาษาอังกฤษทุกรูป/คน

จึงกล่าวได้ว่า ดร. กัณทยา มานะกุล เป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน และครองงานแก่ชุมชน สังคม เพื่อส่งผลให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองอย่างไม่มีวันเสื่อมสูญ

๔.๑.๒ ครอบครัว ต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนางปรุงศรี ภูงามทอง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และจังหวัดอุดรธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนางสุภาภรณ์ แตรตันชัย อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเช่นเดียวกับภาคเหนือ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑.ครอบครัวของนางปรุงศรี ภูงามทองจังหวัดกาฬสินธุ์

จากการที่ทีมงานผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมครอบครัวของ นางปรุงศรี ภูงามทอง พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อแยกเป็นด้าน ๆ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ด้านครอบครัว เป็นครอบครัวข้าราชการบำนาญ ได้รับคัดเลือกจากชุมชนส่งเข้ารับรางวัลคุณแม่ดีเด่นแห่งชาติ ภาค ๗ ปี ๒๕๕๔ และรางวัลคุณแม่ดีเด่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเภทแม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ อายุ ๗๒ ปี สมรสกับนายไพบุลย์ ภูงามทองที่อยู่ ๒๙๙/๑ ถ.โสมพะมิตร อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๐๐๐ การศึกษา ปริญญาตรี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ จำนวน บุตร ๓ คน

๑.๒ ด้านบัตร์และการศึกษาของบุตร มีบุตร ๓ คน บุตรคนที่ ๑ จบปริญญาโท รับราชการ ตำแหน่งครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศรีอยุธยาในพระอุปถัมภ์ บุตรคนที่ ๒ จบปริญญาโท รับราชการ ตำแหน่งผู้อำนวยการส่วนบูรณะ(กระทรวงคมนาคม) สำนักทางหลวงชนบทที่ ๗ (อุบลราชธานี) บุตรคนที่ ๓ จบปริญญาตรี รับราชการในตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ลูกทุกคนระลึกอยู่เสมอว่าความภาคภูมิใจของบิดามารดาอยู่ที่ความสำเร็จและความสง่างามของลูกๆ

๑.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ ครอบครัวนางปรุงศรี ภูงามทองเป็นผู้มีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย จะถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องทั้งในการใช้ภาษาเพื่อ

สื่อสารทั่วไป และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางภาษาด้วยการแต่งบทร้อยกรองได้อย่างไพเราะ เหมาะสม ถูกต้อง เป็นที่ชื่นชมและยอมรับโดยทั่วไป ได้รับประกาศเกียรติคุณยกย่องเชิดชูเกียรติ อาทิ แม่ตัวอย่างดีเด่นของพุทธสมาคม และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ศิลปินดีเด่น สาขาวรรณศิลป์ นอกจากนี้ ยังเป็นวิทยากรพิเศษสอนวิชาภาษาไทยแก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร โรงเรียนปริยัติธรรม ทำหน้าที่ ผู้นำชุมชน เป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาลวัดเหนือ และผู้สร้างคุณประโยชน์ ให้แก่การศึกษาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์อีกด้วย นางปรุงศรีได้เลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยความรัก เอาใจใส่ ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามกำลังความสามารถ อบรมลูกให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ มีความกตัญญูกตเวทิต์ ซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

จะเห็นได้ว่าประวัติและคุณงามความดีที่เห็นเป็นประจักษ์ชัดเจน จากการทำ ประโยชน์เพื่อสังคมของนางปรุงศรี งามตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยว จิตใจคนในสังคม เป็นผู้มีอัตถจริยา หมายถึง การช่วยเหลือสังคม ทำงานสาธารณะประโยชน์จึง ได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๔

๒. ครอบครัวของนางสุภาสรณ์ แตรัตนชัยจังหวัดอุดรธานี

จากการที่ทีมงานผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกต พฤติกรรมครอบครัวของ นางสุภาสรณ์ แตรัตนชัยพบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนา พุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อแยกเป็นด้าน ๆ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ด้านครอบครัวนางสุภาสรณ์แตรัตนชัย สมรสกับนายชัยโรจน์ แตรัตนชัย ดำเนินกิจการห้างเพชรทองเซ่งเฮงล้ง ทรายดาว เป็นครอบครัวนักธุรกิจ

๒.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตร มีบุตรธิดา ๔ คน ลูกทั้งหมดจบ การศึกษาระดับปริญญาตรี แล้วมาช่วยธุรกิจของครอบครัวแบ่งเบาภาระของพ่อและแม่

๒.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ การทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของคุณพ่อ คุณแม่ เป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดีของลูกๆ โดยสร้างความรักความห่วงใย ใกล้ชิด เอื้ออาทรต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต เปิดเผย(ไม่มีความลับ) เกิดความอบอุ่น มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายใน ครอบครัว ทำให้กิจการงานเจริญก้าวหน้า ครอบครัวเข้มแข็งและมั่นคงใช้โพชนงค์ ๗ ในการทำงาน

๒.๔ ด้านสังคม เมื่อบุตรธิดา ๔ คนจบการศึกษามาช่วยแบ่งเบาภาระได้บ้าง ก็มีโอกาสดูแลช่วยเหลือสังคมมากขึ้น โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมประจำใจ คือ การให้และแบ่งปัน ด้วยจิตศรัทธาตามกำลังความสามารถ จะคงรักษาไว้ในคุณงามความดีที่ได้รับเกียรติในครั้งนี้ เพื่อเป็น แบบอย่างแก่ลูกๆ และจะช่วยเหลือสังคมต่อไปการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เช่น

- เป็นผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดอุดรธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
- กรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดอุดรธานี
- อดีตนายกลสโมสรไลออนส์ศรีประจักษ์จังหวัดอุดรธานี
- กรรมการมูลนิธิทุนบำรุงศาลหลักเมืองจังหวัดอุดรธานี
- กรรมการสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพจังหวัดอุดรธานี

คติเตือนใจ จงทำดีจงทำดีอย่าให้เด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครเขาอยากเห็นเราเด่น
เกิน

จึงกล่าวได้ว่า นางสุภาสรณ์ แตรัตนชัยได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวพุดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน จริ่งใจมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย จนได้รับการยกย่องเป็นแม่ดีเด่นจังหวัดอุดรธานี

๓.๑.๓ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในภาคใต้

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคใต้ที่จังหวัดสตูล ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนายพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) หมู่ที่ ๒ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล และจังหวัดอุดรธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของ นางสุภาสรณ์ แตรัตนชัย อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่นเช่นเดียวกับภาคเหนือ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวของนายพิสิฐ อุสัยนี้จังหวัดสตูล

จากการที่ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมครอบครัวของนายพิสิฐ อุสัยนี้พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม ขยัน ประหยัด อุดม น้อมพรหมวิหารสู่การปฏิบัติ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ด้านครอบครัว นายพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) หมู่ที่ ๒ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เป็นครอบครัวที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่ภาคใต้ ผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมการทำงานของท่าน ท่านขอสงวนการเปิดเผยภริยาและบุตร เนื่องจากเป็นห่วงความปลอดภัยของครอบครัว โดยท่านได้ไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นต้นมา

๑.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตร ท่านผู้อำนวยการวิสิฐ อุสัยนี้ ขออนุญาตไม่เปิดเผยข้อมูลเพื่อความปลอดภัยของครอบครัว เนื่องจากสถานการณ์ภาคใต้ยังไม่สงบเหมือนภาคอื่นๆ แต่เป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น บุตรทุกคนเป็นคนที่มีความขยัน มีรู้จักประหยัดอดออม และมีความรับผิดชอบตัวเองสูง

๑.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ วิสิฐ อุสัยนี้ ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นยังใช้หลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม การเสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติราชการ เป็นแนวทางในการดำรงชีพทั้งในครอบครัวและหน้าที่การงาน กล่าวคือ ใช้ในการครองตน ครองคน ครองงาน ซึ่งเป็นหลักที่ปู่ย่าตายายของท่านได้อบรมบ่มเพาะให้ตั้งแต่เด็ก จนได้รับคัดเลือกให้ได้รับ รางวัล "กำพล วัชรพล" รางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น ระดับภาคใต้ ประจำปี ๒๕๕๔ ของมูลนิธิไทยรัฐ จากนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งในด้านสถานศึกษา การบริหาร บุคลากร และนักเรียน ภายได้

วิสัยทัศน์ในการบริหารว่า “มุ่งพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างครูคุณภาพ ผู้คุณภาพ ผู้เรียน โดยเน้นหลักธรรมาภิบาลในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีคุณภาพและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน สร้างค่านิยมร่วมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด อดออม การเสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติราชการ” เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ที่ว่า “นักเรียนมีทักษะกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริง สามารถใช้และผลิตสื่อมวลชนศึกษา และมีความซื่อสัตย์สุจริต”

จึงกล่าวได้ว่า พิสิฐ อุทัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอยบริหารจัดการคนส่วนใหญ่จึงยึดถือหลักธรรม พรหมวิหาร หลักธรรมคำสอนที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความยินดี เต็มใจทำงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ส่งผลให้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ จนได้รับรางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น

๒. ครอบครัวของอภิชาติ คำดี

จากการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยและทีมงานวิจัย ได้สืบเสาะหาครอบครัวตัวอย่างชาวพุทธในพื้นที่หลายจังหวัด โดยส่งผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ลงพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่ไม่ยอมเปิดเผยสถานของตนเอง เนื่องจากไม่สงบในภาคใต้ ดังนั้นทีมงานวิจัยจึงได้ศึกษาประวัติครอบครัวของ อภิชาติ คำดี เป็นชาวจังหวัดกระบี่ พบว่า ในภาพรวม ครอบครัวอภิชาติ คำดี เป็นครอบครัวชาวพุทธ ดำรงชีวิตแบบสมถะ เรียบง่าย เมื่อแยกเป็นรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ด้านครอบครัว อภิชาติ คำดี เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ เวลาเช้าตรู่ ตรงกับวันมาฆบูชาของปีนั้นพอดี เป็นบุตรคนที่ ๔ ของอาจารย์ดวล คำดี และอาจารย์วรรธนา คำดี ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๘ คน จากครอบครัวที่คุณพ่อคุณแม่เป็นข้าราชการครู คุณแม่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ส่วนคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นบุคคลสำคัญของจังหวัดกระบี่ ที่ขณะนี้ทำหน้าที่ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดกระบี่และประธานสภาวัฒนธรรมภาคใต้ พี่น้องส่วนใหญ่ในครอบครัวประกอบอาชีพครูและแพทย์ ครอบครัว “คำดี” ปลูกฝังให้สมาชิกในครอบครัวดำเนินชีวิตอย่างสมถะ เรียบง่าย เห็นคุณค่าของการทำงาน มีเหตุผลและอิสระทางความคิด ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการทำประโยชน์ให้สังคม

๒.๒ ด้านสังคม ขณะเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ อภิชาติ คำดีได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนเยาวชนคนไทยเข้าร่วมโครงการ เรือเยาวชนอาเซียน (ASEAN YOUTH SHIP PROGRAM) การเข้าร่วมโครงการระดับนานาชาติครั้งนี้ทำให้ดร.อภิชาติมีมุมมองที่เข้าถึงความเป็นไทย และเข้าใจความเป็นสากล จนปัจจุบันนี้ ดร.อภิชาติ คำดี มีโอกาสได้ศึกษาดูงานต่างประเทศมาแล้ว ทั้งกลุ่มประเทศอาเซียน ญี่ปุ่น เยอรมัน ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ศรีลังกา กัมพูชา อิตาลี ได้หวัน ฯลฯ ตลอดช่วงชีวิตมหาวิทยาลัย ดร.อภิชาติ คำดี เป็นนักกิจกรรม รุ่นเดียวกับ สุรพล นิติไกรพจน์ , สมคิด เลิศไพฑูรย์ , วสันต์ ภัยหลิกี้ , วิฑูรย์ นามบุตร , นพดล ปัทมะ , อัญชลี วานิช เทพบุตร และบุญสม อัครธรรมกุลและมีส่วนร่วมในงานสังคมหลายด้าน จึงได้รับ “เหรียญนักศึกษาผู้ทำชื่อเสียงดีเด่น” และเมื่อจบการศึกษาไปแล้วก็ได้รับ “โล่ศิษย์เก่าผู้ทำคุณประโยชน์” จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นหนึ่งในศิษย์เก่าที่ได้รับเกียรติบัตร “ศิษย์เก่าดีเด่น” เนื่องในโอกาสมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครบรอบ ๗๐ ปี นอกจากนี้ ครอบครัว “คำดี” ได้รับการคัดเลือกจาก

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น “ครอบครัว ประชาธิปไตยตัวอย่าง” เมื่อปี ๒๕๕๐

๒.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ ครอบครัววิถีชีวิต ดำดี เป็น ครอบครัวข้าราชการครูที่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นคุณธรรมที่ครอบครัวนี้ใช้เป็น พื้นฐานได้แก่ ความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ประหยัด อุดม รับผิดชอบต่อตนเอง และที่สำคัญคือสมณะ ธิเบียงาย กล่าวคือ หลักสันโดษทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

๑) ความซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรง ไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความ จริ่งใจ ปลอดจากความรู้อีกเล่าเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรง ทั้งต่อ หน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและ ปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

๒) ความตรงต่อเวลา คือ การถือตามกำหนดเวลา สำหรับกิจการอย่าง ใดอย่างหนึ่ง การตรงต่อเวลาเป็นหัวใจของกิจการทั้งปวง ยิ่งในวงจรธุรกิจใหญ่ ๆ การผิดเวลามีผลให้เกิด ความเสียหายใหญ่โต เฉพาะบุคคลแต่ละคนการตรงต่อเวลาเป็นเครื่องแสดงนิสัยใจคอ คนตรงต่อเวลา มักเป็นคนเอาการเอางานมีระเบียบไว้นิ่งเชื่อใจได้

๓) ประหยัด อุดม คือ รู้จักมัธยัสถ์ ไม่สุรุ่ยสุร่าย ใช้หลักทฤษฎีมัธยัสถ์ ประโยชน์เป็นแนวทางการดำรงชีวิต

๔) สันโดษ หมายถึงความยินดีด้วยของของตนด้วยริ้วแรง และความ เพียรโดยความชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ตามมีตามได้ ความรู้จักอิม ฐักพอ แบ่งออกได้เป็น 3 ประการดังนี้

(๑) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ หมายความว่าตนหาสิ่งใดได้มา ด้วยความเพียรอันชอบธรรม ก็ยินดีในสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ทั้งไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ตนไม่ ได้มา และไม่ริษยาคนอื่นเขา

(๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังคือตนทำเต็มที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ และได้มาแค่ไหนก็ยินดีแค่นั้น ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง

(๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควรหมายถึงยินดีตามที่เหมาะสม กับตน ทั้งในแง่ของเพศภาวะ ฐานะทางสังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต

ทั้ง ๓ประการดังกล่าวข้างต้น คือพุทธพจน์ที่ทรงสอนพุทธบริษัท เพื่อนำไป เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยมุ่งให้ทุกคนอยู่ได้อย่างมี ความสุขตามอัตภาพของแต่ละคน และป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งอันเกิดจากแตกต่างกัน โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง ความแตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นที่มาของการแสวงหาในทางมิชอบ เพื่อให้ ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองอยากได้ แต่ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะแสวงหาด้วยความชอบธรรม จึงเป็นเหตุให้ เกิดทุจริต คอร์รัปชันตามมาในทุกชนชั้นของสังคม มากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑. การมีและไม่มีคุณธรรมกำกับความรู้ ความสามารถ และโอกาสในการ แสวงหาผลประโยชน์ทั้งแก่เพื่อตน และคนรอบข้าง กล่าวคือ ถ้าในสังคมใดคนส่วนใหญ่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมกำกับให้มีจิตสำนึกในหน้าที่ และที่สำคัญที่สุดให้สำนึกในความเป็นคน

สังคมนั้นจะมีปัญหาทุจริตน้อยที่สุดในทางกลับกัน ถ้าในสังคมใดคนส่วนใหญ่มีความรู้ มีความสามารถ แต่ขาดคุณธรรมกำกับ การใช้ความรู้ และความสามารถ สังคมนั้นจะเต็มไปด้วยทุจริต คอร์รัปชัน ทั้งนี้ เนื่องจากถ้าคนส่วนใหญ่เป็นคนไม่ดีไม่มีคุณธรรม โอกาสที่สังคมนั้นจะได้ผู้นำเป็นคนไม่ดี มีความเป็นไปได้สูง และเมื่อคนไม่ดีเป็นผู้นำ เป็นที่แน่นอนจะต้องเลือกคนไม่ดีด้วยกันมาเป็นบริวาร และนี่เอง คือจุดเริ่มต้นของการทุจริต คอร์รัปชันหมู่ ดังจะเห็นได้ในยุครัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และผู้นำไม่มีคุณธรรม คอร์รัปชันเชิงนโยบายเกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติธรรมดา นี่คือการมาของวาทะที่ว่า จะโกงกินบ้างก็ไม่เป็นไร ขอให้ทำงานและพวกพ้องบริวารได้บ้างจากเศษเสี้ยวแห่งการโกงนั้น

ในทางกลับกัน ถ้าสังคมคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรม โอกาสที่คนดีจะเข้ามาเป็นผู้นำย่อมเป็นไปได้มาก เนื่องจากคนดีย่อมเลือกคนดีด้วยกันเป็นผู้นำ และสังคมที่มีคนที่เป็นผู้นำการโกงกินถึงแม้จะมีบ้างก็น้อย และที่สำคัญคนโกงจะถูกสังคมลงโทษด้วยการตกเป็นจำเลยทางสังคม ไม่มีคนคบค้าสมาคมด้วย ในที่สุดก็ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด

๒. กติกาสังคมได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี และกฎหมาย จะต้องมีการสอน การอบรมให้มีการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และกติกาที่วางนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายจะต้องมีเนื้อหาครอบคลุมแนวทางหรือช่องทางทุจริต คอร์รัปชันในทุกแง่ทุกมุม

๓) การบังคับใช้กติกาทางสังคม จะต้องเด็ดขาดและจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ ทั้งทางสังคมและกฎหมายไม่ควรให้ลายนวล

จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวยุคใหม่ตัวอย่างในสังคมทั้ง ๒ ครอบครัว เป็นครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธมาแต่บรรพบุรุษ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด นับว่าเป็นครอบครัวชาวพุทธตัวอย่างที่แท้จริง และสมควรยกย่องเชิดชูให้ปรากฏแก่สาธารณชนทั่วไป เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมไทยต่อไป

๓.๑.๔ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในภาคกลาง

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคใต้ที่จังหวัดปทุมธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนางจุติพร ทัพเจริญ และจังหวัดชลบุรี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของ นางวิไลบูรณ์เจริญกิจอำเภอนนทบุรีจังหวัดชลบุรี พบว่า ในภาพรวม ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมอริยบท พรหมวิหาร สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ ขันติ และโสรัจจะ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑.ครอบครัวของนางจุติพร ทัพเจริญจังหวัดปทุมธานี

จากการที่ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมครอบครัวของนางจุติพร ทัพเจริญพบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ ซึ่งใช้สติสัมปชัญญะ ขันติ โสรัจจะ อริยบท ๔ และพรหมวิหารเป็นพื้นฐานการดำรงชีพ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ด้านครอบครัว นางจุติพร ทัพเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๗ ปัจจุบันอายุ ๖ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐) จบการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยรามคำแหงบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต International University Foundation ปัจจุบันเป็นแม่บ้านและประธานผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดปทุมธานี โดยได้สมรสกับนายยุทธนา ทัพเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๙๖ ปัจจุบัน อายุ ๖๔ ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ว่าการการ

รถไฟแห่งประเทศไทย เป็นครอบครัวข้าราชการบำนาญ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๔ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดี สุภาพเรียบร้อย มีทัศนคติเชิงบวก มีจิตใจเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และนิยมความเป็นไทย ให้การสนับสนุนและเป็นผู้ที่รักษาเอกลักษณ์ของไทย มาโดยตลอด

๑.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตร นางจตุพร ทัพเจริญ มีบุตรชาย ๒ คน คือ นายปรัชญายุทธ ทัพเจริญ และนายจิระยุทธ ทัพเจริญ ซึ่งลูกทั้งสองคนจบการศึกษาระดับปริญญาโท และมีงานทำประจำที่มั่นคงแล้ว

๑.๓ ด้านการใช้หลักธรรมดำรงชีพ ครอบครัวของนางจตุพร ทัพเจริญ เป็นครอบครัวชาวพุทธที่มั่นคง บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เป็นบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น จึงได้สั่งสอนอบรมลูกหลานให้ตั้งอยู่หลักแห่งศีลธรรมทุกคน โดยเฉพาะหลักธรรมอริยบท ๔ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อริยบท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑) ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรก ที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ

๒) วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

๓) จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้น ไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่าสมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

๔) วิมังสา หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่ นอกจากอริยบท ๔ แล้วยังใช้หลักธรรมแห่งความเมตตากรุณา นั่นคือ หลัก

พรหมวิหาร ๔ คือ ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพื่อให้ชีวิตตนเอง ครอบครัวและคนรอบข้างเกิดความร่มเย็นเป็นสุขไปทั่ว

๑. เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุขทั้งทางกายและใจ

๒. กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ทั้งทางกายและใจเช่นกัน

๓. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีในเรื่องต่างๆ โดยไม่คิดริษยา

๔. อุเบกขา การรู้จักวางเฉย หรือวางใจเป็นกลาง เพื่อพิจารณา

สิ่งต่างๆ ไม่เข้าเติมผู้ที่ตกอับ พร้อมกับมีน้ำใจให้ความช่วยเหลือตามสมควร

หลักคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลเนื่องถึงกัน ทำให้จตุพร

ทัพเจริญ และครอบครัวนำมาใช้ในชีวิตประจำวันตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนอบรมมา

ด้วยการนำหลักธรรมทั้ง ๒ ประการดังกล่าวมาใช้ในการดำรงชีวิต เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วก็ได้ผันตัวเองไปช่วยงานด้านสังคม คือ ทำหน้าที่ประธานผู้พิพากษาสมทบ เด็กและเยาวชนจังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเด็กๆ ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือเด็กที่กระทำความผิดเป็นเด็กที่ขาดโอกาส ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ครอบครัวยากจน พ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิด บางคนก็ขาดคนดูแล ไม่มีพ่อแม่คอย

ดูแลอบรม นางจุติพร ทัพเจริญ ในฐานะประธานผู้พิพากษาสมทบฯ ตลอดระยะเวลากว่า ๑๐ ปี มีมากมายหลายโครงการ หากจะแบ่งตามกลุ่มเป้าหมายคงจะแบ่งงานออกเป็น ๒ โครงการใหญ่ๆ คือ

๑) โครงการเชิงรุกเป็นโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก เยาวชน ในกลุ่มเสี่ยงด้วยการเข้าไปให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ในสถานศึกษาและชุมชน อาทิเช่น โครงการให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา, โครงการเยาวชนอาสา จังหวัดปทุมธานี, โครงการจัดตั้งศูนย์ใกล้เคียง (ระดับมัธยมศึกษา) ในสถานศึกษา จังหวัดปทุมธานี, โครงการทุนการศึกษา จังหวัดปทุมธานี, โครงการสร้างเครือข่ายพิทักษ์เด็ก เยาวชนและครอบครัว, โครงการเสวนาปัญหาเด็กและเยาวชน นอกจากโครงการเชิงรุก

๒) โครงการเชิงรับ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนที่หลงไปกระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพื่อให้เด็กเหล่านี้มีกำลังใจที่จะกลับตัวเป็นคนดี มีอาชีพ ด้วยการแก้ไข บำบัดและฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้ โครงการในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, โครงการ "บัวสีขาว" บรรพชาสามเณร, โครงการครอบครัวสัมพันธ์

จึงกล่าวได้ว่า นางจุติพร ทัพเจริญ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม และร่วมบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม เป็นครอบครัวตัวอย่างชาวพุทธที่แท้จริง จนได้รับ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จัตุรถาภรณ์ มงกุฎไทย และในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จัตุรถาภรณ์ ช่างเผือก

๒. ครอบครัวนางวิไล บุรณ์เจริญกิจ จังหวัดชลบุรี

จากการที่ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์สังเกตพฤติกรรมครอบครัวของนางวิไล บุรณ์เจริญกิจพบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกร ใช้สติสัมปชัญญะ หิริ โอตตัปปะ ขันติ โสรัจจะ อธิธัมม และสัปปุริสธรรมเป็นพื้นฐานการดำรงชีพ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ด้านครอบครัวนางวิไลบุรณ์เจริญกิจเกิดเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๘๘ปัจจุบันอายุ๗๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐)แต่งงานกับนายเฉลิมไทยบุรณ์เจริญกิจ (ถึงแก่กรรม) อาศัยอยู่บ้านเลขที่๒๐/๑หมู่ที่๒ ตำบลหัวถนนอำเภอพนัสนิคมจังหวัดชลบุรีประกอบอาชีพการเกษตรมีพื้นที่จำนวน๑๘๐ไร่โดยทำไร่อ้อย๑๒๐ไร่มันสำปะหลัง๓๐ไร่ทำนา๓๐ไร่หลังจากสามีเสียชีวิตก็ต้องเลี้ยงบุตรตามลำพังใช้ชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ในชุมชนและองค์กรต่างๆจนได้รับรางวัล “คนดีศรีเมืองชลปี๒๕๔๖” และรางวัล “ผู้นำอาชีพก้าวหน้าปี๒๕๔๗” จากการที่ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจทำประโยชน์ให้กับชุมชน

๒.๒ ด้านบุตรและการศึกษาของบุตรมีบุตร ๕ คน เป็นหญิง ๓ คน ชาย ๒ คน คือบุตรคนที่ ๑ นายทวีศักดิ์ บุรณ์เจริญกิจ จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพาปัจจุบันดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต นิสสัยโอบอ้อมอารี เสียสละ เชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาโดยตลอดคนที่ ๒ นางสาวกัญญา ภูษิตจบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์อาชีวศึกษาจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ๑๐ ปี เมื่อบิดาป่วยจึงลาออกมาดูแลบิดา ปัจจุบันทำธุรกิจส่วนตัว เปิดร้านอาหารทะเลแห่งและสดคนที่ ๓ นายสมชาติ บุรณ์เจริญกิจ จบ ปวช. โรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออกอาชีพปัจจุบันเป็นเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ปลูกปาล์ม

ลิปตัส ยึดหลักตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยอนุรักษ์ดินและธรรมชาติ มีผลิิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในไร่นา เพื่อรักษาสินแวดล้อม เป็นคนมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี และช่วยแม่ดูแลพื้นที่ปลูกพืชไร่ของแม่คนที่ ๔ นางสาวรุ่งทิพย์ บุรณ์เจริญกิจ จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีปทุมประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว และบุตรคนที่ ๕ นางสาวพันธุ์ทิพย์ บุรณ์เจริญกิจ จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีปทุมประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวร่วมกับพี่สาว เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อุดหนุน โอบอ้อมอารี

๒.๓ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ ครอบครัววิไล บุรณ์เจริญกิจ นำปฏิบัติหรือดำเนินชีวิต ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง รู้จักตนเอง ควบคุมตนเอง คือสติ สัมปชัญญะ หิริ โอตตัปปะและขันติ ไสร้จจะ เป็นฐานหลัก นอกจากนี้ยังใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ เนื่องจากมีบุตรมาก ต้องให้เขารู้จักเหตุและผล รู้จัก กาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง กล่าวคือ

๑) หลักแห่ง สติคือความระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว ผู้นำต้องรู้ตัวเองตลอดเวลาเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

๒) หลักแห่ง หิริโอตตัปปะ หิริคือการละอายต่อความชั่ว โอตตัปปะคือการเกรงกลัวต่อบาป ธรรมะข้อนี้ช่วยให้คนที่ยึดถือไม่กล้าทำความชั่ว

๓) หลักแห่ง ขันติ ไสร้จจะ ขันติคือความอดทนต่อความตรากตรำ อุดหนุนต่อความทุกข์ อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้เจ็บใจ อดทนต่อความหิวกระหาย ไสร้จจะคือความสงบเสถียร เจริญตัว ไม่หึงหยาโส ไม่โอ้อวด ไม่ยกตนเสมอท่าน จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมะที่ทำให้งาม และ

๔) หลักธรรม สัปปุริสธรรม ๗ ได้แก่ รู้จักเหตุและผล รู้จัก กาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง

จึงกล่าวได้ว่า วิไล บุรณ์เจริญกิจ เป็นครอบครัวเกษตรกรชาวพุทธที่เป็นตัวอย่างแก่สังคมได้เป็นอย่างดี เห็นได้จาก การทุ่มเทแรงกายแรงใจ อุทิศตนเพื่อสังคมและชุมชน เป็นแบบอย่างให้คนทั่วไปได้เรียนรู้และเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์ และปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นการฟื้นฟูสภาพดินให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากสารเคมีต่างๆ จากการทำความดีให้กับสังคม เธอคิดว่าเป็นการส่งผลให้บุตรทั้ง ๕ คน ที่เลี้ยงดูมาด้วยความยากลำบากเพียงลำพัง จบการศึกษาทุกคน และเป็นคนดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดา และทำให้แต่ละคนมีหน้าที่การงานและกิจการส่วนตัวที่มั่นคง

จากครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างทั้ง ๔ ภาค ที่ทีมงานผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยนักวิจัยบ้าง ผู้ช่วยนักวิจัยบ้าง ทำให้เห็นว่าแต่ละครอบครัวเป็นครอบครัวที่นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ และแต่ละครอบครัวได้รับการอบรมสั่งสอนมาให้ใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิต จึงทำให้เกิดความรุ่งเรือง ความวัฒนาสถาพรในการครองตน ครองคน ครองงาน และกล่าวได้ว่าหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานที่ทุกครอบครัวใช้ในการดำรงชีวิตคือ หลักธรรมอิทธิบาท พรหมวิหาร ขันัน ประหยัดอดออม ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น สติสัมปชัญญะ หิริโอตตัปปะ ขันติไสร้จจะ และสัปปุริสธรรม นั้นเอง

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อ พัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของ ครอบครัวในสังคมไทย

จากการที่ทีมงานผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทำให้พบว่า รูปแบบพฤติกรรม
พุทธของครอบครัวในสังคมไทยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ ภาค ได้แก่ การน้อมนำหลักธรรมอริยปาท
พรหมวิหาร ขยัน ประหยัด อุดม ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปเป ขัน
ติโสรัจจะ และสัจปฐิธรรม ทีมงานวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญทางสังคม พระ
เถระ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ถึงแนวทางการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของครอบครัวชาวพุทธที่ควร
จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่สมบูรณ์และยั่งยืน พบว่า ควรพัฒนารูปแบบครอบครัวด้วยพฤติกรรม
เชิงพุทธด้านสุขภาพเป็นสำคัญ ตามด้วยหลักการครองตน ครองคน และครองงาน จึงจะทำให้เกิดการ
พัฒนารูปแบบครอบครัวให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และยั่งยืนตลอดอายุขัย มีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านสุขภาพ

จากการที่ทีมงานวิจัยได้ศึกษาจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อยของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านสังคม ด้านพุทธศาสนา และพระสงฆ์เถระ เพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบครอบครัวที่พึง
ประสงค์ของสังคมไทยแบบวิถีพุทธ ผลการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยดังกล่าว พบว่า ในภาพรวม
แต่ละครอบครัวต้องมีความสุขใจ สุขภาพกายที่ดี จึงจะส่งผลให้เกิดความสุขที่แท้จริงในสังคม แยกเป็น
รายการได้ดังนี้

๑. การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมสุขภาพใจกายด้วย โปชฌงค์ ๗

จากการสัมภาษณ์และประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focusgroup) เห็นว่า สุขภาพใจ
ควรพัฒนาด้วยหลักธรรมโอสธของ พระพุทธเจ้า กล่าวคือ พระพุทธเจ้า ใช้ธรรมโอสธเมื่อครั้งที่
พระพุทธเจ้าทรงประสูติหลายครั้ง พระองค์จะทรงรักษาเองหรือให้แพทย์ทำการรักษาไปตามความ
เหมาะสมและโอกาสอันควร การใช้พระธรรมโอสธมาบำบัดรักษาโรค กล่าวคือ สมัยหนึ่ง ขณะที่
พระพุทธเจ้าทรงประทับ ณ พระเวฬุวัน พระพุทธเจ้าทรงประสูติพระชนกได้รับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า
ครั้งนั้นพระมหาจุณทะได้เข้าไปเฝ้าถวายอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ายังที่ประทับ และพระพุทธเจ้าได้รับสั่ง
ให้พระมหาจุณทะสวดสาธยายโปชฌงค์ ๗ ให้พระองค์ฟังจากนั้นพระมหาจุณทะจึงได้สวดสาธยายธรรม
“ โปชฌงค์ ๗ ” ตามที่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้าถวายแด่พระพุทธเจ้าสดับรับฟัง โดยพระองค์ได้
พิจารณาตามธรรมนั้นไปด้วย ครั้นพระมหาจุณทะได้แสดงธรรมจบลง พระพุทธเจ้าก็ทรงหายจากพระ
ประชวรทันที และพระประชวรนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละได้อย่างนั้น ดังที่ พระองค์ได้ตรัสกับพระ
มหาจุณทะว่า “ จุนทะ โปชฌงค์ตินักจุนทะ โปชฌงค์ตินัก ” โปชฌงค์ ๗ นั้นตามศัพท์แปลว่าองค์คุณ
หรือองค์สมบัติแห่งความตรัสรู้พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายไว้ว่า เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ คือธรรมะที่
เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ เรียกว่าโปชฌงค์ ซึ่งมี ๗ ประการ อันได้แก่

(๑) สติโปชฌงค์ หรือ สติสัมโพชฌงค์ โปชฌงค์ หรือ สัมโพชฌงค์คือ
สติ ความระลึกได้เสมอว่า เราเป็นใคร กำลังทำอะไร ให้อริยารู้เรา

(๒) อัมมวิจยโปชฌงค์ หรือ อัมมวิจยสัมโพชฌงค์ โปชฌงค์ หรือ สัม
โพชฌงค์คืออัมมวิจยเลือกเฟ้นธรรม เลือกเฟ้นสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง

(๓) วิริยะโปชฌงค์ หรือ วิริยะสัมโพชฌงค์ โปชฌงค์ หรือ สัมโพชฌงค์
คือวิริยะความเพียร มีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อในการทำงาน

(๔) ปิติโพชฌงค์ หรือ ปิติสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ หรือ สัมโพชฌงค์คือ ปิติความอิมเอบใจ มีความพอใจในสิ่งที่ตนมี ที่ตนได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

(๕) ปัสสัทธิโพชฌงค์ หรือ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ หรือ สัมโพชฌงค์คือปัสสัทธิความสงบรำงับ คือ ระวังจากกิเลสที่คอยกระตุ้นอยู่ไม่หลงระเห็จไปกับกิเลสจนทำให้ตนเองเดือดร้อน ผู้อื่นเดือดร้อน

(๖) สมาธิโพชฌงค์ หรือ สมาธิสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ หรือ สัมโพชฌงค์คือสมาธิความตั้งใจมั่น ไม่วอกแวก ตั้งมั่นในคุณงามความดี

(๗) อุเบกขาโพชฌงค์ หรืออุเบกขาสัมโพชฌงค์โพชฌงค์หรือสัมโพชฌงค์ คืออุเบกขาความเข้าไปเพ่งเฉยอยู่ สงบอยู่ในภายใน ไม่แสดงความดีใจ ความเสียใจ ออกมานอกหน้า

รวมทั้ง ๗ ประการ เป็นคุณธรรมที่ทุกครอบครัวควรนำไปใช้ในการบริหารจัดการครอบครัวของตนเอง พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอาหารของโพชฌงค์หรือสัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ว่าเหมือนอย่างร่างกายต้องอาศัยอาหาร แม้โพชฌงค์ทั้ง ๗ นี้ก็ต้องอาศัยอาหาร จึงจะบังเกิดขึ้นเจริญขึ้น และอาหารของโพชฌงค์หรือสัมโพชฌงค์นี้มี ๒ อย่าง คือ อาหารที่จำเพาะข้ออย่างหนึ่ง อาหารที่ทั่วไปแก่ทุกข้ออย่างหนึ่งสำหรับอาหารที่ทั่วไปทุกข้อนั้นได้แก่การทำไว้ในใจ การกระทำให้มากโดยแยบคาย เรียกตามศัพท์แสงว่า โยนิโสมนสิการ พหุสิการ มนสิการ ก็คือทำไว้ในใจ พหุสิการ ก็คือการกระทำให้มาก โยนิโส ก็คือโดยแยบคาย ได้แก่โดยพิจารณาให้จับให้ได้ถึงต้นเหตุ อันหมายถึงว่าจับเหตุจับผล จับต้นจับปลายให้ถูกต้อง ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แสดงไว้ในพระธรรมเทศนาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตอนหนึ่งว่า ส่วนอาหารจำเพาะข้อนั้นข้อที่ ๑ คือ สติ ตรัสแสดงเป็นกลางๆ ว่า ธรรมะทั้งหลายที่เป็นที่ตั้งของสติข้อที่ ๒ ธัมมวิริยะ หรือธรรมวิริยเลือกเฟ้นธรรม ตรัสแสดงว่าเป็นธรรมะที่เป็นกุศลเป็นอกุศล ที่มีโทษไม่มีโทษ ที่เลวที่ประณีต และที่มีส่วนเทียบได้กับสีดำสีขาวข้อ ๓ วิริยะ ความเพียร ก็ได้แก่ อารัมภธาตุ ธาตุคือความริเริ่ม นิคมธาตุ ธาตุคือความเริ่ม ธาตุคือความดำเนินไป ปรักรมธาตุ ธาตุคือความดำเนินให้ก้าวหน้าไปจนถึงที่สุดข้อ ๔ ปิติ ตรัสแสดงว่าได้แก่ธรรมะที่เป็นที่ตั้งของปิติข้อที่ ๕ ปัสสัทธิ ตรัสแสดงว่าได้แก่กายปัสสัทธิสงบกาย ปัสสัทธิสงบใจข้อที่ ๖ สมาธิ ตรัสแสดงว่าได้แก่สมาธินิมิต นิมิตคือเครื่องกำหนดหมายแห่งสมาธิ และ อัပ္พะยะ อันได้แก่ความที่จิตไม่แตกแยกแบ่งแยก แต่มียอดเป็นอันเดียวไม่หลายยอด คือไม่แตกยอดมาก ก็คือจิตที่รวมเป็นหนึ่ง และข้อที่ ๗ อุเบกขา ตรัสแสดงว่าธรรมะที่เป็นที่ตั้งของอุเบกขา

๒.การพัฒนาสุขภาพครอบครัวด้วยหลักธรรมที่หลากหลาย

สมัยหนึ่ง ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ในระหว่างพรรษานั้น พระองค์ทรงประชวรหนักได้รับทุกขเวทนาอย่างรุนแรง ถึงขั้นจวนเจียนจะปรินิพพาน ในครั้งนี้พบว่า พระพุทธองค์ทรงใช้ธรรมโอสธหลายขนาน คือ ทรงใช้สติสัมปชัญญะ ทรงใช้ขันติ คือ ความอดกลั้น อดทนอย่างไม่พริ้นพริ้ง และใช้การทำความเพียรด้วยการเข้าสู่เจโตสมาธิขับไล่อาพาธครั้งนี้ จนกระทั่ง

^๑<http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/somdej/sd-262.htm>.

อาการพระประจวบค้อยๆ สงบลงและหายจากพระประจวบได้ ดังที่ พระองค์ตรัสกับพระอานนทว่า บัดนี้ เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลนาน ผ่านวัยมามาก เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตยังเป็นไปได้ ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ ช่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสบายขึ้น ก็เฉพาะในเวลา ที่ตถาคตเข้าเจโตสมาธิ อันไม่มีนิมิตเพราะไม่ใส่ใจในนิมิตทุกอย่างและเพราะดับเวทนาบางอย่างเท่านั้น

จากเนื้อหาสาระในพระสูตรที่กล่าวนี้ จะพบข้อสังเกตบางประการที่สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพได้ ดังนี้

(๑) ธรรมโอสธที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในการระงับโรคอาพาธครั้งนี้ได้นั้นจะ เห็นได้ว่าพระองค์ทรงใช้หลักของธรรมปฏิบัติที่สำคัญๆ หลายประการ คือ การมีสติสัมปชัญญะความมี ขันติ และสมาธิในขั้นสูง คือ การเข้าสู่เจโตสมาธิ และการที่พระองค์ทรงหายจากอาการพระประจวบได้ นั้น ไม่ได้เกิดจากการใช้อิทธิฤทธิ์ใดๆ แต่เกิดขึ้นมาจากพลังแห่งคุณธรรม หรือความเพียรที่ ได้ทรงสั่ง สมมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องกันมาอย่างเต็มเปี่ยมแล้วนั่นเอง และเมื่อถึงคราวเจ็บป่วยขึ้นมา พระองค์จึงสามารถดึงเอาพลังแห่งคุณธรรมนั้นมาใช้รักษาโรคได้

(๒) ในพระสูตรนี้ได้ให้แง่คิดจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า ผู้สูงวัย แล้วย่อมมีร่างกายเปรียบเสมือนกับเกวียนเก่าที่ เขาซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ย่อมไม่อาจทำให้กลับแข็งแรง ดังเดิมได้ ดังนั้นในกรณีการรักษาผู้ป่วยผู้สูงวัยในระยะสุดท้าย โดยเฉพาะการจะนำเครื่องช่วยหายใจ เข้ามาช่วยยืดการตายออกไปนั้น จึงน่าจะได้มีการนำพระดำรัสที่ตรัสไว้นี้เป็นข้อคิดและพิจารณา ประกอบการรักษาไว้ ด้วยว่าจะเหมาะสมที่ จะต้องใช้เครื่องช่วยหายใจมากน้อยเพียงใดด้วย เพราะ การใช้เครื่องช่วยหายใจนั้น ในบางครั้งบางกรณีไม่สามารถช่วยชีวิตได้เสมอไปทุกครั้งในบางรายอย่าง มากก็แค่ทรงกับทรุด หรือแค่ประวิงการตายออกไปเท่านั้น ผู้ป่วยจะไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตตามปกติ ดังเดิมได้ หรือที่ มักเรียกกันว่า “ชีวิตพิช” หรือ “ศพที่มีลมหายใจ” ซึ่งกรณีเช่นนี้

ปัจจุบันพบเห็นถึงโทษของการใช้เครื่องช่วยหายใจในผู้ป่วยระยะสุดท้ายเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือได้เกิดผลกระทบที่ติดตามมาหลายประการ ได้แก่

(๑) ผลกระทบต่อผู้ป่วยเอง คือ ผู้ป่วยต้องนอนอยู่ในห้องไอ.ซี.ยู.เพียงลำพังต้อง ได้รับทุกเวทนายาวนานเพิ่มขึ้นไปอีก โดยผู้ป่วยไม่อาจฟื้นกลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้และไม่อาจตาย อย่างสงบหรือที่ เรียกกันว่าเป็นการตายอย่างสมศักดิ์ศรีได้

(๒) ผลกระทบต่อญาติ คือ ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ในบางรายพบว่าถึงกับต้อง ขายบ้านจนหมดตัว เกิดภาวะความเครียดติดตามมาอีกหลายประการ เช่น ต้องคอยมาดูแลและ รักษาพยาบาลเป็นประจำทำให้ต้องสูญเสียเวลาปกติไป เกิดความวิตกกังวลใจในเรื่องของเวลาว่าช่วง ไหนที่ ผู้ป่วยจะจากไป สุดท้ายเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญยิ่งคือ เมื่อถึงคราวที่ ญาติหมด ความสามารถในการเรื่องค่าใช้จ่ายแล้ว ปัญหาที่คือว่าจะไม่มีใครเป็นคนกลัถอดเครื่องช่วยหายใจจาก ผู้ป่วยออกไป ซึ่งเหตุการณ์นี้พบว่าได้เกิดขึ้นมากในปัจจุบันในผู้ป่วยที่ ใช้เครื่องช่วยหายใจ

(๓) ผลกระทบต่อแพทย์และพยาบาล เช่น แพทย์และพยาบาลต้องเสียเวลากับ การดูแลผู้ป่วยที่ ไม่อาจฟื้นกลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้ ซึ่งในส่วนนี้แพทย์และพยาบาลที่มีจำนวนจำกัด ควรจะต้องไปรักษาชีวิตให้กับผู้ที่ มีโอกาสหายเป็นปกติได้มากกว่า เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า การ เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดีคือเป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีจัก ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอย่างเปี่ยมล้น มีสุขภาพกายที่ดีคือเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยที่ดีมี

ท่วงท่ากิริยารวมทั้งการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อยดีงามสะอาดและดูสง่างามสมฐานะ และมีสุขภาพจิตที่ดีคือเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอที่งามเป็นคนดีมีศีลธรรมได้แก่ศรัทธาศีลสุตะจาอะวิริยะสติสมาธิและปัญญา นั้นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม หลักธรรมทุกหมวดคือธรรมโอสธที่สามารถรักษาโรคใจได้ตามที่ผู้ต้องการจะใช้ ดังเช่นหลักธรรมที่แต่ละครอบครัวนำปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ อิทธิบาท พรหมวิหาร สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปละ ชันติ โสรัจจะ สปปุริสธรรม ขยัน ประหยัด อุดม ออ้อม ซื่อสัตย์สุจริต ก็เป็นธรรมโอสธที่รักษาแต่ละครอบครัวให้ร่มเย็นเป็นสุขตามอัตภาพของตน ๆ

๔.๒.๒ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองตน

หลักธรรมที่ทำให้ตนเองปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องรู้จักตนเอง ควบคุมตนเองหลักการครองตน ตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้

๑. สติ สัมปชัญญะ สติคือความระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว ผู้นำต้องรู้ตัวเองตลอดเวลาเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด
 ๒. หิริโอตตปละ หิริคือการละอายต่อความชั่ว โอตตปละคือการเกรงกลัวต่อบาป ธรรมะข้อนี้ช่วยให้คนที่ยึดถือไม่กล้าทำความชั่ว
 ๓. ชันติ โสรัจจะ ชันติคือความอดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความทุกข์ อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้เจ็บใจ อดทนต่อความหิวกระหาย โสรัจจะคือความสงบเสงี่ยมเจียมตัว ไม่หยิ่ง ยะโส ไม่โอ้อวด ไม่ยกตนเสมอท่าน จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมะที่ทำให้งาม
 ๔. สปปุริสธรรม ๗ ได้แก่การเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักกาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง
- นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอีกมากมาย หลายหมวด ที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่เปี่ยมสุข เช่น

๑. เป็นผู้มีบุคลิกดี ได้แก่
 - (๑) ผู้มีศรัทธาหมายถึงเป็นผู้รู้จักศรัทธาบุคคลและข้อปฏิบัติที่ควรศรัทธาไม่ลุ่มหลงมกมายในที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง
 - (๒) ผู้มีศีลคือผู้ที่รู้จักสำรวมระวังความประพฤติปฏิบัติทางกายและทางวาจาให้เรียบร้อยดีงามไม่ประพฤติเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
 - (๓) ผู้มีสุตะคือผู้ได้เรียนรู้ทางวิชาการและได้ศึกษาค้นคว้าในวิชาชีพดี
 - (๔) ผู้มีจาคะคือเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางไม่คับแคบรู้จักเสียสละ
 - (๕) ผู้มีวิริยะคือผู้ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงานงานอาชีพและ / หรือในหน้าที่รับผิดชอบ
 - (๖) ผู้มีสติคือผู้รู้จักยับยั้งชั่งใจรู้จักคิดไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนคิดพูดทำ
 - (๗) ผู้มีสมาธิคือผู้มีจิตใจตั้งมั่นข่มกิเลสนิวรณ์
 - (๘) ผู้มีปัญญาคือผู้มีปัญญารู้เห็นชอบรอบรู้ทางเจริญทางเสื่อมแห่งชีวิต
- ตามที่เป็นจริง

๒. ผู้มีกัลยาณมิตตธรรมคือผู้มีคุณธรรมของมิตรที่ดี๗ประการคือ

- (๑) เป็นผู้น่ารัก (ปิโย) คือเป็นผู้มีจิตใจก่อปรด้วยเมตตากรุณาพรหมวิหาร

(๒) เป็นผู้นำเคารพบูชา (ครู) คือเป็นผู้ที่สามารถเอาเป็นที่พึ่งอาศัยเป็นที่พึ่งทางใจ

(๓) เป็นผู้นำนับถือน่าเจริญใจ (ภาวะนิโย) ด้วยว่าเป็นผู้ได้ฝึกฝนอบรมตนมาดีแล้วควรแก่การยอมรับและยกย่องนับถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างได้

(๔) เป็นผู้รู้จักพูดจาโดยมีเหตุผลและหลักการ (วัตถุ) รู้จักชี้แจงแนะนำให้ผู้อื่นเข้าใจดีแจ่มแจ้งเป็นที่ปรึกษาที่ดี

(๕) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำที่ล่วงเกินวิพากษ์วิจารณ์ซักถามหรือขอปรึกษาหารือขอให้คำแนะนำต่างๆได้ (วจนกขโม)

(๖) สามารถแถลงชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้งหรือเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจอย่างถูกต้องและตรงประเด็นได้ (คัมภีร์วิญญะกะถกัตตา)

(๗) ไม่ชักนำในอวิชานะ (โนจัญฐานะนิโยชะเย) คือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม (อบายมุข) หรือไปในทางที่เหลวไหลไร้สาระหรือที่เป็นโทษเป็นความทุกข์เดือดร้อน

ฯลฯ

๔.๒.๓

การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองคน

หลักธรรมคำสอนที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความยินดีเต็มใจทำงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ได้แก่

๑. พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย (๑) มีเมตตาปรารถนาให้เป็นสุข ผู้น้อยจักไร้ทุกข์ เกษมศรีทั่วหน้างานเป็นผู้นำกระทำดี มีเมตตาเป็นศรีประจำตน (๒) กรุณา ปรารถนาให้พ้นทุกข์ แสดงตนช่วยคนสุขด้วยทุกหนทุกแห่งของผู้ร่วมงานเหมือนทุกข์ตน แบ่งทุกข์ให้หลุดพ้นด้วยกรุณา ยินดีเมื่อได้ดี ดีใจด้วย (๓) มุทิตา นำช่วยสวดยหนักหนาผู้ร่วมงานซาบซึ่งตรึงอุรา ผู้นำพาให้เกิดขวัญ กำลังใจกระทำตนเป็นคนกลางทุกทางที่ และ (๔) อุเบกขา นำชี้ให้ผ่องใสธรรมะของผู้นำประจำใจ พรหมวิหารสี่นี้ไซ้แจ่มใสเออย และเพื่อให้สายสัมพันธ์ผู้นำกับผู้ตามแน่นแฟ้น แนบแน่นและจงรักภักดี ผู้นำจะต้องมี

๒. สังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย (๑) ทาน การให้สิ่งตอบแทน ให้รางวัลการทำงาน (๒) ปิยวาจา การพูดไพเราะอ่อนหวาน (๓) อตถจริยา การรู้จักวางตัวอย่างเหมาะสม (๔) สมานัตตา การเสมอดันเสมอปลาย ไม่นำหน้าไหว้หลังหลอก

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้นำต้องมีคือ ความเที่ยงธรรม หรือความยุติธรรมเพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้นำลำเอียง เพราะรัก เพราะหลง เพราะโกรธ เพราะกลัวจะทำให้เกิดความแตกแยกในผู้ร่วมงาน

๓. เภฏฐิมทิสคือทิสเบื้องต้น่าเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาพึงบำรุงบำวคือ ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยสถาน๕คือ

๑.๑ด้วยการจัดงานให้ตามกำลังกล่าวคือมอบหมายหน้าที่การทำงานให้ตามกำลัง ความรู้สติปัญญาความสามารถ (Put the right man on the right job - รู้จักใช้คนให้ถูกกับงาน)

๑.๒ด้วยการให้อาหารและบำเหน็จรางวัลกล่าวคือเมื่อทำดีก็รู้จักยกย่องชมเชย และ/หรือสนับสนุนอุดหนุนให้ได้รับบำเหน็จรางวัลเลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งตามสมควรแก่ฐานะเมื่อทำ

ไม่ดีก็ให้คำตักเตือนแนะนำสั่งสอนให้พัฒนาสมรรถภาพให้ดีขึ้นถ้าไม่ยอมแก้ไขพัฒนาตนให้ดีขึ้นก็ต้องตำหนิและมีโทษตามกฎหมายโดยชอบธรรม

๑.๓ ด้วยการรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้กล่าวคือต้องรู้จักดูแลสารทุกข์สุกดิบของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่เป็นผู้ลืมน้ำใจคือไม่ปฏิบัติกับลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

๑.๔ ด้วยแจกของมีรสดีแปลกๆให้กินหมายความว่าให้รู้จักมีน้ำใจแบ่งปันของกินของใช้ดีๆให้ลูกน้อง

๑.๕ ด้วยปล่อยในสมัยคือรู้จักให้ลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ลาพักผ่อนบ้าง

ส่วนบ่าวหรือลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเมื่อเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาทำนุบำรุงอย่างนี้แล้วก็พึงปฏิบัติอนุเคราะห์เจ้านายผู้บังคับบัญชาด้วยสถาน๕ตอบแทนด้วยเช่นกันคือ

(๑) ลูกขึ้นทำงานก่อนนายคือให้รับสนองงานผู้บังคับบัญชาด้วยความขยันขันแข็งครมาทำงานก่อนนายหรือผู้บังคับบัญชาอย่างน้อยก็มาให้ทันเวลาทำงานไม่มาสายกว่านายหรือสายกว่าเวลาทำงานตามปกติ

(๒) เลิกการทำงานที่หลังนายคือทำงานด้วยความขยันขันแข็งแม้เลิกก็ควรเลิกที่หลังนายหรือผู้บังคับบัญชาอย่างน้อยก็อยู่ทำงานให้เต็มเวลาไม่หนีกลับก่อนเวลาเลิกงาน

(๓) ถือเอาแต่ของทีนายให้คือมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีไม่คดโกงนายหรือผู้บังคับบัญชาไม่คอร์รัปชันไม่เรียกร้องต้องการโดยไม่เป็นธรรมหรือเกินเหตุ

(๔) ทำงานให้ดีขึ้นคือต้องรู้จักพัฒนาคุณวุฒิความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ในการทำงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

(๕) นำคุณของนายไปสรรเสริญคือรู้จักนำคุณความดีของเจ้านายผู้บังคับบัญชาไปยกย่องสรรเสริญตามความเป็นจริงในที่และโอกาสอันสมควร

กล่าวโดยย่อผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาพึงปฏิบัติต่อกันดังค่านักปกครองนักบริหารแต่โบราณกล่าวว่า “อยู่สูงให้นอนคว่ำอยู่ต่ำให้นอนหงาย”

“อยู่สูงให้นอนคว่ำ” หมายความว่าเป็นผู้ปกครองผู้บังคับบัญชาหรือเป็นผู้นำคนพึงดูแลเอาใจใส่ทำนุบำรุงผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้องด้วยดีคือด้วยความเป็นธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าตามที่กล่าวข้างต้นนี้เพื่อให้ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญกำลังใจในการสนองงานได้เต็มที่อย่าให้ลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกท้อถอยว่าทำดีสักเท่าใดผู้ใหญ่ก็ไม่เหลียวแลดังคำโบราณท่านว่า “มีปากก็มีเปลาเหมือนเต่าหอยเป็นผู้น้อยแม้ทำดีไม่มีขลัง” หรืออย่าให้ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจว่าผู้ใหญ่ไม่ยุติธรรมมักเลือกปฏิบัติไม่เสมอกันดังคำที่ว่า(เรา) ทำงานทั้งวันได้พันห้า(ส่วนคนอื่น) เดินไปเดินมาได้ห้าพัน เป็นต้น

๔.๒.๔ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองงาน

หน้าที่การงานจะสำเร็จบรรลุจุดประสงค์ได้ต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญนำปฏิบัติ เช่น

๑. อิทธิบาทธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จในกิจการงานทั้งปวง ประกอบด้วย

๑.๑ ฉันทะความรักงานคือจะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งานและเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงานและมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ

๑.๒ วิริยะความเพียรคือจะต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตนจึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้

๑.๓ จิตตะความเป็นผู้มีใจจดจ่ออยู่กับการงานผู้ที่ทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำและมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จไม่ทอดทิ้งหรือวางธุระเสียกลางคันไม่เป็นคนจับจดหรือทำงานแบบทำๆหยุดๆหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้บริหารจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ “ติดตามผลงานและ/หรือตรวจงาน” หน่วยงานต่างๆภายในองค์การของตนเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินใจและสั่งการให้กิจการงานทุกหน่วยดำเนินตามนโยบายและแผนงานให้ถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๑.๔ วิมังสาความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเองและของผู้อื่นหรือของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาว่าดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ได้ผลสำเร็จหรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไรมีอุปสรรคหรือปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงานหรือวิธีการบริหารกิจการงานนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไรขั้นตอนนี้เป็น การนำข้อมูลจากจากที่ได้ติดตามประเมินผลงานหรือตรวจงานนั้นแลหามาวิเคราะห์วิจัยให้ทราบเหตุผลของปัญหาหรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการทำงานแล้วพิจารณาแก้ไขปัญหาเหล่านั้นและปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้

อนึ่งอิทธิบาทธรรมข้อ “วิมังสา” คือความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผลในการทำงานให้ได้ผลดีนี้กล่าวโดยความหมายอย่างกว้างจะเห็นมีข้อปฏิบัติที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือในการประกอบสัมมาอาชีพจะได้ผลดีและมีความเจริญมั่นคงยิ่งกว่าข้ออื่นๆอีกทีในวงวิชาการบริหารได้ศึกษาวิจัยเห็นผลดีมาแล้วได้แก่

(๑) เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม (Initiatives) ด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creative) โครงการใหม่ๆที่เป็นประโยชน์สุขแก่หมู่คณะสังคมและประเทศชาติและวิธีการทำงานใหม่ๆให้การปกครองการบริหารกิจการงานได้บังเกิดผลดีมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

(๒) มีความคิดพัฒนา (Development) คือเป็นนักพัฒนาปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ล้าหลังหรือข้อบกพร่องในการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

(๓) เป็นผู้มีสำนึกในภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (Sense of Responsibilities) สูงคือมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองโดยการศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนศักยภาพและสำนึกในการสร้างฐานะของตนและมีสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมคือต่อครอบครัว ต่อองค์กรและหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบอยู่และต่อสังคมประเทศชาติให้เจริญสันติสุขและมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อสถาบันหลักทั้ง๓ของประเทศไทย เราคือสถาบันชาติ๑สถาบันพระพุทธศาสนา๑และสถาบันพระมหากษัตริย์๑เพราะสถาบันหลักทั้ง๓นี้หากสถาบันใด

คลอนแคลนไม่มั่นคงไม่ว่าจะเป็นเพราะถูกศัตรูภายในและ /หรือศัตรูจากภายนอกกรุกรานย่อมกระทบกระเทือนถึงสถาบันหลักอื่นๆของชาติไทยเราให้พลอยคลอนแคลนอ่อนแอไปด้วย

ผู้นำครอบครัว ที่ดีจึงย่อมต้องสำเหนียกและจักต้องมีความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสถาบันหลักทั้ง๓นี้อย่างจริงจังและจะต้องรับช่วยกันดำเนินการให้ความคุ้มครองป้องกันแก้ไขบำรุงรักษาอย่างเข้มแข็งจริงจังและต่อเนื่องให้เกิดความเจริญและความสันติสุขอย่างมั่นคงให้ได้

(๔) มีความมั่นใจตนเอง (Self Confidence) สูงนี้หมายถึงมีความมั่นใจโดยธรรมคือมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถสติปัญญาและวิสัยทัศน์และทั้งคุณธรรมคือความเป็นผู้มีศีลมีธรรมอันตนได้ศึกษาอบรมมาดีแล้วมิใช่มีความมั่นใจอย่างผิดๆลอยๆอย่างหลงตัวหลงตนทั้งๆที่แท้จริงตนเองหาได้มีคุณสมบัติและคุณธรรมดีสมจริงไม่และจักต้องรู้จักแสดงความมั่นใจในเวลาขีดพูดทำให้เหมาะสมกับกาลเทศะบุคคลสถานที่และประชุมชนด้วย

๒) หลักพรหมวิหารธรรม๔ เป็นแนวปฏิบัติอีกด้านหนึ่งที่ประกอบ ด้วยวัตถุสิ่งของเงินทอง ด้วยเรี่ยวแรง ด้วยวาจาทั้งความรู้และธรรมที่ใช้ในการครองงาน ได้แก่

(๑) เมตตา ใช้ในกรณีปกติ กล่าวคือ ให้ความรัก ให้ความปรารถนาดีกับมิตรและบุคคลอื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนเพราะจะเป็นราคะหรือโลภะ อย่าเป็นเสน่ห์หาเพราะจะเกิดทุกข์และเกิดความลำเอียงจนเสียความยุติธรรม

(๒) กรุณา ใช้ในกรณีเมื่อเขาตกต่ำ เดือดร้อน เป็นทุกข์ กล่าวคือ ความเป็นใจพลอยห่วงใยอยากให้เขาพ้นทุกข์

(๓) มุทิตา ใช้กรณีเมื่อเขาได้ดี ทำดี ประสบความสำเร็จก้าวหน้า กล่าวคือ พลอยยินดี ส่งเสริม สนับสนุน แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักการ หลักธรรม กฎธรรมชาติ และความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก โดยให้อัตตาหิ อัตตโนนาถ ทำงาน และ

(๔) อุเบกขา ใช้กรณีเมื่อต้องรักษาความถูกต้อง รักษากฎ รักษาธรรม กล่าวคือ วางเฉย หมายถึงมีลักษณะร่วมสุขร่วมทุกข์ มีความเสมอภาค มีความยุติธรรม อุเบกขา เป็นตัวทำให้ เมตตา กรุณา มุทิตา พอเหมาะพอดี และเป็นตัวรักษากฎกติกา จึงกล่าวได้ว่า แต่ละครอบครัวสามารถพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของตนเองได้ ด้วยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาที่ตนเองเคารพนับถือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการครองตน ครองคน ครองงาน และการพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพจิตของตนให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ พบว่า ในภาพรวม แต่ละครอบครัวตัวอย่างต่างใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอเมื่อนำผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เทียบกับหลักภavana ๔ ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๔.๓.๑ วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของครอบครัวตัวอย่างในภาคเหนือเทียบกับหลักการภavana ๔

ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้นการทำให้เกิดขึ้นการเจริญ การบำเพ็ญ^๑ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจาและเมื่อมีปฏิบัติในทุกด้านครบถ้วนแล้วในทางศาสนาก็จะให้ความสำคัญต่อเรื่องจิต เพราะจิตเป็นผู้บัญชาการให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ ในการพัฒนาจิตของบุคคลตามแนวพุทธนี้เป็นการฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบถือว่าการทำให้บุคคลได้พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามที่สังคมต้องการ ผู้ที่ได้รับการอบรมทางจิตให้ถูกวิธีจะสามารถพัฒนาจิตได้ คำกล่าวที่ว่า “จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว” จึงเป็นความจริง เพราะเมื่อบุคคลมีจิตใจสงบและคิดแต่ในสิ่งที่ดีแล้วก็จะมีผลทำให้ร่างกาย พฤติกรรมหรือการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในสิ่งที่ดีงาม มี ๔ ประเภทคือ

๑. กายภาวนา คือ การเจริญกายพัฒนากายการฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ(physical development)

๒ . สีลภาวนา คือ การเจริญศีลพัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน (moral development)

๓ . จิตภาวนา คือ การเจริญจิตพัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น (cultivation of the heart; emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (cultivation of wisdom; intellectual development)

ฉะนั้น สามารถวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค เทียบกับหลักภาวนา ๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย
ทั้ง ๔ ภาค :ครอบครัวตัวอย่างภาคเหนือเทียบกับหลักภาวนา ๔

หลักภาวนา ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
๑. กายภาวนา (มี ๑๐ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = อตถจริยา และสมานัตตตา ๒. อิทธิบาท ๔ = วิริยะ

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐.

	๓. พรหมวิหาร ๔ = มุทิตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = กาลัญญุตตา ปริสัญญุตตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ขยัน, สุภาพ, สะอาด, สามัคคี
๒. ศีลภาวนา (มี ๖ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา พุคไพเราะอ่อนหวาน ๒. อิทธิบาท ๔ = ฉันทะ ความพึงพอใจในงานที่ทำนั้น

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

หลักภาวนา ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
	๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ซื่อสัตย์, มีวินัย
๓. จิตภาวนา (มี ๘ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = จิตตะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา กรุณา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา และมีตถัญญุตตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ประหยัด, มีน้ำใจ
๔. ปัญญาภาวนา (มี ๗ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ทาน ๒. อิทธิบาท ๔ = วิมังสา ๓. พรหมวิหาร ๔ = อุเบกขา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อัมมัญญุตตา อตถัญญุตตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ประหยัด มีน้ำใจ

จากตารางที่ ๔.๑ วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคเหนือเทียบกับหลักภาวนา ๔ พบว่าในภาพรวม ใช้หลักกายภาวนา มากกว่าด้านอื่น ๆ (มี ๑๐ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมาได้แก่ หลักการจิตภาวนา (มี ๘ หลักธรรมพื้นฐาน) ปัญญาภาวนา (มี ๗ หลักธรรมพื้นฐาน) และน้อยที่สุด ได้แก่ ใช้หลักการกายภาวนา (มี ๖ หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒

วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือเทียบกับหลักภาวนา ๔

หลักภาวนา ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
๑. กายภาวนา (มี ๑๑ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ ข้อ=อตถจริยา และสมานัตตตา ๒. อิทธิบาท ๔ ข้อ=วิริยะ

๓. พรหมวิหาร ๔ ข้อ=มุทิตา

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

หลักภavana ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
	๔. สปัจริสธรรม ๗ ข้อ= กาลัญญตา, ปริสัญญตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ข้อ= ขยัน, สุภาพ, สะอาด, สามัคคี ๖. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =๗. โภชณงค์ ๗ =วิริยสัมโภชณงค์,
๒. ศีลภavana (มี ๙ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = ฉันทะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา ๔. สปัจริสธรรม ๗ = อตถัญญตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ชื่อสัตย์, มีวินัย ๖. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๗. โภชณงค์ ๗ =สติสัมโภชณงค์,
๓. จิตภavana (มี ๑๔ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = จิตตะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา, กรุณา ๔. สปัจริสธรรม ๗ = อตถัญญตา, มัตตัญญตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ประหยัด, มีน้ำใจ ๖. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๗. โภชณงค์ ๗ =สมาธิสัมโภชณงค์, ปัสสัทธิสัมโภชณงค์, วิริยสัมโภชณงค์, ปีติสัมโภชณงค์
๔. ปัญญาภavana (มี ๑๑ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ทาน ๒. อิทธิบาท ๔ = วิมังสา ๓. พรหมวิหาร ๔ = อุเบกขา ๔. สปัจริสธรรม ๗ = อัมมัญญตา, อตถัญญตา ๕. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ = ประหยัด, มีน้ำใจ ๖. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๗. โภชณงค์ ๗ =อัมมวิจยะสัมโภชณงค์, อุเบกขาสัมโภชณงค์

จากตารางที่ ๔.๒ วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า ในภาพรวม ใช้หลักการแห่งจิตภavana มากที่สุด (มี ๑๔ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมา ได้แก่ ใช้หลักการปัญญาภavanaและกายภavana (มี ๑๑ หลักธรรมพื้นฐาน) เท่ากัน และน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลภavana (มี ๙ หลักธรรมพื้นฐาน)

ตารางที่ ๔.๓

วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย
ทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคกลางเทียบกับหลักภavana ๔

หลักภavana ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
๑. กายภavana (มี ๖ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ ข้อ=อตถจริยา และสมานัตตดา ๒. อิทธิบาท ๔ ข้อ=วิริยะ ๓. พรหมวิหาร ๔ ข้อ=มฤตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ ข้อ= กาลัญญุตตา, ปริสัจญุตตา
๒. ศีลภavana (มี ๘ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = ฉันทะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์โลก ๒ = สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ = หิริ, โอตตปปะ
๓. จิตภavana (มี ๑๐ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = จิตตะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา, กรุณา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา, มัตตัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์โลก ๒ = สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ = หิริ, โอตตปปะ
๔. ปัญญาภavana (มี ๙ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ทาน ๒. อิทธิบาท ๔ = วิมังสา ๓. พรหมวิหาร ๔ = อุเบกขา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = ธรรมัญญุตตา, อตถัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์โลก ๒ = สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ = หิริ, โอตตปปะ

จากตารางที่ ๔.๓ วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของ
ครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคกลางเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า
ในภาพรวม ใช้หลักการจิตภavana มากที่สุด (มี ๑๐ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมาได้แก่ ใช้หลักการ
ปัญญาภavana (มี ๙ หลักธรรมพื้นฐาน) ศีลภavana (มี ๘ หลักธรรมพื้นฐาน) และกายภavana (มี ๖
หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔

วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย
ทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคใต้เทียบกับหลักภavana ๔

หลักภาวนา ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
๑. กายภาวนา (มี ๑๕ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ ข้อ=อตถจริยา และสมานัตตตา ๒. อิทธิบาท ๔ ข้อ=วิริยะ ๓. พรหมวิหาร ๔ ข้อ=มฤตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ ข้อ= กาลัญญุตตา, ปริสัจญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ =หิริ, โอตตปปะ ๗. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ =ขยัน, สุภาพ, สะอาด, สามัคคี ๘. หลักเศรษฐกิจพอเพียง=สันโดษ
๒. ศีลภาวนา (มี ๑๐ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = ฉันทะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ =หิริ, โอตตปปะ ๗. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ =ซื่อสัตย์, มีวินัย ๘. หลักเศรษฐกิจพอเพียง=
๓. จิตภาวนา (มี ๑๓ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ปิยวาจา ๒. อิทธิบาท ๔ = จิตตะ ๓. พรหมวิหาร ๔ = เมตตา, กรุณา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อตถัญญุตตา, มัตตัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

หลักภาวนา ๔	หลักธรรมพื้นฐานในการใช้พัฒนาพฤติกรรมในครอบครัว
	๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ = หิริ, โอตตปปะ ๗. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ =ประหยัด, มีน้ำใจ ๘. หลักเศรษฐกิจพอเพียง=สันโดษ
๔. ปัญญาภาวนา (มี ๑๒ หลักธรรม)	๑. สังคหวัตถุ ๔ = ทาน ๒. อิทธิบาท ๔ = วิมังสา ๓. พรหมวิหาร ๔ = อุเบกขา ๔. สปัจริยธรรม ๗ = อัมมัญญุตตา, อตถัญญุตตา ๕. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ =สติ, สัมปชัญญะ ๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ =หิริ, โอตตปปะ ๗. คุณธรรมพื้นฐาน ๘ =ประหยัด, มีน้ำใจ

๘. หลักเศรษฐกิจพอเพียง=สันโดษ

จากตารางที่ ๔.๔วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของ
ครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค : ครอบครัวตัวอย่างภาคใต้เทียบกับหลักภาวนา ๔ พบว่า
ในภาพรวม ใช้หลักการกายภาวนา (มี ๑๕ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมา ได้แก่ ใช้หลักการจิตภาวนา
(มี ๑๓ หลักธรรมพื้นฐาน) หลักการปัญญาภาวนา (มี ๑๒ หลักธรรมพื้นฐาน) และใช้หลักการศีล
ภาวนา (มี ๑๐ หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

จึงสรุปได้ว่า หลังจากนำผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมครอบครัวตัวอย่างเชิงพุทธมา
วิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการภาวนา ๔ ทั้ง ๔ ภาคทั่วประเทศ จะเห็นว่า ส่วนใหญ่ใช้หลักการจิต
ภาวนากับปัญญาภาวนาเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตประจำวัน ยกเว้นภาคใต้ใช้หลักการกายภาวนา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทยพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยและเพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทีมงานผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบวิธีวิทยาพรรณนาความ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างภาคเหนือ ๒ ครอบครัว ภาคกลาง ๒ ครอบครัว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒ ครอบครัว และภาคใต้ ๒ ครอบครัว รวมทั้งสิ้น ๘ ครอบครัว โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตการมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลจากวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Content Analysis) และข้อมูลที่มาจากการสัมภาษณ์โดยวิธีการวิเคราะห์ที่ให้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive Reasoning) ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อ ศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย

๕.๑.๑.๑ ครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทยภาคเหนือ

ทีมผู้วิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ๒ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนายคนอง ทองสุข สาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่บ้านพนาลัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และครอบครัวของ ดร.กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงราย บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ และความขยัน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวคนอง ทองสุข หัวหน้าสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ เป็นครอบครัวข้าราชการ ที่ขยัน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นครอบครัวของข้าราชการ โดยนายคนอง ทองสุข หัวหน้าครอบครัว รับราชการเป็นนักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ ตำแหน่งหัวหน้าสำนัก งานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย คู่สมรสชื่อ อัญชลี ทองสุข รับราชการครูตำแหน่งครูชำนาญการ (คส. ๓) สอนที่โรงเรียนบ้านเวียงชัย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีบุตรธิดา ๒ คน เป็น ชาย ๑ คน หญิง ๑ คนเป็น ครอบครัวที่มีการ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีของสังคม โดยเฉพาะตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นครอบครัวที่ มีความมานะอดทนขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพ และการเลี้ยงดูลูกด้วยความเสียสละอบรมเลี้ยงดูลูกด้วย

ความรัก ความเอาใจใส่ ความมานะ อดทน ทำให้ลูกได้รับการศึกษา ที่มีผลการเรียน ๓.๐๐ ขึ้นไปทั้ง ๒ คน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน ประกอบอาชีพด้วยตนเองขณะเรียนไปด้วยเป็นนักดนตรี มีอาชีพสุจริต มีความประพฤติดี เป็นสมาชิกที่ดีในชุมชนและสังคม หลักธรรมที่ใช้ ตลอดการสร้างครอบครัว กล่าวคือ หลักธรรมที่ใช้ ในการพัฒนารูปแบบครอบครัวคือ สังคหวัตถุ ๔ หลักแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวนายคนอง ทองสุข เป็นครอบครัวตัวอย่างของ

สังคมที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้กับการดำรงชีวิตตามคำสั่งของบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย ตันตระกูล ที่สั่งสอนอบรมไว้อย่างเหนียวแน่น จนเป็นที่รัก ชื่นชอบ และเป็นที่ยึดถือของประชาชนทั่วไปและผู้บังคับบัญชา จนได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานทั้งสามมีและภริยา

๒. ครอบครัวของ ดร. กันตยา มานะกุล ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชน จังหวัดเชียงรายพบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่ยั่งยืน ประหยัด สงบเย็น และซื่อสัตย์ต่อตนเองและบุคคลอื่นอย่างเคร่งครัด เป็นครอบครัวที่เกื้อหนุนอายุราชการทั้งสามมีและภริยา ส่วนลูก ๆ จะแยกอยู่เนื่องจากมีงานทำประจำแล้ว ดร. กันตยา มานะกุล อายุ ๖๕ ปี สมรสกับ นรวัฒน์ มานะกุล อดีตอธิบดีกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ เป็นข้าราชการบำนาญ มีบุตรจำนวน ๒ คน เป็น หญิง ๒ คน ซึ่งลูกทั้ง ๒ มีงานประจำแล้ว เป็นครอบครัวที่มีความประพฤติปฏิบัติดี มีคุณธรรมที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่าง แก่สังคมไทย นั่นคือ ตลอดช่วงชีวิตของดร.กันตยา มานะกุล ท่านไม่จำเป็นต้องประกาศให้คนอื่นรู้ ดร.กันตยา มานะกุล นอกจากจะดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชน และครอบครัวกลางแล้ว ท่านยังมีจิตใจที่เป็นกุศลโดยท่านจะมาถวายการสอนภาษาอังกฤษให้กับพระภิกษุสามเณร ของวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยไม่รับค่าตอบแทนมาโดยตลอด ๕ ปี คุณงามความดีปรากฏ แก่พระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย สาขาวิชาภาษาอังกฤษทุกรูป/คน

จึงกล่าวได้ว่า ดร. กันตยา มานะกุล เป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน และครองงาน แก่ชุมชน สังคม เพื่อส่งผลให้ประเทศชาติ เจริญรุ่งเรืองอย่างไม่มีวันเสื่อมสูญ

๕.๑.๑.๒ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของปทุมศรี ภูงามทอง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และจังหวัดอุดรธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของ สุภาสรณ์ แตรัดนชัย อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเช่นเดียวกับภาคเหนือ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวของนางปทุมศรี ภูงามทอง จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อแยกเป็นด้าน พบว่า ด้านครอบครัว เป็นครอบครัวข้าราชการบำนาญ ได้รับคัดเลือกจากชุมชนส่งเข้า

รับรางวัลคุณแม่ดีเด่นแห่งชาติ ภาค ๗ ปี ๒๕๕๔ และรางวัลคุณแม่ดีเด่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเภทแม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ อายุ ๗๒ ปี สมรส กับไพบุลย์ งามทองที่อยู่ ๒๙๙/๑ ถนนโสมพะมิตร อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๐๐๐ อาชีพข้าราชการบำนาญ มีบุตร ๓ คน บุตรแต่ละคนมีงานทำประจำที่มั่นคงแล้ว ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ เป็นผู้มีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติอาทิ แม่ตัวอย่างดีเด่นของพุทธสมาคม และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ศิลปินดีเด่น สาขาวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรพิเศษสอนวิชาภาษาไทยแก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร โรงเรียนปริยัติธรรม ทำหน้าที่ผู้นำชุมชน

จึงกล่าวได้ว่าปทุมศรี งามทอง เป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคม เป็นผู้ที่มีอัตถจริยา หมายถึง การช่วยเหลือสังคม ทำงานสาธารณะประโยชน์จึงได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๔

๒. ครอบครัวของสุภาสรณ์ แตรัตนชัย จังหวัดอุดรธานีพบว่า ในภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อแยกเป็นด้านพบว่า ด้านครอบครัวสมรสกับชัยโรจน์ แตรัตนชัย ดำเนินกิจการห้างเพชรทองเซ่งเฮงล้ง ทรายดาว เป็นครอบครัวนักธุรกิจมีบุตรธิดา ๔ คน ลูกทั้งหมดจบการศึกษาระดับปริญญาตรี แล้วมาช่วยธุรกิจของครอบครัวแบ่งเบาภาระของพ่อและแม่ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ การทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของคุณพ่อ คุณแม่ เป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดีของลูกๆ โดยสร้างความรักความห่วงใย ใกล้ชิด เอื้ออาทรต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต เปิดเผย(ไม่มีความลับ) เกิดความอบอุ่น มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในครอบครัว ทำให้กิจการงานเจริญก้าวหน้า ครอบครัวเข้มแข็งและมั่นคง ใช้โพชฌงค์ ๗ ในการทำงานด้านสังคมเมื่อ บุตรธิดา ๔ คนจบการศึกษามาช่วยแบ่งเบาภาระได้บ้าง ก็มีโอกาสดูช่วยเหลือสังคมมากขึ้น โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมประจำใจ คือ การให้และแบ่งปันด้วยจิตศรัทธาตามกำลังความสามารถ จะคงรักษาไว้ในคุณงามความดีที่ได้รับเกียรติในครั้งนี้ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ลูกๆ และจะช่วยเหลือสังคมต่อไปการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เช่นเป็นผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดอุดรธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า สุภาสรณ์ แตรัตนชัย เป็นครอบครัวที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวพุดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน จริใจมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย จนได้รับการยกย่องเป็นแม่ดีเด่นจังหวัดอุดรธานี

๕.๑.๑.๓ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในภาคใต้

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิงพุทธในภาคใต้ที่จังหวัดสตูล ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) หมู่ที่ ๒ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล และจังหวัดอุดรธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของอภิชาติ คำดี ชาวจังหวัดกระบี่ ในภาพรวม พบว่า ทั้ง ๒

ครอบครัว ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเช่นเดียวกับภาคเหนือ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวของนายพิสิฐ อุสัยนี้ จังหวัดสตูลพบว่า เป็นครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ และมีความเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม ขยัน ประหยัด อุดม น้อมพรหมวิหารสู่การปฏิบัติ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน พบว่า ด้านครอบครัวพิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) หมู่ที่ ๒ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เป็นครอบครัวที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่ภาคใต้ ท่านขอสงวนการเปิดเผยภริยาและบุตร เนื่องจากเป็นห่วงความปลอดภัยของครอบครัว ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นยังใช้หลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด อุดม การเสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติราชการ เป็นแนวทางในการดำรงชีพทั้งในครอบครัวและหน้าที่การงาน กล่าวคือ ใช้ในการครองตน ครองคน ครองงาน ซึ่งเป็นหลักที่ปู่ตายายของท่านได้อบรมบ่มเพาะให้ตั้งแต่เด็ก จนได้รับคัดเลือกให้ได้รับ รางวัล "กัปผล วัชรพล" รางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น ระดับภาคใต้ ประจำปี ๒๕๕๔ ของมูลนิธิไทยรัฐ จากนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งในด้านสถานศึกษา การบริหาร บุคลากร และนักเรียน ภายใต้วิสัยทัศน์ในการบริหารว่า “มุ่งพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างครูคุณภาพ สู่คุณภาพผู้เรียน โดยเน้นหลักธรรมาภิบาลในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีคุณภาพและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน สร้างค่านิยมร่วมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การประหยัด อุดม การเสียสละทุ่มเทในการปฏิบัติราชการ” เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ที่ว่า “นักเรียนมีทักษะกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริง สามารถใช้และผลิตสื่อมวลชนศึกษา และมีความซื่อสัตย์สุจริต”

จึงกล่าวได้ว่า พิสิฐ อุสัยนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนคอยบริหารจัดการคนส่วนใหญ่ จึงยึดถือหลักธรรม พรหมวิหาร หลักธรรมคำสอนที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความยินดี เต็มใจทำงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ส่งผลให้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์จนได้รับรางวัลผู้บริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยาดีเด่น

๒. ครอบครัวของอภิชาติ คำดี ชาวจังหวัดกระบี่ พบว่า ในภาพรวมครอบครัวอภิชาติ คำดี เป็นครอบครัวชาวพุทธ ดำรงชีวิตแบบสมถะ เรียบง่าย เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านครอบครัว อภิชาติ คำดี เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ เวลาเช้าตรู่ ตรงกับวันมาฆบูชาของปีนั้นพอดี เป็นบุตรคนที่ ๔ ของอาจารย์ดวล คำดี และอาจารย์วรรณ คำดี ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๘ คน จากครอบครัวที่คุณพ่อคุณแม่เป็นข้าราชการครู คุณแม่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ส่วนคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นบุคคลสำคัญของจังหวัดกระบี่ ที่ขณะนี้ทำหน้าที่ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดกระบี่และประธานสภาวัฒนธรรมภาคใต้ พี่น้องส่วนใหญ่ในครอบครัวประกอบอาชีพครูและแพทย์ ครอบครัว “คำดี” ปลุกฝังให้สมาชิกในครอบครัวดำเนินชีวิตอย่างสมถะ เรียบง่าย เห็นคุณค่าของการทำงาน มีเหตุผลและอิสระทางความคิด ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการทำประโยชน์ให้สังคม ด้านสังคมเป็นนักพูด นักโต้วาที เป็นนักเขียน นักการเมือง ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพเป็นครอบครัวข้าราชการครูที่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นคุณธรรมที่ครอบครัวนี้ใช้

เป็นพื้นฐานได้แก่ ความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ประหยัด อดออม รับผิดชอบต่อตนเอง และที่สำคัญคือ สมณะ เรียบง่าย กล่าวคือ หลักสันโดษทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวชาวพุทธตัวอย่างในสังคมทั้ง ๒ ครอบครัว เป็นครอบครัว ที่นับถือศาสนาพุทธมาแต่บรรพบุรุษ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด นับว่าเป็นครอบครัวชาวพุทธตัวอย่างที่แท้จริง และสมควรยกย่องเชิดชูให้ปรากฏแก่สาธารณชนทั่วไป เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมไทยต่อไป

๕.๑.๑.๔ ครอบครัวต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างใน ภาค กลาง

ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงภาคสนามศึกษาวิจัยครอบครัวต้นแบบที่มีพฤติกรรมเชิง พุทธในภาคใต้ที่จังหวัดปทุมธานี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของจตุพร ทัพเจริญ และจังหวัดชลบุรี ๑ ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของ วิไลบูรณ์เจริญกิจอำเภอนนทบุรีสนิมจังหวัดชลบุรี พบว่า ในภาพรวม ทั้ง ๒ ครอบครัว ใช้หลักธรรมอิทธิบาท พรหมวิหาร สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ ชันติ และโสรัจจะ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ เมื่อแยกเป็นรายครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

๑. ครอบครัวของนางจตุพร ทัพเจริญ จังหวัดปทุมธานีพบว่า ใน ภาพรวม เป็นครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ ซึ่งใช้สติสัมปชัญญะ ชันติ โสรัจจะ อิทธิบาท ๔ และ พรหมวิหารเป็นพื้นฐานการดำรงชีพ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน พบว่า ด้านครอบครัว นางจตุพร ทัพเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ปัจจุบันอายุ ๖ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐) จบการศึกษาศิลปศาสตร บัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยรามคำแหงบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต International University Foundation ปัจจุบันเป็นแม่บ้านและประธานผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ปทุมธานี สมรสกับยุทธนา ทัพเจริญ เป็นครอบครัวข้าราชการบำนาญ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแม่ ดีเด่นแห่งชาติประจำปี ๒๕๕๔ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดี สุภาพเรียบร้อย มีทัศนคติ เชิงบวก มีจิตใจเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และนิยมความเป็นไทย ให้การสนับสนุนและเป็นผู้ที่รักษา เอกลักษณ์ของไทย มาโดยตลอด มีบุตรชาย ๒ คน คือ นายปรัชญายุทธ ทัพเจริญ และนายจิระยุทธ ทัพเจริญ ซึ่งลูกทั้งสองคนจบการศึกษาระดับปริญญาโท และมีงานทำประจำที่มั่นคงแล้ว ด้านการใช้ หลักธรรมดำรงชีพ เป็นครอบครัวชาวพุทธที่มั่นคง บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เป็นบุคคลที่นับถือ พระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น จึงได้สั่งสอนอบรมลูกหลานให้ตั้งอยู่หลักแห่งศีลธรรมทุกคน โดยเฉพาะหลักธรรมอิทธิบาทธรรมและพรหมวิหารธรรม

จึงกล่าวได้ว่า จตุพร ทัพเจริญ เป็น ครอบครัว ที่มีคุณธรรม และร่วมบำเพ็ญ ประโยชน์ ต่อสังคม เป็นครอบครัวตัวอย่างชาวพุทธที่แท้จริง จนได้รับ พระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จัตุธรรมาภรณ์ มงกุฎไทย และในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จัตุธรรมาภรณ์ ช้างเผือก

๒. ครอบครัวนางวิไล บูรณ์เจริญกิจ จังหวัดชลบุรี พบว่า ในภาพรวม เป็น ครอบครัวที่นับถือ ศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกร ใช้สติสัมปชัญญะ หิริ โอตตปปะ ชันติ โสรัจจะ อิทธิ บาท และสัปปุริสธรรมเป็นพื้นฐานการดำรงชีพ แต่เมื่อแยกเป็นด้าน พบว่า ด้านครอบครัว วิไลบูรณ์ เจริญกิจ เป็นครอบครัว ประกอบอาชีพการเกษตรมีพื้นที่จำนวน ๑๘๐ ไร่โดยทำไร่ย่อย ๑๒๐ ไร่มัน สำปะหลัง ๓๐ ไร่ทำนา ๓๐ ไร่หลังจากสามีเสียชีวิตก็ต้องเลี้ยงบุตรตามลำพังใช้ชีวิตตามแบบเศรษฐกิจ

พอเพียงโดยจัดทำแหล่งเรียนรู้ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ในชุมชนและองค์กรต่างๆจนได้รับรางวัล “คนดีศรีเมืองชลปี ๒๕๔๖” และรางวัล “ผู้นำอาชีพก้าวหน้าปี๒๕๔๗” จากการที่ได้ทุ่มเทร่างกายแรงใจทำประโยชน์ให้กับชุมชนมีบุตร ๕ คน เป็นหญิง ๓ คน ชาย ๒ คน ทุกคนประกอบอาชีพที่มั่นคงแล้ว ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีพ คือสติ สัมปชัญญะ หิริ โอตตัปปะและขันติ ไสร้จจะ เป็นฐานหลัก นอกจากนี้ยังใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ เนื่องจากมีบุตรมาก ต้องให้เขารู้จักเหตุและผล รู้จักกาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง

จึงกล่าวได้ว่า วิไล บุรณ์เจริญกิจ เป็นครอบครัวเกษตรกรชาวพุทธที่เป็นตัวอย่างแก่สังคมได้เป็นอย่างดี เห็นได้จาก การทุ่มเทร่างกายแรงใจ อุทิศตนเพื่อสังคมและชุมชน เป็นแบบอย่างให้คนทั่วไปได้เรียนรู้และเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ ด้านการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นการฟื้นฟูสภาพดินให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากสารเคมีต่างๆ จากการทำความดีให้กับสังคม

จากต้นแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างทั้ง ๔ ภาค ที่ทีมงานผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยนักวิจัยบ้าง ผู้ช่วยนักวิจัยบ้าง ทำให้เห็นว่าแต่ละครอบครัวเป็นครอบครัวที่นับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่บรรพบุรุษ และแต่ละครอบครัวได้รับการอบรมสั่งสอนมาให้ใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิต จึงทำให้เกิดความรุ่งเรือง ความวัฒนาสถาพรในการครองตน ครองคน ครองงาน และกล่าวได้ว่าหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานที่ทุกครอบครัวใช้ในการดำรงชีวิตคือ หลักธรรมอิทธิบาทพรหมวิหาร ขยัน ประหยัด อุดม ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น สติสัมปชัญญะ หิริโอตตัปปะ ขันติ ไสร้จจะ และสัปปริสธรรม นั้นเอง

๕.๑.๒ ผลการศึกษาวิจัยตาม วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

จากการที่ทีมงานผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า ควรพัฒนารูปแบบครอบครัวด้วยพฤติกรรมเชิงพุทธด้านสุขภาพเป็นสำคัญ ตามด้วยหลักการครองตน ครองคน และครองงาน จึงจะทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบครอบครัวให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และยั่งยืนตลอดอายุขัย มีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ .๒.๑ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านสุขภาพ

จากการที่ทีมงานวิจัย พบว่า ในภาพรวม แต่ละครอบครัวต้องมีสุขภาพใจ สุขภาพกายที่ดี จึงจะส่งผลให้เกิดความสุขที่แท้จริงในสังคม แยกเป็นรายการได้ดังนี้

๑. การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมสุขภาพใจกายด้วย

โพชฌงค์ ๗จากการ

สัมภาษณ์และประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focusgroup) เห็นว่า สุขภาพใจควรพัฒนาด้วยหลักธรรมโอสธของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ พระพุทธเจ้าใช้ธรรมโอสธเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประชวรหลายๆ ครั้งพระองค์จะทรงรักษาเองหรือให้แพทย์ทำการรักษาไปตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร การใช้พระธรรมโอสธมาบำบัดรักษาโรค กล่าวคือ สมัยหนึ่ง ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงประทับ ณ พระเวฬุวัน พระพุทธเจ้าทรงประชวรหนักได้รับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า ครั้นนั้นพระมหาจุนทะได้เข้าไปเฝ้าถวายอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ายังที่ประทับ และพระพุทธเจ้าได้รับสั่งให้พระมหาจุนทะสวดสาธยายโพชฌงค์ ๗ ให้พระองค์ฟังจากนั้นพระมหาจุนทะจึงได้สวดสาธยายธรรม “ โพชฌงค์ ๗ ” ตามที่ได้ฟัง

มาจากพระพุทธเจ้าถวายแด่พระพุทธรูปเจ้าสัตรีบั้ง โดยพระองค์ได้พิจารณาตามธรรมนั้นไปด้วย ครั้นพระมหาจุฬาทะได้แสดงธรรมจบลง พระพุทธเจ้าก็มารังหาจากพระประชวรทันที และพระประชวรนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละได้อย่างนั้น ดังที่ พระองค์ได้ตรัสกับพระมหาจุฬาทะว่า “จุฬาทะ โขชฌงค์คตินักจุฬาทะ โขชฌงค์คตินัก” โขชฌงค์ ๗ นั้นตามศัพท์แปลว่าองค์คุณ หรือองค์สมบัติแห่ง ความตรัสรู้พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายไว้ว่า เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ คือธรรมะที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ เรียกว่าโขชฌงค์ รวมทั้ง ๗ ประการ เป็นคุณธรรมที่ทุกครอบครัวควรนำไปใช้ในการบริหารจัดการ ครอบครัวของตนเอง อาหารของโขชฌงค์หรือสัมโขชฌงค์นี้มี ๒ อย่าง คือ อาหารที่จำเพาะข้ออย่างหนึ่ง อาหารที่ทั่วไปแก่ทุกข้ออย่างหนึ่งสำหรับอาหารที่ทั่วไปทุกข้อนั้นได้แก่การทำไว้ในใจ การกระทำให้มากโดยแยบคาย เรียกตามศัพท์แสงว่า โยนิโสมนสิการ พหุสการมนสิการ ก็คือทำไว้ในใจ พหุสการ ก็คือการกระทำให้มาก โยนิโส ก็คือโดยแยบคาย ได้แก่โดยพิจารณาให้จับให้ได้ถึงต้นเหตุ อันหมายถึงว่าจับเหตุจับผล จับต้นจับปลายให้ถูกต้อง ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แสดงไว้ในพระธรรมเทศนาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตอนหนึ่งว่า “ส่วนอาหารจำเพาะข้อ นั้นข้อที่ ๑ คือ สติ ตรัสแสดงเป็นกลางๆ ว่า ธรรมะทั้งหลายที่เป็นที่ตั้งของสติข้อที่ ๒ ธัมมวิจยะ หรือ ธรรมวิจยะเลือกเฟ้นธรรม ตรัสแสดงว่าเป็นกุศลเป็นอกุศล ที่มีโทษไม่มีโทษ ที่เลวที่ประณีต และที่มีส่วนเทียบได้กับสี่ดำสี่ขาวข้อ ๓ วิริยะ ความเพียร ก็ได้แก่ อารัมภธาตุ ธาตุคือความริเริ่ม นิคมธาตุ ธาตุคือความเริ่ม ธาตุคือความดำเนินไป ปรีกธาตุ ธาตุคือความดำเนินให้ก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด ข้อ ๔ ปิตติ ตรัสแสดงว่าได้แก่ธรรมะที่เป็นที่ตั้งของปิตติข้อที่ ๕ ปัสสัทธิ ตรัสแสดงว่าได้แก่กายปัสสัทธิ สงบกาย ปัสสัทธิสงบใจข้อที่ ๖ สมภาติ ตรัสแสดงว่าได้แก่สมภาตินิमित นิमितคือเครื่องกำหนดหมายแห่งสมภาติ และ อภัยมะ อันได้แก่ความที่จิตไม่แตกแยกแบ่งแยก แต่มียอดเป็นอันเดียวไม่หลายยอด คือไม่แตกยอดมาก ก็คือจิตที่รวมเป็นหนึ่ง และข้อที่ ๗ อุเบกขา ตรัสแสดงว่าธรรมะที่เป็นที่ตั้งของอุเบกขา

๒. การพัฒนาสุขภาพครอบครัวด้วยหลักธรรมที่หลากหลาย พบว่า สมัยหนึ่ง ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับ จำพรรษา ณ เวฬุคาม ในระหว่างพรรษานั้นพระองค์ทรงประชวรหนักได้รับทุกขเวทนาอย่างรุนแรง ถึงขั้นจวนเจียนจะปรินิพพาน ในครั้งนี้พบว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ธรรมโอสธหลายขนาน คือ ทรงใช้สติสัมปชัญญะ ทรงใช้ขันติ คือ ความอดกลั้นอดทนอย่างไม่พริ้ง และใช้การทำความเพียรด้วยการเข้าสู่เจโตสมาธิขับไล่อาพาธครั้งนี้ จนกระทั่งอาการพระประชวรค่อยๆ สงบลงและหายจากพระประชวรได้ ดังที่ พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่าบัดนี้ เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลานาน ผ่านวัยยามมาก เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตยังเป็นไปได้ ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ ช่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสลายขึ้น ก็เฉพาะในเวลาที่ตถาคตเข้าสู่เจโตสมาธิ อันไม่มีนิमितเพราะไม่ใส่ใจนิमितทุกอย่างและเพราะดับเวทนาบางอย่างเท่านั้น จากเนื้อหาสาระในพระสูตรที่กล่าวนี้ จะพบข้อสังเกตบางประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพได้ ดังนี้

(๑) ธรรมโอสธที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในการระงับโรคาพาธครั้งนี้ได้นั้นจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงใช้หลักของธรรมปฏิบัติที่สำคัญๆ หลายประการ คือ การมีสติสัมปชัญญะความมีขันติ และสมาธิในขั้นสูง คือ การเข้าสู่เจโตสมาธิ และการที่พระองค์ทรงหายจากอาการพระประชวร

^๑<http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/somdej/sd-262.htm>.

ได้นั้น ไม่ได้เกิดจากการใช้อิทธิฤทธิ์ใดๆ แต่เกิดขึ้นมาจากพลังแห่งคุณธรรม หรือความเพียรที่ได้ทรงสั่งสมมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องกันมาอย่างเต็มเปี่ยมแล้วนั่นเอง และเมื่อถึงคราวเจ็บป่วยขึ้นมาพระองค์จึงสามารถดึงเอาพลังแห่งคุณธรรมนั้นมาใช้รักษาโรคได้

(๒) ในพระสูตรนี้ได้ให้แง่คิดจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า ผู้สูงวัยแล้วย่อมมีร่างกายเปรียบเสมือนกับเกวียนเก่าที่ เขาซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ย่อมไม่อาจทำให้กลับแข็งแรงดังเดิมได้ ดังนั้นในกรณีการรักษาผู้ป่วยผู้สูงวัยในระยะสุดท้าย โดยเฉพาะการจะนำเครื่องช่วยหายใจเข้ามาช่วยยืดการตายออกไปนั้น จึงน่าจะได้มีการนำพระดำรัสที่ตรัสไว้นี้เป็นข้อคิดและพิจารณาประกอบการรักษาไว้ ด้วยว่าจะเหมาะสมที่ จะต้องใช้เครื่องช่วยหายใจมากน้อยเพียงใดด้วย เพราะการใช้เครื่องช่วยหายใจนั้น ในบางครั้งบางกรณีไม่สามารถช่วยชีวิตได้เสมอไปทุกครั้งที่บางรายอย่างมากก็แค่ทรงกับทรุด หรือแค่ประวิงการตายออกไปเท่านั้น ผู้ป่วยจะไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตตามปกติดังเดิมได้ หรือที่ มักเรียกกันว่า “ชีวิตพิช” หรือ “ศพที่มีลมหายใจ” ซึ่งกรณีเช่นนี้

จึงกล่าวได้ว่า การ เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดีคือเป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี จักทำให้ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอย่างเปี่ยมล้น มีสุขภาพกายที่ดีคือเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีท่วงท่ากิริยารวมทั้งการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อยดีงามสะอาดและดูสง่างามสมฐานะ และ มีสุขภาพจิตที่ดีคือเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอที่งามเป็นคนดีมีศีลธรรมได้แก่ศรัทธาศีลสุตะจากระวิริยะสติสมาธิและปัญญา นั้นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม หลักธรรมทุกหมวดคือธรรมโอสธที่สามารถรักษาโรคใจได้ตามที่ผู้ต้องการจะใช้ ดังเช่นหลักธรรมที่แต่ละครอบครัวนำปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ อิทธิบาท พรหมวิหาร สติสัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ ขันติ โสรัจจะ สปปุริสธรรม ขยัน ประหยัด อุดม อื้อสตัยสุจริต ก็เป็นธรรมโอสธที่รักษาแต่ละครอบครัวให้ร่มเย็นเป็นสุขตามอัตภาพของตน ๆ

๕.๑. ๒.๒ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองตน

จากการศึกษาวิจัย พบว่าหลักธรรมที่ทำให้ตนเองปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องรู้จักตนเอง ควบคุมตนเอง หลักการครองตน ตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้ (๑) สติ สัมปชัญญะ สติคือความระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว ผู้นำต้องรู้ตัวเองตลอดเวลาเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด (๒) หิริโอตตปปะ หิริคือการละอายต่อความชั่ว โอตตปปะคือการเกรงกลัวต่อบาป ธรรมะข้อนี้ช่วยให้คนที่ยึดถือไม่กล้าทำความชั่ว (๓) ขันติ โสรัจจะ ขันติคือความอดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความทุกข์ อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้เจ็บใจ อดทนต่อความหิวกระหาย โสรัจจะคือความสงบเสงี่ยมเจียมตัว ไม่หยิ่งยะโส ไม่โอ้อวด ไม่ยกตนเสมอท่าน จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมะที่ทำให้งาม (๔) สปปุริสธรรม ๗ ได้แก่การเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักกาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง

นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอีกมากมาย หลายหมวด ที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่เปี่ยมสุข

๕.๑.๒.๓ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองคน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า หลักธรรมคำสอนที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความยินดี เต็มใจทำงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ได้แก่ (๑) พรหมวิหารธรรม (๒) สังคหวัตถุธรรม (๓) เภฏฐิมิติกคือทิศเบื้องต่ำเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาพึงบำรุง

บ่าวคือผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยสถาน๕ส่วนบ่าวหรือลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเมื่อเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาทำนุบำรุงอย่างนี้แล้วก็พึงปฏิบัติอนุเคราะห์เจ้านายผู้บังคับบัญชาด้วยสถาน๕ตอบแทนด้วย

๕.๑.๒.

.๔ การพัฒนารูปแบบครอบครัวในสังคมไทยเชิงพุทธด้านครองงาน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า หน้าที่การงานจะสำเร็จบรรลุจุดประสงค์ได้ต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญ นำปฏิบัติ เช่น (๑) อิทธิบาทธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จในกิจการงานทั้งปวง อนึ่งอิทธิบาทธรรมข้อ “วิมังสา” คือความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผลในการทำงานให้ได้ผลดีนี้กล่าวโดยความหมายอย่างกว้างจะเห็นมีข้อปฏิบัติที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือในการประกอบสัมมาอาชีพะให้ได้ผลดีและมีความเจริญมั่นคงยิ่งกว่าข้ออื่นๆอีกที่ในวงวิชาการบริหารได้ศึกษาวิจัยเห็นผลดีมาแล้ว(๒) หลักพรหมวิหารธรรม

จึงกล่าวได้ว่า แต่ละครอบครัวสามารถพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของตนเองได้ ด้วยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาที่ตนเองเคารพนับถือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการครองตน ครองคน ครองงาน และการพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพจิตของตนให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

๕.๑.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบ

พฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ พบว่า ในภาพรวม แต่ละครอบครัวตัวอย่างต่างใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ เมื่อนำผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยทั้ง ๔ ภาค มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เทียบกับหลักภavana ๔ ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๕.๑

.๓.๑ วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมของครอบครัวตัวอย่างใน

ภาคเหนือเทียบกับหลักการภavana ๔

จากการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยในภาคเหนือ เมื่อเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า ในภาพรวม ใช้หลักกายภavana มากกว่าด้านอื่น ๆ (มี ๑๐ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมาได้แก่ หลักการจิตภavana (มี ๘ หลักธรรมพื้นฐาน) ปัญญาภavana (มี ๗ หลักธรรมพื้นฐาน) และน้อยที่สุด ได้แก่ ใช้หลักการกายภavana (มี ๖ หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

สำหรับการ วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า ในภาพรวม ใช้หลักการแห่งจิตภavana มากที่สุด (มี ๑๔ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมาได้แก่ ใช้หลักการปัญญาภavana และกายภavana (มี ๑๑ หลักธรรมพื้นฐาน) เท่ากัน และน้อยที่สุด ได้แก่ ศีลภavana (มี ๙ หลักธรรมพื้นฐาน)

ส่วนการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยภาคกลาง เมื่อเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า ในภาพรวม ใช้หลักการจิตภavana มากที่สุด (มี ๑๑ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมาได้แก่ ใช้หลักการปัญญาภavana (มี ๙ หลักธรรมพื้นฐาน) ศีลภavana (มี ๘ หลักธรรมพื้นฐาน) และกายภavana (มี ๖ หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

การวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัว ตัวอย่างในสังคมไทยภาคใต้ เมื่อเทียบกับหลักภavana ๔ พบว่า ในภาพรวม ใช้หลักการกายภavana (มี ๑๕ หลักธรรมพื้นฐาน) รองลงมา ได้แก่ ใช้หลักการจิตภavana (มี ๑๓ หลักธรรมพื้นฐาน) หลักการ ปัญญาภavana (มี ๑๒ หลักธรรมพื้นฐาน) และใช้หลักการศีลภavana (มี ๑๐ หลักธรรมพื้นฐาน) ตามลำดับ

จึงสรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวใน สังคมไทย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็น ครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธ ตัวอย่างที่ใช้หลักธรรม พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานของการดำรงชีวิตทุกภาคของประเทศไทยส่วนการ พัฒนารูปแบบ พฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนารูปแบบด้านสุขภาพ ถ้า สุขภาพกาย สุขภาพใจสมบูรณ์ย่อมทำให้ครอบครัวเปี่ยมสุข และ เมื่อนำ ผลการพัฒนารูปแบบ พฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัว ตัวอย่างในสังคมไทยมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการภavana ๔ พบว่า ทั้ง ๔ ภาคทั่วประเทศ มีใช้หลักการจิตภavana กับปัญญาภavana เป็นพื้นฐานการดำรง ชีวิตประจำวัน ๒ ภาคคือ ภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนภาคเหนือและภาคใต้ใช้หลักการ กายภavana

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ทีมผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผล อยู่ ๒ ประเด็นย่อย ๆ ดังนี้

ประเด็นแรก การใช้หลักธรรมในการครองตน ครองคน ครองงานเป็นที่น่าสังเกตว่า ครอบครัวตัวอย่าง ทั้ง ๔ ภาค ทุกครอบครัว จะนำหลักสังฆัตถุธรรม และพรหมวิหารธรรมมา ปฏิบัติในการครอบครัวเป็นพื้นฐานเบื้องต้น นั้นแสดงว่า ทุกครอบครัวมีความตระหนักดีว่า การอยู่ ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ หรือแม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็เช่นเดียวกัน ซึ่งทีมผู้วิจัยมีความเข้าใจว่า ทุกครอบครัวมีเข้าใจถึงหลักความจริงที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า เวไนยสัตว์ (ทั้งมนุษย์และสัตว์ เดรัจฉาน) มีธรรมชาติความต้องการที่เหมือนกันอยู่ ๔ ประการ คือ ความต้องการพักผ่อน ความ ต้องการสืบพันธุ์ ความต้องการอาหาร และความต้องการหลบภัยคือความกลัว จากธรรมชาติความ ต้องการทั้ง ๔ ประการดังกล่าว จึงทำให้มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานต้องดิ้นรน แสวงหาเพื่อความอยู่รอด ของตนเอง เมื่อต้องการความอยู่รอดปลอดภัยก็ต้องหาวิธีการที่จะป้องกันตนเองและครอบครัวให้พ้น จากเหตุเภทภัยทั้งหลาย ดังนั้นมนุษย์จึงเห็นว่า การให้น้ำใจซึ่งกันและกัน การให้อภัยซึ่งกันและกัน การเอื้ออาทร การพูดเพราะเสนาะโสต การปฏิบัติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อกันและกัน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ตนเองต้องการ ไม่ต้องเกรงภัย ได้พักผ่อน มีคู่นอนไว้ สืบพันธุ์ มีอาหารรับประทานอย่างเพียงพอ ไม่ต้องไปแย่งกันกิน ไม่ต้องแย่งแผ่นดินกันอยู่ ไม่ต้องแย่ง คู่นอนนอน มีความอาวรณเคารพนับถือผู้อาวุโสตามลำดับ และยอมรับผู้ที่เก่งกว่า เมื่อทุกครอบครัว ตัวอย่างนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปฏิบัติตน จึงทำให้ครอบครัวเปี่ยมสุข เมื่อครอบครัว เปี่ยมสุขก็แผ่ไปถึงคนนอกบ้านนอกครอบครัว ได้แก่ คนงาน เพื่อนบ้าน คนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงเกิด สังคมเปี่ยมสุข การงานเปี่ยมสุข สังคมเปี่ยมสุข เมื่อครอบครัวเป็นสุข สังคมเป็นสุข ประเทศชาติก็ เจริญ เป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน อันจะทำให้อยู่ใน “สังคมไทย 4.0” ที่เป็นสังคมที่มีความหวัง

(Hope) เป็นสังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) เป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) และเป็นสังคมที่มีความพอเพียง (Sufficiency) จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวตัวอย่างทุกภูมิภาคเป็นครอบครัวที่มีการศึกษาดี มีความรู้ความสามารถ ซึ่งสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่สังคมปัจจุบัน ถ้าประเทศชาติมีบุคคลเช่นครอบครัวตัวอย่าง ๔ ภูมิภาคนี้ ประเทศชาติจักเจริญรุ่งเรืองอย่างแน่นอน เพราะคนดีย่อมทำแต่สิ่งดี ๆ ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ ^๒ ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้วเมื่อคิดก็คิดอย่างมีโยนิโสมนสิการ เมื่อไม่คิด ก็มีสติครองใจอยู่กับปัจจุบัน คือ ก ากับจิตอยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องท าท และพฤติกรรมที่ก าลังท าท เน้นไปอยู่ของตน อนึ่งที่ว่าเมื่อคิด ก็คิดอย่างมีโยนิโสมนสิการนั้น ก็หมายถึง มีสติอยู่พร้อมด้วย เพราะโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงสติ และท าท ให้ต้องใช้ปัญญา เมื่อความคิดเดินอยู่อย่างเป็นระเบียบมีจุดหมาย จิตก็ไม่ลอยเลื่อนแซ่เขื่อนไป ต้องกุมอยู่กับกิจที่ก าลังกระทำ นั้น เรียกว่า มีสติ ตามนัยที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ซึ่งเป็นองค์ธรรมส าคัญยิ่งในกระบวนการของการศึกษา หรือในการพัฒนาดน อยู่ที่อยู่จุดแกนกลาง คือ การพัฒนาปัญญา เป็นองค์ธรรมที่จ าท เป็นส าท สำหรับการมีชีวิตที่ดีงามซึ่งแก้ปัญหาและพึ่งพาตนได้

ประเด็นที่สอง คือ การใช้หลักภavana ๔ มาใช้ในการปฏิบัติตนประจำวัน เป็นที่สังเกตว่าภาคเหนือกับภาคใต้จะใช้หลักกายภาวนาเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หลักแห่งกายภาวนา กายภาวนา คือ การเจริญกายพัฒนากายการฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical development) หลักแห่งกายภาวนา ได้แก่ หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ใช้ข้ออัตถจริยา และสมานัตตตา หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ใช้ข้อวิริยะ หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ใช้ข้อเมตตา หลักธรรมสปปุริสธรรม ๗ ใช้ข้อกาลัญญุตตา ปริสัณญุตตา และหลักธรรม คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ใช้ข้อขยัน, สุภาพ, สะอาด, สามัคคีแต่ครอบครัวตัวอย่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้หลักจิตภาวนาเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติประจำวัน จิตภาวนา คือ การเจริญจิตพัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น (cultivation of the heart; emotional development) ซึ่งจิตภาวนาประกอบด้วย หลักธรรม สังคหวัตถุข้อปิยวาจา อิทธิบาทข้อจิตตะพรหมวิหาร ข้อเมตตา กรุณาหลักสปปุริสธรรม ใช้ข้อตัญญุตตา และ มัตตัญญุตตา และหลักคุณธรรมพื้นฐาน ใช้หลักประหยัด, มีน้ำใจ ถ้านำทั้ง ๔ ครอบครัว ๔ ภูมิภาคมาเปรียบเทียบกันดูแล้ว ก็น่าจะเกิดจากสภาพบริบทความเป็นอยู่ของในสังคม อาทิ ภาคเหนือกับภาคใต้ ไม่ใช้สังคหวัตถุข้อปิยวาจาเป็นพื้นฐาน แต่ใช้หลักอัตถจริยาและสมานัตตตาเป็นพื้นฐาน มันอาจจะบ่งบอกให้รู้ว่า คนภาคเหนือและภาคใต้มักจะบำเพ็ญตนให้แก่ส่วนรวม และประพฤติตนอย่างสม่ำเสมอ คือเคยทำอะไรก็ทำอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เป็นคนที่เสียสละ มีความพากเพียรพยายามในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต แต่ขณะเดียวกันภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลับใช้หลักจิตภาวนาเป็นพื้นฐานหลักในชีวิตประจำวัน นั้นอาจแสดงให้เห็น

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, (พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, กรุงเทพฯ :กองทุน ป. อ. ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑๘.

เห็นว่า คนภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีบริบทที่ต้องเร่งรีบในการทำงาน ต้องพบกับผู้คนมาก เนื่องจากมีประชากรมากกว่าภาคอื่น ๆ จึงต้องใช้หลักจิตภาวนาเป็นพื้นฐาน เพื่อจิตมั่นคง ฝึกอบรมจิตให้ตั้งมั่น การฝึกจิตเป็นการฝึกฝนตนเองให้ตนเองเป็นสุข ดังสุภาษิตที่ว่า “จิตดี หนดี สุข ขาวหิ.” แปลว่า จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้ กล่าวคือ จิตจะไม่อ่อนแอ จิตจะเข้มแข็ง มีอะไรเกิดขึ้นก็ไม่หวั่นไหว ซึ่งสอดคล้องกับเสถียรพงษ์ วรรณปก^๓ ได้กล่าวว่า จิตที่ไม่ได้ฝึกนั้นจะเป็นจิตที่อ่อนแอ ไม่มีกำลัง ถึงเวลาจะใช้กันก็ใช้ไม่ได้ เกิดอะไรขึ้นก็จะทนไม่ได้ คนที่ไม่ได้ฝึกจิตจะทำให้ฟุ้งซ่าน ลังเล เป็นคนประมาท

จึงสรุปได้ว่า การที่จะให้สถาบันครอบครัว สถาบันสังคม สถาบันชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ เจริญรุ่งเรืองสถาพร คนในครอบครัว ในสังคม ในประเทศชาติต้องมีการศึกษาให้มีความรู้ทันคนทันโลกทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป และที่สำคัญที่สุดคือ การฝึกฝนจิตตนเองให้ตั้งมั่นในคุณธรรม จริยธรรม รู้จักครองตน ครองคน ครองงาน และพอเพียงหรือยินดีในสิ่งของของตนที่มีอยู่ แล้วจะไม่ได้เห็นการแย่งที่ทำกิน แย่งแผ่นดินกันอยู่ แย่งคู่กันนอน จะพบเห็นแต่ความเจริญรุ่งเรือง เพราะหลักธรรมพระพุทธศาสนาคอยอบรมบ่มเพาะนิสัยของคนให้เป็นคนดีตามหลักการ ๓ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า ให้เว้นชั่ว ทำดี และทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องพัฒนาคนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ การพัฒนาคนในประเทศได้พิจารณาที่คุณภาพทางการศึกษาเป็นสำคัญ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด ๑ มาตรา ๖ ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม” โดยจะเห็นว่าเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในประเทศมี ๖ ประการคือ ๑) มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ๒) มีสติปัญญา คิดได้ คิดเป็น ประยุกต์ได้ ๓) มีความรู้ ๔) มีคุณธรรมจริยธรรม ๕) มีวัฒนธรรม และ ๖) อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเมื่อพิจารณาร่วมกับบริบทความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ อาจกล่าวได้ว่า ยังไม่เพียงพอในการเป็นเครื่องยืนยันว่าจะสามารถพัฒนาพฤติกรรมคนไทยให้เป็นคนที่กำหนดอนาคตของประเทศได้เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากเดิมในหลายๆ เรื่อง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑. ควรศึกษาวิจัยครอบครัวตัวอย่างในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างกันระหว่างพฤติกรรม
๒. ควรศึกษาครอบครัวตัวอย่างในประเทศอื่นๆ ในเอเชียที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ลาว พม่า เขมร และอินเดีย เนื่องจากประเทศไทยในอนาคตจะมีการเข้าร่วมกัน

^๓ เสถียรพงษ์ วรรณปก, *สวนทางนิพพาน*, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗), หน้า ๓๒-๓๓.

เข้ากลุ่มอาเซียน และแรงงานจะมีความหลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างพฤติกรรม

๓. องค์กรต่างๆ ควรมีการวางแผนและการจัดการในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธที่ตอบสนองต่อกลยุทธ์ ทิศทาง และเป้าหมายขององค์กรเป็นหลักโดยอาศัยพื้นฐานที่ดีของพระพุทธศาสนาที่มีคำสอนอันเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. ใช้รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการออกแบบโปรแกรมการพัฒนา หลักสูตรพัฒนาพ่อแม่่มือใหม่ หรือกลุ่มบุคลากรที่จะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ ลดค่าใช้จ่ายจากการลองผิดลองดี การเลือกหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนจะทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้เร็วขึ้น การเลือกเทคนิควิธีการสื่อและกิจกรรมของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การคาดหวังให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีจริยธรรม ศีลธรรมมากขึ้นโดยการพาไปนั่งสมาธิเป็นครั้งคราวหรือ เชิญพระนักเทศน์มาเทศน์เป็นครั้งคราว เป็นความคาดหวังที่ไม่สมเหตุผล เป็นความคาดหวังที่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีฐานคติจากพุทธธรรม

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรจะทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

๑. การพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธของนักเรียนที่มีเสี่ยงต่อการติดเกมส์
๒. ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการติดตาม ประเมินผลการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ด้วยการนำพุทธญาณวิद्याมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต ในการจัดกิจกรรมประจำวันต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงผลของการนำความรู้ ความเข้าใจ ที่มีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน
๓. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธของ เช่นการสแกนคิวอาร์โค้ด เพื่อเข้าถึงข้อมูลภาคภาษาอังกฤษ หรือข้อมูลสำคัญต่าง ๆ
๔. ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการในการสร้างเครื่องมือทางการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธโดยการบูรณาการพุทธญาณวิद्याกับการบริหารตามหลักสากล ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และผลักดันนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในทุกๆ ด้าน

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือภาษาไทย

กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน, ๒๕๔๓.

จุฑามณี ตระกูลมุกดา.การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร.สงขลา: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔.

ทิตยา สุวรรณชฎ, สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.๒๕๒๗.

ทิพวัลย์ รามรัง.การพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็ง.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๔.

ผกา สัตยธรรม.สุขภาพจิตเด็ก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,๒๕๓๘.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย.พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พรศิ
การพิมพ์.๒๕๔๒.

_____, สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.กรุงเทพมหานคร:สหธรรมิก, ๒๕๔๙.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕,

_____. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของ
เยาวชนไทย. คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๖.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.กรุงเทพมหานคร :ปากกอกบถล็อก.

๒๕๓๔.

ปกรณ ปรียากร,ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร

: สามเจริญพานิช. ๒๕๓๘.

ประดินันท์อุปรมัย, เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา หน่วยที่ ๔มนุษย์กับการเรียนรู้,

พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.๒๕๔๐.

วลนิภา ฉลากบาง. จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา. สกลนคร: ภาควิชาจิตวิทยาและ

การแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.๒๕๓๕.

สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.พิมพ์ครั้งที่ ๕.กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

๒๕๔๗ .

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย, หน่วยที่ ๒. ชุดปัญหาการพัฒนาชนบท

ไทย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๘.

สุภาพรณ โคตรจรัส และชุมพร ยงกิตติกุล. **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย**, คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
 โสภา (ชูพิกุลชัย) ขปิลมณัน, **ศิลปะการผูกกรัก ในคู่มือถนอมรักเพื่อครอบครัวที่มั่นคง**, กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓.
 สุรพลพยอมแย้ม. **จิตวิทยาสัมพันธภาพ**, กรุงเทพมหานคร : สหายพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๘.
 อังคณา บุญสิทธิ์, **มิติของงานยุติธรรมชุมชนในงานคุมประพฤติ**, กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๑.
 อัจฉรา นวจินดาและกาญจนา ลุศนันท์. **สุขภาพเพื่อชีวิต**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

(๒) บทความ

ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล, “จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ (เดือนตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๒).

มานพ นักการเรือน, “ศึกษาวิเคราะห์สถาบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, บทความวิชาการ. ๒๕๕๘.

มาลีวัลย์ เลิศสาครศิริ, “การใส่ใจตนเอง สมรรถนะตนเอง และคุณค่าตนเอง กับการจัดการอาการของผู้ติดเชื้อเอชไอวี”, วารสารพยาบาล, สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๖.

บังอร เทพเทียน และปิยนันท์ ตรีกุลวงษ์, “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง”, วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา. ๒๕๕๑.

ไผยอง มนिरาช, “การสมรสของคริสตชนไทย”, บทความวิชาการ. ๒๕๕๐.

ศรีเกษัญญาวนิชกุล, “โปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้ป่วยและกลุ่มเสี่ยง โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง”, วารสารวิชาการสาธารณสุข, (ฉบับเดือน มค.-มีค. ๒๕๕๑).

ศิลากร กุลเจริญ, “การพัฒนาขีดความสามารถหลักและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับศึกษา บริษัท ซี.เอ็ม.อุตสาหกรรม”, ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๕.

สุธรรม นันทมงคลชัย, ศิริกุล อิศรานุรักษ์, ดวงพร แก้วศิริและสายใจ โพธิ์พิพัฒน์. “ภาวะวิกฤตในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย”, วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๔๘).

(๓) รายงานการวิจัย

ณัฐการ์ต จิตต์สงวน, ปัจจัยด้านปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวไทยให้เข้มแข็ง.ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๔๖.

ดุษฎีบัณฑิต พันธ์มนาวิน, การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและ

ต่างประเทศ,รายงานทุนอุดหนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, (องค์การมหาชน), ๒๕๕๐.

บวร สุวรรณผา, เรื่องสัมมาทิฐิของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา หลังการเข้าร่วมการ

ศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ.นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
๒๕๕๑.

ปภาวี สุขมณี และ ฉัตรรัชดา วิโรจน์รัตน์,ความรู้ความสามารถของนักบัญชีที่มีต่อประสิทธิผลการ

ทำงานของนักบัญชีธุรกิจ SMEs ในจังหวัดกาฬสินธุ์. คณะเทคโนโลยีสังคม วิทยาลัย
เขตกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, ๒๕๕๔.

_____, บทบาทของสตรีที่เสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง

จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๕.

อรุณ หนูขาว,รูปแบบการพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งของประชาชนกรณีศึกษาครอบครัวของ

ประชาชนหมู่ที่ ๕ ต.มะขามเตี้ย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๕.

อุมาพร ตรังสมบัติ, Everest พาลูกค้าหาการนับถือตนเอง, กรุงเทพมหานคร : ชันดำการพิมพ์,

๒๕๔๓.

(๔) เอกสารประกอบการสอนเอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ

ดวงเดือน พันธ์มนาวิน, “ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมสำหรับคนไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต”,

เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ ๑ ครั้งที่ ๑) เรื่อง การใช้และการผลิตผล
งานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทย, กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และ พูนสิริ วัจนะภูมิ, “ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท”, เอกสารการ

สอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนครั้งที่๒, กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๓๔

(๕) เอกสารอัดสำเนา

มาลีวัล เลิศสาคร, “ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเข้มแข็ง ต้นทุนชีวิตกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสหศึกษาเขตสาธิต กรุงเทพมหานคร”. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.๒๕๕๗. (อัดสำเนา).

สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, “การศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาวะครอบครัวไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔”. กรุงเทพมหานคร.๒๕๕๔.(อัดสำเนา).

(๖) สารนิเทศจากเว็บไซต์ไวด์เว็บ (World Wide Web)

คลังปัญญาไทย,<<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=8948&Key=news14>>,,สืบค้นเมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

รายงานสถานการณ์เด็กในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๕๕๔ สำนักสถิติแห่งชาติ, <http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_๘๓.pdf>,สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ,< www.nso.go.th/popcensus>,สำมะโนประชากรและเคหะ ๒๕๕๓ (ทั่วราชอาณาจักร, กรุงเทพมหานคร, ภาคกลาง,ภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้), สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

(๗) สัมภาษณ์

นายคนอง ทองสุข. นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย.สัมภาษณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐

ดร. กันตยา มานะกุล.ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จังหวัดเชียงรายสัมภาษณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐ .

นางปรุงศรี ภูงามทอง.แม่ดีเด่นแห่งชาติ ภาค ๗ แม่ดีเด่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเภท แม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม.สัมภาษณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐.

นางสุภาสรณ์ แตรัดนชัย.ดำเนินกิจการห้างเพชรทองเซ่งเฮงล้ง ทรายดาว.สัมภาษณ์, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

นายนายพิสิฐ อุษัยนี.ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๔๐ (บ้านควนโพธิ์) รับรางวัล "กำพล วัชรพล".สัมภาษณ์, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐

นางน้ำเชื้อม ขำชม.ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม. สัมภาษณ์, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐

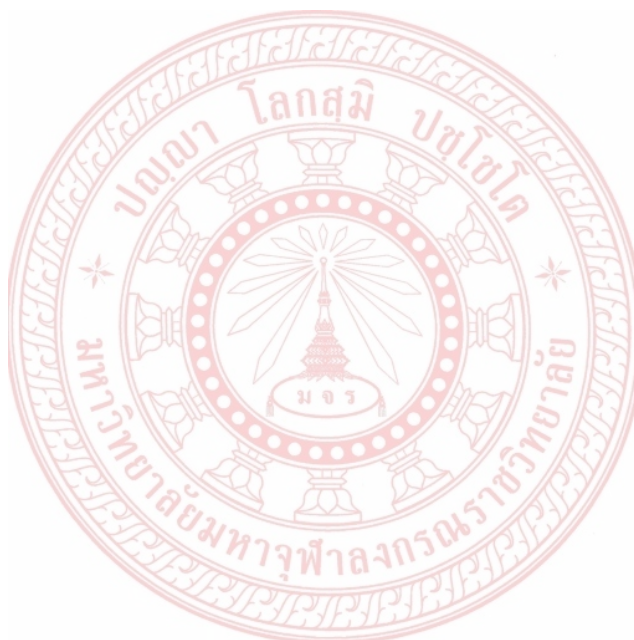
นางจุติพร ทัพเจริญ. เป็นแม่บ้านและประธานผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัด ปทุมธานี. สัมภาษณ์, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐

นางวิไล บุรณเจริญกิจ ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมจังหวัดชลบุรี. ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐

(๘) หนังสือภาษาอังกฤษ

Streeter, Paul. **The Frontiers of Development studies**. London :
Macmillan.1972.

UNESCO. **Basic Concepts and Considerations in Educational
Planning and Management**. Bangkok : UNESCO Regional office for
education in Asia and the Pacific. (Basic Training Programme in
Educational planning and Management Book1).1982.

ภาคผนวก ก
บทความการวิจัย

การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
Development of Buddhist Behavioral Model of Family
in Thai Society

อานุรักษ์ สาแก้ว*
Anurak Sakaew

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์คือ ๑.) เพื่อ ศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย ๒.) เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ๓.) เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็น ครอบครัวตัวอย่างที่ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากองค์กรต่าง ๆ ในแต่ละภาคแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) และเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

ผลการวิจัย พบว่าการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ บุคคลหรือครอบครัวที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหรือประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ใช้ชีวิตแบบครองเรือนที่ดีที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนาจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย พบว่าบุคคลหรือครอบครัวที่มีการการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจะสามารถแก้ไข และเยียวยาข้อผิดพลาดในดำเนินชีวิต ได้ดี ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ขอเสนอแนะว่ารูปแบบการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยการยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้บุคคล ชุมชน และสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถูกต้องและเหมาะสม

คำสำคัญ: รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ, ครอบครัวในสังคมไทย

* อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

Abstract

The purposes of the study on the development of Buddhist Behavioral Model of Family in Thai Society are ๑) to study the models family of Buddhist behavior in Thai society ๒) to develop a model of Buddhist behavior in Thai society. ๓) To analyze the development of Buddhist family behavioral models in Thai society. This research is a qualitative research. The population and sample are sampling families who were honored by various organizations of each specific part of Thailand (Purposive Sampling) and the research tool is structured interview.

The research is found that the development of Buddhist family behavioral models in Thai society according to the objective ๑; a person or a family can live happily or successfully in society who behaves followed. Objective ๒, the development of Buddhist behavioral models in Thai Society is found that individuals or families who adopt the principles of Buddhism apply to daily life which can correct and maintain a good life. And lastly, objective ๓, an analysis of the development of Buddhist family behavioral models in Thai society the principles of Buddhism in life. As a result, individual's communities and societies have changed their behavior properly.

Keyword: Buddhist Behavioral Mode, Family in Thai Society

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๒ (๒๖๖๐-๒๖๗๙) ได้กำหนดประเด็นหลักในการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ของคนในแต่ละช่วงวัย ตามความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ

จากสถานการณ์ครอบครัวและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๓^๑ ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๒๐.๕๒ ล้าน

^๑ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๕๕. **สำมะโนประชากรและเคหะ ๒๕๕๓ (ทัวราอาณาจักร** , กรุงเทพมหานคร , ภาคกลาง , ภาคเหนือ , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้) . เข้าถึงได้จาก www.nso.go.th/popcensus เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๖๖๙.

ครัวเรือน ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๑ คน มีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๘ คน โดยภาคที่มีขนาดครัวเรือนใหญ่ที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓.๕ คน รองลงมาคือ ภาคใต้ ๓.๔ คน ภาคเหนือ ๓.๐ คน ภาคกลาง ๒.๙ คน และกรุงเทพมหานครมีขนาดครัวเรือนเล็กที่สุด ๒.๗ คน ปัจจุบันครอบครัวหรือพ่อแม่ขาดความรู้และทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ได้มาตรฐานตามมาตรฐานขั้นต่ำในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก มาตรา ๒๓ ที่ระบุให้ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ทั้งนี้ครอบครัวเป็นสถาบันแรกเริ่มในการทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร^๒ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวตั้งแต่ก่อนเกิดมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของเด็ก เริ่มตั้งแต่ความพร้อมของพ่อแม่ว่ามีความเต็มใจต้องการมีลูกหรือไม่ รวมถึงความพร้อมในด้านอื่น ๆ การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองดีนั้น^๓ ต้องอาศัยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย(เด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี) ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ พ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างผิด ๆ จะทำให้เด็กมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสม มีปัญหาสุขภาพจิต และนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย^๔ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมส่วนบุคคล การที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมส่วนบุคคลที่พึงปรารถนาในระดับที่สูง และสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีการเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวด้านครอบครัวและการเลือกใช้อิทธิพลปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น น่าจะมาจากวิธีการเลี้ยงดูที่เน้นการให้ความรักความอบอุ่นการตอบสนองต่อเด็ก มีการสื่อสารสองทางที่ชัดเจน ส่งเสริมให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็คาดหวังและมีแนวทางที่ชัดเจนในการสนับสนุนและเฝ้าให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยสอดคล้องกับผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย^๕ ที่พบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมสังคมทางบวกมากกว่า และมีพฤติกรรมสังคมทางลบน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีพร้อมทั้งบิดามารดาเป็นนักเรียนที่ดีมากกว่าเด็กในครอบครัวที่หย่าร้าง และเด็กที่ต้องอาศัยอยู่กับบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว หรืออยู่กับญาติสอดคล้องกับผลรายงานการวิจัยภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก

^๒ ผกา สัตยธรรม, **สุขภาพจิตเด็ก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑).

^๓ วสันิกา ฉลากบาง, **จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา**, (สกลนคร : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๕).

^๔ สุภาพรณ โคตรจรัส และชุมพร ยงกิตติกุล , **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย**, (คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^๕ พรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ และคณะ , **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย**, (คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

ปฐมวัยและวัยเรียน^๖ พบว่า ภาวะวิกฤติในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว มีสัดส่วนของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ดีและมีพัฒนาการที่ล่าช้าสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว ครอบครัวขาดทักษะการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว ที่จะสื่อสารให้คนในครอบครัวรู้ถึงความรักความห่วงใยที่มีให้ต่อกัน ทั้งภาษาพูดและภาษากาย ดังนั้นการสื่อสารที่ดี ที่เหมาะสม ให้เกียรติซึ่งกันและกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข จากผลการศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาวะครอบครัวไทย ตามแนวทางครอบครัวอบอุ่น ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการศึกษาสถานการณ์สุขภาวะของครอบครัวไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ พบว่า ในปีพ.ศ. ๒๕๕๒ สมาชิกในครอบครัวมีการใช้คำพูดที่ไพเราะต่อกันเป็นประจำเพียงร้อยละ ๔๖.๖ ที่เหลือร้อยละ ๕๓.๔ ทำเป็นบางครั้ง หรือบางครอบครัวแทบจะไม่ได้ทำเลย และการสื่อสารที่ดีนี้ลดจำนวนลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๖.๖ ของครอบครัวไทยเท่านั้นในปีถัดมา^๗

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลยังพบประเด็นน่าห่วงใยที่ควรให้ความสำคัญ ก็คือ กว่าทศวรรษที่ผ่านมา มีเด็กอายุ ๐-๑๗ ปี ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากร้อยละ ๑๙.๓ ในปี ๒๐๑๔ เป็นร้อยละ ๒๒.๘ ในปี ๒๐๑๔ การได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครองนับว่ามีความสำคัญ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคตแต่จากข้อมูลกลับพบว่า พ่อให้เวลาในการทำกิจกรรมกับลูกลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ ๖๗.๖) ในปี ๒๐๑๔ เหลือเพียง ๑ ใน ๓ (ร้อยละ ๓๖.๔) ในปี ๒๐๑๔ แม้แนวโน้มของสมาชิกในครอบครัวจะทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๗๘.๖ เป็นร้อยละ ๙๒.๗ ก็ตาม การให้เวลากับครอบครัว โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน นับว่ามีความสำคัญอย่างมากและส่งผลกระทบไปในอนาคตด้วย หากครอบครัวให้เวลาในการอบรมสั่งสอน ก็จะทำให้เด็กเติบโตไปในทางที่ดีแต่ในทางตรงข้าม หากพ่อแม่ทอดทิ้งไม่ใช้เวลาแก่ครอบครัว อาจส่งผลเสียต่อทั้งตัวเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติในที่สุด ผลกระทบจากการที่ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดีพอ หรือการเรียนรู้อย่างผิดๆ จากสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในปัจจุบัน อาจทำให้เด็กมีโอกาสก้าวพลาดไปในทางที่ผิดได้สะท้อนให้เห็นได้จากที่มีหญิงอายุ ๑๖-๑๙ ปีที่เป็นวัยรุ่น แต่กลับสมรสหรืออยู่กับชายก่อนวัยอันควรสูงขึ้นจากร้อยละ ๑๔.๖ ในปี ๒๐๑๔ เป็นร้อยละ ๑๖.๓ ในปี ๒๐๑๔ เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่าง

^๖ สุธรรม นันทมงคลชัย, ศิริกุล อิศรานุรักษ์, ดวงพร แก้วศิริและสายใจ โพธิ์พิพัฒน์, “ภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย”, ใน วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๘).

^๗ สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, “การศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาวะครอบครัวไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔”, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔ (อัดสำเนา).

หลีกเลี่ยงไม่ได้จากการได้รับสื่อหรือการติดต่อสื่อสารในสังคมออนไลน์ของเด็กและเยาวชน ที่เป็นวัย
อยากรู้อยากเห็น และอยากลอง ทำให้อาจถูกชักนำไปในทางที่ผิดได้โดยเฉพาะการมีมุมมองหรือ
ทัศนคติที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยค่อนข้างมาก ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคม จาก
ข้อมูลการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนอายุ ๑๓ ปีขึ้นไป พบว่า ยอมรับได้กับพฤติกรรมการใช้
สื่อสายเดี่ยว เกะฮอก นุ่งสั้น เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากร้อยละ ๑๙ .๑ ในปี ๒๖๖๑ เป็นร้อยละ ๒๖ .๖
ในปี ๒๖๖๔ และรับได้กับการแสดงออกทางเพศอย่างเปิดเผยเพิ่มขึ้นเช่นกัน จากร้อยละ ๖ .๖ ในปี
๒๖๖๑ เป็นร้อยละ ๘.๘ ในปี ๒๖๖๔ นอกจากนี้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมเชิงลบที่สะท้อนให้
เห็นถึงการเล็งดูการอบรมของครอบครัวได้จากพฤติกรรมที่วัยรุ่นอายุ ๑๓ -๑๔ ปีเช่น การนอนดึกตื่น
สาย การเที่ยวเตร่ และการเล่นการพนัน ที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อปัญหาสังคมในอนาคตได้
และข้อกังวลเกี่ยวกับการเริ่มสูบบุหรี่และดื่มสุราของประชากรที่มีอายุเฉลี่ยน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่ง
พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งกับสุขภาพ และนำไปสู่ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลใน
อนาคต^๔

สภาพปัญหาเยาวชนไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมาจากความสับสนวุ่นวายทาง
จิตใจ จิตใจเยาวชน ไม่นั่นคงไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง
เช่นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มี
นโยบายในการแก้ปัญหาที่จริง แต่ขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง และจริงจัง ดังนั้นองค์กรทางศาสนา
หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์เท่านั้น จะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของ เยาวชน
ไทย เป็นผู้อธิบายค่านิยมที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอัน
แท้จริงของชีวิต เป็นผู้ชี้แนะความสว่าง ความสงบ ทั้งแก่เยาวชน และแก่คนไทยทุกคนให้พบแต่ความสุข
ความเจริญ แต่นั่นก็หมายถึงว่า พระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตนเอง ให้อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะช่วยเหลือ
สังคม แก้ปัญหาสังคม ไม่เป็น

ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตก สอนให้รู้
เรื่องภายนอกตัว มิได้เห็นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแล้ว ให้หันมาตรวจสอบตนเองบ้าง ระบบ
การศึกษาเช่นนี้เมื่อตนมีข้อบกพร่องอะไรกลับมองไม่เห็น หรือเห็นแต่แก่กล้าทำไม่สนใจ พฤติกรรมของ
มนุษย์ประการสำคัญ คือ มีศรัทธาเลือนลอย คนไทยนับถือพระนับถือเจ้าก็จริง แต่ส่วนใหญ่ไม่
เลื่อมใสอย่างมั่นคง ชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัยจึงควรพึงตนเอง ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ
ใจ ไม่ดูถูกความสามารถของตนเอง หันไปพึ่งผีสงเทวดาหรือสิ่งที่เหลวไหล หรือมหายต่าง ๆ เช่น
สัตว์ประหลาดหัวเป็นหมู หางเป็นหมา ปลาไหลเผือก เป็นต้น สังคมมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับ
ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ คือ มีการเปลี่ยนแปลง บางสังคมเปลี่ยนแปลงช้าขณะที่บางสังคม
เปลี่ยนเร็ว ในอดีตสังคมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จนเกือบไม่มีอะไรเปลี่ยนอย่างสำคัญในรอบ
ร้อยปี แต่ในระยะประมาณร้อยปีที่แล้วสังคมจำนวนหนึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากสภาพสังคมแบบ
โบราณกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่เห็นชัดเจนคือการเปลี่ยนจากสังคมแบบเกษตรกรรมมาเป็นสังคม
อุตสาหกรรม จากสังคมแบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง เป็นต้น แม้ว่าสังคมจะมีความร่วมมือปรับเปลี่ยน
และแก้ไข เพื่อให้ได้กลไกทางสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่บางครั้งบางกรณีอาจเกิดปัญหาหรือข้อ

^๔ รายงานสถานการณ์เด็กในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๕๕๔ สำนักสถิติแห่งชาติ,
<http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_๘๓.pdf>, เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

ขัดแย้งขึ้นทั้งที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและจากปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งส่งผลให้การทำงานของกลไกทางสังคมไม่เป็นปกติและกลายเป็นปัญหาสังคมขึ้นมาสังคมไทยก็เป็นเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีปัญหา เพราะทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน เช่น ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก เป็นต้น การเปลี่ยนแปลง เหล่านี้เกิดขึ้นมากน้อยและเร็วช้าไม่เท่ากันในแต่ละสังคม บางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงมากจนกลายเป็นสังคมที่ก้าวหน้าและเป็นศูนย์กลางของโลกยุคใหม่ หลายสังคมเปลี่ยนแปลงช้าหรือมีการเปลี่ยนแปลงบางด้านที่เป็นปัญหา

คนไทยยุคใหม่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเพียงลพปากเท่านั้น แต่มีพฤติกรรมสวนทางให้เลื่อมใสศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีหัวข้อที่ทันสมัยอยู่ข้อหนึ่งคือ ปัญหาทางจิตของประชาชนไทย ที่ว่าทันสมัย เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ไม่มีปัญหาทางจิต ไม่เหมือนกับประเทศที่เจริญหรือพัฒนาแล้วแต่มีคนเป็นโรคจิตหรือคนบ้าเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันคนไทยตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างจากประเทศที่เจริญหรือประเทศที่พัฒนาแล้วที่หมกมุ่น หลงใหลในวัตถุมากกว่าสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เดินเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่า อบายมุขได้ง่ายมากกว่าการเดินทางเข้าสู่วัด เพื่อบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญทานบารมีเพื่อให้ชีวิตได้พบกับความสุข ความเจริญ เมื่อสังคมมีสมาชิกใหม่ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งการขัดเกลานั้นเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้คุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในสังคม ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมอาจเป็นไปในทางตรง เช่น สอนพูด สอนมารยาท และทางอ้อม เช่น ผ่านสื่อต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม มีวิถีชาวพุทธ ได้แก่ การพนมมือไหว้ กราบพระ กราบผู้ใหญ่ การดูแลสิ่งรอบตัวให้เรียบร้อย มีระเบียบสวยงาม การฝึกพฤติกรรมในการนั่ง ยืน เดิน การลุกขึ้นยืนต้อนรับ รับ-ส่งของแก่พระภิกษุ มรยาทในการสนทนา การพูดจาไพเราะ การกล่าวคำขอบคุณและคำขอโทษ การสำรวมกิริยามารยาท การสวดสัติกทาย การรับประทานอาหาร เป็นต้น

ประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นหลักให้เราประพฤติปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นให้เกิดความรักความสามัคคีในประเทศชาตินั้น พึงปฏิบัติตามหลักธรรมที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประการคือ เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา แสดงไมตรี หวังดีต่อเพื่อน ช่วยเหลือกิจธุระด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาวิจารณ์กรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย แจกจ่ายให้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ทิฐีสสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความ

เห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถือหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๖๖๐-๒๖๗๙) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดีมีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

จากปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาพองค์รวมของครอบครัวและสถาบันทางสังคม ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนาความรู้ ทักษะความชำนาญและความสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างสันติ คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธ เพื่อรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืน และผลจากการวิจัยจะนำไปเพื่อเป็นการวางยุทธศาสตร์และแนวนโยบายของชาติและการสร้างสังคมด้วยความรักสามัคคีปรองดองกันด้วยหลักของกัลยาณมิตรธรรมและจะเป็นฐานการอยู่ร่วมกับสังคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตอันใกล้ ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้โอกาสนี้ จัดทำงานวิจัยชุดเรื่อง การสร้างโมเดลพฤติกรรมเชิงพุทธ : แนวคิด หลักการ และการเสริมสร้างความสุขของชีวิตและครอบครัว สำหรับงานวิจัยเล่มนี้จะเป็นโครงการย่อยที่ ๔ เรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

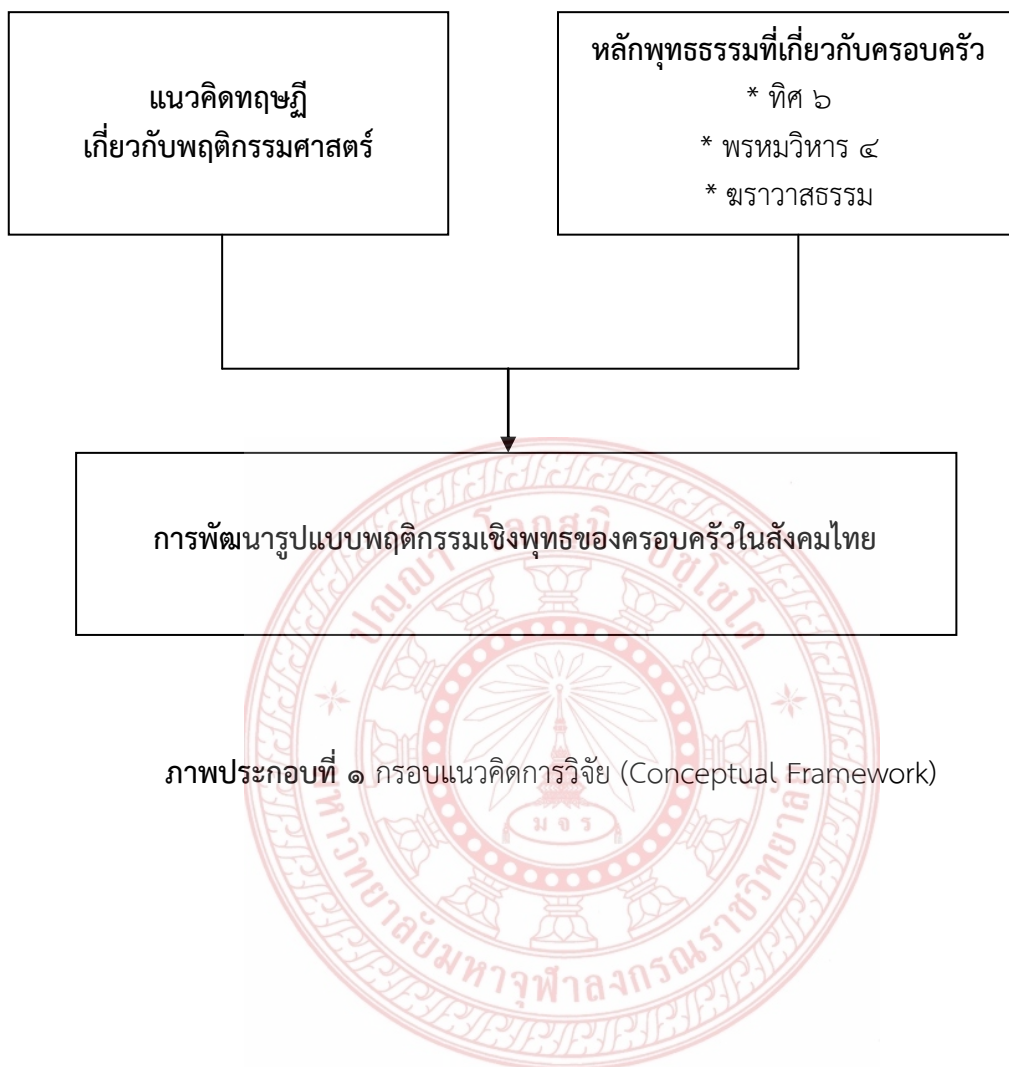
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
๓. เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และบูรณาการกับความรู้ด้านจิตวิทยาสังคม และพฤติกรรมองค์กร มาประยุกต์เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย โดยใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อค้นหาสาเหตุและแนวทางการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวและสังคมโดย

และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และบูรณาการกับความรู้ด้าน จิตวิทยาสังคม และพฤติกรรมองค์กร มาประยุกต์เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย เพื่อค้นหาสาเหตุและแนวทางการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวและสังคมโดยมีตัวแปร ดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดรูปแบบเครื่องมือในการดำเนินการดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. รูปแบบ

๑.๑. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัย เชิงคุณภาพ โดยการศึกษาครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยในปัจจุบัน และในพุทธประวัติสมัยพุทธกาล นำมาเปรียบเทียบกัน แล้ววิเคราะห์หลักธรรม ออกมาเป็นรูปแบบการพฤติกรรมครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย

๑.๒ ประชากร

๑.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้โดยการคัดเลือก จำนวน ๔ ภาค ๆ

๒ ครอบครัว ดังนี้

๑.๒.๒ ภาคเหนือ ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครัว

๑.๒.๓ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒

ครอบครัว

๑.๒.๔ ภาคใต้และภาคตะวันตก ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒

ครอบครัว

๑.๒.๕ ภาคกลางและภาคตะวันออก ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ

๒ ครอบครัว

ครอบครัวที่ผู้วิจัยเลือกมา แต่ละครอบครัวได้รับรางวัลที่สังคมให้การยอมรับ เช่น รางวัลพ่อดีเด่น รางวัลแม่ดีเด่น รางวัลข้าราชการดีเด่น และครอบครัวตัวอย่าง เป็นต้น

๑.๓ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

๑.๓.๑ ภาคเหนือ ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒ ครอบครัว

๑.๓.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒

ครอบครัว

๑.๓.๓ ภาคใต้และภาคตะวันตก ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ ๒

ครอบครัว

๑.๓.๔ ภาคกลางและภาคตะวันออก ครอบครัวตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ

๒ ครอบครัว

โดยวิธีสุ่มแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น ๘ ครอบครัวผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญทางภูมิปัญญาชาวบ้าน จำนวน ๒๐ คน ครอบครัวที่ผู้วิจัยเลือกมา แต่ละครอบครัวได้รับรางวัลที่สังคมให้การยอมรับเช่น รางวัลพ่อดีเด่น รางวัลแม่ดีเด่น รางวัลข้าราชการดีเด่น และครอบครัวตัวอย่าง เป็นต้น

๑.๔ การสร้างเครื่องมือสำหรับใช้รวบรวมข้อมูล

๑.๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๑.๔.๒ แบบสอบถาม เพื่อทราบปัจจัยทางชีวสังคมและภูมิหลังของกลุ่มที่
ศึกษา

๑.๔.๓ แบบสอบถามปัจจัยทางสังคม และแบบวัดแนวทางการพัฒนา
พฤติกรรมเชิงพุทธซึ่งผู้วิจัยจะดัดแปลง ปรับปรุงจากเครื่องมือที่มีอยู่แล้ว และบางรายการก็จะจัดสร้าง
ขึ้นเอง

๑.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลจะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ เสนอโครงการวิจัยเพื่อให้สภาวิจัยแห่งชาติพิจารณาอนุมัติ

๑.๕.๒ ศึกษาเอกสารเพิ่มเติม ทั้งจากตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อ
รวบรวมความรู้ในเชิงทฤษฎี และผลจากการศึกษาวิจัย เพื่อนำมาประกอบความคิดในการสร้าง
เครื่องมือและเตรียมไว้สำหรับการเขียนรายงาน

๑.๕.๓ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

๑.๕.๔ สรุปผลการศึกษา และเขียนรายงานการวิจัย

๑.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๖.๑ วิเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร ทั้งจากตำราและผลงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมความรู้ในเชิงทฤษฎี และผลจากการศึกษาวิจัย เพื่อเขียนรายงาน

๑.๖.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการลงพื้นที่ สํารวจ สัมภาษณ์
ครอบครัวตัวอย่าง

๑.๖.๓ จัดกลุ่มสัมมนาการจัดการองค์ความรู้โดยการสุ่มจาก ตัวแทน
ครอบครัว ๑ ภาคโดยเน้นครอบครัวสมัยใหม่ เน้น พ่อแม่มีใหม่ โดยจัดให้ ทุกกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องมี
ส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้ เช่น พระภิกษุ พยาบาล ครู อาจารย์ นักวิชาการ บุคคลทั่วไป และ
ครอบครัวตัวอย่าง

๑.๖.๔ สรุปผลการศึกษา และเขียนรายงานการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัย
ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ กลุ่มตัวอย่าง บุคคลหรือครอบครัวที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหรือ
ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ใช้ชีวิตแบบครองเรือนที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนาจะ
สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขในทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอริยบุคคลไม่ได้อยู่ที่ชาติ
กำเนิด แต่อยู่ที่ธรรมซึ่งประพฤติปฏิบัติและฝึกฝนอบรมให้มีขึ้นในจิตใจของบุคคล ผู้ใคร่แจ้งเข้าใจสัจ
ธรรมที่มีอยู่โดยธรรมตาแห่งธรรมชาติ คุณธรรมหรือระดับจิตของอริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับ
ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติเห็นว่า สามารถขัดเกลากิเลสและสังโยชน์ ออกจากจิตใจหรือภูมิจิตที่แตกต่าง
กันไปตามลำดับ เช่นเดียวกัน ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในตอนท้ายพระสูตรเรื่องนี้ว่า อุบาสกผู้มีจิต
หลุดพ้นในลักษณะนี้กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นสิ้นอาสวะได้นั้น ไม่มีความแตกต่างกันเลย คือ สามารถหลุด

พันด้วยวิมุตติเหมือนกัน และการนำธรรมโอสธไปให้กับผู้ปวยนั้นไม่ได้จำกัดหรือจำเป็นว่าจะต้องเป็นพระภิกษุสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่ผู้ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีภูมิธรรมภูมิปัญญารู้ชัดในธรรมอย่างแจ่มแจ้งลึกซึ้ง

เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย พบว่าครอบครัว หรือบุคคลที่มีการการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจะสามารถแก้ไข และเยียวยาข้อผิดพลาดในดำเนินชีวิตที่อาจสะสมจนเป็นสาเหตุของปัญหาต่อตนเอง และสังคมได้ โดยบุคคลแต่ละบุคคลที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จะต้องรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจโดยการให้ทานแก่คนรอบข้าง เช่น การให้สิ่งของ การให้คำแนะนำ และการให้อภัย ต้องรู้จักผูกใจคนรอบข้างด้วยคำพูดอ่อนหวาน ไพเราะ ต้องทำตัวให้มีค่าและเป็นประโยชน์ ต้องวางตัวสม่ำเสมอ พอดี ไม่ทอดทิ้งคนรอบข้าง ปกป้องคนในครอบครัว หมั่นพิจารณาตนเอง หมั่นร่วมการเสวนา ประชุม ปรึกษาหารือกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ร่วมกันหรือ เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เป็นประจำ โดยมีการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัว ได้แสดง ความคิดเห็น ร่วมชี้แจงเหตุผล แบ่งปันประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อแต่ละคนในครอบครัวและต่อแต่ละครอบครัวในชุมชน รวมถึงการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์อื่นๆ ร่วมกันเป็นประจำ เช่น การทานข้าว กระทบความสัมพันธ์อบอุ่นในครอบครัวและชุมชน การประกอบศาสนกิจ และ การมีกิจกรรมสันตนาการร่วมกัน หากคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมให้ความเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำและความประพฤติอันดีงามของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟังและปฏิบัติตาม เช่น สมาชิกครอบครัวเคารพ เชื่อฟังหัวหน้าครอบครัวและญาติผู้ใหญ่ คนในครอบครัวให้ความเคารพผู้นำครอบครัว และผู้ใหญ่ที่มีความรอบรู้ในความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตอย่างสันโดษคือการมีความยินดีพอใจ และมีความสุขกับเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความสามารถอันชอบธรรมของตน ไม่โลภหรือริษยาใคร ไม่หลงใหลในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมในโลกสมัยใหม่ แต่ให้ความคิดริเริ่ม สนับสนุนส่งเสริมการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์แก่ทุกคนในครอบครัว โดยนัยยะก็คือการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดกันมาในการแสดงความกตัญญูทศเวที่ระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ หากใครแตกเหล่าออกไปก็สามารถสร้างความแตกแยกให้เกิดปัญหาในการใช้ชีวิตได้

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เหตุผลจึงแตกต่างเพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคมที่ดีในการประพฤติปฏิบัติด้านคุณธรรม จริยธรรม และการดำเนินชีวิตจึงต้องมีการกำหนดบรรทัดของสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ที่บ้าน

วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ขอเสนอแนะว่ารูปแบบการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยการยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้บุคคล ชุมชน และสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังจัดเป็นการหล่อหลอมพื้นฐานทางจิตใจของคนในครอบครัวและสังคมโดยรวมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารครอบครัวของครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทย ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวตัวอย่างมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารตนเอง และคนในครอบครัว ฉะนั้นจากการศึกษาการพัฒนาแบบพุทธรูปแบบพุทธรูปในสังคมไทยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ครอบครัวตัวอย่างนำมาใช้บริหารตนเอง และคนในครอบครัวในแต่ละด้าน ได้ดังนี้ ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านปัญญา และด้านพฤติกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารตนเองและครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าครอบครัวตัวอย่างในสังคมไทยมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ด้านรู้จักตน (อัตตัญญูตา) สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลัก พุทธธรรม ของนันทวรรณ อิศรานันท์ชัย ว่า บทบาทผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหมวิหาร ๔ ธรรมาธิปไตย พละ ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาครอบครัวไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป หลักสังคหวัตถุ ๔ ว่าด้วยการครองคน เป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้สามัคคีประกอบด้วยทานคือ การให้ ปิยาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก อัตถจริยา คือ การประพาสประโยชน์ และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอต้น เสมอปลาย เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย บุคคลที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยจะส่งผลทำให้เป็นที่ยอมรับจากบุคคลรอบข้าง ทำให้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องพัฒนาคนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ การพัฒนาคนในประเทศได้พิจารณาที่คุณภาพทางการศึกษาเป็นสำคัญ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด ๑ มาตรา ๖ ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม” โดยจะเห็นว่าเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในประเทศมี ๖ ประการคือ ๑) มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ๒) มีสติปัญญา คิดได้ คิดเป็น ประยุกต์ได้ ๓) มีความรู้ ๔) มีคุณธรรมจริยธรรม ๕) มีวัฒนธรรม และ ๖) อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเมื่อพิจารณาพร้อมกับบริบทความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ อาจกล่าวได้ว่า ยังไม่เพียงพอในการเป็นเครื่องยืนยันว่าจะสามารถพัฒนาพฤติกรรมคนไทยให้เป็นคนที่กำหนดอนาคตของประเทศได้ เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากเดิมในหลายๆเรื่อง

๒. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๒.๑ ควรศึกษาวิจัยครอบครัวตัวอย่างในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างกันระหว่างพฤติกรรม

๒.๒ ควรศึกษาครอบครัวตัวอย่างในประเทศอื่นๆ ในเอเชียที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ลาว พม่า เขมร และอินเดีย เนื่องจากประเทศไทยในอนาคตจะมีการเข้าร่วมกันเข้ากลุ่มอาเซียน และแรงงานจะมีความหลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างพฤติกรรม

๒.๓ องค์กรต่างๆ ควรมีการวางแผนและการจัดการในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธที่ตอบสนองต่อกลยุทธ์ ทิศทาง และเป้าหมายขององค์กรเป็นหลักโดยอาศัยพื้นฐานที่ดีของพระพุทธศาสนาที่มีคำสอนอันเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย

๓. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๓.๑ ใช้รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการออกแบบโปรแกรมการพัฒนา หลักสูตร พัฒนาพ่อแม่่มือใหม่ หรือกลุ่มบุคลากรที่จะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ ลดค่าใช้จ่ายจากการลองถูกลองผิด การเลือกหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนจะทำให้การเรียนรู้เป็นไป得更เร็วขึ้น การเลือกเทคนิควิธีการ สื่อและกิจกรรมของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การคาดหวังให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีจริยธรรม ศีลธรรมมากขึ้นโดยการพาไปนั่งสมาธิเป็นครั้งคราวหรือ เชิญพระนักเทศน์มาเทศน์เป็นครั้งคราว เป็นความคาดหวังที่ไม่สมเหตุสมผล เป็นความคาดหวังที่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีฐานคติจากพุทธธรรม

๔. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรจะทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

๔.๑ การพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธของนักเรียนที่มีเสี่ยงต่อการติดเกม

๔.๒ ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการติดตาม ประเมินผลการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ด้วยการนำพุทธญาณวิทยามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต ในการจัดกิจกรรมประจำวันต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงผลของการนำความรู้ ความเข้าใจ ที่มีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน

๔.๓ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธของการสแกนคิวอาร์โค้ด เพื่อเข้าถึงข้อมูลภาคภาษาอังกฤษ หรือข้อมูลสำคัญต่าง ๆ

๔.๔ ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการในการสร้างเครื่องมือทางพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธโดยการบูรณาการพุทธญาณวิทยากับการบริหารตามหลักสากล ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และผลักดันนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในทุกๆ ด้าน

เอกสารอ้างอิง

- ผกา สัตยธรรม.๒๕๓๑. **สุขภาพจิตเด็ก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 พรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ และคณะ. **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของ
 เยาวชนไทย**. คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๖.
- วัลนิกา ฉลากบาง. **จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา**. สกลนคร : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะ
 ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๓๕.
- สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล
 ๒๕๕๕ การศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาวะครอบครัวไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔
 กรุงเทพมหานคร
- สุธรรม นันทมงคลชัย, ศิริกุล อิศรานุรักษ์, ดวงพร แก้วศิริและสายใจ โพธิ์พิสุทธิ์. **ภาวะวิกฤตในครอบครัว
 กับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัย**.วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ๒๕๔๘ ปีที่ ๓
 ฉบับที่ ๑. ๒๕๔๘ .
- สุภาพรณ โคตรจรัส และชุมพร ยงกิตติกุล.๒๕๔๕.**ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรม
 ส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย**.คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- รายงานสถานการณ์เด็กในประเทศไทย พ.ศ. ๒๖๔๘ และ ๒๖๖๔ สำนักสถิติแห่งชาติ
http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_๘๓.pdf, เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๕๕. **สำมะโนประชากรและเคหะ ๒๕๕๓** (ทั่วราชอาณาจักร, กรุงเทพมหานคร, ภาค
 กลาง, ภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้). เข้าถึงได้จาก
www.nso.go.th/popcensus เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๖๖๙.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ในทุก ๆ รายวิชา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการรูปแบบชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่ทุกภาคในประเทศไทย
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดทุกจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบลในประเทศไทย และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น สามารถนำยุทธศาสตร์ที่ได้จากศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน ในการพัฒนาต่อไปได้

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เพื่อการเรียนรู้กระบวนการในการทำวิจัยและวิธีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- มีการศึกษาร่วมกับคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ที่ ศธ ๖๑๔๔.๒(๙)/๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วัฒนูปถัมภ์
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
โทร. ๐-๕๔๒๑-๕๒๘๗, โทรสาร ๐-๕๔๒๑-๕๒๘๗
www.mculampang.com

๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐

เรื่อง รับรองการตีพิมพ์บทความวิจัย

เรียน อาจารย์อนุรักษ์ สาแก้ว

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย” เพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ “วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ISSN ๒๓๕๐-๙๙๕๓ นั้น

บัดนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้อ่านและประเมินบทความของท่านแล้ว มีผลการประเมินในระดับ “ผ่าน” และพิจารณาเห็นสมควรให้ลงตีพิมพ์ในวารสาร ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงออกหนังสือฉบับนี้ เป็นหลักฐานเพื่อรับรองการตีพิมพ์บทความวิจัยดังกล่าว

อนึ่ง วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จัดอยู่ในวารสารกลุ่มที่ ๒: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Citation Index (TCI) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI เป็นระยะเวลา ๓ ปี ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐-๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ กองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบคุณท่านที่ส่งบทความวิจัยมาตีพิมพ์และยินดีรับบทความวิจัยของท่านในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด)

บรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

กองบรรณาธิการ

โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๔๒๑ ๕๒๘๗

มือถือ ๐๖-๒๑๗๙-๓๔๘๗

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะมนุษยศาสตร์ฯ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย โทร ๐๕๓ ๗๑๗ ๐๕๕

ที่ ศธ ๖๑๕๓.๒.๔ / ว. ๐๙๘

วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ พระครูวิมลศิลป์กิจ

ตามที่กระผม นายอานุรักษ์ साแก้ว อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย” โดยงานวิจัยเรื่องดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๐ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการนี้ กระผม นายอานุรักษ์ साแก้ว หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะผู้ร่วมวิจัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อการวิจัยเรื่องดังกล่าวได้เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ กระผมและคณะผู้ร่วมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดีมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

อานุรักษ์ .

(นายอานุรักษ์ สาแก้ว)

หัวหน้าโครงการ

ข้อมูลนักวิจัย

นายอานุรักษ์ สาแก้ว

โทร ๐๙๒ ๓๑๐ ๔๙๓๕

E-mail: bombbam@hotmail.com

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะมนุษยศาสตร์ฯ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย โทร ๐๕๓ ๗๑๗ ๐๕๕

ที่ ศธ ๖๑๕๓.๒.๔ / ว. ๐๙๘

วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้อนุมัติตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร วัฒนบุตร

ตามที่กระผม นายอานุรักษ์ સાக்கัว อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย” โดยงานวิจัยเรื่องดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๐ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการนี้ กระผม นายอานุรักษ์ સાக்கัว หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะผู้ร่วมวิจัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อการวิจัยเรื่องดังกล่าวได้เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ กระผมและคณะผู้ร่วมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดีมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

อานุรักษ์

(นายอานุรักษ์ સાக்கัว)

หัวหน้าโครงการ

ข้อมูลนักวิจัย

นายอานุรักษ์ સાக்கัว

โทร ๐๙๒ ๓๑๐ ๔๙๓๕

E-mail: bombbam@hotmail.com

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะมนุษยศาสตร์ฯ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย โทร ๐๕๓ ๗๑๗ ๐๕๕

ที่ ศธ ๖๑๕๓.๒.๔ / ว. ๐๙๘

วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

ตามที่กระผม นายอนุรักษ์ સાக்கัว อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย” โดยงานวิจัยเรื่องดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๐ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการนี้ กระผม นายอนุรักษ์ સાக்கัว หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะผู้ร่วมวิจัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อการวิจัยเรื่องดังกล่าวได้เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ กระผมและคณะผู้ร่วมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดีมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

อนุรักษ์ .

(นายอนุรักษ์ સાக்கัว)

หัวหน้าโครงการ

ข้อมูลนักวิจัย

นายอนุรักษ์ સાக்கัว

โทร ๐๙๒ ๓๑๐ ๔๙๓๕

E-mail: bombbam@hotmail.com

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ (IOC))

แบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ (IOC))

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นต่อข้อความในแต่ละรายการว่า มีความเหมาะสมเพียงใดโดย
ทำเครื่องหมาย √ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านข้อละ 1 ระดับความคิดเห็นดังนี้

- 1 เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์
0 เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์
+1 เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์

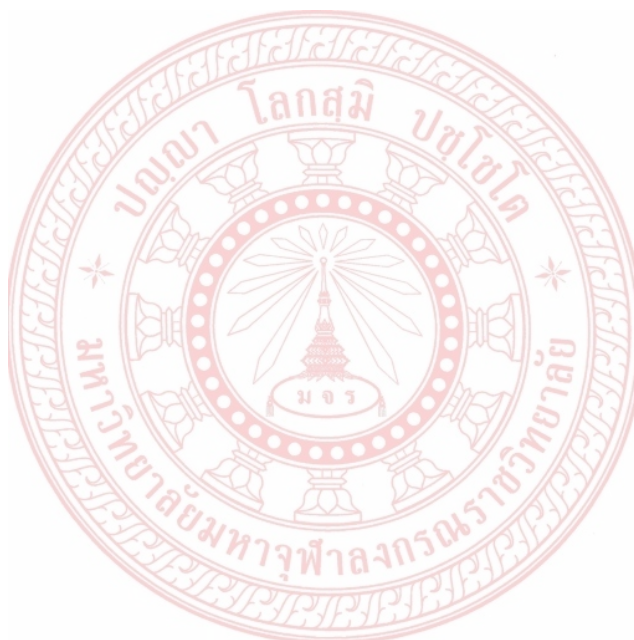
รายการ	ผลการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
	-1	0	+1	
ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์				
ตำแหน่ง /หน้าที่				
สถานที่ติดต่อ /เบอร์โทรศัพท์				
ศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย				
1. พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวของแต่ละท่านเป็นอย่างไร				
2. สมาชิกในครอบครัวท่านมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง				
3. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวแต่ละท่านเป็นอย่างไรบ้าง				
4. สมาชิกในครอบครัวของท่านมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอย่างไรบ้าง				
ศึกษาการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย				
1. ท่านพาสมาชิกในครอบครัวของท่านเข้าวัดทำบุญบ่อยแค่ไหน				
2. ท่านมีการพูดคุยระหว่างสมาชิกในครอบครัวของท่านเกี่ยวกับหลัก				

พุทธธรรมบ้างหรือไม่ อย่างไร				
3. ท่านเคยนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารครอบครัวหรือไม่ อย่างไร				
4. ท่านมีการนำหลักธรรมอะไรบ้างมาใช้ในการบริหารครอบครัว				

ลงชื่อ.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ
ของครอบครัวในสังคมไทย

แบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....
ตำแหน่ง /หน้าที่.....
สถานที่ติดต่อ /เบอร์โทรศัพท์.....

๑. ศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย

- ๑.๑ พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวของแต่ละท่านเป็นอย่างไร
- ๑.๒ สมาชิกในครอบครัวท่านมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง
- ๑.๓ บทบาทของสมาชิกในครอบครัวแต่ละท่านเป็นอย่างไรบ้าง
- ๑.๔ สมาชิกในครอบครัวของท่านมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอย่างไรบ้าง
- ๑.๕ (เพื่อร่วมงาน หรือสมาชิกในชุมชน) พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวนี้แต่ละท่านเป็นอย่างไร

๒. ศึกษาการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

- ๒.๑ ท่านพาสมาชิกในครอบครัวของท่านเข้าวัดทำบุญบ่อยแค่ไหน
- ๒.๒ ท่านมีการพูดคุยระหว่างสมาชิกในครอบครัวของท่านเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมบ้างหรือไม่ อย่างไร
- ๒.๓ ท่านเคยนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารครอบครัวหรือไม่อย่างไร
- ๒.๔ ท่านมีการนำหลักธรรมอะไรบ้างมาใช้ในการบริหารครอบครัว
- ๒.๕ (เพื่อร่วมงาน หรือสมาชิกในชุมชน) พฤติกรรมเชิงพุทธของสมาชิกในครอบครัวนี้แต่ละท่านเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ฉ
การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ (IOC))

แบบประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิง
พุทธของครอบครัวในสังคมไทย (IOC)

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นต่อข้อความในแต่ละรายการว่า มีความเหมาะสมเพียงใดโดยทำ
เครื่องหมาย √ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านข้อละ ๑ ระดับความคิดเห็นดังนี้

- ๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์
- ๐ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์
- +๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์

วัตถุประสงค์	ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	แปลผล
	๑	๒	๓			
ข้อมูลส่วนบุคคล						
ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้
ตำแหน่ง /หน้าที่	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้
สถานที่ติดต่อ /เบอร์โทรศัพท์	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้
ศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย						
๑. พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวของแต่ละท่านเป็นอย่างไร	๑	๐	๑	๒	๐.๖๖	ใช้ได้
๒. สมาชิกในครอบครัวท่านมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง	๐	๑	๑	๒	๐.๖๖	ใช้ได้
๓. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวแต่ละท่านเป็นอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้

๔. สมาชิกในครอบครัวของท่านมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
๕. (เพื่อร่วมงาน หรือสมาชิกในชุมชน) พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวนี้แต่ละท่านเป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
ศึกษาการพัฒนาแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย						
๑. ท่านพาสมาชิกในครอบครัวของท่านเข้าวัดทำบุญบ่อยแค่ไหน	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
๒. ท่านมีการพูดคุยระหว่างสมาชิกในครอบครัวของท่านเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมบ้างหรือไม่ อย่างไร	๐	๑	๑	๒	๐.๖๖	ใช้ได้
๓. ท่านเคยนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารครอบครัวหรือไม่อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้
๔. ท่านมีการนำหลักธรรมอะไรบ้างมาใช้ในการบริหารครอบครัว	๐	๑	๑	๒	๐.๖๖	ใช้ได้
๕. (เพื่อร่วมงาน หรือสมาชิกในชุมชน) พฤติกรรมเชิงพุทธของสมาชิกในครอบครัวนี้แต่ละท่านเป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	ใช้ได้

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่MCU RS

ชื่อโครงการการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

หัวหน้าโครงการนายอานรรักษ์ สาแก้ว

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

โทรศัพท์/โทรสาร 0๕๓-๗๑๗ ๐๕๕

E-mail: bombbam@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๒ (2560-2579) ได้กำหนดประเด็นหลักในการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ จากสถานการณ์ครอบครัวและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๓^๑ ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๒๐.๕๒ ล้านครัวเรือน ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๑ คน มีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย ๓.๘ คน โดยภาคที่มีขนาดครัวเรือนใหญ่ที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓.๕ คน รองลงมาคือ ภาคใต้ ๓.๔ คน ภาคเหนือ ๓.๐ คน ภาคกลาง ๒.๙ คน และกรุงเทพมหานครมีขนาดครัวเรือนเล็กที่สุด ๒.๗ คนปัจจุบันครอบครัวหรือพ่อแม่ขาดความรู้และทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ได้มาตรฐานตามมาตรฐานขั้นต่ำในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก มาตรา ๒๓ ที่ระบุให้ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ทั้งนี้ครอบครัวเป็นสถาบันแรกเริ่มในการทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร^๒ สิ่งแวดล้อม

^๑สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๕๕. สำมะโนประชากรและเคหะ ๒๕๕๓ (ทั่วราชอาณาจักร, กรุงเทพมหานคร, ภาคกลาง, ภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้).เข้าถึงได้จาก www.nso.go.th/popcensus เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^๒พกา สัตยธรรม.๒๕๓๑.สุขภาพจิตเด็ก.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภายในครอบครัวตั้งแต่ก่อนเกิดมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของเด็ก เริ่มตั้งแต่ความพร้อมของพ่อและแม่ว่ามีความเต็มใจต้องการมีลูกหรือไม่ รวมถึงความพร้อมในด้านอื่น ๆ การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองดีนั้น³ ต้องอาศัยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย(เด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี) ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ พ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างผิด ๆ จะทำให้เด็กมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสม มีปัญหาสุขภาพจิต และนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย⁴ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมส่วนบุคคล การที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมส่วนบุคคลที่พึงปรารถนาในระดับที่สูง และสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีการเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวด้านครอบครัว และการเลือกใช้วิธีการเผชิญปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น น่าจะมาจากวิธีการเลี้ยงดูที่เน้นการให้ความรักความอบอุ่นการตอบสนองต่อเด็ก มีการสื่อสารสองทางที่ชัดเจน ส่งเสริมให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็คาดหวังและมีแนวทางที่ชัดเจนในการสนับสนุนและเฝ้าให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยสอดคล้องกับผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย⁵ ที่พบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่จะมีพฤติกรรมสังคมทางบวกมากกว่า และมีพฤติกรรมสังคมทางลบน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม แบบตามใจ และแบบทอดทิ้ง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีพร้อมทั้งบิดามารดาเป็นนักเรียนที่ดีมากกว่าเด็กในครอบครัวที่หย่าร้าง และเด็กที่ต้องอาศัยอยู่กับบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว หรืออยู่กับญาติ สอดคล้องกับผลรายงานการวิจัยภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาการเด็กปฐมวัยและวัยรุ่น พบว่า ภาวะวิกฤติในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว มีสัดส่วนของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ดีและมีพัฒนาการที่ล่าช้าสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว ครอบครัวขาดทักษะการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ที่จะสื่อสารให้คนในครอบครัวรู้จักความรักความห่วงใยที่มีให้ต่อกัน ทั้งภาษาพูดและภาษากาย ดังนั้นการสื่อสารที่ดี ที่เหมาะสม ให้เกียรติซึ่งกันและกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข จากผลการศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาวะครอบครัวไทย ตามแนวทางครอบครัว

³ วัลลิกา ฉลากบาง.๒๕๓๕.จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา.สกลนคร: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

⁴ สุภาพรณ โคตรจรัส และชุมพร ยงกิตติกุล.๒๕๔๕.ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมส่วนบุคคลของวัยรุ่นไทย.คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ คัดนางคัมภีร์และธีระพรอรรณโณ .๒๕๔๖.ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนไทย.คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๖ สุธรรม นันทมงคลชัย, ศิริกุล อิศรานุรักษ์, ดวงพร แก้วศิริและสายใจ โพธิ์ศัพท์สุข.๒๕๔๘ . ภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาการเด็กปฐมวัย .วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ๒๕๔๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑.

อบอุ้น ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการศึกษาสถานการณ์สุขภาพของครอบครัวไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔พบว่า ในปีพ.ศ. ๒๕๕๒ สมาชิกในครอบครัวมีการใช้คำพูดที่ไพเราะต่อกันเป็นประจำเพียงร้อยละ ๔๖.๖ ที่เหลือราวร้อยละ ๕๓.๔ ทำเป็นบางครั้ง หรือบางครั้งครอบครัวแทบจะไม่ได้ทำเลย และการสื่อสารที่ดีนี้ลดจำนวนลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๖.๖ ของครอบครัวไทยเท่านั้นในปีถัดมา^๗

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลยังพบประเด็นน่าห่วงใยที่ควรให้ความสำคัญ ก็คือ กวาทศวรรษที่ผ่านมาเด็กอายุ 0-17 ปีไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากร้อยละ 19.3 ในปี 2548 เป็นร้อยละ 22.8 ในปี 2554 การได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครองนับว่ามีความสำคัญ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคตแต่จากข้อมูลกลับพบว่า พ่อให้เวลาในการทำกิจกรรมกับลูกลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.5) ในปี 2548 เหลือเพียง 1 ใน 3 (ร้อยละ 36.4) ในปี 2554 แม่แนวโน้มของสมาชิกในครอบครัวจะทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 78.6 เป็นร้อยละ 92.7 ก็ตาม การให้เวลากับครอบครัว โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน นับว่ามีความสำคัญอย่างมากและส่งผลกระทบต่อในอนาคตด้วย หากครอบครัวให้เวลาในการอบรมสั่งสอน ก็จะทำให้เด็กเติบโตไปในทางที่ดีแต่ในทางตรงข้าม หากพ่อแม่ทอดทิ้งไม่ให้เวลาแก่ครอบครัว อาจส่งผลกระทบต่อทั้งตัวเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติในที่สุด ผลกระทบจากการที่ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดีพอ หรือการเรียนรู้อย่างผิดๆ จากสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในปัจจุบันอาจทำให้เด็กมีโอกาสก้าวพลาดไปในทางที่ผิดได้สะท้อนให้เห็นได้จากที่มีหญิงอายุ 15-19 ปีที่เป็นวัยรุ่น แต่กลับสมรสหรืออยู่กินกับชายก่อนวัยอันควรสูงขึ้นจากร้อยละ 14.6 ในปี 2548 เป็นร้อยละ 16.3 ในปี 2554 เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการได้รับสื่อหรือการติดต่อสื่อสารในสังคมออนไลน์ของเด็กและเยาวชน ที่เป็นวัยรุ่นยากจะยากเห็น และอยากลอง ทำให้อาจถูกชักนำไปในทางที่ผิดได้โดยเฉพาะการมีมุมมองหรือทัศนคติที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยค่อนข้างมาก ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคม จากข้อมูลการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนอายุ 13 ปีขึ้นไป พบว่า ยอมรับได้กับพฤติกรรมการใช้สื่อเดียว เกะอวก นุ่งสั้น เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากร้อยละ 19.1 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 26.6 ในปี 2554 และรับได้กับการแสดงออกทางเพศอย่างเปิดเผยเพิ่มขึ้นเช่นกัน จากร้อยละ 6.5 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 8.8 ในปี 2554 นอกจากนี้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมเชิงลบที่สะท้อนให้เห็นถึงการเลี้ยงดูการอบรมของครอบครัวได้จากพฤติกรรมที่วัยรุ่นอายุ 13-14 ปีเช่น การนอนดึกตื่นสาย การเที่ยวเตร่ และการเล่นการพนัน ที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมในอนาคตได้และข้อกังวลเกี่ยวกับการเริ่มสูบบุหรี่และดื่มสุราของประชากรที่มีอายุน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่ออย่างยิ่งกับสุขภาพ และนำไปสู่ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลในอนาคต^๘

^๗ สมาคมครอบครัวศึกษาแห่งประเทศไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๕ การศึกษาและสำรวจสถานการณ์สุขภาพครอบครัวไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ

^๘ รายงานสถานการณ์เด็กในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๕๕๔ สำนักสถิติแห่งชาติ http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_83.pdf, เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐

สภาพปัญหาเยาวชนไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมาจากความสับสนุ่นวายนทางจิตใจ จิตใจเยาวชน ไม่มั่นคงไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีนโยบายในการแก้ปัญหาที่จริง แต่ขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง และจริงจัง ดังนั้นองค์กรทางศาสนา หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์เท่านั้น จะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของ เยาวชนไทย เป็นผู้อธิบายค่านิยมที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอันแท้จริงของชีวิต เป็นผู้ชี้ความสว่าง ความสงบ ทั้งแก่เยาวชน และแก่คนไทยทุกคนให้พบแต่ความสุขความเจริญ แต่นั่นก็หมายถึงว่า พระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตนเอง ให้อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม แก้ปัญหาสังคม ไม่เป็น

ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตก สอนให้รู้เรื่องภายนอกตัว มิได้เน้นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแล้ว ให้หันมาตรวจสอบตนเองบ้าง ระบบการศึกษาเช่นนี้เมื่อตนมีข้อบกพร่องอะไรกลับมองไม่เห็น หรือเห็นแต่แก่สิ่งที่ไม่สนใจ พฤติกรรมของมนุษย์ประการสำคัญ คือ มีศรัทธาเลื่อนลอย คนไทยนับถือพระนับถือเจ้าก็จริง แต่ส่วนใหญ่ไม่เลื่อมใสอย่างมั่นคง ชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัยจึงควรพึ่งตนเอง ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ ไม่ดูถูกความสามารถของตนเอง หันไปพึ่งผีสังเทวดาหรือสิ่งที่เหลวไหล หรือมหายต่าง ๆ เช่น สัตว์ประหลาดหัวเป็นหมู หางเป็นหมา ปลาไหลเผือก เป็นต้นสังคมมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ คือ มีการเปลี่ยนแปลง บางสังคมเปลี่ยนแปลงช้าขณะที่บางสังคมเปลี่ยนเร็ว ในอดีตสังคมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จนเกือบไม่มีอะไรเปลี่ยนอย่างสำคัญในรอบร้อยปี แต่ในระยะประมาณร้อยปีที่แล้วสังคมจำนวนหนึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากสภาพสังคมแบบโบราณกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่เห็นชัดเจนคือการเปลี่ยนจากสังคมแบบเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมแบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง เป็นต้น แม้ว่าสังคมจะมีความร่วมมือปรับเปลี่ยนและแก้ไข เพื่อให้ได้กลไกทางสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่บางครั้งบางกรณีอาจเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งขึ้นทั้งที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและจากปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งส่งผลให้การทำงานของกลไกทางสังคมไม่เป็นปกติและกลายเป็นปัญหาสังคมขึ้นมาสังคมไทยก็เช่นเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีปัญหา เพราะทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน เช่น ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นมากน้อยและเร็วช้าไม่เท่ากันในแต่ละสังคม บางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงมากจนกลายเป็นสังคมที่ก้าวหน้าและเป็นศูนย์กลางของโลกยุคใหม่ หลายสังคมเปลี่ยนแปลงช้าหรือมีการเปลี่ยนแปลงบางด้านที่เป็นปัญหา

คนไทยยุคใหม่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเพียงลมปากเท่านั้น แต่มีพฤติกรรมสวนทางให้เลื่อมใสศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีหัวข้อที่ทันสมัยอยู่ข้อหนึ่งคือ ปัญหาทางจิตของประชาชนไทย ที่ว่าทันสมัย เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ไม่มีปัญหาทางจิต ไม่เหมือนกับประเทศที่เจริญหรือพัฒนาแล้วแต่มีคนเป็นโรคจิตหรือคนบ้าเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันคนไทยตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างจากประเทศที่เจริญหรือประเทศที่พัฒนาแล้วที่หมกมุ่น หลงใหลในวัตถุมากกว่าสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เดินเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่า อบายมุขได้ง่ายมากกว่าการเดินทางเข้า

สู่วัด เพื่อบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญทานบารมีเพื่อให้ชีวิตได้พบกับความสุข ความเจริญ เมื่อสังคมมีสมาชิกใหม่ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งการขัดเกลานั้นเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้คุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในสังคม ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมอาจเป็นไปในทางตรง เช่น สอนพูด สอนมารยาท และทางอ้อม เช่น ผ่านสื่อต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม มีวิถีชาวพุทธ ได้แก่ การพนมมือไหว้ กราบพระ กราบผู้ใหญ่ การดูแลสิ่งรอบตัวให้เรียบร้อย มีระเบียบสวยงาม การฝึกพฤติกรรมในการนั่ง ยืน เดิน การลุกขึ้นยืนต้อนรับ รับ-ส่งของแก่พระภิกษุ มรรยาทในการสนทนา การพูดจาไพเราะ การกล่าวคำขอบคุณและคำขอโทษ การสำรวมกิริยามารยาท การสวดสัทกทาย การรับประทานอาหาร เป็นต้น

ประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นหลักให้เราประพฤติปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นให้เกิดความรักความสามัคคีในประเทศชาตินั้น พึงปฏิบัติตามหลักธรรมที่เรียกว่า สาราณียธรรม 6 ประการคือ เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา แสดงไมตรี หัวดีต่อเพื่อน ช่วยเหลือกิจธุระด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาวิจิตรกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาเมตตาโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย แจกจ่ายให้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ทิสฺสามัญญตา ปรึภคฺคาเหณํ เข้ากันได้ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถือหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดเดียวกันซึ่งสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑๒ (2560-2579) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์มีคุณธรรมจริยธรรมมีระเบียบวินัยค่านิยมที่ดีมีจิตสาธารณะและมีความสุขโดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดีครอบคลุมรอบอุ้นตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรรวมของครอบครัวและสถาบันทางสังคม ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนาความรู้ ทักษะความชำนาญและความสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างสันติ คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธ เพื่อรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืน และผลจากการวิจัยจะนำไปเพื่อเป็นการวางยุทธศาสตร์และแนวนโยบายของชาติและการสร้างสังคมด้วยความรักสมานสามัคคีปรองดองกันด้วยหลักของกัลยาณมิตรธรรมและจะเป็นฐานการอยู่ร่วมกับสังคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตอันใกล้ ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้โอกาสนี้

จัดทำงานวิจัยชุดเรื่อง การสร้างโมเดลพฤติกรรมเชิงพุทธ : แนวคิด หลักการ และการเสริมสร้างความสมดุลของชีวิตและครอบครัวสำหรับงานวิจัยเล่มนี้จะเป็นโครงการย่อยที่ ๔ เรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทย
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย
๓. เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย

ผลการวิจัย

ผลศึกษาครอบครัวต้นแบบของพฤติกรรมเชิงพุทธในสังคมไทยจากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ กลุ่มตัวอย่าง บุคคลหรือครอบครัวที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหรือประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ใช้ชีวิตแบบครองเรือนที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนาจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขในทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอริยบุคคลไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ธรรมซึ่งประพฤติปฏิบัติและฝึกฝนอบรมให้มีขึ้นในจิตใจของบุคคล ผู้ใคร่แจ้งเข้าใจสัจธรรมที่มีอยู่โดยธรรมตาแห่งธรรมชาติ คุณธรรมหรือระดับจิตของอริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนว่า สามารถขัดเกลากิเลสและสังโยชน์ ออกจากจิตใจหรือภูมิจิตที่แตกต่างกันไปตามลำดับ เช่นเดียวกัน ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในตอนท้ายพระสูตรเรื่องนี้ว่า อุบาสกผู้มีจิตหลุดพ้นในลักษณะนี้กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นสิ้นอาสวะได้นั้น ไม่มีความแตกต่างกันเลย คือ สามารถหลุดพ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน และการนำธรรมโอสธไปให้กับผู้ป่วยนั้นไม่ได้จำกัดหรือจำเป็นว่าจะต้องเป็นพระภิกษุสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่ผู้ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีภูมิธรรมภูมิปัญญารู้ชัดในธรรมอย่างแจ่มแจ้งลึกซึ้ง

เพื่อพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยพบว่าครอบครัวหรือบุคคลที่มีการการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจะสามารถแก้ไข และเยียวยาข้อผิดพลาดในดำเนินชีวิตที่อาจสะสมจนเป็นสาเหตุของปัญหาต่อตนเองและสังคมได้ โดยบุคคลแต่ละบุคคลที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จะต้องรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจโดยการให้ทานแก่คนรอบข้าง เช่น การให้สิ่งของ การให้คำแนะนำ และการให้อภัย ต้องรู้จักผูกใจคนรอบข้างด้วยคำพูดอ่อนหวาน ไพเราะ ต้องทำตัวให้มีค่าและเป็นประโยชน์ ต้องวางตัวสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งคนรอบข้าง ปกป้องคนในครอบครัว หมั่นพิจารณาตนเอง หมั่นร่วมการเสวนา ประชุมปรึกษาหารือกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ร่วมกันหรือ เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เป็นประจำ โดยมีการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวได้แสดง ความคิดเห็น ร่วมชี้แจงเหตุผล แบ่งปันประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อแต่ละคนในครอบครัวและต่อแต่ละครอบครัวในชุมชน รวมถึงการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์อื่นๆ ร่วมกันเป็นประจำ เช่น การทานข้าว กระชับความสัมพันธ์อบอุ่นในครอบครัวและชุมชน การประกอบศาสนกิจ และการมีกิจกรรมสันทนาการร่วมกัน หากคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมให้ความเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำและความประพฤติอันดีงามของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟังและปฏิบัติตาม เช่น สมาชิกครอบครัวเคารพ เชื้อพ้องหัวหน้าครอบครัวและญาติผู้ใหญ่

คนในครอบครัวให้ความเคารพผู้นำครอบครัว และผู้ใหญ่ที่มีความรอบรู้ในความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตอย่างสันโดษคือการใช้ชีวิตอย่างพอใจ และมีความสุขกับเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภหรือริษยาใคร ไม่หลงใหลในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมในโลกสมัยใหม่ แต่ให้ความคิดริเริ่ม สนับสนุนส่งเสริมการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์แก่ทุกคนในครอบครัว โดยนัยยะก็คือการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดกันมาในการแสดงความกตัญญูต่องานที่ระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ หากใครแตกเหล้าออกไปก็สามารถสร้างความแตกแยกให้เกิดปัญหาในการใช้ชีวิตได้

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เหตุผลจึงแตกต่างเพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคมที่ดี ในการประพฤติปฏิบัติด้านคุณธรรม จริยธรรม และการดำเนินชีวิตจึงต้องมีการกำหนดบรรทัดของสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ที่บ้าน

วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย จากผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์ผลการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยขอเสนอแนะว่ารูปแบบการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยการยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้บุคคล ชุมชน และสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังจัดเป็นการหล่อหลอมพื้นฐานทางจิตใจของคนในครอบครัวและสังคมโดยรวมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ในทุก ๆ รายวิชา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการรูปแบบชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่ทุกภาคในประเทศไทย
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดทุกจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกตำบลในประเทศไทย และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น สามารถนำยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน ในการพัฒนาต่อไปได้

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เพื่อการเรียนรู้กระบวนการในการทำวิจัยและวิธีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- มีการศึกษาร่วมกับคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทยโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

การประชาสัมพันธ์

- กำลังดำเนินการตีพิมพ์บทความวิจัยลงในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางTCI กลุ่มที่ ๒

ประวัติผู้วิจัย

๑.ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑.๑ ชื่อ-สกุล อานุรักษ์ साแก้ว
Mr. Anurak Sakaew

๑.๒ เลขบัตรประจำตัวประชาชน

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

๑.๔ หน่วยงานและที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
อาคารศาลากลางหลังเก่า ดอยจำปี ถนนสุทธิประศาสน์
ตำบลเวียงอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐

๑.๕ ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ.๒๕๕๒
ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ.๒๕๔๘

๑.๖ สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

สาขาการท่องเที่ยว
(ใบอนุญาตนำเที่ยวเลขที่ ๒๑-๖๒๐๗ มีคฤเทศก์ทั่วไป ต่างประเทศ)

๑.๗ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุ
สถานภาพในการทำวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยใน
แต่ละข้อเสนอการวิจัย

๑) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้ด้วยทักษะภาษาอังกฤษในแหล่ง
โบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

๒) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง Contrastive Analysis of Spoken Language
Features between Thais and Laotians

๓) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวใน
สังคมไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๐